DORIS
LESSING
O COBORÂRE ÎN INFERN
Premiul Nobel pentru Literatură 2007
POLIROM
SERIA DE AUTOR DORIS LESSING

„O *coborâre în infern* se constituie într-un răspuns dat, peste ani, experienţei interiorităţii din *Ulise* al lui James Joyce. Doar că în romanul lui Doris Lessing unitatea de timp şi spaţiu a fost abolită. La rândul său, personajul nu întruchipează doar un erou mitologic, ci o categorie: a exploratorului, a neostenitului aventurier. Un *homo viator* prevăzut cu atributele ubicuităţii. Un Orfeu polimorf şi contradictoriu”.

Mircea Mihăieş

„Acesta este un *roman despre spaţiul interior*; aşa cum îl descrie autoarea însăşi, demonstrând o remarcabilă înţelegere a tulburărilor psihice. Este radiografia stării de criză a unui profesor de limbi şi literaturi clasice, relatarea

experienţei vizionare a lumii arhetipale reprezentate în tragedii şi mituri şi a modului în care psihiatria convenţională înţelege să trateze astfel de cazuri, dar şi un comentariu ironic despre revenirea «pacientului» în lumea meschină, obtuză şi amăgitoare a celor «normali»”.

Joyce Carol Oates

„Doris Lessing este o legendă vie. A publicat aproape cincizeci de cărţi şi şi-a câştigat pe drept cuvânt reputaţia de stilistă redutabilă şi de scriitoare a cărei operă depăşeşte orice clasificare. Câteva dintre romanele ei se numără printre operele clasice ale modernităţii”.

The Washington Post

„Am putea spune că este una dintre cele mai bine cântărite alegeri din istoria Premiului Nobel”.

Horace Engdahl, secretar permanent al Academiei Suedeze

EDITURA POLIROM
ISBN 978–973–46–0922–2
www.polirom.ro

DORIS
LESSING

O COBORÂRE ÎN INFERN

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Doris Lessing, *Briefing for a Descent into Hell*
First published in Great Britain by Jonathan Cape Ltd 1971

Copyright © Doris Lessing, 1971
e2007 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
LESSING, DORIS

O coborâre în infern /Doris Lessing; trad. De Virgil Ştefănescu-Drăgăneşti. – Iaşi: Polirom, 2007
ISBN: 978–973–46–0922–2 I. Ştefănescu-Drăgăneşti, Virgil (trad.)
821.111–31135.1
DORIS
LESSING
O COBORÂRE ÎN INFERN
Traducere din limba engleză de Virgil Ştefănescu-Drăgăneşti
Prefaţă de Mircea Mihăieş
POLIROM
2007
Printed in ROMÂNIA

Doris Lessing (Doris May Tayler) s-a născut în Persia (actualul Iran) pe 22 octombrie 1919, din părinţi britanici. Ulterior, familia ei s-a mutat în Rhodesia de Sud (în prezent, Zimbabwe). Primul roman, *The Grass Is Singing,* o reflectare a propriei copilării petrecute în Africa neagră, a apărut în 1949. Atrasă de ideologia comunistă, se disociază definitiv de aceasta pe la mijlocul anilor ’50, în urma denunţării abuzurilor regimului stalinist. Între 1951 şi 1959 publică ciclul *Children of Violence,* apoi inovatorul *Caiet de aur* (1962), experiment literar şi joc îndrăzneţ cu multiple perspective, considerat o adevărată Biblie a feminismului. În anii ’70 şi ’80 urmează seria romanelor „despre spaţiul interior”, printre care se numără *o coborâre în infern* (1971), *Memoirs of a Survivor* (1974) şi ciclul romanelor SF (*Canopus în Argos: Archives,* 1979–1983). Ulterior publică *Al cincilea copil* (1988), *Love Again* (1996) şi *Ben, in the World* (2000). Pentru *Under My Skin: Volume One of My Autobiography, to 1949* (1995) i-a fost decernat James Tait Black Prize. A doua (şi ultima) parte a autobiografiei sale, *Walking in the Shade,* apărută în 1997, a fost nominalizată la Naţional Book Critics Circle Award. De-a lungul impresionantei sale cariere a fost distinsă cu

cele mai prestigioase premii literare din Europa, culminând cu decernarea Premiului Nobel în 2007, an în care vede lumina tiparului ultimul său roman, *The Cleft.*

O coborâre în infern (nominalizat la Booker Prize în 1971) îşi poartă cititorul prin lumea simbolică fabricată de mintea personajului principal, un Odiseu-Iason-Iona-Sindbad sui-generis. După o lungă rătăcire pe mare, acesta este purtat de un delfin la ţărmul unui tărâm paradiziac, descoperă ruinele unei misterioase cetăţi de piatră, ia parte la ritualuri sângeroase şi este martorul unui război între jivine fantastice. Toate acestea pentru a pregăti coborârea pe pământ a unor fiinţe dintr-o dimensiune infinit superioară, a căror sosire îi revelează un plan cosmic cunoscut doar unui număr foarte redus de oameni ce au misiunea de a le aminti celorlalţi adevărurile fundamentale ale existenţei. Tuturor acestor aventuri le corespunde însă realitatea bolii mintale. Personajul principal, profesor de limbi şi literaturi clasice, este amnezic şi cufundat într-o transă din care medicii încearcă să-l smulgă, experimentând medicamente din ce în ce mai puternice. Conştiinţa pacientului se opune însă cu îndârjire tuturor oamenilor bine intenţionaţi care nu vor decât să îl târască din nou în somn şi uitare.

Magia temelor secunde

La un sfert de veac depărtare în timp, Doris Lessing reface – la nivel biografic, dar nu numai – spectaculoasa aventură existenţială şi morală a *Generaţiei pierdute.* Asemeni lui Fitzgerald, Thomas Wolfe, Faulkner, Hemingway, venea şi ea dintr-o Lume Nouă – din Sudul Africii pregătită să cucerească marile metropole europene. Venea cu o zestre artistică precară, din care a încercat să scoată efecte maxime. La publicarea primului volum al memoriilor, *Under My Skin,* în 1996, identifică marele atu pe care l-a posedat: o norocoasă plasare pe scena publică şi o prodigioasă memorie afectivă: „Unul dintre motivele pentru care scriu această autobiografie provine din faptul

că îmi dau seama, din ce în ce mai mult, că am fost martorul unui timp extraordinar, sfârşitul Imperiului Britanic în Africa, şi părticica în care am fost implicată a coincis cu ocuparea unei ţări, ocupare care a durat exact nouăzeci de ani. Oamenii nu mai ştiu cum arătau acele vremuri, nici măcar cei care trăiesc în Africa de Sud. Propriii mei copii sunt surprinşi atunci când le povestesc una şi alta, fiind poate dezorientaţi de duritatea acelor timpuri". (Lessing, 1994: 130)

Doris Lessing sosea în Europa cu dorinţa disperată, cultivată în lungi ani de speranţe şi dezamăgiri, de a reînnoda cu o tradiţie, cu o origine mai mult sau mai puţin îndepărtată. Se stabilea, în 1949, în Marea Britanie, după ce-şi petrecuse primii douăzeci de ani ai vieţii pe tărâmurile fostei Perşii şi, apoi, în Rhodesia de Sud: „Îl ţineam pe băieţelul meu deasupra marginii vaporului înalt şi-i spuneam: «Uite, asta e Londra». Tărâmul Docurilor: râuri şi canale murdare, pereţi cenuşii de lemn putred, macarale, şlepuri, nave mari şi mici. Copilul probabil că se gândea: Bine, dar vapoarele şi macaralele şi apa erau Cape Town, iar acum se numesc Londra. Pentru mine, adevărata Londră se întindea înainte, asemeni începutului meu de viaţă, care ar fi avut loc cu ani în urmă dacă războiul nu m-ar fi împiedicat să vin la Londra. Trecutul şters cu buretele, o nouă pagină – totul abia urma să se întâmple.

Eram plină de încredere şi optimism, deşi averea mea era minimă: ceva mai puţin de o sută cincizeci de lire; manuscrisul primului meu roman, *The Grass Is Singing,* deja cumpărat de-un editor din Johannesburg, care nu-mi ascunsese că s-ar putea să dureze mult până să-l publice, pentru că era subversiv; şi câteva povestiri. Aveam şi nişte cufere cu cărţi, pentru că nu voiam să mă despart de ele, ceva haine şi câteva bijuterii fără valoare. Am refuzat suma mizeră de bani pe care mi-o oferise mama, pentru că n-avea nici ea, şi, în plus, întreaga idee a acestei călătorii era să mă aflu departe de ea, de familie şi de îngrozitoarea

ţară provincială Rhodesia de Sud, unde, dacă se purta vreo conversaţie serioasă, atunci ea era – întotdeauna – despre The Colour Bar şi despre defectele negrilor. Eram liberă. Puteam, în sfârşit, să fiu eu însămi. Mă simţeam propria mea creaţie, autosuficientă. Oare descriu o adolescentă? Nu, aveam aproape treizeci de ani. Lăsam în urmă două mariaje, dar nu simţeam că aş fi fost măritată *cu adevărat*”. (Lessing, 1997: 3).

Trăise, aşadar, la periferia Imperiului, pe conturul din ce în ce mai precar, mai vulnerabil, al unei lumi în destrămare. Simţise spasmul de neputinţă în care se zbătea această Africă premodernă şi probabil că intuia potenţialul primejdios al unei lumi gata să izbucnească, violent, într-o explozie în lanţ. Oricât ar fi fost de familiarizată, însă, cu starea prerevoluţionară, caracteristică Africii negre, nimic nu putea ţine loc de pregătire pentru şocul pe care avea să-l resimtă în metropolă. Ceea ce pentru africanul de rând puteau fi însemnele ideologiei de stânga, în Anglia lua o formă aproapă naturală de protest, în care se scufundase aproape întreaga literatură postbelică.

Într-o perfectă sincronizare cu debarcarea ei în Marea Britanie, dezlănţuirea *tinerilor furioşi* atingea apogeul. Deriva morală şi socială, evaporarea brutală a vechilor idealuri, eliminarea virulentă a speranţelor se traduceau într-o agresivitate – nu numai culturală – făţişă. Anul 1950 avea să marcheze ieşirea la rampă a unui nou tip de scriitor şi a unei noi forme de literatură. În mod straniu, cartea care anunţa – asemeni unui buzdugan – ivirea unui pluton compact de autori, precum şi o nouă sensibilitate (o sensibilitate a lipsei de sensibilitate, am spune azi) purta un titlu cât se poate de inofensiv: *Scenes from Provincial Life* („Scene din viaţa provincială”). Un titlu ironic-balzacian, pe care William Cooper îl alesese parcă dinadins, pentru a înşela vigilenţa *establishment-ului* cultural.

A fost, însă, destul pentru ca fisura de mai multă vreme creată să se lărgească violent. Au urmat, în avalanşă, ceilalţi rebeli – cu sau fără cauză: Kingsley Amis, John

Osbourne, John Wain, John Braine, Alan Sillitoe, David Storey, Keith Waterhouse. Tânăra femeie ce căuta să descopere un strop de romantism contemplând cu o falsă încântare docurile Londrei avea să resimtă din plin şocul. Dar consecinţele asupra propriului scris urmau să fie mai modeste decât au sugerat comentatorii primelor sale cărţi. Probabil că nevoia de ordine, de claritate, de ierarhizare şi limpezire a criteriilor a dus la o etichetare pe cât de grăbită, pe atât de inevitabilă.

Abia descinsă pe sol britanic, Doris Lessing s-a văzut ataşată gălăgiosului grup al *tinerilor furioşi.* Tânără era, într-adevăr, şi ea. Cât despre furie, aceasta se canalizase mai ales într-un soi de frenezie a trăirii: o nelinişte care explică atât convingerile ei comuniste din acea perioadă, cât şi biografia ulterioară, demnă ea însăşi de un roman. De altfel, în ceasul târziu al vieţii, Doris Lessing îşi va dedica energia refacerii memorialistice a aventurii sale existenţiale. După cele două volume autobiografice (*Under My Skin. Volume One of My Autobiography. To 1949* 1994 şi *Walking in the Shade. 1949–1962* 1997), mustind de incredibile dezvăluiri şi recriminări, Doris Lessing n-a mai avut curajul să meargă până la zi cu depănarea amintirilor. O reticenţă surprinzătoare din partea unei scriitoare care a dat întotdeauna prioritate adevărului, neferindu-se de brutalitatea dezvăluirilor compromiţătoare, pune capăt speranţei că vom citi prea curând istoria aventurilor ei în zbuciumaţii ani ’60 şi ’70. „Posibilele daune provocate unor persoane vulnerabile” au determinat-o pe această „romancieră de-o candoare radicală” să convertească ultima secvenţă a autobiografiei într-o şagă, *The Sweetest Dream* (2002), o şagă, e drept, transparentă, a vieţii londoneze începând cu turbulenţele anilor ’60 până la

tragedia epocii AIDS, totul pus sub semnul anorexiei, al comunismului şi al visului.

Adevărul este că în scrierile timpurii *tinerii furioşi* n-aveau cum s-o influenţeze. La sosirea în Anglia, Doris Lessing era deja autoarea unei cărţi, *The Grass Is Singing* (*„*Iarba cântă*”*), precum şi a unei serii de povestiri cu temă africană. Nici formula narativă, nici exotismul inerent nu amintesc cu nimic de clocotitorul urbanism din cărţile lui Braine, Sillitoe ori Storey. Experienţa ei scriitoricească se recunoştea, mai degrabă, în complexele de vinovăţie ale unei întregi literaturi a Sudului american – dar, deocamdată, fără tenta experimentalistă a lui William Faulkner sau Erskine Caldwell şi fără violenţa viscerală a romanelor lui Flannery O’Connor.

Primele ei cărţi erau transcrieri ale amintirilor vag filtrate ale unei adolescenţe trăite într-o lume aparent paradiziacă. Nesfârşitele tărâmuri ale veldului, imaginile idilice ale copilăriei într-un spaţiu de început de lume şi, în planuri din ce în ce mai ample, mai ferm conturate, violenţa mocnită a relaţiilor dintre albi şi negri – iată subiectele acestor primi ani londonezi. Până la *Povestiri africane* (1964), aproape toate căţile semnate de Doris Lessing reprezintă crochiuri ale viitoarelor teme. Dincolo de acestea – tema autorului, de pildă, admirabil radiografiată în *The Golden Notebook* (*„*Caietul de aur*”*) – subzistă mereu o *temă secundă.* Un apendice evitând, miraculos, descrierea amănunţită, mulţumindu-se cu o discretă, dar neobosită, reiterare: tema singurătăţii, tema femeii albe neadaptate, alienarea negrului constrâns la o existenţă marginală în lumea ostilă a albilor, drepturile femeii într-o societate condusă de bărbaţi etc.

Cvintetul *The Children ofviolence* (*„*Copiii violenţei*”*), moment crucial în evoluţia romancierei, marchează o sinteză a temelor, procedeelor şi stilurilor exersate până atunci. Mai radicală decât în oricare dintre volumele anterioare (*Iarba cântă, Acesta a fost ţinutul Marelui Şef*),

ciclul romanesc propune şi o eroină memorabilă (Martha Quest), în jurul căreia se organizează un univers Acţionai de-o complexitate rareori atinsă de proza modernă. Tinerii furioşi se mulţumeau să proiecteze în prim-planul cărţilor câţiva *anti-eroi,* pretexte mai degrabă eseistice pentru a-şi demonstra teoriile social-psihologice, neglijând aproape total legile şi logica prozei clasice. Pe de altă parte, noua literatură, insurgenţă şi lipsită de cel mai vag respect pentru formulele anterioare, nici nu putea face altceva. Din moment ce nu erau capabili să răstoarne cu totul ordinea prestabilită, încercau să dărâme cel puţin idolii de hârtie ai ficţiunii.

Şi totuşi, o zonă de atingere între cărţile de început ale lui Doris Lessing şi literatura *furioşilor* există: primatul autobiograficului. Niciun cuvânt aşternut pe hârtie nu e străin de viaţa propriu-zisă a autoarei. Înainte de-a ajunge cuvânt scris, totul a fost gândit, experimentat şi trăit în realitate. Uneori, intensitatea triplei conectări la biografia romancierei este atât de puternică, atât de transparentă incit ea trece în ochii unor comentatori drept o formă de *propagandă.* Lupta dintre albi şi negri, instituirea unui nou tip de relaţie între bărbat şi femeie într-o lume în care aceasta din urmă îşi caută cu disperare locul, convingerile de stânga afişate cu câteva tonuri mai intens decât era cazul au aşezat-o, aproape de la sine, pe Doris Lessing în proximitatea unor Mary McCarthy sau Simone de Beauvoir.

Cu deosebirile de rigoare: Mary McCarthy şi-a dedicat cei mai buni ani ai creaţiei edificând la modul paradoxal, adică deconstruind şi ironizând, o „comedie umană”; Simone de Beauvoir, una dintre „femeile-comisar” ale anilor ’50, deceniul negru, a navetat neclar, însă cu insistenţă, între ficţiunea propriu-zisă şi tentaţia discursului filosofic şi a mizei pe idee (ce fel de *idee,* se ştie de-acum!). Deşi fiecare dintre eroinele menţionate şi-a urmat propriul drum, ele conturează, în pas cu vremea,

nişte desene surprinzător de asemănătoare: alunecarea intelectualului angajat în capcanele stângii staliniste. Mary McCarthy şi Simone de Beauvoir nu s-au desprins niciodată total de păcatele capitale ale tinereţii. Mai norocoasă, Doris Lessing a avut timpul să se scuture de marea minciună a secolului.

Subiectele menţionate vor coexista, mai ales în primele cărţi, alcătuind un veritabil repertoriu maximal – un fel de *enciclopedie* sui-generis a produselor purtând marca Doris Lessing. Ruptura survenită în creaţia sa, la începutul anilor ’70, legitimează şi existenţa unui repertoriu minimal. Nu lipseşte, însă, nici din unul, nici din celălalt, tema *feminităţii.* Fireşte, sub presiunea irezistibilă a contextului ideologizat la extrem, aceasta se va metamorfoza într-o *subtemă a feminismului.* Aproape pe nebăgate de seamă, un subiect secund avansează astfel spre locurile de onoare ale literaturii.

Cu o discreţie pe care artizanii ei au învăţat s-o speculeze, alte motive se vor dezvolta din acelaşi trunchi comun. Fără să dea impresia că încearcă să se afle mereu pe creasta modei, Doris Lessing a bifat, una câte una, majoritatea preocupărilor „la zi” în literatura europeană a ultimelor decenii: rasismul, militantismul comunist, psihologia jungiană şi laingiană, misticismul de extracţie orientală, terorismul, complexele de vinovăţie ale unei societăţi dezumanizate, profeţiile apocaliptice.

Prezente în exces, unele dintre aceste probleme ajung la un fel de refuz al expresivităţii literare. Însă chiar şi atunci când se dezice de ele, Doris Lessing ştie să transforme abandonul în mimare a înţelepciunii filosofice: „Nu cred, totuşi, că Women’s Liberation va produce mari schimbări – nu pentru că în scopurile ei ar fi ceva greşit, ci pentru că întreaga lume a fost împinsă spre alte structuri de cataclismele prin care trecem: probabil că în clipa în care vom fi ajuns la capăt, dacă vom ajunge cândva, toate scopurile mişcării vor apărea drept foarte mărunte şi

caraghioase" (Lessing, 1982; 8). Aceste rânduri sunt scrise la una dintre reeditările *Caietului de aur,* când calmul distanţei inducea deja o notă de luciditate accentuată. Militantismul excesiv se domolise. Scriitoarea începea să-şi caute subiectele în alte spaţii – din ce în ce mai depărtate de „zgomotul şi furia" lumii imediate. Nu le va găsi foarte uşor.

E drept, nu abandonează definitiv „tema feministă". „Recăderi" în feminism vor mai fi, însă elementul ideologic e din ce în ce mai lipsit de energie. În 1973, când publică una dintre cele mai bune cărţi ale sale, *The Summer Before the Dark* („Vara dinaintea întunericului"), o variantă a lui Women's Liberation confiscă o bună parte din atenţia romancierei. Dar ne aflăm departe de zilele învolburate ale feminismului atotcopleşitor. Kate Brown, protagonista romanului, nu are nici pe departe energia, vitalitatea, aplombul existenţial al feministei-standard, Martha Quest.

Şi totuşi, epoca implicărilor făţişe nu trecuse definitiv. Cum spaţiul exterior îi oferea tot mai puţine pretexte viabile, refugiul în lumea interioară se impunea ca soluţia firească a căutărilor ei cu aparenţă nevrotică. Tema secundă a *omului interior* capătă, în anii '70, o neaşteptată amploare. Neaşteptată, în primul rând, pentru Doris Lessing însăşi. Apărându-se de acuzaţia de *ne-feminitate*, frecvent pusă pe tapet mai ales după apariţia *Caietului de aur,* scriitoarea trece într-o discretă defensivă. La începutul anilor '70, mişcările feministe abia dacă scriau ABC-ul ideologiei care avea să atingă apogeul în anii '90. Ca şi cum ar fi presimţit primejdiile ce-i stăteau în cale, Doris Lessing notează prudent: „Scriu toate acestea exact cu sentimentul cu care aş scrie o scrisoare adresată trecutului îndepărtat: sunt sigură că tot ceea ce considerăm acum de la sine înţeles va fi complet dat deoparte în deceniul următor" (Lessing, 1982: 9).

Cum să interpretăm aceste rânduri? Plăcere premeditată de a-i şoca pe fidelii cărţilor sale debordând

de-o dulce-amară tandreţe? Presentiment al drumului pe care-l va urma ea însăşi? Cert este că „reveriile viitoristice" din ciclul *Canopus în Argos Archives,* fantezii încifrate, care-şi ascund cu încăpăţânare secretele, par să fi fost anunţate de un tot mai persistent sentiment al sfârşitului de drum. Îndepărtându-se de soarele galben al Africii, Doris Lessing se expune, imprudent, incandescenţei unei nebănuite lumi interioare.

La apariţia *Coborârii în infern* (1971), puţini cititori vor fi recunoscut în Doris Lessing pe fostul companion al „generaţiei pierdute" britanice. Iar încă mai puţini vor fi identificat în autoarea ce se aventura în spaţiul S.F. Scriitoarea ce nostalgiza după o lume adamică, pierdută în imensitatea continentului african. *Copiii violenţei* fusese considerat, pe drept cuvânt, creaţia unui *cruciat.* Credinţa că mântuirea lumii se va produce numai prin înlăturarea injustiţiei rasiale, sociale şi sexuale stă şi la baza volumelor publicate anterior. Dar între acestea (*Canopus în Argos*) şi pentalogia Marthei Quest se interpune o serie de trei romane, împreună cu *Vara dinaintea întunericului* şi *Memoriile unui supravieţuitor, O coborâre în infern* ocupă în creaţia romancierei un loc deopotrivă marginal şi central. Fără să alcătuiască, propriu-zis, o trilogie, ele au în comun o experienţă a interiorităţii, asumată, de fiecare dată, în chip diferit.

Că nu e vorba de-o temă oarecare şi de-un subiect ivit întâmplător în proiectul ideologic destul de bine conturat al autoarei ne-o dovedeşte activitatea ei ulterioară. Un roman precum *The Diaries of Jane Somers* constituie argumentul tare al unei astfel de aserţiuni. Asumarea, prin persoana întâi, a universului investigat întăreşte ideea existenţei unui tot mai viril pact autobiografic. Introspecţia şi intimitatea, două concepte complementare, vor fuziona, mai întâi, la nivelul obsesiei tehnicii literare. Într-o instanţă secundă, ele vor contribui, contopite, la crearea unei viziuni artistice coerente.

Ţinând cont de aceste date, *O coborâre în infern* se situează, şi din punct de vedere *poetic,* la mijlocul zonelor de interes ale romancierei. Cartea poate fi divizată în două secvenţe distincte. Cea dintâi se articulează pe intenţia explorării adâncimilor sufletului omenesc. A doua reprezintă un amplu dialog cultural, care aşază romanul în poziţie de confruntare cu câteva mituri şi cărţi fundamentale ale omenirii. Pretextul epic este cât se poate de simplu: un individ în vârstă, Charles Watkins, zace inconştient pe malul Tamisei, incapabil să-şi amintească vreun amănunt privitor la sine ori la cei din jurul său. Ajuns la spital, el trece printr-un adevărat calvar, intrând în purgatoriul unei complicate încercări de recuperare clinică.

Distanţarea autoarei de vechile teme este evidentă, întregul ciclu *Copiii violenţei* marca, în felul său, o stare de preruptură: Martha Quest este primul personaj al romanelor lui Doris Lessing revoltat în mod programatic împotriva autorităţii. În cazul ei, e vorba de-o mamă prea energică. Consecinţele relaţiei mamă / fiică nu rămân însă în spaţiul limitat, domestic, al căminului. Ele reverberează, în mod straniu, în lumea înconjurătoare, zguduind o întreagă serie de idealuri sociale.

Duritatea şi intoleranţa mamei reprezintă, la rândul lor, *rescrierea* unor relaţii dintr-o „societate opresivă şi ierarhizată” (Homquist, 1980: 34) şi, în a doua instanţă, ale unui sistem familial închis. Dincolo de confruntarea făţişă, care ia adeseori forma absurdă a opoziţiei de dragul opoziţiei (ca în *The Four-Gated City* „Cetatea celor patru porţi”: „Martha se zbătea cu disperare, fără să ştie prea bine ce face, în afara faptului că spunea nu, nu, nu vreau”), se instituie şi subtile raporturi psihanalitice. Dar opoziţia Marthei îşi arată, cu o voluptate nu lipsită de agresivitate, şi slăbiciunea: o slăbiciune ce trădează, mai mult chiar decât cerbicia personajului, „dorinţa inconştientă de a se supune influenţei materne” (Holmquist, 1980: 35).

Toate aceste situaţii divergente se focalizează adeseori în câte un punct nodal plin de expresivitate. Despărţirea violentă de trecut – în urma unui accident, în primul caz, ca necesară condiţie a dobândirii unei personalităţi proprii, în al doilea – vorbeşte despre una şi aceeaşi temă. Fără îndoială, unghiurile de abordare diferă de la caz la caz. Analiza psihologică – principala armă a romancierei în *Vara dinaintea întunericului* – nu reuşeşte să oculteze însă această obsesie. Pierderea voinţei, un somn cvasi-letal învăluie viaţa tuturor personajelor. Element pasiv în aventura recuperării memoriei, Charles Watkins îşi redobândeşte identitatea transformându-şi existenţa din „umbră" într-o veritabilă aventură culturală.

Personajul trăieşte, rând pe rând, biografia lui Iason, a lui Iona, a lui Sindbad şi a lui Odiseu, refăcând, astfel, o experienţă iniţiatică a umanităţii. Călătoria lui simbolică în jurul pământului – proiecţie onirică – constituie în egală măsură o expediţie în interiorul propriei sale existenţe fictive. Fireşte, nu mai puţin în a aceleia reale. Pagina de gardă a *Coborârii în infern* nu uită să ne atenţioneze, de altfel, asupra identităţii scrierii: „Roman privitor la spaţiul interior; deoarece nu se poate merge niciodată altundeva decât în interior".

La o concluzie similară ajunge, pe alte căi, Kate Brown *Vara dinaintea întunericului).* Ea îşi descrie aventurile romaneşti drept „o lungă călătorie interioară". Dacă în *o coborâre în infern* miza estetică implica un subtil joc al planurilor narative, în *Vara dinaintea întunericului* complexitatea tehnică şi cea stilistică au fost în mare parte abandonate. Doar câteva flash-backuri fisurează linearitatea cronologică a discursului epic, motivând psihologic comportamentul personajelor. Aşadar, o tehnică a rulării lente a filmului narativ, intersectată, din când în când, de o derulare. E singurul artificiu, singura dovadă explicită a virtuozităţii artistice. Carte senină, carte a seninătăţii, *Vara dinaintea întunericului* reprezintă, spre

deosebire *de-o coborâre în infern* (care este anatomia unui caz), radiografia unei stări. Radiografia unui timp suspendat. Adică a unui timp simbolic.

Toate aceste romane sunt energizate din interior de-un accentuat impuls polemic. *O coborâre în infern* se constituie într-un răspuns dat, peste ani, experienţei interiorităţii din *Ulise* al lui James Joyce. Doar că în romanul lui Doris Lessing unitatea de timp şi spaţiu a fost abolită. La rândul său, personajul nu întruchipează doar un erou mitologic, ci o categorie: a exploratorului, a neostenitului aventurier. Un *homo viator* prevăzut cu atributele ubicuităţii. Un Odiseu polimorf şi contradictoriu.

Din altă perspectivă, *Vara dinaintea întunericului* aşază o oglindă ironică în faţa celebrului roman al lui Balzac, *Femeia la treizeci de ani.* Kate Brown, eroina cărţii, a ajuns, e drept, la patruzeci şi cinci de ani şi reprezintă genul de femeie căreia „nu i s-a întâmplat demult nimic”. Un trecut fără istorie şi un viitor tară perspectivă – acestea sunt serbedele coordonate ale vieţii sale. Mamă a patru copii, soţie devotată, Kate se vede scoasă cu brutalitate din mediul său existenţial scutit de seisme şi obligată la o severă autoanaliză. Doris Lessing atinge în această operaţie unul dintre punctele de maximă expresivitate ale scrisului său. Plăcerea autoscrutării, comună aproape tuturor personajelor sale feminine, se alătură şi ea *temelor secunde* ale scrierilor.

Mai mult de-atât: ea devine chiar un miraj spre care personajele avansează hipnotic, atrase ca de-o fatalitate obsesivă. „Totul există pentru a sfârşi într-o autoanaliză”, ar putea să exclame, cu îndreptăţire, romanciera. Anna Wulf, personajul-scriitor din capodopera *Caietul de aur,* acţionează tocmai în virtutea unui astfel de principiu. Cele patru caiete corespund unei adânci nevoi de ordine şi înţelegere. Ele sunt subsumate unui al cincilea, „caietul de aur”, care le garantează unitatea, coerenţa şi un sentiment – e adevărat, fragil – al obiectivităţii.

La ediţia din 1971 a romanului, Doris Lessing a simţit nevoia să accentueze ea însăşi acest aspect: „Romanul are următoarea formă: Există un schelet, un cadru, numit *Femei libere,* care este un scurt roman convenţional, de vreo şaizeci de mii de cuvinte, şi care ar putea fi de sine stătător. Dar el este împărţit în cinci secţiuni separate de nivelele celor patru Caiete, Negru, Roşu, Galben şi Albastru. Caietele sunt scrise de Anna Wulf, personajul principal din *Femei libere.* Ea scrie patru caiete şi nu unul pentru că, aşa cum recunoaşte ea însăşi, trebuie să separe lucrurile unele de altele, din teama de haos şi de inform – de prăbuşire".

Un stil aparte de polemică, nu doar cu nişte creaţii literare, ci cu un întreg gen e detectabil în *Memoriile unui supravieţuitor*. „Încercarea de autobiografie" nu are nimic din seninătatea, din buna conştiinţă a celui care-şi redactează memoriile. Pactul (auto) biografic constituie doar pretextul unei răfuieli, dincolo de care se profilează, printr-o cinică inducţie psihanalitică, sentimentul persistent al *vinei.* Nu vina tragică din teatrul Antichităţii, ci o culpă difuză, degradată de ură, mascată într-o necontenită incriminare: „Vocea grea, acuzatoare, se auzea mereu şi mereu, se va auzi mereu, după cum se auzise întotdeauna, n-o putea opri nimic, nimic nu putea opri aceste emoţii, această durere, chiar vina aceasta de a te fi născut, născut ca să provoci durere şi supărare şi necaz. Glasul meliţa la nesfârşit, fără să poată fi oprit, şi chiar când, în amintire, el se făcea mai încet, persista o senzaţie de dezgust şi de resentiment".

Partea stranie a acestui discurs ce avansa vijelios spre coerenţă este că, adesea, cărţile sunt puse, unele faţă de altele, pe picior de război. *Memoriile unui supravieţuitor*, de pildă, exploatează mai vechile obsesii din *Martha Quest* (primul volum al pentalogiei *Children of Violence)* sau *A Proper Marriage* („O căsătorie potrivită"): familia ca imagine a infernului, temă abandonată în cărţile

care încheie ciclul (A *Ripple from the Storm, Landlocked* şi *The Four-Gated City*). În aceeaşi logică a contradicţiei, *universul interior* al cărţilor de la începutul deceniului al optulea intră într-un conflict tematic cu cele de la începutul deceniului următor: ciclul *Canopus inargos: Archives* (*Shikasta, The Marriage Between Zones Three, Four and Five, The Sirian Experiments. The Making of the Representative for Planet 8, The Sentimental Agents in the Volyen Empire*) proiectează în exterior, destinzând, dar şi obscurizând, ceea ce anterior explora şi descifra în lumea conştiinţei interioare.

Probabil că neaşteptatul salt nu are la bază doar purul impuls polemic sau calculul de administrare spectaculară a creaţiei. *Copiii violenţei, Vara dinaintea întunericului* şi *Memoriile unui supravieţuitor,* cărţi care, în ordinea esteticului, sunt realizări de prestigiu, marchează, în latură morală, istoria unui eşec. Constrânsă la un rol secund, femeia nu-şi va putea transcende condiţia socială şi morală într-o lume manipulată de forţa brutală a masculinităţii. Există o singură salvare din această situaţie umilitoare, sugerează Doris Lessing: refugiul într-un fel de misticism al feminităţii, într-o teorie şi o practică a gesturilor purificatoare. Adică în existenţa sustrasă constrângerii vieţii comunitare.

Cu cât *sinele interior,* fascinat de propria-i vitalitate mistică, va fi mai amplu, cu atât, înspre exterior, personalitatea protagonistului va fi mai supusă deteriorării, atomizării, anonimatului. Viaţa deconstruită la nivelul prezenţei exterioare se recompune, în adâncimile existenţei interioare, în stranii imagini ale unei lumi a absolutului.

Speculaţiile de acest tip ne îndepărtează, însă, de unul dintre filoanele principale din care se hrăneşte proza atât de contorsionată a lui Doris Lessing: avatarurile conştiinţei în lumea modernă. Ceva din demersul romancierei ne obligă, el însuşi, la o anumită uscăciune

didactică în expunerea ideilor. Nevoia de limpezime, de claritate, de ordine răzbate din aproape fiecare rând al ei. Cele două volume ale autobiografiei ilustrează – dacă mai era nevoie – aspiraţia spre fixarea unei variante finale a propriei sale existenţe.

Personaj emblematic al unei lumi şi al unei sensibilităţi creatoare, Martha Quest poate fi considerată, din multe puncte de vedere, purtătorul de mesaj şi ilustratorul desăvârşit al ideilor autoarei. Personajul este construit în aşa fel încât între *conştiinţa* lui *socială* şi conştiinţa constituită pe dialectica subtilă a *naturalului* şi a *culturalului* el nu-şi arogă doar dreptul de a descrie o lume, ci-şi rezervă şi obligaţia de-a o judeca. Mecanismele relaţiilor sociale, dezamorsarea prejudecăţilor privind funcţionarea acestora, pe de o parte, fixarea pe o placă fotosensibilă a mişcărilor *eului natural,* de-o brutală concreteţe, înspre un centru de iradiere mistică a propriei imagini, pe de alta, sunt instrumente prin care Doris Lessing trasează o veritabilă sociografie a vieţii interioare.

Disponibile celor mai variate experienţe, personajele feminine din cărţile scrise înainte de 1980 suferă, în mod inexplicabil, de blocarea funcţiilor perceptive, de un fel de opacizare la real. „Suntem ceea ce învăţăm să fim”, spune Kate Brown, în *Vara dinaintea întunericului.* Afirmaţia depăşeşte pretenţiile de simplă teză a cărţii. Ea devine o *transliterare* a concepţiei lui Doris Lessing despre *arta romanului.* Kate Brown a *învăţat* să fie o mamă ireproşabilă şi o soţie desăvârşită. Şi-a reprimat orice pornire subiectivă. A intrat într-o viaţă-clişeu. A ales – fără să aleagă! – automarginalizarea. Drama ei provine din incapacitatea funciară de a alege: „Choose? When de I ever choose? Have I ever chosen?” („Să aleg? Când am ales? Am ales eu vreodată?”)

Prin aceasta am atins, probabil, una dintre cele mai importante *teme secunde* din cărţile romancierei engleze. *Alegerea,* ca manifestare activă a conştiinţei, ca formă

palpabilă a „energiei morale” vorbeşte, indirect, despre disponibilitatea personajelor, despre elasticitatea şi fascinaţia inconsistenţei existenţiale. Femeia „liberă” / „eliberată”, luptătorul pentru egalitate socială şi rasială, colonistul care-şi construieşte, într-o luptă pe viaţă şi pe moarte cu natura, o lume nouă, ba chiar şi „nebuloasele” spirituale din *Canopus în Argos* acţionează în virtutea dreptului la însăşi existenţa acestor teme. Dar şi a altora, convergente: a supralumilor (tot în ciclul *Canopus),* ori a prezentului terifiant (*The Fifth Child* – „Al cincilea copil”).

Ordinea cvasi-geometrică, rima desăvârşită realizată între viziune şi stil au atras – nu fără temei – învinuirea de *didacticism* (Burgess, 1971: 101). Acuzaţia ţinteşte nu numai la subiectele cărţilor, ci şi la compoziţia lor. *Caietul de aur* a fost învinuit de pseudoexperimentalism, adică de refacerea, de dragul demonstraţiei, a unor formule banalizate ale expresionismului brechtian. Dar subtilitatea romancierei se manifestă tocmai în competiţia cu modelele dinainte fixate. Nimeni n-a îndrăznit s-o acuze „că n-ar fi capabilă să studieze natura relaţiilor dintre politică şi consecinţa acţiunilor politice” (Massie, 1990: 31). Însă mulţi comentatori i-au contestat dreptul de a coborî temele fierbinţi ale timpului în laboratoarele experimentalismelor şi modelor literare.

Paradoxal, subtilitatea incontestabilă a romancierei poate fi pusă în evidenţă tocmai la acest nivel. Ea a preluat clişeele stilistice cu intenţia de a profita de expresivitatea anterior dobândită de ele. Chiar dacă la nivelul structurii narative romanciera a făcut totul pentru a complica lucrurile (Anthony Burgess compara ciclul *Canopus* cu „Simfonia a şaptea” a lui Sibelius), tema ca atare nu neagă mai vechile idei ale autoarei despre rolul eminamente social al scrisului şi al scriitorului. Anti-realistă şi radical anti-victoriană.

Doris Lessing neagă funcţia de „amuzament” a literaturii apelând la una dintre formulele cel mai limpede

pusă în serviciul *entertainment*-ului – discursul de tip *Science-fiction.*

Celebra *Declaraţie* a „tinerilor furioşi" exprimă de pe poziţii vădit ideologice un foarte bine articulat program de *creaţie.* Angajarea, susţine Doris Lessing, e obligatorie din cel puţin două motive: din cauza confuziei valorilor în lumea modernă (aşadar, un motiv obiectiv), iar apoi, în virtutea „orizontului de aşteptare" al cititorului: acesta are pretenţia să citească despre valorile pozitive ale umanităţii, despre compasiune, înţelegere, credinţă, dragoste. Despre o lume idealizată – ca să spunem lucrurilor pe nume. Partea cu adevărat dificilă este că scriitorul trebuie să motiveze necontenit „măreţia romanului" făcând uz doar de *mica sa voce personală.* De capacitatea de *a investiga,* de *a înţelege* şi de *a reconstrui* artistic o lume.

Diversitatea tematică, multitudinea obiectivelor aşezate în faţa cărţii riscă, în anumite condiţii, să provoace neînţelegeri. Diversitatea – se pot cita nenumărate exemple – se transformă în diversiune. În mod paradoxal, cărţile care rezistă cel mai bine eroziunii timpului sunt cele în care teza, elementul demonstrativ s-au estompat. O serie de romane, citite la rând, lasă impresia de redundanţă, de stufoşenie şi, ciudat la un romancier al Ideii, de penurie de idei! Înscrise în caruselul implicării necondiţionate, ele dau senzaţia de indeterminare, de oboseală a imaginaţiei, de stereotipie. Personajele par variante devitalizate ale unuia şi aceluiaşi arhetip: Anna Wulf e o „Martha Quest între două vârste" (Schlueter, 1966: 57), băştinaşii negri din cărţile africane sunt reduşi la consistenţa unor banale măşti decorative şi nediferenţiate, coloniştii albi par întrupări mimetice ale Colonistului cunoscut din literatura engleză interbelică.

Pericolul a fost resimţit, cu siguranţă, de către Doris Lessing însăşi. Lunga ei idilă cu Africa şi epopeea implicării active par să fi fost abandonate spre sfârşitul

anilor ’70. La începutul deceniului anterior ea încă putea să declare: „Am sentimentul că cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat este că m-am format în afara Angliei”. La mijlocul anilor ’80, o vedem plonjând plină de vigoare polemică în analiza societăţii britanice contemporane. *Fuga de Africa,* adică evadarea reală, era însă subtil dublată de o *fugă spre Africa* – de nostalgia nu atât sentimentală, cât intelectuală, după un spaţiu al inocenţei.

Revenirea la *tema africană* este anunţată, în termeni simbolici, de recurenţa *temei nebuniei:* incipientă în *Caietul de aur,* ea cunoaşte o amplă dezvoltare în ultima secţiune a Bildungsromanului *Copiii violenţei (Cetatea cu patru porţi).* Nu e vorba, însă, de o simplă schimbare de macaz tematic. Cercetătorul atent va identifica, fără putinţă de tăgadă, influenţele şi filiaţiile: pe lângă Jung, tezele lui R.D. Laing dobândesc valoarea unor indici de natură spirituală. R.P. Draper descoperea chiar elementele unei „iluminări paradoxale”, de sorginte romantică, în linia revelaţiilor semipăgâne ale lui William Blake. Religiosul împins, ca la Swedenborg, dincolo de limitele suportabilului tinde să creeze un univers propriu, dominat de legile de fier ale revelaţiei autoinduse. Ce altceva decât o variantă tehnologică a Noului Ierusalim swedenborgian-blakian sunt evadările *sci-fi* ale personajelor din *Copiii violenţei*? De altfel, finalul apocaliptic al cvintetului, descriind moartea eroinei în simbolicul an 2000, vorbeşte despre ispita dialogului cultural-mistic.

O formă a intertextualităţii e şi situaţia wordsworthiană în care se vede prins profesorul Charles Watkins, din *O*

*coborâre în infern: „*presentimentul imortalităţii” şi, la fel de acut, cel al unei lumi care se autodistruge. Romanul intră, simultan, în rezonanţă cu *The Turn of the Screw* al lui Henry James. Şi dacă în *Caietul de aur* vom întâlni un fel de racapitulare a temelor abordate anterior (amintirile africane, activitatea politică de stânga,

descrierea unor scene autobiografice), această carte despre *blocajul scriitorului* se deschide şi spre experimentele care, în anii ’70, vor deveni o modă obligatorie: jurnalul intim încorporat cărţii, romanul despre roman etc.

Privirea dinspre prezent spre trecut ne îngăduie să descoperim un program creator mult mai bine articulat decât sugerau ezitările tematice semnalate pe parcurs. Constituindu-se într-o spirală, etapele creaţiei urmează un drum dinspre deschiderea nostalgică a povestirilor africane spre construcţia de sine a personajelor, spre demontarea mecanismelor creativităţii (în *Caietul de aur*), spre primatul interiorităţii, în fine, spre „transcendenţă”, spre reevaluarea alterităţii absolute şi a identităţii neştiute, în pentalogia *Canopus.*

Imaginea spiralată a creaţiei nu corespunde, desigur, scrierii cronologice a cărţilor. *Caietul de aur* segmentează, dar şi completează, cvintetul *Copiii violenţei,* iar noţiunea de *interioritate,* aplicată în această analiză într-o accepţiune destul de largă romanelor de la începutul anilor ’70, va fi prezentă, mai discret sau mai intempestiv, în majoritatea lucrărilor ulterioare.

Însă proba cea mai evidentă că Doris Lessing a simţit pericolul „standardizării”, al încremenirii în formule de succes la public, însă din ce în ce mai lipsite de vlagă, o furnizează un experiment de ordin biografic. Încercând să evadeze în afara limitelor impuse de celebritate, ea a publicat, sub pseudonim, două scurte romane. Experimentul s-a dovedit un lamentabil eşec. Deşi foarte bine scrise, cărţile au trecut aproape neobservate. Ele nu aminteau cu nimic de Doris-Lessing-a-fanteziilor-viitoriste şi nici de frecventatoarea Women Liberation-ului. *The Diary of a Good Neighbour* şi *Inhe Old Could...* se înscriu în buna tradiţie a romanului naturalist. Redus la o singură idee, scenariul cărţilor studiază „cele mai potrivite relaţii instituite între o femeie din clasa mijlocie, prosperă,

manierată, şi haosul şi suferinţa care o înconjoară" (Lurie, 1985: 8).

Romanciera ruleză, de fapt, în sens invers una dintre vechile sale obsesii: locul femeii în societatea dominată de bărbaţi. Surdinizat, conflictul conduce la un protest şocant de asemănător cu strigătele contestatare ale „furioşilor" deceniilor şase şi şapte. Acest diptic – simplă repetiţie generală pentru cartea următoare, *The Good Terrorist* („Terorista cea bună") – cartografiază harta unei Londre infernale, infestată de mizerie materială şi umană, o Londră în care, totuşi, există dragoste, deşi drumul spre ea se dovedeşte din ce în ce mai greu de străbătut, asemeni unui labirint vegheat de monştri.

Cinicul destin a făcut ca, republicate împreună sub numele consacrat al autoarei, cu titlul *Jurnalele lui Jane Somers,* ele să urmeze drumul obişnuit al succesului. Dar acest succes reprezintă şi cea mai mare înfrângere a lui Doris Lessing. Deceniile de revoltă împotriva convenţiilor (şi ce e mai convenţional decât un nume?!) i-au dovedit că până şi ea, luptătoarea, eterna opozantă, femeia de pe baricade trebuie să se supună, docilă, regulilor instituite de *establishmentul* împotriva căruia se ridicase! Neputinţa de a ieşi din datele propriei biografii a creat o tensiune dramatică pe care comentatorii *Teroristei...* au sesizat-o la lectură cu remarcabilă acuitate.

Dincolo de obsesiile privind propria identitate, cu adevărat tragice sunt întrebările romancierei privind naşterea *mentalităţii teroriste.* Cum ia naştere în mintea şi-n inima omului contemporan ruptura care-l transformă dintr-un paşnic locuitor într-un criminal nemilos? Ce resorturi ascunse potenţează astfel de porniri? Transgresându-le, dar neuitându-le nicio clipă, Doris Lessing răspunde întrebărilor pătrunzând cu o forţă analitică extraordinară în viaţa invizibilă a unui grup terorist din Anglia zilelor noastre. Deşi comparat cu *Agentul secret* al lui Joseph Conrad, romanul nu păstrează

nimic din tenta enigmatică, romantică şi exotică a acestuia. În *Terorista cea bună,* totul se află la vedere, totul e expus ca într-un film documentar: de la descrierea interioarelor mizere, la pregătirea şi punerea în practică a celor mai odioase acte criminale.

Disecţie la rece a fenomenului degradării umane, romanul redă imaginea unei Doris Lessing mai implicată – dar şi mai cinică – decât oricând în marile dezbateri şi convulsii ale vremii. Din această perspectivă, *The Fifth Chilă* continuă cartea anterioară. Roman „fără punct culminant" (Jones, 1988: 31), el înregistrează stadiile acumulării fricii într-o familie care a dat viaţă prototipului barbarului într-o lume modernă alienată. Faza pesimismului absolut marchează, fără îndoială, şi un semn al slăbirii capacităţilor de reacţie ale romancierei. Cruciada împotriva sistemului colonial britanic, din cărţile de început, pare să fi fost respinsă de forţele triumfătoare ale lumii postimperialiste. Enigmaticul Ben – al cincilea copil – nu e decât primul cetăţean al lumii de coşmar pe care Doris Lessing o întrezăreşte la orizont.

Probabil că unul dintre răspunsurile date acestei situaţii fără ieşire e refugiul în lirism. *Love, Again,* povestea unei femei, Sarah Durham, care, la şaizeci şi cinci de ani, retrăieşte, împotriva voinţei, emoţiile iubirii – dar şi frustrările ei – constituie o încercare de a relativiza „gustul pentru profeţii" (Bell, 1997: 492). Autoarea vorbeşte despre iubire într-un discurs neîntrerupt, ca şi cum n-ar fi avut timp nici să respire. Când cititorul îşi dă seama că a căzut în capcană, că, de fapt, este vorba de o fugă de iubire, de refuzul încăpăţânat al sentimentului, e prea târziu. Romanul se încheie pe această notă şi probabil că morala cărţii trebuie văzută în intenţia autoarei de a oferi încă unul din neaşteptatele, improbabilele sale daruri de a construi epifanii.

* * *

La câteva ore după anunţul decernării premiului

Nobel, pe 11 octombrie 2007, Doris Lessing a ieşit pe mica platformă a casei din Londra şi a stat de vorbă cu ziariştii. „A stat de vorbă” cred că e mult spus: s-a aşezat, pur şi simplu, ţărăneşte, direct pe treptele casei, s-a lăsat fotografiată şi a răspuns întrebărilor. A răspuns, probabil, într-un stil derutant, amestecând tăcerile cu zâmbetul ironic, integrând unui monolog fără sfârşit întâmplătoarele propoziţii ale celor din jur. Copleşită de buchetele de flori, lăsa impresia unei fiinţe care participa la un spectacol ce n-o privea direct. Doar politeţea şi simţul datoriei au făcut-o să stea acolo, la dispoziţia presei, tocmai ea, femeia care se încăpăţânase de multe decenii să nu stea la dispoziţia nimănui.

Vestea primirii Nobelului a surprins-o în timp ce se întorcea de la cumpărături: jurnaliştii s-au repezit asupra ei precum uliii, gata să înşface măcar o bucăţică din această femeie măruntă, îmbrăcată în haine largi, colorate, în nuanţe de albastru. În cele două împrejurări când am avut prilejul s-o întâlnesc – o dată la New York, o dată la Cambridge – era îmbrăcată în aceleaşi tonuri: jachete albastre – de la deschis la închis – şi bluze albe. Ca într-un bun roman cu suspans, secretarul perpetuu al Academiei Suedeze, Horace Engdahl, spunea că membrii comisiei trecuseră prin emoţii: au sunat-o de mai multe ori, dar nu răspundea nimeni. Cu umor, el a încercat să îndulcească situaţia – când vorbeşti despre o persoană de optzeci şi opt de ani, orice e posibil, inclusiv să afli că tocmai murise: „Doar nu era să aştepte telefonul meu… Probabil că se plimbă prin parc şi oamenii au s-o atace aducându-i vestea!”

Ştim care-a fost reacţia ei, o reacţie tipică pentru această femeie care a ştiut că nimeni alta să pună un baraj de gheaţă fierbinte între ea şi realitate: „Am primit toate afurisitele de premii europene… Mi-a plăcut să le câştig pe toate, şi pe fiecare. Iar acum… o adevărată chintă regală!” După ce s-a gândit puţin, a adăugat: „Aud de vreo treizeci

de ani că o să iau Nobelul, aşa că nu văd unde e surpriza”. Când i s-a spus că e mai bogată cu şapte sute şaizeci şi cinci de mii de lire sterline, a replicat: „Ei, asta chiar mă lasă rece…” Spre frustrarea ziariştilor, a intrat în casă şi a răspuns telefoanelor care o asaltau. Nu înainte de a le mai da o mostră de umor negru britanic: „Nu pot spune că sunt copleşită de surpriză. Am optzeci şi opt de ani şi probabil s-au gândit că nu pot da Nobelul unui mort, aşa că mi l-au dat mie, înainte de a-mi lua adio de la viaţă!” Nobelul este, o ştim, o afacere politică. Mai precis, o afacere a stângii mondiale. Priviţi lista premiaţilor din ultimii treizeci-patruzeci de ani şi nu veţi descoperi altceva decât „umanişti”, agenţi-salvatori ai lumii a treia, „ecologişti”, corecţi politic, conformişti ai muzicalei ziceri *liberté, egalite, fraternite,* scrântiţi întru Stalin, Mao sau Castro (când spun Castro, mă gândesc mai ales la doi extraordinari prozatori, Hemingway şi Márquez, căzuţi, ambii, într-o pasiune morbidă faţă de bărbosul Fidel.) Probabil că ultimul non-stângist laureat a fost T.S. Eliot, în 1948 – dar, după cum se înteţesc atacurile la adresa lui, observ că nu i se iartă acest lucru. Până la un punct, Doris Lessing ar corespunde portretului-robot: multe din cărţile ei arată o puternică implicare socială, proslăvind bine-cunoscutele valori cu care s-a hrănit umanitatea de la Revoluţia franceză încoace.

Problema e că, de câteva decenii, Doris Lessing nu mai e Doris Lessing. Membră a partidului comunist, posesoare ardentă de carnet roşu, feministă acerbă, sprijinitoare a mişcărilor de eliberare din Africa, ea a făcut o rotaţie de o sută optzeci de grade, lăsând pe mâinile altora mai vrednici torţa „umanismului socialist” şi a fericirii obligatorii. Şocul citirii raportului secret al lui Hruşciov, în care erau denunţate crimele lui Stalin şi apoi, în 1956, revoluţia anticomunistă din Ungaria au îndepărtat-o definitiv de iluziile (care au sfârşit mereu în crime şi asasinate) ale comunismului. La începutul anilor

’90, când am întâlnit-o la o conferinţă în New Jersey, a cărei temă era „Intelectualii şi schimbările politice în Europa Centrală şi Răsăriteană”, am fost uimit s-o descopăr printre participanţi. „Am fost şi eu comunistă, aşa că mă simt datoare să vin să văd ce s-a ales din ideile pe care le-am susţinut!”

Despărţirea de comunism a fost brutală şi definitivă. Idila cu feminismul – un caz particular al ideologiei de stânga – a persistat o vreme. Mult mai puţin decât se aşteptau suporterii ei, şi mai degrabă într-un fel de răstălmăcire a mesajului cărţilor sale. Faptul că eroinele erau femei puternice (Martha Quest, Anna Wulf, Kate Brown) le-a plasat aproape automat în categoria „feministelor”.

Romanciera atrăgea, de fapt, atenţia asupra exceselor, politizării şi transformării în ideologie agresivă a unei concepţii în care orice om normal vede o acţiune cât se poate de firească: egalitatea dintre sexe. În 2001, în cadrul festivalului de la Edinburgh, Doris Lessing a şocat încă o dată – şi definitiv – când a vorbit despre ceea ce se întâmplă cu feminismul actual. În opinia ei, e vorba de o gândire „insidioasă şi leneşă”, care a modelat felul cum sunt văzuţi astăzi bărbaţii: „Sunt şocată de felul negândit, devenit partea a culturii noastre, în care bărbaţii sunt trataţi în mod automat drept gunoaie”. Ca să nu mai existe nicio urmă de îndoială a eforturilor de a se distanţa de imaginea de activistă feministă, cel mai recent roman al ei, din 2007, *The Cleft,* este un veritabil discurs anti-feminist: femeile sunt tratate drept vanitoase şi leneşe, în timp ce bărbaţii sunt priviţi ca întrupare a spiritului aventuros şi inovator. Ei, nici chiar aşa…

Născută în Iran (Persia), crescută în Rhodesia de Sud (Zimbabwe) şi afirmată ca scriitoare în Anglia, Doris Lessing a rămas, până în clipa de faţă, o femeie simplă, cu ocupaţiile unei casnice, care a plecat de-acasă la cincisprezece ani, s-a măritat la nouăsprezece, a divorţat,

s-a măritat din nou, a născut trei copii, dar a fost confiscată de-o singură obsesie, scrisul: „Nu ştiu de ce trebuie să scriu. E un lucru pe care pur şi simplu trebuie să-l fac. Dacă nu scriu mai multă vreme, devin foarte nervoasă. Dac-ar trebui să mă opresc, probabil c-aş începe să umblu pe străzi şi să-mi spun mie însămi, cu glas tare, poveşti". Sună a text parcă dinainte pregătit pentru astfel de ocazii, deşi nu e. Nu e, pentru că stilul Doris Lessing respinge orice idee de premeditare şi calcul. A fost comunistă şi apărătoare a drepturilor omului, şi nu s-a ascuns. S-a ridicat apoi împotriva consecinţelor oribile ale ideilor pe care le-a susţinut. Şi a făcut-o de fiecare dată direct, cu simplitate, şi cu o copleşitoare demnitate.

Marele critic Alan Bloom afirmă că Doris Lessing a fost răsplătită cu Nobelul din motive de „corectitudine politică". Rareori mi-a fost dat să aud gogomănie mai mare. Dacă ravagiile corectitudinii politice se vor opri vreodată, acest lucru se va întâmpla şi pentru că primul volum al autobiografiei lui Doris Lessing, *Under My Skin* (1994), începe cu aceste rânduri scrise despre mama sa, dar care i se potrivesc de minune şi ei: „Era foarte frumoasă, dar n-o interesau decât caii şi dansul..."

Mircea Mihăieş

Referinţe

Bell, Millicent, 1997, „Love, Again", în *Partisan Review,* Voi., LXIV, Number 3.

Burgess, Anthony, 1971, *The Novel Now,* London: Faber & Faber.

Holmquist, Ingrid, 1980, *From Society to Nature. A Study of Doris Lessing's* Children of Violence, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Lessing, Doris, 1982, *The Golden Notebook,* London: Panther Books.

Lessing, Doris, 1994, *Under My Skin. Volume One of My Autobiography. To 1949,* New York: Harpercollins Publishers.

Lessing, Doris, 1997, *Walking in the Shade. Volume Two of My Autobiography. 1949 to 1962,* New York: Harpercollins Publishers.

Jones, D.A.N., 1988, „Alien”, în *The New York Review of Books,* vol. XXXV, Number 11, June 30.

Lurie, Alison, 1985, „Bad Housekeeping”, în *The New York Review of Books,* vol. XXXII, Number 20, December 19. Massie, Allan, 1990, *The Novel Today. A Criticai Guide to the British Novei 1970–1990,* London: Longman.

Am scris această carte pentru fiul meu John, care este îndrăgostit de mare.

Schlueter, Paul, 1966, „Doris Lessing, the Free Woman’s Commitment”, în Shapiro, 1966.

Shapiro, Charles, ed., 1966, *Contemporary British Novelists,* Southern Illinois University Press.

„Dacă o pictură-şi deschide tainic miezul Ţi-arată cum ascunde o sută mări în ea.

În orice-atom din lume, dacă-l priveşti adânc.

Descoperi mii de fiinţe în stare să gândească.

Categoria:

Roman despre spaţiul interior; deoarece nu se poate merge niciodată altundeva decât în interior.

Tot patru membre are – un ţânţar, cât elefantul.

Şi picătura este tot apă, ca şi Nilul.

Mii de recolte se-află în orice bob de grâu.

Găseşti o lume-ntreagă în micul bob de mei.

Tot universul se-află în aripi de ţânţar.

Şi într-un punct, în spaţiu, lumi vaste se-nvârtesc. Într-un mic loc în inima ce-o are orice om. Se află Domnitorul şi-al lumilor Stăpân:

Şi-acolo două lumi apar strâns contopite…”

Înţeleptul Mahmud Shabistari, din secolul al XIV-lea

(Grădina tainică)

„… această lume minusculă de fire de nisip este totodată şi lumea unor fiinţe nemaipomenit de mici, care înoată prin pelicula subţire de lichid din jurul firului de

nisip tot aşa cum înoată necontenit peştii prin apele oceanului care acoperă globul pământesc. În această faună şi floră din apa capilară se găsesc vietăţi şi plante monocelulare, purici de apă, crustacee asemănătoare creveţilor, precum şi larvele unor viermi infinit de mici – toate acestea vieţuind, murind, înotând, hrănindu-se, respirând, reproducându-se într-o lume atât de mică, încât simţurile noastre omeneşti nu îi pot percepe mărimea, o lume în care micropicătura de apă care separă un fir de nisip de altul se aseamănă cu o mare imensă şi întunecată".

Rachel Garson, biolog marin, din secolul XX

(Marginea mării)

SPITALUL CENTRAL

Foaie de internare Vineri, 15 august 1969

Numele necunoscut

Sexul bărbătesc

Vârsta necunoscută

Adresa necunoscută

Observaţii generale:

…La ora douăsprezece noaptea poliţia a găsit pacientul rătăcind pe cheiul Tamisei în apropierea podului Waterloo. A fost dus la secţia de poliţie crezându-se că era beat sau drogat. L-au descris ca fiind incoerent în vorbire, confuz şi docil. Ne-a fost adus la ora trei dimineaţa, cu o ambulanţă. În timpul îndeplinirii formalităţilor de internare pacientul a încercat de mai multe ori să se culce pe birou. Dădea impresia că pentru el biroul era o barcă sau o plută. Poliţia cercetează acum porturile, vapoarele etc. Pacientul era bine îmbrăcat, dar nu-şi mai schimbase hainele de ceva timp. Nu părea să-i fie nici prea foame şi nici prea sete. Purta pantaloni şi un pulover, dar nu avea asupra lui niciun fel de acte, portofel sau bani, niciun mijloc de identificare. Poliţia crede că a fost jefuit. Este un om educat. I s-au administrat două sedative

Librium, dar nu a adormit. Vorbea pe un ton ridicat.

Pacientul a fost mutat în salonul pacienţilor ţinuţi sub observaţie deoarece tulbura liniştea bolnavilor.

SORA DE NOAPTE, 6 a.m.

Pacientul a stat treaz toată ziua, vorbind incoerent, având halucinaţii şi fiind foarte agitat. Două Librium la fiecare trei ore. Nicio informaţie de la poliţie. I s-au trimis hainele spre examinare, cu rezultate improbabile: pulover şi cămaşă de la orice magazin şi lenjerie de corp. Pantaloni italieneşti. Pacientul este încă sub impresia că se află într-o călătorie pe mare. Poliţia bănuieşte că ar fi un amator sau posesor de iaht.

DOCTOR Y., 6 p.m.

Am nevoie de vânt. De un vânt bun şi puternic. Atmosfera e nemişcată. Curentul marin îşi urmează fără îndoială calea cu multă iuţeală. Da, dar nu-l simt. Unde mi-e busola? S-a pierdut cu multe zile în urmă, nu-ţi aminteşti? Am nevoie de vânt, de un vânt prielnic şi puternic. O să fluier să stârnesc vântul. Aş fluiera după vânt dacă aş fi văzut de unde bate vântul. Un vânt dinspre răsărit, să-l simt suflând cu putere din spate, da. Sunt cumva prea aproape de ţărm? După atâtea zile pe mare, să fiu încă prea aproape de ţărm? Dar cine ştie, poate m-a dus curentul înapoi spre mal. Vai, nu! Asta nu! Am să încerc să vâslesc. Dar nu-ţi aminteşti? Vâslele s-au pierdut, s-au dus cu zile în urmă. Aş, nu! Desigur că eşti mult mai aproape de uscat decât crezi. Insulele Capului Verde erau ultima dată la tribord – când anume? Săptămâna trecută. Care *săptămâna trecută?*

Nu a fost nimic. Nu a fost decât nevastă-mea. Marea este mai sărată aici decât aproape de mal. O mare sărată, sărată, ţâşnind în sfori fine de pe maxilarele cailor de mare pe ale mele. Pe chipul meu, solzi groşi de sare. Pot să le simt gustul. Lacrimi, apă de mare. Simt gustul sării din apa mării. Din tot acest pustiu. Marea pustie. Caii de mare. Dunele. Vântul spulberă nisipul de pe creasta dunelor; întoarce în vârtejuri vârfurile valurilor. Nisipul se mişcă, se

învârteşte şi apoi se strânge la loc în valuri, dar ceva mai încet. Ce straşnic ochi ar fi acela în stare să măsoare pasul cailor de nisip, aşa cum urmăresc eu galopul cailor de mare! Da, căpitane! Probabil că aş putea prinde un cal şi l-aş călări, dar mie îmi trebuie un cal de mare, nu un cal de nisip, deoarece timpul meu este timp omenesc şi este un adevărat Dumnezeu în pustietăţi. Unii oameni merg călare pe delfini. Foarte mulţi spun că au văzut asta. Aş putea să-mi părăsesc pluta care se scufundă şi să mă agăţ de gâtul vreunui cal de mare, tocmai până în Jamaica şi până la sărmana Nancy a lui Charlie – sau, dacă în cele din urmă curentul mă întoarce spre sud, să mă ducă pe coasta unde mă aşteaptă pasărea albă.

Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc, Coasta de Diamant, Insulele Canare, o traversare scurtă a Tropicului Cancerului, apoi spre nord şi peste ocean, cu un chiot spre Indiile de Vest, la babord, unde Nancy îl aşteaptă pe sărmanul ei Charlie, şi din nou înapoi, chiar pe lângă Marea Sargaselor, la tribord, cu înflorită Florida la babord, şi iar mă rotesc şi mă rotesc în Curentul rapid al Golfului, şi iar trec pe lângă Azore, mai să le ating cu cotul, revenind apoi spre sud, prin dreptul coastelor

Portugaliei, unde mă aşteaptă Conchita mea, dar eu trec de Madeira, trec de Canare, veşnic *en passant,* din nou spre Coasta de Diamant, şi aşa mă rotesc şi mă rotesc mereu şi-ntruna, la nesfârşit, doar dacă nu cumva curentul marin mă duce învârtindu-mă spre sud. Dar acest curent nu m-ar putea duce niciodată spre sud. O, nu! Orice curent îşi are mişcarea lui bine stabilită, de neschimbat, ca traseul unei linii de autobuz. Curentul mărilor nordice trebuie să mă poarte în sensul acelor de ceasornic, să mă tot poarte, doar dacă nu cumva… da! Ar putea să mă abată puţin din drum. Da! Şi o vor face, cârmindu-mă cu o mică pană din aripile lor albe, îndreptându-mă spre sud, mânându-mă cu grijă prin curenţii mânioşi, ca să nu spun furioşi, din preajma Ecuatorului, ca apoi, teafăr, să ajung,

în cele din urmă, în apele sud-ecuatoriale, la adăpost de toate Sargasele şi Scilele şi Caribdele şi să lunec elegant şi uşor, purtat de curenţii blânzi ai oceanului sudic, de-a lungul coastei muntoase a Braziliei spre Apele Paşnice. Dar îmi trebuie vânt. Lemnul e poleit cu o crustă crăpată de sare, iar pluta veche se leagănă pe valurile înalte şi mi se face rău. Mă simt bolnav de moarte. Aşadar, pânzele sus, iubiţii mei, pânzele sus – vai, nu, s-au dus cu toţii, duşi şi înecaţi, m-au legat de un catarg şi un val uriaş i-a smuls de lângă mine, iar eu am rămas singur, prins şi legat de curentul ecuatorial de nord, care nu trece pe lângă niciun ţărm pe care l-aş putea dori vreodată oriunde aş fi, pe drumurile de apă ale mării zbuciumate.

Nimic din partea poliţiei. Nicio ştire că ar fi dispărut vreo barcă, iaht sau înotător. Pacientul continuă să vorbească tare, să cânte şi să se legene în pat. Este extrem de obosit. Mâine: amital de sodiu. Recomand narcotice o săptămână.

17 august

DOCTOR Y.

Nu sunt de acord. Propun terapie de şoc.

18 august

DOCTOR X.

Foarte cald. Curentul se leagănă şi se clatină. Foarte iute. E atât de cald, că se topeşte apa. E mai subţire ca de obicei, de aici şi clătinarea netedă şi iute a plutei. Parcă ar fi valuri de căldură. Apa sclipeşte puternic. Lumină. Lumină de diferite feluri. Mai întâi există lumina pe care o ştim. Adică lumina obişnuită a unei zile înnorate, să zicem. Apoi lumina soarelui, adică un dans auriu adăugat celei dintâi. Apoi, valurile scânteietoare ale căldurii, valurile de căldură, care emană lumină când lumina le emană. Mai există lumina interioară, sclipirile iuţi ca nişte fulgi de nea suspendaţi în aer. Chiar şi noaptea când nu e lună, nici soare, nici strop de lumină. Sclipirea vântului solar. Da, asta e. O, vânt solar, suflă, suflă, suflă, adu-mi-o pe cea

care mi-e dragă. E foarte cald. O crustă groasă de sare îmi acoperă faţa. Dacă mi-o şterg, îmi voi freca faţa cu sare curată de mare. Plutesc liniştit, legănat, pe o mare uşoară, luminată de soare, în valurile de căldură, o mare delirant de delicioasă, căci apa a devenit subţire şi lunecoasă în valurile căldurii, o apă uşoară în loc de o apă grea. Am nevoie de vânt. O, vânt solar, vânt al soarelui! Soare. El şi-a sfârşit *Fantomele* spunând: Soarele, Soarele, Soarele, Soarele – şi la finalul piesei *când noi morţi ne trezim*: Soarele, în braţele Soarelui pe calea vântului solar şi mă rotesc, mă rotesc, mă rotesc, mă rotesc…

Pacientul e foarte tulburat. L-am întrebat cum îl cheamă: Iason. Se află pe o plută în Atlantic. Trei capsule de amital la culcare. Îl voi vizita şi mâine.

DOCTOR Y.

DOCTORUL Y.: Ai dormit bine?

PACIENTUL: Adorm întruna, dar nu trebuie, nu trebuie.

DOCTORUL: De ce nu? Eu vreau să dormi.

PACIENTUL: Am să alunec de pe plută în talazurile adânci ale mării.

DOCTORUL Y.: Nu. N-ai să aluneci. Ai un pat foarte comod şi eşti într-o cameră plăcută şi liniştită.

PACIENTUL: E fundul mării. Fundul adânc al mării.

DOCTORUL Y.: Nu eşti pe o plută. Nu eşti pe mare. Nu eşti marinar.

PACIENTUL: Nu sunt marinar?

DOCTORUL Y.: Eşti internat în Spitalul Central, eşti în pat şi eşti sub îngrijirea noastră. Trebuie să te odihneşti. Vrem să dormi.

PACIENTUL: Dacă adorm voi muri.

DOCTORUL Y.: Cum te cheamă? Vrei să-mi spui?

PACIENTUL: Iona.

DOCTORUL Y.: Ieri erai Iason. Nu poţi fi când unul, când altul, ştii asta.

PACIENTUL: Toţi suntem marinari.

DOCTORUL Y.: Eu nu sunt. Sunt doctor în spitalul acesta.

PACIENTUL: Dacă eu nu sunt marinar, nici dumneata nu eşti doctor.

DOCTORUL Y.: Foarte bine. Dar te oboseşti prea mult legănându-te mereu aşa. Întinde-te. Dormi puţin, încearcă să nu mai vorbeşti atât de mult.

PACIENTUL: Nu-ţi vorbesc dumitale, nu-i aşa? Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc.

SORA: Probabil ai ameţit. Te roteşti şi te roteşti şi te roteşti mereu de câteva ceasuri fără încetare, ştii?

PACIENTUL: De câteva ceasuri?

SORA: Sunt de serviciu de la ora 8 şi de fiecare dată când vin să te văd, dumneata te roteşti şi te tot roteşti întruna.

PACIENTUL: Faci vizitele obligatorii.

SORA: Te învârteşti în jurul a ceva. Ce anume? Unde? Haide, întoarce-te pe partea cealaltă.

PACIENTUL: E foarte cald. Nu sunt departe de Ecuator.

SORA: Aşadar eşti tot pe plută?

PACIENTUL: *Dumneata* însă nu eşti.

SORA: Nu pot spune că sunt.

PACIENTUL: Cum poţi atunci să vorbeşti cu mine?

SORA: Încearcă, te rog, să te întinzi într-o poziţie relaxantă. Nu vrem să te oboseşti atât de mult. Noi suntem îngrijoraţi din cauza dumitale, ştii?

PACIENTUL: Ei bine, totul este în mâinile dumitale, nu-i aşa?

SORA: În mâinile mele? Cum vine asta?

PACIENTUL: *Dumneata.* Dumneata ai spus *noi.* Ştiu eu ce înseamnă „noi”. Este pronumele cu sens categoric colectiv. Ar fi atât de uşor să faci dumneata ceea ce trebuie.

SORA: Şi ce vrei să fac?

PACIENTUL: *Dumneata* ca *noi.* Nu dumneata numai ca *dumneata.* Ridică-mă, ridică-mă, ridică-mă. Trebuie să fie destul de uşor pentru dumneata. Evident. Foloseşte-ţi… puterea, sau ce-o fi. Aruncă-mă naibii acolo.

SORA: Unde?

PACIENTUL: Ştii prea bine. Îndreaptă-mă spre sud cu aripa dumitale albă.

SORA: Cu aripa mea albă! Îmi place cum sună.

PACIENTUL: Nu poţi fi una dintre persoanele acelea. Dacă ai fi, ai şti. Mă păcăleşti.

SORA: Îmi pare rău că gândeşti aşa.

PACIENTUL: Sau poate mă pui la încercare? Da, e posibil.

SORA: Poate că da.

PACIENTUL: Toată problema este să ies din curentul ecuatorial de nord şi să intru în curentul ecuatorial de sud; în loc să mă rotesc în sensul acelor de ceasornic, să mă rotesc invers. E mai înţelept aşa.

SORA: Înţeleg.

PACIENTUL: Atunci de ce nu faci ce ţi-am cerut?

SORA: Nu ştiu cum.

PACIENTUL: E vorba cumva de folosirea vreunei parole? Cine era omul acela care a fost aici ieri? SORA: Te referi la doctorul Y? El a venit să te vadă. PACIENTUL: El e în spatele a tot ce se întâmplă. El ştie. Un om foarte amabil, dar încăpăţânat.

SORA: E amabil, dar nu l-aş numi încăpăţânat. PACIENTUL: Eu spun că este, aşa că de ce n-ai spune asta şi dumneata?

SORA: Iar în ziua precedentă a fost să te vadă doctorul X. PACIENTUL: Nu-mi amintesc de niciun doctor X. SORA: Doctorul X vine aici mai târziu, în după-amiaza asta.

PACIENTUL: Unde aici?

SORA: Te rog, încearcă să stai întins, liniştit,

încearcă să adormi.

PACIENTUL: Dacă fac asta, s-a isprăvit cu mine, mor.

Desigur că ştii asta, altfel n-ai fi matelot şi dumneata. SORA: Eu sunt Alice Kincaid. Ţi-am mai spus asta. Îţi aminteşti? În noaptea când ai venit aici. PACIENTUL: Oricum te-ar chema, dacă adormi, mori. SORA: Bine, lasă asta, taci. Aşa, sărmanul de tine, eşti într-o stare gravă. Întinde-te şi… aşa, aşa. Şşşş, linişte. Nu, stai liniştit. Şşşş… aşa, aşa e bine, aşa e bine, dormi. Dooormi. Doormi.

Pacientul e deprimat, obosit, neliniştit, cu mintea rătăcită, are halucinaţii.

Să încercăm cu Tofranil? Marplan? Tryptizol? Ori astea, ori şocuri electrice.

21 august

DOCTOR X.

DOCTORUL Y.: Ascultă, sora îmi spune că azi eşti Sinbad.

PACIENTUL: Sin bad. Sin bad. Bad Sin.[1]

DOCTORUL Y.: îmi spui şi mie? Despre ce e vorba?

PACIENTUL: Nu-ţi spun.

DOCTORUL Y.: De ce nu?

PACIENTUL: Nu eşti unul dintre Ei.

DOCTORUL Y.: Care ei?

PACIENTUL: Cei Mari.

DOCTORUL Y.: Aşa e. Mă tem că sunt de înălţime obişnuită.

PACIENTUL: De ce te temi?

DOCTORUL Y.: Cine sunt Cei Mari?

PACIENTUL: În vremea aceea existau uriaşi.

DOCTORUL Y.: Lor ai vrea să le spui?

PACIENTUL: N-ar fi nevoie să le spun.

DOCTORUL Y.: Ei ştiu deja?

PACIENTUL: Desigur.

DOCTORUL Y.: înţeleg. Dar doctorului X. Ai vrea să-i

1 Joc de cuvinte: *sin* - „păcat", *bad* - „rău" (engl.)

spui?

PACIENTUL: Cine-i doctorul X?

DOCTORUL Y.: A fost la spital ieri.

PACIENTUL: Înăuntru, afară. Înăuntru, afară. Înăuntru, afară.

DOCTORUL Y.: Credem că te-ar ajuta dacă ai vorbi cu cineva. Dacă nu-ţi pot fi de folos, e aici doctorul X., poate el îţi place mai mult.

PACIENTUL: Să-mi placă? Ce să-mi placă? Nu-l cunosc. Nu-l văd.

DOCTORUL Y.: Pe mine mă vezi?

PACIENTUL: Desigur, fiindcă eşti aici.

DOCTORUL Y.: Dar doctorul X., nu este şi el aici?

PACIENTUL: Îţi repet, nu ştiu la cine te referi.

DOCTORUL Y.: Bine, atunci. Ce părere ai despre soră? Ai vrea să vorbeşti cu ea? Credem că ar trebui să încerci să vorbeşti. Trebuie să aflăm mai multe despre dumneata. Ai putea să ne ajuţi dacă ai vorbi. Dar încearcă să vorbeşti mai clar şi mai rar, ca să te putem înţelege cum trebuie.

PACIENTUL: Dumneata eşti de la poliţia secretă?

DOCTORUL Y.: Nu. Sunt doctor. Suntem la Spitalul Central. Eşti aici de aproape o săptămână. Nu reuşeşti să ne spui nici cum te cheamă, nici unde locuieşti. Vrem să te ajutăm să-ţi aminteşti.

PACIENTUL: Nu e nevoie. Nu am nevoie de dumneata. Am nevoie de Ei. Când îi voi întâlni pe Ei, vor şti de ce am eu nevoie şi nu va fi nevoie să le spun lor. Nu dumneata eşti cel de care am nevoie. Nu ştiu cine eşti. O apariţie înşelătoare, cred. După atâta timp pe pluta asta, fără mâncare cum trebuie şi fără să dorm deloc, sigur că am halucinaţii. Glasuri. Vedenii.

DOCTORUL Y.: Poftim, pipăie. Asta e mâna mea. E o halucinaţie? E o mână din carne şi oase.

PACIENTUL: Lucrurile nu sunt ceea ce par a fi. Mi-au mai apărut diferite mâini din întuneric şi au dispărut apoi

repede. De ce n-ar dispărea acum şi a dumitale?

DOCTORUL Y.: Ascultă-mă acum atent. Sora va sta aici cu dumneata. Va rămâne tot timpul cu dumneata. Te va asculta când vorbeşti. Şi vreau să vorbeşti, să-i spui cine eşti, unde te afli şi să-i povesteşti despre plută, şi mare, şi despre uriaşi. Dar trebuie să vorbeşti mai tare şi mai clar. Pentru că atunci când mormăi ca acum nu te putem auzi. Şi este foarte important să auzim ce spui.

PACIENTUL: Important pentru dumneata.

DOCTORUL Y.: Vrei să încerci?

PACIENTUL: Dacă o să-mi amintesc ceva.

DOCTORUL Y.: Asta-i bine. Acum iat-o pe sora Kincaid.

PACIENTUL: Da. O cunosc. O cunosc bine. Mă umple complet cu întuneric. Mă întunecă. Îmi împrăştie gândurile.

DOCTORUL Y.: Prostii. Sunt sigur că nu face aşa ceva. Dar dacă nu o vrei nici pe sora Kincaid, îţi vom pune aici un magnetofon. Ştii ce-i un magnetofon, nu-i aşa?

PACIENTUL: Am încercat să folosesc unul o dată, dar m-am simţit inhibat.

DOCTORUL Y.: Ai încercat? În ce scop?

PACIENTUL: A, era o prelegere lipsită de importanţă, sau aşa ceva.

DOCTORUL Y.: Ţii prelegeri, zici. Ce fel de prelegeri? Despre ce vorbeşti?

PACIENTUL: Despre Sinbad marinarul. Sau despre orbii care conduc orbii. Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc…

DOCTORUL Y.: încetează o dată! Te rog. Nu începe iar. Te rog.

PACIENTUL: Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi…

DOCTORUL Y.: în jurul a ce anume? Te roteşti în jurul a ce? Unde?

PACIENTUL: Nu eu mă rotesc de fapt. Sunt dus.

Curentul. Ecuatorialul de nord dinspre coasta Africii de Nord, traversând oceanul, apoi pe lângă Indiile de Vest, în Curentul Floridei, pe lângă Florida, în jurul Mării Sargaselor şi în Curentul Golfului, un ocol, în curentul de vest până la Canare şi înapoi pe lângă Insulele Capului Verde, tot în cerc şi în cerc şi în cerc şi în cerc…

DOCTORUL Y.: Foarte bine atunci. Dar cum ai de gând să ieşi din situaţia asta?

PACIENTUL: Ei. Ei mă vor scoate.

DOCTORUL Y.: Continuă. Spune-ne tot. Ce se va întâmpla când te întâlneşti cu ei? Încearcă să ne spui.

Ţine prelegeri. În şcoli, universităţi, la radio, la televizor, în politică? Are de-a face cu anumite societăţi? Explorator, arheolog, zoolog? Sinbad. *Bad sân.* Aş sugera, ca o ipoteză extremă, posibilitatea ca acest pacient să fi comis o crimă şi, prin urmare, să nu fie vorba de o vină imaginară.

DOCTOR Y.

Accept ipoteza. Care ar putea fi crima?

DOCTOR X.

Pornind de lângă Coasta de Diamant, mai întâi trebuie să ieşim din Curentul de sud. Nu doar o dată sau de două ori sau de zece ori, când am plecat de lângă Coasta de Diamant, curentul de lângă ţărm ne-a tras prea departe spre sud, chiar până unde se zăreşte curbura Africii, pe care, dacă am ocoli-o, ne-am trezi neputincioşi în Curentul Guineei, care ne-ar duce spre cine ştie ce ţărmuri nedorite. Am reuşit însă întotdeauna să întoarcem vasul la timp şi să-l îndreptăm spre vest, cu destinaţia insula Trinidad. Bineînţeles, dacă de data aceasta nu ne întâlnim iar cu Ei. Tot în cerc şi în cerc. Nu dorim deloc să urmăm o traiectorie circulară fără porturi. Nancy îl aşteaptă pe bietul Charlie în Puerto Rico, George îl are pe vechiul său prieten, John, la capul Canaveral, iar eu, după ce vasul se va apropia îndeajuns de mai, mă voi aştepta să o văd pe Conchita stând pe stânca ei obişnuită, înaltă şi neagră, şi

să ascult cântecul pe care îl cântă pentru mine. Dar, pentru că întâmpinările şi despărţirile au avut loc de nenumărate ori, şi ei, şi noi vrem să se termine o dată. Şi cum cântecele au fost auzite de atâtea ori, cei ce le cântă nu mai sunt doar Nancy sau sărmanul Charlie sau oricare dintre noi. Când am trecut în ultimele dăţi pe lângă grădina unde aşteaptă Nancy, toate fetele din oraş i s-au alăturat; stăteau de-a lungul zidului de deasupra mării şi ne priveau cum plutim prin faţa lor şi cântau cântecul care îi tot atrăsese pe sărmanul Charlie şi pe oamenii din echipajul său în locul unde se aflau ele.

Sub mâna mea trup de flori
Sub mâna mea cald peisaj
Lumea-mi pierdută mi-ai redat.
În tine respiră pământul sub mâna mea.
Braţele mi-erau pline de crengi carbonizate
Braţele mi-erau pline de nisip dureros.
Acum mă legăn în păduri bogate.
Mă topesc în râuri vijelioase.
Sunt osul şi florile-s carnea.
O, acum ajungem…
Acum, acum!
În axul şuierător al lumii

De parcă Dumnezeu a pornit un vârtej ca pe un titirez.

Azvârlind în lume un nou continent.

Noi, bărbaţii, ne înşiruiam însă pe punte şi le cântam:

Dacă păsările încă ar ţipa pe ţărm.
Şi caii în galop o noapte-ntreag-ar fi.

Iubito, spre tine m-aş întoarce şi aş spune: Pregăteşte patul şi aprinde lampa.

Şi noaptea-ntreag-am sta şi-am asculta Valurile cum se izbesc, se tot izbesc de mal Dac-ar mai fi păsări pe dune.

Dac-ar goni caii sălbatici pe ţărm.

Apoi ne făceam semn cu mâna, îndepărtându-ne până

când nu ne mai vedeam, lacrimile noastre secând tot mai mult cu fiecare ocol pentru că ne pregăteam pentru prima întâlnire cu Ei, iar ele, femeile, aşteptau împreună cu noi, căci eliberarea lor depindea de noi, prizoniere găsindu-se pe insula aceea.

În această călătorie erau doisprezece oameni la bord, eu fiind căpitanul. Data trecută fusesem simplu matelot, iar căpitan era George. Ne aflam la o distanţă de patru zile de ţărm, curentul ne ducea plăcut şi uşor, legănându-ne, iar vântul sufla dinspre nord, mângâindu-ne obrajii dinspre dreapta, când, deodată, Charles, care era de veghe, ne-a chemat pe punte şi am văzut. Adică i-am văzut. Dacă ne întrebaţi de unde ştiam, înseamnă că nu simţiţi deloc rezonanţa imaginaţiilor noastre în aşteptarea acestui moment. Şi mai înseamnă şi că voi încă nu aţi aflat că toată speranţa voastră atârnă de venirea lor. Nu, nu este adevărat că ne-am imaginat totul în această formă. Nu am spus şi nu ne-am gândit niciodată: Ei se vor înfăţişa ca păsări sau vor apărea ca forme de lumină mergând pe valuri. Dar dacă aţi avut vreodată în viaţă vreo mare speranţă care s-a împlinit în cele din urmă, trebuie să ştiţi că speranţa întâlnirii cu ceva trebuie să corespundă înfăţişării acelui ceva – sau, cel puţin, în acea formă trebuie să fie văzut de voi. Dacă v-aţi închipuit un monstru cu opt picioare şi ochi cât cepele, atunci, dacă există o asemenea vietate în marea de sub ochii voştri, nu veţi vedea nimic altceva, nici mai mult, nici mai puţin – asta sunteţi pregătiţi să vedeţi. Ar putea să iasă din valuri oşti de îngeri, dar dacă aşteptaţi să vedeţi un ciclop uriaş, puteţi să treceţi drept prin mijlocul lor şi să nu simţiţi decât o împrospătare a aerului. Astfel că, deşi nu stabiliserăm o formă precisă în mintea noastră, nu ne aşteptaserăm la nimic duşmănos, nici înspăimântător. Speranţele noastre erau să primim ajutor, explicaţii, o înălţare a fiinţei noastre şi a gândurilor noastre. Ne pregătiserăm sufleteşte ca nişte barometre care anunţă

vreme frumoasă. Eram convinşi că vom atinge ceva care avea să vibreze pe o notă mai înaltă, mai puternică decât noi şi de aceea am ştiut imediat că exact pentru asta călătoriserăm pe mare, tot în cerc şi în cerc şi iar în cerc, atât de multe cicluri, încât s-ar putea spune că aşteptarea întâlnirii cu Ei devenise o mişcare circulară în minţile noastre, ca aceea din ocean.

Ne-am dat seama de prezenţa lor datorită senzaţiei că plutea ceva în aer, o pace cristalină însoţită de un sentiment de încordare a fiinţei noastre, căci nu eram acordaţi în aceeaşi cheie muzicală ca ceea ce aşteptaserăm.

Marea era vioaie şi tălăzuită, iar atmosfera încărcată cu o pulbere fină de picături de apă. Plutind pe deasupra valurilor neastâmpărate, la numai câteva sute de metri depărtare se vedea un disc strălucitor. Părea să fie transparent, căci ochiul percepea în primul rând strălucirea, asemănătoare sticlei sau cleştarului, dar era atras de ceea ce se afla în interior, dincolo de acea sclipire, ca de apa dintr-un pahar plin. Dar nu era o strălucire reflectată: materia care constituia laturile discului era ea însăşi un fel de lumină. Se înnora cu repeziciune, cerul era jumătate nori, jumătate soare, iar peisajul din jurul nostru era un amestec de spumă şi valuri agitate şi picături de apă împroşcate în aer şi lumină în mişcare, totul schimbându-se mereu sub ochii noştri. Ne aşteptam să vedem nişte necunoscuţi ieşind din disc şi, probabil, lăsând în jos pe valuri, aşa cum fac oamenii, vreo barcă pneumatică sau altă ambarcaţiune pentru ca noi, stând de-a lungul parapetului şi ţinându-ne cu putere de frânghii şi verge să îi privim cum se apropie şi să-i examinăm cu atenţie, adaptându-ne gândurile şi comportarea momentului respectiv. Dar nu a apărut nimeni. Discul luminos se apropie şi mai mult, dar aproape insesizabil, contopindu-se cu mişcarea generală neîntreruptă a albastrului şi a albului, încât ajunse, plutind în aer cu puţin

deasupra valurilor, până la numai câţiva paşi depărtare de noi, înainte să înţelegem, cu o strângere de inimă, că nu trebuia să ne aşteptăm la ceva banal, cum ar fi deschiderea unei uşi, coborârea unei scări şi a unei ambarcaţiuni urmate de încordarea unor braţe ce dau la rame. Totuşi nu ne aşteptam la ceva special atunci când discul ne-a absorbit deodată. Ce era? Am simţit mai întâi o senzaţie inundându-ne tot corpul. În cazul unei febre sau al unei mari încordări epuizante sau în momentele de dragoste, toate capacităţile corpului se măresc şi se extind, vibrând mult mai puternic decât în momentele obişnuite ale vieţii. Ei bine, noi vibram pe un ton ridicat, însoţit de o notă ascuţită şi înaltă, care străbătea aerul, din acelea care pot sfărâma pahare – sau chiar cu efecte şi mai mari, dacă sunt prelungite. Discul care existase în câmpul vederii noastre la o depărtare de câţiva metri, un obiect ca oricare altul, deşi un obiect mai puternic decât celelalte şi mai distrugător – părea să ne învăluie şi să pătrundă în ochii noştri. Descriu senzaţia fiindcă nu ştiu ce s-a petrecut în realitate. Cert era că acest disc s-a ridicat puţin deasupra valurilor, aşa încât a ajuns la acelaşi nivel cu puntea noastră, şi apoi a trecut pe deasupra noastră sau prin fiinţa noastră. Când însă ne-a învăluit, nu mai părea să fie un disc cu o formă definită, ci era mai curând un fel de pulsaţie rapidă a aerului, o vibraţie care era totodată şi sunet. Starea părea de nesuportat atât cât a durat, ca şi cum două materii diferite se luptau una cu alta fără niciun fel de îndoială în privinţa rezultatului. Totul nu a ţinut de altfel decât câteva clipe, iar în momentul în care mi-a dispărut senzaţia că ochii îmi erau umpluţi de o lumină sau de un sunet pulsatil, şi că trupul îmi era forţat, întins, invadat, de parcă lumina, sau sunetul, ar avea capacitatea de a străbate ţesuturile păstrându-şi totuşi o formă definită ca aceea a omului, mi-am întors privirea să văd dacă George, care se afla cel mai aproape de mine, mai era încă în viaţă. Dispăruse însă, iar când m-am uitat îngrozit să

văd unde era şi unde erau şi ceilalţi, niciunul dintre ei nu mai era acolo. Nimeni. Nimic. Discul, care redevenise un disc de cristal ce plutea deasupra valurilor de cealaltă parte a vasului, se înălţa spre cer. Îi măturase sau îi înghiţise sau îi absorbise pe însoţitorii mei, lăsându-mă singur. Vasul era pustiu. Punţile erau pustii. Mă cuprinsese groaza. Şi chiar mai rău. Căci veacuri în şir navigasem şi mă rotisem, mă rotisem, mă rotisem şi mă rotisem cu un singur scop: acela ca într-o bună zi să-i întâlnesc pe Ei, iar acum, în cele din urmă, ne aflaserăm într-adevăr în acelaşi spaţiu de aer, dar fusesem părăsit. Am alergat la parapetul opus şi m-am prins cu mâinile de el, deschizând gura să strig. Poate chiar am strigat o vreme sau am scos vreun sunet slab; dar cui oare îi era destinat? Unui disc strălucitor şi argintiu care părea, în timp ce se înălţa şi se îndepărta în aer, că trebuie să fie străveziu, dar nu era? Nu avea ochi să mă vadă, nici gură pentru a răspunde strigătului meu cu un sunet propriu. Nimic. Iar înăuntru erau unsprezece oameni, prietenii mei, pe care îi cunoşteam mai bine decât mă cunoşteam pe mine însumi. Fiindcă ne cunoaştem mai bine prietenii decât ne cunoaştem pe noi înşine. Apoi, în timp ce stăteam lângă parapet, privind îndelung tabloul pe care îl formau albastrul şi albul şi argintiul care se agitau, şi împroşcau, şi se cutremurau, şi dansau, şi mă orbeau – mare şi aer contopite – mi-am dat seama că nu mă uitam la nimic. Discul dispăruse, nu mai era decât conturul unei celule pe retina mea. Nimic.

Pierderea, conştiinţa nepăsării lor de nebănuit îmi provocau o stare de rău fizic. Să-i ia pe ceilalţi şi să mă părăsească pe mine? În toate călătoriile noastre pe mare nu ne închipuiserăm niciodată că s-ar putea să fim vreodată luaţi pe sus şi duşi undeva ca o grămadă de căţeluşi sau pisoi nou-născuţi. Noi doriserăm să ni se dea instrucţiuni sau ajutor, aveam nevoie să ni se spună cum să ieşim din această învârtire în cerc nesfârşită şi să intrăm în

Curentul Ecuatorial de Sud. Acum, că nu se întâmplase aşa, nu ni se dăduseră niciun fel de instrucţiuni sau informaţii, doar avusese loc un fel de răpire, îmi venea să strig, să protestez împotriva comportării lor reci şi crude, asemenea unui pisicuţ care, acoperit de cuta unei pături în fundul coşului, miaună de singurătate în timp ce se mişcă orbeşte încoace şi încolo, căutându-şi cu botul şi simţurile tovarăşii pierduţi printre cutele păturii care se răceşte cu repeziciune.

Am rămas la marginea punţii. Deşi vasul avea nevoie să fie cârmit şi pânzele să fie ridicate, şi deşi se putea foarte bine să fi fost dus de curent cine ştie unde, nu-l puteam mânui de unul singur. Îmi dădeam bine seama că trebuie să-l părăsesc, doar dacă nu cumva mă hotărâm să trăiesc singur la bord, cu slaba speranţă că Discul o să coboare din nou asupra navei şi să-i lase la bord pe prietenii mei în acelaşi fel în care îi răpise. Dar nu prea credeam că se va întâmpla una ca asta. Şi îmi era teamă să rămân.

Aveam impresia că Discul sau Cristalul, în trecerea sa iute pe deasupra corabiei sau prin ea, pe deasupra mea sau prin mine, schimbase atmosfera vasului, mă schimbase. Eram zguduit şi tremuram cuprins de o spaimă rece. Nici nu mă puteam ţine pe picioare, aşa că stăteam agăţat de o funie. Când am avut impresia că nu mai tremur şi m-am ridicat cu dinţii încleştaţi, aşteptând să-mi revină acea căldură a vieţii pe care o simt şi căţeluşii, tremurul reîncepu, ca un atac de friguri, deşi simţeam un fel de slăbiciune, nu febră. Totul pe corabie îmi era duşmănos, ca şi cum respiraţia Discului stârnise putregaiul în trupul vasului. Dacă aş spune că fusesem cuprins de groază în acel moment şi că eram şi acum la fel de îngrozit ar părea că fac o afirmaţie banală. Fusesem izbit de un sentiment de totală înstrăinare; trăsesem adânc în piept un suflu de neîndurat. Nu mai eram câtuşi de puţin eu însumi, şi noul sentiment de dezgust, care depăşea cu mult simpla teamă

de corabie, era o boală în sine. În tot acest timp, deasupra capului meu pânzele se scuturau, jucau în vânt, se umflau sau atârnau nemişcate. În tot acest timp, vasul se cutremura şi se legăna la fiecare schimbare de direcţie a vântului capricios şi nestatornic. În tot acest timp, corabia era o fiinţă atacată şi lăsată în voia morţii.

Am început să-mi construiesc o plută din lemnele pe care le-am găsit în magazia dulgherului. Munceam cu înfrigurare, vrând să plec de acolo cât mai repede. Nu mă gândisem nicio clipă să rămân mai departe pe vas, atât eram de înspăimântat. Totuşi îmi dădeam seama că era mai primejdios să plec de unul singur pe o plută decât să rămân pe loc. Pe vas se găseau apă, alimente, un adăpost, până în ziua când avea să se scufunde sau să se sfărâme de vreo stâncă. Până atunci însă avea să mă ocrotească. Totuşi nu puteam rămâne. Ca şi cum faptul de a nu fi fost luat în seamă, de a fi fost lăsat în urmă tocmai eu, dintre toţi vechii mei tovarăşi, era în sine un fel de blestem. Fusesem stigmatizat împreună cu vasul meu.

Am muncit multe ceasuri, iar când a pierit lumina zilei, am atârnat un felinar de furtună de o vergă şi am continuat să lucrez toată noaptea. Am construit o plută pătrată, din bârne de balsa, cu latura de patru metri. Pe plută am legat strâns o ladă plină cu alimente şi un butoi cu apă. Am fixat apoi un catarg în mijlocul plutei. Am luat trei perechi de vâsle şi am legat două din ele, ca rezerve, de bârnele plutei. În centru am construit o platformă de scânduri lată de vreun metru douăzeci. În tot acest timp am muncit stăpânit de o teamă de moarte, de o teamă rece şi bolnavă, cuprins din când în când de accese de friguri, aşa încât trebuia să mă încovoi şi să mă strâng grămadă, ca apucat de crampe, prinzându-mă cu putere de ceva, de teamă să nu mă rup în bucăţi.

În zori pluta mea era gata. Cerul se înroşea în timp ce priveam încotro se îndrepta vasul, constatând astfel că acesta se întorsese şi naviga acum înapoi prins de

Curentul Guineei, spre Camerun sau Congo. Trebuia să-l părăsesc cât mai repede şi să sper că voi putea să ies vâslind din acest curent care mă ducea spre mal, şi să mă reîntorc în Curentul Ecuatorial. Am îmbrăcat toate hainele pe care le-am găsit. Am aruncat pluta pe valuri, unde începu să se legene în voia lor precum un dop. Şi pe când cerul era cuprins de flăcările răsăritului ca interiorul unei piersici coapte, m-am lăsat să lunec pe o funie şi mi-am făcut vânt, reuşind să cobor pe plută în ultima clipă, tocmai când un val era gata să o salte şi să o tragă în larg. Când am ajuns pe plută aveam încă hainele uscate, dar m-am trezit repede ud până la piele din cauza stropilor împroşcaţi de valurile mării. Am început să vâslesc imediat, aplecându-mă în faţă, cu spatele spre soare-răsare. Vâsleam ca şi cum m-aş fi îndreptat spre un loc unde aveam să fiu în siguranţă, spre un vas solid şi uscat, în loc să mă îndepărtez de unul. Când soarele se înălţase şi plutea la patru degete deasupra orizontului într-un cer senin, alburiu al unei dimineţi de vară, pânzele vasului nostru păreau un nor albicios, ca un roi de fluturi coborâţi pe valuri, departe în urma mea, în timp ce eu mă îndreptam acum spre vest, în direcţia cea bună în care trebuia să merg. Iar când mi-am înălţat capul pentru a mai privi o dată vasul, era greu să-mi dau seama dacă vedeam albul pânzelor sau doar spuma de pe creasta unui val înalt din depărtare. Marea îmi era prielnică acum şi se unduia şi se legăna uşor, nemaipărând răscolită şi schimbătoare. Am vâslit neîntrerupt toată ziua aceea şi cea mai mare parte a nopţii următoare. Am vâslit şi am tot vâslit până ce braţele păreau să nu-mi mai aparţină, continuând să se mişte fără să-mi dau seama că eu le porunceam să o facă. Apoi, într-o după-amiază – cred că la trei zile după ce am privit pentru ultima oară pânzele vasului dispărând la răsărit, s-a stârnit o furtună, mi s-au îmbibat hainele de apă şi am pierdut vâslele de rezervă.

Două zile mai târziu o mare foarte agitată mi-a smuls

şi ultima pereche, aşa că de atunci a trebuit să mă las în voia curentului care o coteşte spre vest şi apoi spre nord. Acum am la dispoziţie tot timpul din lume să cuget că sunt angajat în aceeaşi călătorie şi în acelaşi curent ca mai înainte şi mă tot rotesc iarăşi şi iarăşi, cu Indiile de Vest gata să se ivească la orizont, cu Nancy a sărmanului Charlie şi cântecul ei drept repere terestre, ca atunci când fusesem pe vas împreună cu tovarăşii mei de călătorie. Iar după cântecul femeilor, exact ca şi mai înainte, m-am rotit şi iar m-am rotit, pe lângă Marea Sargaselor şi apoi în Curentul Golfului şi iar m-am rotit dus de legănarea mării, prin dreptul coastelor Portugaliei şi Spaniei şi iar m-am rotit şi m-am rotit. Dar acum nu mai sunt pe o corabie înaltă cu pânze asemenea unor fluturi albi, ci pe o plută mică, singur, rotindu-mă iar şi iar. Şi totul e la fel, în cerc şi iar în cerc, numai speranţa mi se întunecă încetul cu încetul: oare vor putea Ei sau Discul sau Obiectul de Cristal să-mi observe pluta la viitoarea coborâre pe pământ, micul fir de praf pe întinsul mării? Oare mă vor vedea şi vor avea ei bunătatea să mă salute sau să-mi răspundă cu un chiot când îi voi implora: cum aş putea să ies din acest curent, Prieteni, îndrumaţi-mă spre cealaltă coastă, rogu-vă!

Da, îi voi striga, desigur, deşi acum un nou fior rece care îmi străbate inima îmi vorbeşte despre o teamă pe care nu am mai avut-o. Nu m-am gândit niciodată, în toate aceste cicluri şi cercuri şi circuite, tot rotindu-mă şi iar rotindu-mă, că s-ar putea ca ei pur şi simplu să nu mă observe, după cum cineva nu ar observa un pisic adormit sau un căţeluş care încă nu a deschis ochii, ascuns în cutele păturii sale mirositoare. De ce ar trebui ei să observe acel fir de praf – aşa cum le-ar apărea pluta mea pe întinsa mare? Totuşi nu-mi rămâne nimic altceva de făcut decât să merg înainte, fără vâsle, fără cârmă, fără somn, epuizat. După câte ştiu, ar fi un act de bunătate să cobor pe coasta unde se află Nancy şi să-i spun că Charlie

al ei s-a întâlnit în cele din urmă cu – ce anume? Cu Ei, presupun, căci asta este tot ce pot să-i spun, nimic altceva, nici măcar ce a simţit el când a fost absorbit în substanţa acelui Obiect strălucitor. Îmi va cânta oare cântecul ei, în timp ce pluta îi va trece în derivă pe dinainte? Se vor înşira oare femeile lângă zidurile grădinilor de vară şi vor cânta şi le voi cânta şi eu, la rândul meu, că timpul dragostei a trecut? Şi apoi voi trece mai departe, prin faţa prietenului lui George şi îi voi striga că George a – ce a făcut? Şi unde? Şi apoi tot înainte şi înainte şi înainte, până ce o voi vedea din nou pe Conchita mea aşteptându-mă, îmbrăcată în straie de călugăriţă – stare în care a fost adusă de rătăcirile şi călătoriile mele pe mare.

Omul, asemenea unui copac înalt.

Urăşte furtunile.

Cu braţele, genunchii, mâinile Prea ţepene pentru dragoste.

Aşa se-mpotriveşte copacul vântului.

Dar se trezeşte-ncel.

Şi în pădurea întunecată Vântul desparte frunzele.

Iar fiara cea neagră iese din peşteră cu paşi apăsaţi.

Dragostea mea, când vei spune:

„Aici a fost furtuna.

Aici a fost ea.

Aici – fiara fantastică”.

Vei spune oare şi

Că prima oară ne-am sărutat cu teamă.

Cu buzele strânse.

Şi mâinile ni le-am atins cu teamă.

Ca şi cum între ele ar fi dormit o pasăre?

Vei spune oare:

„Pasărea albă, ea m-a prins în capcană”?

Aşa cântă ea de fiecare dată când trec prin dreptul ei, rotindu-mă iar şi iar, tot mai departe şi mai departe.

DOCTORUL X.: Ei, cum te simţi în după-amiaza asta? PACIENTUL: Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc…

DOCTORUL X.: Ţin să-ţi spun că eu sunt convins că poţi ieşi din starea asta oricând vrei.

PACIENTUL: Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc…

DOCTORUL X.: Doctorul Y. Nu va fi la spital la sfârşitul acestei săptămâni. Îţi voi da un alt medicament. Vom vedea ce efect are.

PACIENTUL: Înăuntru, afară, afară, înăuntru. Înăuntru, afară, afară, înăuntru.

DOCTORUL X.: Numele meu e Doctorul X. Pe tine cum te cheamă?

PACIENTUL: Mă rotesc şi…

Cred că e probabil să se fi întors la vârsta de unsprezece sau doisprezece ani. Vârsta când şi mie îmi plăceau poveştile cu călătorii pe mare. Se află într-o stare şi mai rea ca înainte, după părerea mea. De fapt, nu arată câtuşi de puţin că îşi dă seama de prezenţa mea. Doctorul Y. Susţine că în prezenţa lui reacţionează.

24 august

DOCTOR X.

DOCTORUL Y.: Azi cum te numeşti?

PACIENTUL: Aş putea să fiu Odiseu?

DOCTORUL Y.: E cert că marea lui nu a fost Atlanticul, nu crezi?

PACIENTUL: Dar ar putea fi de data asta, nu?

DOCTORUL Y.: Bine, acum ce urmează?

PACIENTUL: Poate Jamaica. Azi sunt puţin mai spre sud decât de obicei.

DOCTORUL Y.: Vorbeşti aproape întruna de zile întregi. Ţi-ai dat seama de asta?

PACIENTUL: Tu mi-ai spus să vorbesc. Pe mine nu mă deranjează dacă mă gândesc la ceva în loc să vorbesc.

DOCTORUL Y.: în fine, orice faci, ţine minte: nu eşti pe o plută în Atlantic. Nu ţi-ai pierdut prietenii în braţele unei farfurii zburătoare. N-ai fost marinar niciodată.

PACIENTUL: Atunci de ce mă cred marinar?

DOCTORUL Y.: Cum te cheamă de fapt?

PACIENTUL: Ingeniosul.

DOCTORUL Y.: Unde locuieşti?

PACIENTUL: Aici.

DOCTORUL Y.: Cum o cheamă pe soţia ta?

PACIENTUL: Am eu soţie? Cum o cheamă?

DOCTORUL Y.: Spune-mi, de ce nu vrei niciodată să vorbeşti cu doctorul X? E oarecum jignit din cauza asta. Tot aşa aş fi şi eu.

PACIENTUL: Ţi-am mai spus că nu pot să-l văd.

DOCTORUL Y.: Ei bine, suntem din ce în ce mai îngrijoraţi. Nu ştim ce să facem. Au trecut aproape două săptămâni de când eşti aici. Poliţia nu ştie cine eşti. Suntem destul de siguri de un singur lucru: anume că nu eşti marinar, nici de profesie, nici amator. Spune-mi, ai citit multe poveşti despre călătorii pe mare când erai copil?

PACIENTUL: Şi ca om mare, şi când eram copil.

DOCTORUL Y.: Cum îl mai cheamă pe George? Şi cum îl mai cheamă pe Charlie?

PACIENTUL: Curios. Nu-mi amintesc… da, desigur, toţi aveam acelaşi nume. Numele vasului.

DOCTORUL Y.: Cum se numea vasul?

PACIENTUL: Nu-mi amintesc. Dar s-a scufundat sau a naufragiat cu mult timp în urmă. Pluta nu a avut niciodată un nume. Nu dai nume unei plute cum dai unui om.

DOCTORUL Y.: De ce să nu dai un nume plutei? Dă-i acum un nume.

PACIENTUL: Cum să-i dau un nume plutei când nu ştiu nici cum mă cheamă pe mine? Mă cheamă… cum? Cine mă cheamă? Cum? De ce? Dumneata eşti doctorul de Ce şi eu mă numesc tot de Ce – asta e; buna mea navă de Ce s-a scufundat în Curentul Guineei, lăsându-l pe Cine pe o plută lunecoasă şi… DOCTORUL Y.: Stai puţin. Voi lipsi patru, cinci zile. Doctorul X. Va avea grijă de tine până mă întorc. Voi veni să te văd imediat ce mă înapoiez. PACIENTUL: Înăuntru, afară, afară, înăuntru, înăuntru,

afară…

Un nou tratament. Librium şi Tofranil, câte 3 tablete pe zi.

29 august

DOCTOR X.

Marea este mai agitată decât a fost până acum. Când pluta se înclină pe creasta unui val, văd peştii unduind pe deasupra capului meu, iar când valurile se sparg şi mă învăluie, peştii şi plantele lunecă şi mi se rostogolesc pe faţă, căzând apoi în mare. Când pluta urcă spre creştetul valurilor, peştii mă privesc în ochi din peretele de apă. Asta-i vietatea aia care trăieşte în aer, îşi zic ei înainte de a se revărsa peste chipul şi umerii mei, iar eu îmi zic, în timp ce se lovesc de mine şi lunecă mai departe, că sunt nişte vietăţi de apă şi aparţin unui mediu umed. Valul se încolăceşte şi se răsuceşte în volburi desăvârşite, ţinând suspendaţi în el trei peşti de adâncime care au urcat spre suprafaţă pentru a vedea cerul – nişte peşti foarte potriviţi pentru iazuri sau pentru a fi ţinuţi în borcane de marmeladă – precum şi pânza scânteietoare de plancton, nici vizibilă, nici invizibilă, ci numai o explozie strălucitoare a închipuirii.

Dacă oamenii sunt fiinţe ale aerului, iar peştii, fie mari, fie mici, fiinţe ale mării, cine sunt atunci fiinţele focului? A, da, ştiu, dar voi nu m-aţi văzut, m-aţi ignorat, mi-aţi răpit tovarăşii de drum şi m-aţi lăsat scâncind în faldul unei păturiputuroase. Unde sunt ei, prietenii mei? Ei împart acum dreptatea, din faldurile flăcărilor, privindu-mă drept în ochi din limbile mătăsoase şi ondulate ale focului. Priviţi, iată un om, o fiinţă a aerului, gândesc ei inspirând flacăra galbenă, aşa cum noi inspirăm H_2O. Este desigur ceva aparte în privinţa acelei prăpăstii imense şi uluitoare, se gândesc ei – George? Sărmanul Charlie? ceva care merită recunoaştere. Ei însă sunt acum dincolo de aer şi de locuitorii acestuia. Ei sunt aruncătoare de flăcări. Sunt furtuni de foc. Crezi că dreptatea este ceva blând?

Nu, ea rade totul în cale-i, doboară totul la pământ, taie orice o împiedică. Valurile sunt atât de adânci, se sparg cu atâta furie încât mă găsesc mai mult sub ele decât deasupra lor. Cei de dincolo învaţă oamenii – oamenii îi învaţă pe alţi oameni – cum să capete şi ei plămâni de peşti, oamenii învaţă să respire apă. Dacă voi trage adânc în piept apă, oare ţesuturile plămânilor mei se vor putea adapta, cât durează răsturnarea unui val, şi vor striga: Da, da, tu, cel de sus, tu, marinarule, respiră adânc şi te vom duce prin apă aşa cum te-am dus şi prin aer? La urma urmei, fiinţele acelea desigur că au trebuit să-i înveţe pe prietenii mei, George, şi Charles, şi James, ca şi pe ceilalţi, să-şi umple bine plămânii cu foc. Doar nu-mi spui că atunci când vârtejul de cristal m-a învăluit împreună cu prietenii mei am tras în piept aer obişnuit, nu, a fost un foc rece, respiraţia soarelui, vântul solar, dar oamenii au plămâni care dormitează ca aceia ai unui copil în pântecele mamei şi aşteaptă numai ca vântul solar să-i umfle ca pe pânzele corabiei. Plămânii aerului sunt pentru aer, dar organele făcute din sunete de cristal, din lumină care cântă, sunt pentru vântul solar care îmi va aduce cu el dragostea. Sau mă va duce pe mine în întâmpinarea dragostei. Vai, valurile se înalţă până hăt, sus, se înclină şi cresc şi se avântă drept spre cer, iar eu sunt mai mult sub valuri decât deasupra lor, iar pluta mea seamănă cu un mic dop jucând pe o mare bântuită de vânturi şi mi-e rău, vai, mi-e atât de rău, aruncat şi purtat dintr-o parte în alta, vai de sărmanul meu cap şi de plămânii mei, dacă mai rămân mult pe această plută grea, groasă şi slinoasă, încrustată cu scoici şi care ţipă şi pârâie când se sparg de ea valurile uriaşe, încât îmi vine să-mi vărs şi inima din piept şi să mă prăbuşesc fără cunoştinţă în valurile umflate ale mării adânci. Doar atunci am să părăsesc pluta.

Vai, nu, nu, nu, mi-am părăsit bunul meu vas *De ce* şi m-am prins ca o lipitoare de noul meu pat tare, pluta. Cum pot să o părăsesc, însă, şi să cad ca o pasăre bolnavă în

codrii mării? Dar dacă aş găsi o stâncă sau insuliţă? Prostule, nu există stânci sau insuliţe sau insule sau porturi în care să poţi trage în mijlocul întinsei ape a Atlanticului, aici, la 45° longitudine vestică, pe Ecuator. Dar pluta a început să se sfărâme. Se sfărâmă. N-am avut decât nişte funii marinăreşti obişnuite pentru a lega unele de altele bârnele subţiri din lemn de balsa, şi ce funii aş fi putut găsi care să poată ţine strâns laolaltă pe furtuna asta o adunătură de grinzi grosolane?

E furtună. E taifun. Cerul e negru ca tăciunele, cu o dungă alb-gălbuie bolnăvicioasă la marginea norilor, iar valurile sunt negre-albăstrui şi mai înalte decât turlele bisericilor; firea toată e umedă şi rece, iar urechile îmi ţiuie de parcă aş avea friguri. S-a terminat cu pluta mea, se destramă sub mine şi se împrăştie ca firele de paie ce plutesc pe apele infecte din canalele prin care se scurg lăturile din bucătării. Se desface în bucăţi, iar eu rămân plutind pe valuri, căutând să mă agăţ de vreun pai sau măcar de vreun os de peşte. Sunt ud leoarcă, simt că mă înec şi mi-e frig, mi-e grozav de frig, mi-e frig, mi-e frig până în adâncul trupului, unde ar trebui să-mi simt căldura vieţii, de-a lungul şirei spinării şi în pântece, dar acolo mă simt rece, rece cum e luna. Mă duc în adânc şi mai în adânc, dar apa mă aruncă deodată în sus, din nou la lumină, ca pe un dop, şi mâna mea dă de stâncă, un refugiu în furtună, un mic vârf de stâncă neagră pe care nu l-a mai descoperit niciun marinar de pe oceane înaintea mea şi nici nu a fost înscris pe vreo hartă; e doar o stâncă de bazalt neagră şi singuratică, vârful unui munte măreţ, înalt de vreo două sau trei mii de metri, cu pante acoperite de păduri întinse legănate de ocean, prin care pasc în cirezi bivolii de mare. Voi aştepta agăţat de vârful de stâncă până când va trece furtuna şi va apărea din nou cerul senin. Măcar aici pot sta în sfârşit liniştit, cum stă şi stâncă liniştită după ce a ţâşnit de pe fundul oceanului acum un milion de ani şi s-a obişnuit să-şi afirme dreptul

de a exista şi să se împotrivească aprig furtunilor Atlanticului. Am găsit o despicătură lungă în stâncă, o văgăună, şi mă voi aciua aici până vine dimineaţa. Acum sunt iarăşi o vietate a uscatului, îndreptăţită să se bucure de un somn netulburat şi uşor. Eu şi stâncă, vârful de munte, suntem în siguranţă împreună şi nu mai putem fi duşi de aici, acum doar apa se mişcă şi se revarsă. Gata, s-a potolit. S-a liniştit. Furtuna a trecut şi soarele a apărut deasupra unei întinderi de apă netede, liniştite şi compacte, a cărei suprafaţă se leagănă uşor şi nu mai împroaşcă picături în toate direcţiile ca şi cum oceanul ar vrea să se sfărâme în bucăţi. Acum e doar o apă sărată, fierbinte, cântătoare, lunecând spre Indiile de Vest, trecând repede pe lângă mine, care mă ţin strâns de stâncă. Alunec adânc în somn. Somn. Adânc.

SORA: Trezeşte-te. Trezeşte-te! Aşa! Bravo. Haide! Nu aşa; aşa e bine. Rămâi ridicat. Aşa-i foarte bine. Te sprijin eu.

PACIENTUL: De ce? Pentru ce?

SORA: Trebuie să mănânci ceva. Bine, o să te culci la loc imediat. Chiar n-ai probleme cu somnul, aşa-i? PACIENTUL: Dar de ce vrei să dorm dacă mă trezeşti mereu?

SORA: De fapt nu trebuie să dormi chiar aşa de mult. Trebuie să stai liniştit şi să nu mai vorbeşti. Dormi prea mult.

PACIENTUL: Cine spune că trebuie? Cine mi-a dat pastilele?

SORA: Aşa e, dar… în fine, nu are importanţă. Bea asta.

PACIENTUL: E groaznică.

SORA: E supă. Supă bună, caldă.

PACIENTUL: Lasă-mă în pace. Îmi dai pilule să dorm şi apoi mă trezeşti mereu.

SORA: Te trezesc? Nici vorbă. Parcă aş încerca să trezesc o stană de piatră. Ţi-e cald?

PACIENTUL: A ieşit soarele, soarele…

Cine n-a adăstat, golit, în piatra caldă.

De sunetul alene-al apei legănat, în sunet scufundat, de parc-aude Al valurilor tunet revărsat în scoică Sau sângele prin peşterile cărnii;

Tot agăţându-se de soare cu privirea.

Ca înecatul înghiţit de valuri.

Tot agăţându-se de glasuri care cheamă.

De soarele care se pierde-n zare?

SORA: Mai mănâncă puţin, te rog.

PACIENTUL: Nu mi-e foame. Am învăţat să respir apă. Ştii, e plină de plancton. Îţi poţi hrăni plămânii tot aşa cum îţi hrăneşti stomacul.

SORA: Aşa să fie, dragule? Să nu mergi prea departe cu asta, va trebui să respiri din nou aer.

PACIENTUL: *Acum* respir aer. Sunt pe stâncă, înţelegi?

Priviţi-l deci aşa cum l-ar privi o pasăre Legănată ca o corabie de-un aer cald şi aspru, Sosită din ţinuturi vaste şi vântoase pe talazuri ce se înalţă şi clădesc noian peste noian în buza aspră a ţărmului, încet şi pe-ndelete, Trudind să-nfăptuiască bizara inversare A monstruoasei naşteri în chinuri nesfârşite

Când se ivi un mădular verzui ca iarba mării, Capul pământului şi-abia la urmă trupul tot.

Pe veci mâncat de marea care l-a născut, Geloasa mare ce-şi iubeşte durerea din trecut.

SORA: De ce nu te duci să stai puţin în salonul de zi?

Nu te-ai săturat să zaci în pat tot timpul? PACIENTUL: O gelozie care-şi iubeşte durerea. SORA: Te doare ceva? Ce anume?

PACIENTUL: Nu pe mine. Pe tine. Iubind cu gelozie şi nutrind durerea.

SORA: Nu mă doare nimic, te asigur.

PACIENTUL: Ea coboară pe aripi leneşe peste noiane de spumă

Şi iat-acolo jos mărunta siluetă răstignită ce se agaţă de stânca neagră, ca la un pas de-nec, şi simte pasărea cea mare deasupra sa şi ştie că nu poate lua cu sine aripi, voci sau vânturi, Ce-l urmăresc pierdute cum coboară prin apele sticloase.

Pin ce zvonul

Care-i mai stăruie-n urechi e stins de valuri.

SORA: Ia pilulele astea, dragă, aşa.

PACIENTUL: El s-a dus la fund ca înecatul.

Prin ape străpunse de soare, acolo unde Sub creasta valului leneş încă mai e lumină Prinsă cum e lumina într-un geam.

Unde un peşte încrustat cu juvaieruri pluteşte lin ca pasărea.

Apoi în adâncimile mai din afund, unde totul e Lumină tulbure, difuză, ca-n inima pădurii.

Cade şi cade, pe lângă braţe temătoare.

Pe lângă fălci cu dinţi ferestruiţi şi ape înşelătoare ale morţii.

Până ce se odihneşte în sfârşit pe fundul oceanului.

Aici stâncile par îmbrăcate în ferigi luminoase, iară peştii înoată licărind fosforescenţi printre ierburi de mare şi bancuri de lumini plutesc clipind ca nişte ochi. Aici domneşte logica stranie a nopţii.

Să fie oare-aici o diafană tânără-necată plutind învăluită-n părul ei?

Purici de mare ţopăie ca broaştele râioase pe ţeasta palidă a stâncii.

Să fie-aici lucirea cărnii ca opalul?

Marile valve închise ca două uşi albe întinzându-se şi tremurând asemeni chipului Chinuit de cloroform, faţa ei zâmbitoare Aceluia demult aproape uitat, iubit o dată, I-apare prin pânzele de apă ca o lună nouă umbrită

Şi trece oarbă, asemeni lunii moarte de demult.

El e înarmat cu indiferenţa somnului din adâncuri şi pluteşte nevătămat printre ierburile carnivore.

Unde schelete zac grămadă până-n tavanele peşterilor

Ca roiuri de păianjeni albi, tremurători.

Pe când motoarele acoperite cu ierburi spălăcite cu valţuri şi pistoane zvâcnind în verdele…

SORA: Hai, lasă, dragă. Of, eşti necăjit, nu? Toţi trecem prin perioade grele, toţi suntem necăjiţi din când în când. Chiar şi eu. Aşa trebuie să gândeşti despre necaz.

PACIENTUL: Nu oricine a cunoscut aceste adâncuri Văgăunile negre şi fără fund ale mării.

Unde orice licărire a zilei piere deasupra.

Iar apele amorţite se mişcă încet, grele şi murdare…

SORA: Nu e bine să scuipi pilulele.

PACIENTUL: Murdare, murdărit, mă murdăresc, murdar.

SORA: O înghiţitură şi scapi. Gata.

PACIENTUL: Mă trezeşti, apoi mă adormi. Mă trezeşti şi apoi mă bagi la fund. Am să mă trezesc acum. Vreau să mă trezesc.

SORA: Atunci ridică-te.

PACIENTUL: Dar ce îmi tot dai, ce sunt pilulele astea, cum să mă trezesc când tu… cine-i omul acela care mă bagă la fund, care mă face să mă scufund cum se scufundă un înecat şi…?

SORA: Doctorul X. Crede că tratamentul ăsta o să-ţi facă bine.

PACIENTUL: Celălalt unde-i, cel care se luptă cu mine?

SORA: Dacă te referi la doctorul Y., se va întoarce curând.

PACIENTUL: Trebuie să mă ridic de pe fundul mării. Trebuie să înfrunt suprafaţa mării, fie furtună, fie nu, fiindcă Ei nu mă vor găsi niciodată în adâncuri. Şi-aşa nu e bine că-i aştept să vină în aerul nostru greu, plin de fum şi murdar, dar să aştept să coboare pe fundul mării, printre toate vapoarele scufundate, nu, nu e raţional. Nu, trebuie

să urc la suprafaţă şi să le dau ocazia să mă vadă acolo, în văgăuna stâncii fierbinţi.

SORA: Da, desigur, foarte bine. Dar fii bun şi nu te mai agita atâta…

PACIENTUL: Bunătatea e altceva. Trebuie să mă trezesc. Trebuie. Trebuie să veghez. Altfel nu mai scap şi nu mai plec de aici.

SORA: Da, nu ştiu ce să spun. Poate că nu-ţi prieşte tratamentul? Mai bine culcă-te, atunci. Foarte bine. Întoarce-te pe o parte. Fă-te ghem. Aşa. Acum linişte. Ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧ş̧…

PACIENTUL: Nani, nani, copilaş Legănat de furtună.

Dacă răul nu i-l faci.

Nici ea nu se-ndură.

Mi s-au răpit simţurile. Sunt lipsit de resurse fizice. Am înţepenit într-o maree. Când eram pe bunul meu vas *Lollipop* am fost ţintuit acolo de vânt şi de mare. Când am fost pe plută, nu mai era nimeni acolo în afară de mine. Pe stânca aceasta sunt însă bine prins. Sunt ţinut bine. Nu pot face nimic altceva decât să mă ţin cu putere de ea. Şi să aştept. Sau să mă arunc în apă ca un scafandru, până la fundul oceanului, unde este întuneric ca în maţele unui peşte şi de unde nu poţi pleca nicăieri decât spre suprafaţă. Am totuşi o alternativă, da. Pot să mă rog de cineva să mă aducă deasupra, nu-i aşa? Să mă agăţ de coada unei păsări sau a unui peşte. Dacă prietenii omului sunt câinii, cine sunt prietenii marinarilor? Delfinii. Ei ne iubesc. Ne asemănăm, se spune.

Totuşi, când oare a omorât vreun delfin oameni? Noi, însă, am ucis atât de mulţi delfini numai din curiozitate, nici măcar pentru hrană sau de dragul de a omorî. Mă va duce la dragostea mea un delfin. Un delfin negru, lucios, cântător, cu ochi iubitori şi un bot lung ca de marmotă. Rezistă, sărmane delfin, în marea ta otrăvită, îngroşată de materie puturoasă din maţele omului şi murdăria din mintea ucigaşă a omului; nu muri încă, ţine-te tare, ţine-

mă şi scoate-mă din acest circuit nordic îngheţat care mă macină şi du-mă peste ape şi în jos, în curentul blând care lunecă spre sud, spre ţărmurile mult dorite. Aşa! Coboară pe sub apă dacă trebuie, pot respira apă dacă trebuie, dar înoată la suprafaţă dacă poţi, ca să salut în trecere vreun prieten care şi-a luat înfăţişarea unei săgeţi de foc sau a unui petic de lumină. Ascultă, delfinule, sunt într-adevăr greu? O fiinţă bună? Rudă apropiată? Du-mă doar spre sud, în curentul cel cald, vai, acum oceanul e neliniştit, suntem săltaţi şi aruncaţi de valuri ca în Uraganul care mi-a sfărâmat pluta de parcă ar fi fost de paie, dar acum ştiu că delfinul meu e o plută mai zdravănă, cu imaginaţie, vai, ce tensiune înspăimântătoare, ce încordare, însă am ieşit, da, am ieşit, am ieşit de tot din curentul nordic, înotăm tot spre vest, de fapt spre sud-vest, dar în sens invers acelor de ceasornic, înainte fusese spre vest, în sensul acelor şi fără nicio ţintă în afară de Indiile de Vest şi Florida, pe lângă Marea Sargaselor şi Curentul Golfului, duşi în derivă de vântul de vest şi de Curentul Insulelor Canare, în cerc şi în cerc şi tot în cerc, dar acum, o, delfinule, pe această bulă fragilă de săpun, Pământul nostru, învârtindu-se albastru şi verde şi în toate culorile curcubeului, unde aerul şi apa minate spre nord se rotesc în vârtejuri, în sensul timpului, de la stânga la dreapta, descriind mari spirale de suflu şi lumină şi apă, acum, delfinule, prieten cântător, suntem pe cealaltă cale şi mă voi ţine strâns de tine, te voi strânge cu braţele şi mă voi încleşta de tine şi mă voi agăţa până la ultima suflare de răbdarea ta, răbdător, până ce mă depui pe ţărmul dorit, căci, vai, delfinule, trebuie neapărat să mă duci acolo, să mă laşi cu bine pe mal, nu mă lăsa să mă tot învârtesc prea departe spre sud, târât de curentul brazilian al minţii mele, nu, tu lasă-mă să cobor uşor de pe spinarea ta lunecoasă pe nisipul argintiu al coastei braziliene, unde, ridicându-ţi ochii, vezi înălţându-se piscurile ţinuturilor muntoase. Acolo este adevărata mea ţintă şi dragostea mea, aşadar,

delfinule, urmează-ţi neapărat drumul.

Gata, iată ţărmul. Şi acum, mai mult decât oricând, trebuie să ne urmăm drumul cu grijă. Nu avem în cale stânci, bancuri de nisip sau recifuri care să-ţi turtească botul delicat sau să-ţi smulgă fâşii din spinarea ta neagră şi lucioasă, avem însă înainte coasta strălucitoare, iar din toate primejdiile Curentului Sudic, aceasta este cea mai mare, căci dacă ne fixăm ochii pe ţărmul fermecător, dorindu-ne doar să ajungem la el, atunci curentul ne va arunca iară în ciclul uitării, în cerc şi în cerc şi tot în cerc, înapoi spre coastele Africii, unde vom avea tovărăşia gheţarilor plutitori venind din sud, aşa că înoată înainte, delfinule, şi gândeşte-te doar la ce trebuie să faci, adică la mine, la debarcarea mea pe ţărm, nu te lăsa pradă visării la nisipul de argint şi la pădurile adânci de colo, căci dacă visezi, puterea ta va slăbi şi vei luneca spre sud ca un peşte mort sau pe moarte.

Gata. Da. Am sosit, suntem aproape de mal, în tunetul valurilor care se sparg de ţărm. Dar astupă-ţi urechile, delfinule, nu asculta şi nici nu privi, lasă-ţi gândurile minate de un îndemn puternic. Înăuntru. Tot înăuntru, încă simţi pe aripa stângă atingerea rece a curentului care ne trage spre sud. Înăuntru. Da, nici eu nu mă uit, dragă delfinule, căci dacă nu ajung la ţărm acum şi suntem luaţi şi duşi de curent spre sud, iar în cerc şi în cerc şi tot în cerc, atunci cred că te voi ruga, delfinule să te porţi cu mine cum se poartă şi oamenii cu delfinii şi să mă spinteci ca să-ţi satisfaci curiozitatea. Dar mergi mai aproape. Da, mai aproape. Suntem atât de aproape acum, încât copacii de pe plajă şi de pe coasta înălţată dincolo de plajă atârnă parcă deasupra noastră, aşa cum atârnă copacii deasupra unui râu liniştit de pe continent. Şi iată-ne la ţărm. Dar nu vrei să vii cu mine, să-ţi despici coada ta moale şi lucioasă şi neagră ca să-ţi faci două picioare şi să urcăm agale spre munţii de colo, din depărtare? Nu vrei? Atunci cu bine, delfinule, cu bine, lunecă uşor pe apă

înapoi în marea ta zburdalnică şi fii fericit acolo, trăieşte, respiră până când otrava pe care o pregăteşte omul pentru toate vietăţile te găseşte şi te ucide oriunde-ai înota. Acum mă rostogolesc pe ţărm de pe spinarea ta prietenoasă, îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, fiinţă binevoitoare, îmi simt în fine picioarele sigure pe nisipul scârţâitor, cu gleznele spălate de tivul rece al valurilor.

Şi, în sfârşit, părăsind marea unde m-am rotit iarăşi şi iarăşi şi iarăşi veacuri întregi, mintea mi-e prinsă în cercurile Timpului, asemenea depunerilor de pe cochiliile scoicilor sau înscrierii anilor în trunchiurile de copaci, păşesc pe nisipul uscat şi sărat, scuturându-mi trupul ca un câine ud.

Trebuie să fi fost cam zece. Soarele îmi scălda din plin spatele de la înălţimea sa obişnuită din faptul dimineţii. Cerul era fără nori, de un albastru profund. Mă aflam pe o plajă imensă, cu nisip alb, care se întindea pe o lungime de câţiva kilometri în ambele direcţii, pierzându-se în depărtare, în spatele unor promontorii stâncoase. În faţa mea cobora o pădure deasă până la marginea plajei. O briză adia dinspre mare, însufleţind ramurile copacilor. Frunzele scânteiau. Tot aşa şi marea. Nisipul de pe plajă sclipea. Era un peisaj plin de linişte, belşug şi încredere, dar în acelaşi timp lumina era confuză. M-am simţit mai bine când am ieşit din strălucirea orbitoare a plajei şi am intrat în umbra răcoroasă a copacilor. Pădurea nu era prea deasă şi puteai să păşeşti cu uşurinţă. De pe plajă văzusem că panta se înălţa abrupt până la un podiş înconjurat de stânci. Căutam o potecă, îndreptându-mă spre vest, pe sub copacii înalţi, şi în cele din urmă am descoperit o cărare nisipoasă ce părea să ducă spre ţinutul înalt de dinaintea mea. Păşeam alene, alinat. Zgomotul valurilor care se spărgeau de mai lăsa loc aici liniştii profunde. Deasupra mea ramurile copacilor sprijineau parcă o tăcere grea, îngreunată încă de ciripitul a mii de păsărele. Şi nu după mult timp am auzit în faţă un bubuit puternic ca al

valurilor care se spărgeau de ţărm la patru, cinci kilometri în urma mea. Mă aflam pe malul unui râu care se prăbuşea în şuvoaie printre stânci într-un alt râu, mai jos şi mai lat, ce se rostogolea sclipitor mai departe pentru a se vărsa apoi în mare. Cărarea urca pe mal, preschimbându-se curând într-o potecuţă ce înainta printre stânci, pe lângă cascadă. Am mers încet înainte, udat până la piele de stropii ce-mi topeau sarea amară de pe chip. Când am ajuns la capătul de sus al cascadei şi am privit înapoi, am văzut o pantă abruptă, ce se întindea de-a lungul coastei. După ce cobora printre stânci, râul se lăţea şi se liniştea la mai bine de doi kilometri de locul unde mă aflam. Nordul şi sudul se vedeau ca-n palmă, pe deasupra frunzişului pădurii pe care o străbătusem, iar dincolo de pădure se întindea oceanul albastru care se contopea cu albastrul cerului într-o fâşie de nori albi răscoliţi ca o spumă celestă. Întorcându-mă împrejur, culmile pe care le văzusem de pe plajă se înălţau încă în faţa mea, căci mă găseam doar pe o creastă intermediară. Şi iar am intrat în pădure, de data asta una mai puţin înaltă şi rară, unde grozama şi iarba neagră din regiunile înalte începeau deja să apară. Pădurea de aici era învăluită într-o atmosferă mai însufleţită şi mai intimă decât aceea de mai jos, căci era plină de păsări şi de triburi de maimuţe care sporovăiau fără încetare. Se simţea peste tot un parfum greu. Venea de la un copac pe care nu-l mai văzusem până atunci. Semăna oarecum cu un castan, dar avea flori mari de culoare mov, ca magnoliile, iar briza uşoară răspândea parfumul, astfel încât părea să emane din fiecare copac sau tufiş. Cel ce pătrundea aici nu simţea niciun fel de duşmănie. Dimpotrivă, mă simţeam bine-venit, ca şi cum m-aş fi aflat într-o ţară în care duşmănia sau aversiunea încă nu se născuseră. După o vreme, tot urcând mai departe, dintr-un crâng de bambuşi de pe marginea cărării îmi ieşi înainte un animal masiv şi pestriţ ca un leopard, care se întoarse să mă privească gânditor, ghemuindu-se

apoi la pământ lângă potecă, de unde mă urmări să vadă ce am de gând. Chipul îi era încordat, dar binevoitor, iar ochii săi verzi mă priveau fără să clipească. Nu mi-a trecut prin gând câtuşi de puţin să-mi fie teamă de el, aşa că mi-am continuat drumul fără să-mi schimb ritmul, până când am ajuns în dreptul lui. Era cam la vreo şase paşi de mine şi părea nemaipomenit de mare şi puternic. Cum stătea ghemuit la pământ, îşi ţinea capul la aceeaşi înălţime cu al meu. Am privit felina în faţă, înclinându-mi uşor fruntea – căci socoteam că un simplu zâmbet nu putea constitui un semp de recunoaştere, la care, asemeni unei pisici care vrea să-ţi recunoască prezenţa sau prietenia, dar e prea leneşă sau prea mândră ca să se mişte, leopardul sau puma sau ce era pur şi simplu şi-a închis ochii pe jumătate şi a început să toarcă uşor. Am trecut mai departe. Fiara m-a urmărit puţin cu privirea, m-a urmat câţiva paşi şi apoi a făcut un salt părăsind poteca şi dispărând în tufişurile mari de pe malul râului ce sclipea şi tremura în toate culorile curcubeului: sute de fire de păianjen reflectau lumina soarelui. Am continuat să urc. Amiaza era acum pe sfârşite, soarele îmi bătea drept în faţă, iar strălucirea lui îmi rănea ochii. Privind înapoi, aveam impresia că parcursesem jumătate din distanţa dintre ţărm şi ţinta mea: podişul înconjurat de stânci, însă văgăuna sau panta afundată în coasta ţinutului prin care urcasem, pe lângă cascadă, nu se zărea deloc: nu se înfăţişa acum decât o pantă lungă şi continuă până la plaja de lângă mare, cu câteva petice de pâclă cenuşie în dreptul cascadelor. Prăpăstiile erau semnalate mai mult prin sunet, uruitul încă audibil al torentelor. Dacă nu aş fi urcat panta şi nu aş fi descoperit eu însumi genunea, nu aş fi crezut că aşa ceva exista, ceea ce însemna că în faţa mea mai puteau foarte bine să fie şi alte prăpăstii sau pante abrupte pe care pădurea le înghiţise şi le nivelase. Închis între malurile sale înalte, râul curgea năvalnic pe lângă mine, rostogolindu-şi valurile verzi-întunecate. Era un adevărat

paradis al păsărilor şi maimuţelor, iar când m-am aşezat la umbra copacilor să-mi odihnesc trupul şi ochii obosiţi de strălucirea soarelui, am zărit pe malul celălalt câteva căprioare tinere venite să se adape. M-am hotărât să mă întind puţin, găsind o pantă acoperită cu iarbă, unde razele soarelui se strecurau prin frunzişul legănat de vânt, şi am adormit în lumina vărgată. Când m-am trezit, am găsit felina aurie şi pestriţă întinsă alături de mine. Sub copaci începuse să se întunece. Dormisem mai mult decât avusesem de gând. M-am hotărât atunci să rămân acolo peste noapte, căci ştiam că prietena mea felină va sta să mă păzească. Descoperind un pom încărcat cu fructe violet-portocalii, aducând cu prunele, m-am înfruptat din ele pe post de cină; după atâta vreme de când nu mai mâncasem hrană de uscat, mi se părea că gust fructe pentru prima oară în viaţă, fiecare muşcătură oferindu-mi o senzaţie delicioasă. M-am aşezat din nou pe iarbă şi am aşteptat, pe când lumina se topea încet-încet, la acel ceas al înserării când totul în natură e întristat de soarele care se cufundă. Fiara galbenă se apropie atât de mult de mine, încât puteam să o ating cu mâna. Se culcă, aşezându-şi capul uriaş pe labele din faţă, cu ochii săi verzi pironiţi în depărtare, dincolo de râu. O simţeam mulţumită de tovărăşia mea, pe când lumina părăsea partea noastră de lume, iar noaptea se strecura tainic dinspre mare. Stăteam amândoi alături în timp ce priveliştea se estompa treptat: mai întâi râul adânc, apoi copacii de pe malul îndepărtat, ale căror crengi dinspre vârf reţineau cel mai mult razele soarelui, apoi tufişurile cele mai apropiate şi, în cele din urmă, firele de iarbă pe care le alesesem ca mici puncte de reper, încercând să le reţin formele – ca şi cum coborârea apăsătoare a întunericului putea fi împiedicată de aceste micuţe santinele. Intrară în scenă sunetele, mult mai puternice în noaptea care se lăsase. Huruitul valurilor, spărgându-se pe plaja depărtată încă se auzea, ca un ton subtil al liniştii ce mă înconjura, rostogolirea în spirală a

râului în albia sa răzbătea de sub clipocitul de la suprafaţă, iar păsările de noapte începuseră să freamăte şi să sporovăiască în ramurile foarte joase de deasupra mea. Deodată marea felină îşi înălţă capul şi scoase un răget ale cărui vibraţii se sparseră în ecouri ce se împrăştiară în toate direcţiile, coborând pe coastele dealurilor şi colinelor golaşe ce nu se mai zăreau. Am auzit deodată o mişcare în tufişurile din spate şi mi-am zis că poate prietena mea, fiara, plecase să vâneze sau să umble prin pădure, dar când mi-am încordat privirea încercând să pătrund întunericul adânc şi înmiresmat, am văzut că acum se aflau în apropiere două feline culcate una lângă alta şi că nou-sosita lingea cu gingăşie chipul celeilalte, care torcea mulţumită.

Întunericul apăsa greu, nu era însă rece, şi simţeam o umezeală caldă în aerul pe care îl trăgeam în plămânii mei atât de îmbibaţi de sare, încât de-abia acum, când se goleau încet-încet de ea, începeam să respir din nou ca o fiinţă de uscat şi nu de mare, cum fusesem până atunci. Deodată bezna se lumină de o strălucire interioară şi întorcându-mi capul spre stânga am văzut poiana scăldată în razele lunii, iar râul îşi dezvălui albia în dâre de lumină mişcătoare. Luna încă nu se zărea, dar se înălţă curând deasupra copacilor; de pe tăpşanul unde şedeam eu, părea hăt în înaltul cerului. Stelele se stinseră sau păreau mai curând că încearcă să se arate de sub o apă scânteietoare, iar poiana era scăldată de o lumină liniştită. Cele două feline galbene, care nu mai erau galbene acum, cu petele lor întunecate părând asemenea urmelor lăsate de o jivină pe pământul scăldat în rouă argintie, se lingeau şi torceau dând semne de nelinişte, ca şi cum voiau să se mişte din locul unde se găseau. M-am hotărât atunci să-mi continui drumul noaptea, dacă vremea rămânea caldă şi cărarea ce urca de-a lungul râului nu era întreruptă de stânci sau hăuri, înfăţişându-se luminată şi uşor de parcurs. M-am ridicat în picioare, părăsind cu părere de rău poiana

înmiresmată, şi mi-am continuat drumul urcând spre înălţimile din depărtare, iar felinele mă urmau la o distanţă de câţiva paşi, cu ochii lor verzi strălucind în lumina lunii, după cum am constatat când am întors capul să mă asigur că veneau după mine – căci mergeau fără să facă nici cel mai mic zgomot, ca şi cum aş fi fost însoţit de două umbre argintii.

Noaptea mi s-a părut foarte scurtă. Pe nesimţite, luna coborî plină pe cerul de la apus, asemenea soarelui mai devreme, iar strălucirea ei solemnă îmi umplu stăpânitor ochii până când mi-am simţit interiorul craniului spălat de clarul lunii. M-am întors atunci şi am văzut că dimineaţa zugrăvea cerul în roz şi auriu deasupra mării. Cele două fiare prietenoase dispăruseră între timp. Eram iar singur. Râul din stânga mea, cenuşiu acum în lumina de dinaintea răsăritului, nu mai curgea domol şi bogat, înfăţişându-se mai lat, mai puţin adânc şi sfărâmat din loc în loc de stânci, mici cascade şi insuliţe. Mai departe, în faţa mea, râul năvălea într-o altă cascadă mult mai largă, iar poteca pe care mă aflam urca abrupt printre copacii neclintiţi, dar strâmbi, aşa cum sunt aceia siliţi să crească în aerul de munte, pe o pantă abruptă, unde pământul este necontenit subţiat de ploaie. Eram foarte obosit, dar am socotit că e mai bine să urc înainte până ce soarele avea să-mi lumineze iar chipul şi să-mi bată în ochi. Am continuat să merg, dar acum înaintam încet deoarece cărarea devenise o potecă foarte îngustă, uneori redusă numai la mici goluri unde abia îţi puteai sprijini piciorul pe stânci, la distanţă de câţiva paşi unele de altele, deseori lunecoase din cauza pulberii lichide pe care o împroşca râul.

Am continuat să urc din ce în ce mai sus, pe jumătate ameţit de zgomotul apelor ce se izbeau de stânci şi de vânturile duşmănoase şi biciuitoare care păreau să sufle din toate direcţiile, tăindu-mi respiraţia. Totuşi eram înviorat de prospeţimea aerului şi de sforţările pe care le făceam pentru a respira adânc, aşa încât tot ce mă

înconjura îmi apărea de două ori mai clar datorită minţii mele limpezi şi luminii nou-născute a zorilor. Marginea podişului şi stâncile care-l înconjurau îmi apăreau atât de aproape deasupra mea încât, dacă vânturile ar fi rostogolit de sus bolovani smulşi de pe margini, aceştia m-ar fi zdrobit fără scăpare. Părea că întreaga masă a stâncilor era gata să se adâncească dintr-odată în munte, aşa cum lunecase deja pământul sub propria greutate în partea dinspre poalele pantei. Am continuat să înaintez, ţinându-mă de ramurile tufişurilor şi chiar de mănunchiuri de trestii înalte care îmi răneau mâinile şi braţele. Dacă vântul nu mi-ar fi spulberat orice gânduri clare din minte poate că aş fi fost descurajat foarte repede să mai continui urcuşul, dar, cum nu mă mai gândeam la nimic, deşi ceea ce mi se înfăţişa înaintea ochilor nu-mi prevestea nimic bun, am continuat să merg ca un robot. Se vedea acum clar că înaintea mea era o despicătură îngustă în peretele stâncos, probabil prea periculoasă pentru a mă aventura în ea şi că deasupra despicăturii – în cazul când aş fi ajuns acolo – se înălţa o stâncă perpendiculară netedă ca sticla până la marginea povârnişului. Nu se vedea nicio cale prin care să ocolesc despicătură. De-a lungul unuia dintre pereţii abrupţi ai muntelui, în care apărea deschizătura, vuiau apele râului, coborând năvalnic mai mult prin aer decât prin albia stâncoasă. Pe partea aceea nu vedeam decât un noian de ape spulberate. De cealaltă parte aveam o pantă argiloasă, foarte abruptă, sub care se deschidea o prăpastie. Era cu neputinţă să-mi fac drum pe partea dreaptă traversând panta, deoarece chiar şi o pietricică desprinsă din ea pornea o avalanşă pe care o auzeam prăvălindu-se până în pădurea de la poalele hăului. Totuşi cărarea urmaşe cursul râului tot drumul până aici, cineva sau ceva folosise înaintea mea această cărare a cărei ţintă părea să fie, cum nu se poate mai limpede, despicătura din stânca din faţa mea. Ca urmare am continuat să urc, pătrunzând în tăietura dintre stânci. Lumina soarelui de

dimineaţă se zărea sclipind pe cerul albastru, departe, deasupra capului, căci mă aflam acum închis într-o penumbră cu miros de lilieci. A trebuit să-mi urmez drumul în sus frecându-mă de pereţii stâncoşi, sprijinindu-mi picioarele de unul din aceştia şi spatele şi umerii de celălalt. A fost o sforţare înceată şi dureroasă, dar în cele din urmă am reuşit să mă caţăr până la o platformă îngustă de la baza peretelui sticlos, ultima porţiune înainte de a ajunge sus. Uitându-mă în jos, aveam priveliştea unor păduri magnifice prin care râul apărea ca o dungă verde strălucitoare, iar de partea cealaltă a pădurilor se vedea o dungă albă de nisip, de-a lungul ţărmului, descriind un arc de cerc, dincolo de care se întindea marea, până la orizont. Sus, unde ajunsesem, stăpânea mirosul înţepător al apelor tulburi şi parfumurile înflorite din pădurile de dedesubt. Văgăuna puturoasă prin care urcasem părea acum lipsită de orice importanţă în călătoria mea, căci bezna şi apăsarea ei păreau străine de vastul spaţiu luminos pe care îl străbătusem până acolo; totuşi nu se întâmplase chiar aşa şi, drept urmare, m-am silit să-mi amintesc totul. Fără chinuitoarea căţărare prin despicătură nu m-aş fi aflat în locul unde mă găseam acum. De aici, însă, nu exista nicio cale să-mi continui urcuşul, sau cel puţin aşa părea. Trebuia să merg mai departe deoarece nu puteam face nimic altceva; totuşi nu puteam urca. Brâna pe care mă aflam, lată de aproape un metru, se topea foarte repede în văzduh, după cum am constatat cercetând-o până la capăt în ambele direcţii. Drept în faţa mea se găsea un perete de stâncă negricioasă şi netedă ca oglinda pe care mi-am fixat privirea, aşa cum cercetasem pereţii lucioşi ai valurilor când mă aflam pe mare. Numai că aici nu mai erau peşti care să mă privească lung din valuri, ci numai imaginea ştearsă a unui chip acoperit de barbă ce crescuse în voie săptămâni la rând. Nu ştiam ce să fac. Mi se părea imposibil să mă caţăr pe stânca sticloasă. Era înaltă de vreo opt, nouă metri şi nu vedeam niciun fel de crăpătură

sau spărtură în peretele neted. M-am aşezat pe brână privind spre răsărit la soarele de dimineaţă, apoi la drumul pe care urcasem, şi gândindu-mă că aici mă găsea moartea, dacă nu mă găsise în altă parte. Deodată am sesizat o mişcare în despicătura prin care urcasem şi am văzut capul felinei galbene ivindu-se cu prudenţă deasupra potecii, deoarece urcuşul era periculos chiar şi pentru ea – cu siguranţă că pentru ea fusese la fel de îngust cât fusese de lat pentru mine. În urma felinei urca prietena sau perechea ei. M-am dat mult la o parte să fac loc pe brână celor două animale, dar nu au vrut să rămână cu mine. Rând pe rând, şi-au întors capul şi m-au privit lung şi stăruitor cu ochii lor verzi. Capetele lor mari şi blănoase se profilau pe cerul foarte albastru; apoi au început să urce una după alta stânca sticloasă şi abruptă din câteva salturi uşoare. Am zărit două capete, încă profilate pe cerul albastru, privind cercetător în josul stâncii, în direcţia mea, de la vreo nouă metri înălţime. M-am ridicat şi m-am dus la locul de pe platformă de unde porniseră felinele să urce în salturi, fără să-mi cred încă ochilor, dar ajuns acolo am observat că pe suprafaţa netedă şi sticloasă a stâncii se afla o dungă aspră, ca o potecă, vizibilă când era luminată de soare numai dintr-un anumit unghi. Nu avea asperităţile unui trunchi cu coaja groasă, ci asprimea unei roci de granit erodate de vreme. Fără exemplul celor două fiare nici nu mi-ar fi trecut prin minte să încerc să mă caţăr ca o muscă pe această panglică zgrunţuroasă de-a lungul peretelui neted, dar aşa, mi-am întins trupul cât am putut şi, prinzându-mă cu palmele tot mai sus de perete, am constatat că dacă nu mă mai gândeam cât era de înspăimântător şi de periculos ceea ce făceam, mâinile şi picioarele îmi rămâneau agăţate de faţa aspră a stâncii, până ce m-am trezit deasupra peretelui ca oglinda şi m-am prăvălit printre bolovanii de la marginea podişului unde voisem să ajung. Mi-a apărut atunci clar că această înălţime, culmea a tot ce îmi dorisem din momentul când

ieşisem din mare în ziua precedentă pe plaja rămasă acum jos, foarte departe, era un platou întins de la poalele unor munţi ce se înălţau spre apus, profilaţi pe orizontul îndepărtat, probabil la vreo şaptezeci de kilometri depărtare. Privind în jos spre înspăimântătoarea potecă pe care urcasem, nu mi se mai părea acum cine ştie ce, iar culmea abruptă şi sticloasă pe care o socotisem imposibil de escaladat nu mi se arăta cu nimic mai înfricoşătoare şi de neizbutit decât orice lucru deja făcut şi depăşit chiar cu uşurinţă. Râul cel lat era o panglică argintie strălucitoare. Cascadele din partea de jos a acestuia – la o depărtare de vreo şaisprezece kilometri, acolo unde întregul ţinut, cu povara sa de codri deşi, luneca neted spre mare – apăreau doar ca o linie umbrită printre vârfurile copacilor, iar un nor alb, atârnând foarte jos deasupra pădurii, reprezenta cataractele desfăşurate pe câţiva kilometri. Din cascadele de sub marginea platoului, ale căror ape învolburate mai că atingeau culmea muntelui, nu mai rămăsese acum decât sunetul, căci prăbuşirea lor în hăul de dedesubt nu se mai zărea deloc.

Vedeam de sus întreaga coastă şi dincolo de aceasta oceanul albastru. Aveam impresia că eram singur pe lume. Nu se zărea niciun vapor în larg şi nici măcar vreo canoe pe râu. Pădurile nesfârşite se întindeau tăcute sub mine şi nicăieri cât vedeam cu ochii, străbătând cu privirea zeci de kilometri de codru, nu se vedea înălţându-se vreo coloană de fum care să indice vreo gospodărie sau vreun călător făcându-şi de mâncare.

Pe podişul pe care mă aflam vegetaţia era diferită. Aici erau copacii mai zvelţi şi mai veseli ai savanei, cu ierburile înalte care aveau să devină în curând aurii. Cum priveam spre apus la munţii cu vârfuri troienite de zăpadă iarna, acum de un albastru văratic, din stânga răzbătea până la mine zgomotul unei ape. Traversând un teren destul de neted, am descoperit cauza zgomotului la un kilometru mai spre sud. Râul al cărui curs îl urmasem de la

malul mării curgea iute într-o albie stâncoasă şi puţin adâncă. Era mai mult un pârâu lat şi şopotitor, cu golfuleţe şi plaje unde şi un copil se putea juca în siguranţă. Râul însă nu se revărsa urlând peste marginea povârnişului şi peste pereţii ca de sticlă care păreau într-adevăr să fi fost neteziţi de apă într-o vreme îndepărtată. Nu. Cam la vreun kilometru distanţă de marginea peretelui stâncos se deschidea, lată de câteva sute de metri, o despicătură în albia râului. Noianul de apă pur şi simplu luneca în deschizătură, dispărând în pământ aproape fără niciun zgomot. Se putea însă vedea uşor unde fusese albia râului cu mii sau milioane de ani în urmă, deoarece, de partea cealaltă a văgăunii prin care râul luneca în interiorul pământului, se afla încă vechea albie, ca un canal puţin adânc, dar lat şi lăţindu-se şi mai mult în apropierea peretelui stâncii peste care cursese o dată. Era acoperită acum de tufişuri, iarbă şi pietroaie, mai adâncită într-o parte, unde râul parcă se gândise să formeze o cotitură, aşa cum fac apele curgătoare care, din cauza terenului, nu pot curge drept şi se rotesc uneori în spirale exercitând o puternică presiunecând asupra unui mal, când asupra celuilalt. Râul însă nu ştiuse că se putea azvârli peste marginea stâncii abrupte care îl aştepta puţin mai departe şi care avea să facă, prin urmare, inutile orice pregătiri pentru a forma vreo cotitură: apa se prăbuşise în trecut direct peste marginea prăpastiei, iar când m-am apropiat de margine şi am privit în jos, am văzut că albia râului, roasă şi netezită din vremea când fusese o cascadă, încă se putea distinge printre bucăţile de stâncă împrăştiate sub cornişa sticloasă pe care o crezusem imposibil de urcat. Râul ieşea brusc la suprafaţă la treizeci de metri mai jos, după o lungă călătorie prin puţul cufundat în beznă. Ţâşnea la fel de scânteietor, limpede şi zgomotos cum fusese şi deasupra, înainte de a lua contact cu atmosfera subpământeană. După ieşirea la lumină se izbea, se avânta huruind şi se sfărâma, aşa cum îl văzusem în dimineaţa

precedentă, în timp ce mă căţăram pe poteca de pe malul apei.

M-am înapoiat să privesc iarăşi în văgăuna uriaşă de pe podiş prin care râul cădea în adâncuri, ca apa dintr-o cadă de baie prin scurgere, şi am văzut deasupra abisului un vârtej încărcat cu o pulbere lichidă care radia culorile curcubeului. Mi-am întors din nou privirea spre vest, la soarele gata să apună, şi mi-am spus că trebuie să găsesc un loc unde să dorm în noaptea care avea să urmeze. Gândindu-mă la zilele şi nopţile rămase în urmă, nici nu mai izbuteam să-mi amintesc când mai dormisem bine şi liniştit. Nici vorbă de aşa ceva de când ajunsesem pe acest ţărm prietenos – căci nu se putea numi somn acea jumătate de oră furată în timp ce apunea soarele şi mă veghea felina galbenă. Şi nici pe spinarea prietenoasă a delfinului, cu atât mai puţin pe stâncă sau pe plută. Timpul mi se înfăţişa, în urma mea, puternic luminat în toate detaliile lui, primejdios şi uniform – nestrăbătut de dungi întunecate, asemenea unor tăieturi adânci de cuţit. Atunci când aruncăm de obicei o privire în urmă, la drumul parcurs, parcă vedem umbre negre ce se întind de-a curmezişul, cu petice de soare sau de lună între ele. Ajunsesem să cred că devenisem acum o fiinţă ce îşi depăşise nevoia de somn şi asta mă încânta.

M-am hotărât să privesc căderea nopţii alături de prietenii mei, marile feline colorate, şi m-am dus înapoi, străbătând o lume muiată în apus de soare, până la locul unde cele două animale îmi arătaseră cum să mă caţăr pe imposibilul perete sticlos. Dar nu erau acolo. Atmosfera se umplu din nou de singurătatea apusului.

Eram atât de melancolic, încât îmi venea să plâng sau să-mi ascund capul sub o pătură – dacă aş fi avut vreuna la îndemână – şi să alunec cu tristeţea mea înapoi din faţa luminii. Dar scena era prea sublimă ca să nu privesc soarele ce cobora în spatele vârfurilor albastre din depărtare, iar întunericul se lăsa mai întâi asupra mării,

apoi asupra pădurilor şi, în fine, se strecura încet până la locul unde eram aşezat, cu spatele rezemat de un copac încă tânăr şi destul de elastic pentru a-i putea simţi trunchiul legănându-se îndată ce briza nopţii începu să adie. Am privit iarăşi răsăritul lunii şi, deşi în seara aceea eram foarte sus, am zărit mai întâi revărsarea de argint curat în bezna de la răsărit, apoi scânteierea ondulată şi argintie ce se întindea pe oceanul din depărtare şi, în sfârşit, prima dungă de argint atunci când luna se furişă afară din apa mării. Urma o noapte tot atât de blândă şi de luminoasă ca şi cea precedentă. Am stat veghind scurgerea nopţii şi aşteptându-mi minunatele fiare. Dar nu au venit. Nu au venit! N-au mai venit niciodată. Nu le-am mai văzut de atunci, deşi uneori, când stau la marginea podişului înconjurat de stânci şi privesc în jos peste vârfurile copacilor din pădurile de jos, îmi închipui că văd o flacără galbenă mişcându-se în întunericul stropit cu galben sau îmi închipui că, lângă un râu, care de aici apare ca o dungă şerpuitoare verde-albastră, văd un punct galben: felina ghemuindu-se pe mal să se adape. Uneori icnetul răsunător al vreunei fiare sau un răget mai puternic decât zgomotul tuturor cascadelor mă face să-mi amintesc de ele – şi să sper în ajutorul lor pentru următorul călător care atinge după atâta amar de timp uscatul pe această coastă minunată.

Noaptea a fost şi de data aceasta scurtă. Poate că am dormit puţin, dar dacă s-a întâmplat aşa, somnul mi-a fost atât de plin de strălucirea luminii care îmi scălda pleoapele, încât dimineaţa aveam în urmă, de la apusul soarelui, un petic de timp umplut uniform cu un argintiu răcoros şi înviorător. M-am gândit că ar fi poate cazul să încerc să-mi fac drum spre munţii din depărtare când lumina soarelui avea să revină din plin pe pământ, dar când a venit într-adevăr – când mica bulă a Pământului s-a rotit astfel încât peticul pe care stăteam privea drept în faţă soarele, atunci am observat că arborele de care mă

rezemasem toată noaptea creştea dintr-o crăpătură, iar aceasta se găsea într-o rocă mare şi netedă, şi că…

Acum trebuie însă să fiu atent şi să-mi descriu mişcările minţii într-un mod precis. Deoarece dintr-odată a trecut la viteza timpului desfăşurat cu încetinitorul – ca atunci când, căzând de pe o scară, cineva are timp să gândească: am să cad la pământ exact acolo şi trebuie să mă întorc uşor în aer, ca să nu-mi lovesc şira spinării de marginea aceea ascuţită spre care cad. Şi într-adevăr te întorci în aer şi chiar ai timp să gândeşti: căzătura asta s-ar putea să mă rănească rău, e oare cineva în casă să mă ajute? – şi aşa mai departe. Toate acestea într-un interval de timp prea scurt chiar şi pentru un singur gând, în mod normal. Dar greşim când despărţim maşinăria minţii de cea a timpului: sunt acelaşi lucru. Numai în asemenea momente frapante şi excepţionale putem recunoaşte acest fapt. În timp ce priveam la blocul de piatră teşit, care categoric fusese cioplit, deoarece vedeam semne lăsate de mâna omului, mintea mea îşi încetini ritmul, iar timpul începu să treacă mai repede, sau poate timpul îşi încetini mişcarea, pe când mintea mea îşi iuţi ritmul. Oricare ar fi fost procesul, am devenit deodată foarte vioi şi însufleţit şi chiar m-am ridicat în picioare fără să-mi dau seama, plimbându-mi privirea în jur. În faţa ochilor aveam temelia unei case mari sau a unui templu, sau a clădirii vreunei instituţii publice, care acum se vedea clar pe o rază de vreo două sute de metri de jur-împrejurul meu, îngropată în iarba proaspătă şi verde. Nu văzusem totuşi nimic în ajun, în afară de o savană cu ierburi şi câteva stânci împrăştiate printre copacii piperniciţi. Temelia ruinată apărea acum foarte clar. Era ca şi cum faptul că ştiam dinainte ce aveam să văd mă făcea să văd ceea ce altfel n-aş fi putut vedea – căci deja credeam pe jumătate că închipuirea mea crease ceea ce vedeam. Într-adevăr, îmi era nespus de greu să cred că în ajun mă căţărasem peste marginea povârnişului, gata să mă aştept la orice, chiar şi

la oraşe populate şi la ciclopi, şi totuşi nu văzusem ceva atât de limpede. Această cetate sau oraş sau fortăreaţă fusese de piatră. Pretutindeni în jurul meu pardoselile şi temeliile se vedeau cu ochiul liber. Peste tot zăceau la pământ stâlpi şi coloane de piatră. Am mers spre nord un timp – dar în direcţia aceasta dovezile că acolo locuiseră cândva oameni păreau să se întindă la infinit. Am mers spre apus – cetatea se întindea mult mai departe de locul unde m-am oprit plictisit de mers şi de unde m-am îndreptat apoi spre sud. Lespezile, blocurile şi pardoseala de piatră cioplită ajungeau până la malul râului de-a lungul căruia mersesem în ajun – şi nu văzusem niciun fel de ruine, deşi acestea se întindeau chiar până la marginea povârnişului abrupt. O dată existase, aşadar, aici, la marginea podişului, înălţându-se deasupra mării şi pădurilor, o foarte mare şi frumoasă cetate.

În acel moment am simţit că nu mai pot pleca de acolo. Înainte de răsăritul soarelui avusesem intenţia să călătoresc mai departe spre munţi, dar acum mă atrăgeau vestigiile vechii cetăţi. Simţeam că nu mai pot părăsi ruinele. Nu se vedea însă nicăieri vreun loc unde să mă pot adăposti. Am umblat încoace şi încolo un timp, în vreme ce soarele se înălţa repede deasupra oceanului verzui-albastru. Mă gândeam, fără multă convingere, că s-ar putea să găsesc vreo casă sau încăpere sau altceva unde să mă pot adăposti în caz de ploaie sau vânt. În cele din urmă am găsit ceva, într-un loc pe unde de altfel umblasem, sau cel puţin aşa credeam, dar în acel moment era greu să-mi dau seama exact pe unde cutreierasem în numeroasele mele plimbări peste tot. Într-o direcţie în care, cu siguranţă, privisem deja de mai multe ori, am observat deodată înălţându-se nişte ruine, iar când m-am apropiat de acestea, am constatat că grămada de blocuri de piatră fusese o dată o casă foarte mare sau o clădire pentru adunări sau vreun depozit de mărfuri. Pereţii uscaţi, din piatră, rămăseseră întregi şi aveau, probabil,

vreo cincisprezece metri înălţime. Îmbinarea şi felul în care erau cioplite blocurile, de un galben cald, plăcut, din argilă pietrificată de vremuri şi împodobite cu felurite modele, constituiau o realizare foarte reuşită. Pardoseala acoperită de un strat foarte subţire de moloz şi de pământ gălbui adus de vânturi era din mozaic albastru, verde şi auriu. M-am oprit într-o încăpere centrală din care uşile, plasate lângă colţuri, dădeau în încăperi mai mici cu ziduri mult mai scunde. Nu mai existau nici acoperişuri şi nici tavane. Am mers când într-o parte, când într-alta pe pardoseala ornamentată cu desene, printre pereţii foarte numeroşi, constatând că impresionanta construcţie era întreagă, în afara acoperişului, în locul căruia se vedea deasupra capului un cer senin, albastru şi strălucitor, iar ceva mai târziu, însuşi soarele revărsându-şi razele asupra clădirii, făcând ca interiorul să ofere un contrast puternic între umbrele întunecate şi spaţiile scăldate în lumină aurie. Nici măcar o piatră nu se desprinsese din ziduri şi niciun centimetru de mozaic nu se pierduse din imensa pardoseală. Mă miram că nu observasem totuşi de la început această clădire înălţându-se din ierburile multicolore. Am înaintat până în spaţiul unde fusese uşa, de unde am privit afară. Nu m-a surprins deloc faptul că m-am văzut înconjurat de ruinele unei cetăţi de piatră care se întindea până departe, cât vedeam cu ochii din capul treptelor înalte de piatră în faţa cărora mă găseam acum. Printre clădiri creşteau copaci şi se vedea că în spaţiile dintre case fuseseră grădini, deoarece peste tot înfloreau tot felul de plante răspândind felurite parfumuri, iar de la o casă la alta existau canale cu apă ai căror pereţi şi albii de piatră răcoroasă erau intacte, ca şi cum ar fi fost întreţinute de muncitori nevăzuţi. Aveam acum un mare număr de clădiri de toate felurile din care să-mi pot alege o locuinţă, dar nici măcar una dintre ele nu avea acoperiş. Oare clădirile acestea fuseseră învelite în trecut cu stuf? Oare această iarbă foarte delicată şi aspră se transforma,

pe măsură ce îmbătrânea, în trestia cu tulpina rezistentă pe care omul o foloseşte pentru acoperişuri? Ce fel de cetate fusese aceasta, atât de bine păstrată, încât părea să fie locuită de nişte stafii prietenoase şi harnice – şi totuşi fără acoperişuri? Şi ce cetate de piatră, de mărimea şi măreţia acesteia, a putut avea vreodată acoperişuri din stuf?

Am ales o casă mai mică decât majoritatea celorlalte, care avea o grădină de trandafiri şi în care apa curgea peste tot, atât în apeducte închise, cât şi deschise. Era aproape pe marginea povârnişului şi din ea vedeam limpede tot peisajul până la mare, precum şi cerul, aşa încât ochiul parcurgea încet un cerc de la cascadele dintre stânci, aflate dedesubtul crestei sticloase, urmărind căderile de apă, apoi pădurile dese şi întunecate, ţărmul, oceanul, cerul, pentru ca apoi privirea să se înalţe drept spre soare, clipind din pricina luminii orbitoare, şi să se coboare spre picioarele mele bine proptite pe marginea stâncii abrupte.

Din ce puteam face oare un acoperiş pentru noua mea locuinţă? Întrebarea aceasta mi-a oferit un răspuns pentru cea dinainte. Ce au folosit locuitorii cetăţii pentru acoperişurile caselor lor? Răspunsul era: argilă. Între blocurile de piatră ale vechilor temelii şi canalele de piatră, pământul era argilos. Când l-am luat în mână şi l-am stropit cu apă, mi s-a format imediat în palmă acel material compact şi greu pe care îl folosesc olarii. Cândva această cetate avusese acoperişuri de olane făcute din lutul acesta, însă lutul fiind mai puţin rezistent la distrugerile vremii decât piatra, olanele au fost roase de ploile grele şi de vânturile care cu siguranţă răbufnesc şi pustiesc această regiune mărginaşă, înaltă şi expusă intemperiilor ori de câte ori este bântuită de furtuni. Era clar că locuitorii nu mai existau. Unde erau? De ce fusese în întregime părăsită această cetate acum pustie? De ce, deşi părea un loc ideal pentru ca o societate omenească să

poată vieţui aici? Avea uşor la îndemână materiale de construcţie, avea case de tot felul aproape întregi şi perfecte, în afară de acoperişuri, avea apă bună şi curată şi un climat care favoriza creşterea oricăror feluri de flori şi de legume. Oare miile sale de locuitori pieriseră în vreo molimă? Fugiseră înspăimântaţi de ameninţarea cutremurelor? Fuseseră ucişi toţi în vreun război?

Nu aveam nicio posibilitate să descopăr adevărul, aşa că m-am hotărât să nu mă mai gândesc. Voiam să mai rămân acolo un timp; totuşi, n-am vrut să mă ostenesc să-mi construiesc un acoperiş. Pereţii casei ofereau destul adăpost împotriva soarelui şi încă nu sosise anotimpul ploilor, dar chiar dacă ar fi venit, totul s-ar fi uscat repede la înălţimea la care eram, iar terenul nu era dintre acelea care să rămână umede sau reci.

Am găsit un arbore plăcut mirositor, semănând oarecum cu eucaliptul albastru, dar cu frunze mai fine. Am cules câteva braţe pline şi le-am dus la adăpostul unui perete. Mi-am făcut din ele un aşternut cald şi bogat în care mă puteam îngropa dacă mi-ar fi fost rece noaptea. Am mâncat câteva fructe dulci şi roz, semănând cu piersicile, culese din pomii care creşteau încovoiaţi deasupra apeductului din apropierea casei. Am băut apoi apă – şi mi-am dat seama că nevoile mele animalice fuseseră satisfăcute. Nu aveam de făcut altceva pe viitor decât să culeg fructe şi să aduc frunze proaspete ori de câte ori se veştejeau acelea din care îmi făcusem patul, în rest puteam sta pe marginea stâncii abrupte să privesc cum se adună norii deasupra mării, să urmăresc fazele lunii în creştere şi descreştere şi să-mi adaptez ritmul adormirii şi deşteptării după lăsarea şi risipirea întunericului.

Şi nu însemna că eram singur. Fiindcă cetatea era învăluită într-o atmosferă aparte, ca şi cum ar fi fost locuită, după cum am spus. Ba chiar ca şi cum ar fi fost ea însăşi un om sau ar fi avut suflet, ar fi fost o fiinţă. Părea

să mă cunoască. Zidurile păreau să-mi simtă prezenţa când treceam pe lângă ele. Când luna răsări pentru a treia oară de când venisem de jos, de departe, de pe coasta mării, eu colindam străzile şi bulevardele ca şi cum m-aş fi aflat într-un grup de prieteni.

Foarte târziu în noaptea aceea, când luna se lăsase deja deasupra munţilor, m-am culcat pe patul de frunze care emanau un parfum minunat, dormind cu adevărat un timp. A fost un somn uşor, încântător, din care nu am făcut nicio sforţare să mă trezesc, căci vorbeam cu vechii mei tovarăşi de pe corabie: George şi Charlie, James şi Stephen şi Miles şi ceilalţi, şi în discuţia noastră au intervenit Conchita şi Nancy, care îşi cântau cântecele şi râdeau. Când m-am trezit, soarele răsărea strălucitor din marea verde-albăstruie, şi am simţit destul de clar că aveam ceva de făcut. Prietenii mei erau pretutindeni în jur, ştiam asta, şi într-un fel constituiau una şi aceeaşi substanţă cu piatra caldă şi cu toată viaţa înconjurătoare, dar simţeam că nu-mi era destul doar să trăiesc acolo şi să respir aerul acelor locuri. Am sărit în picioare imediat, mânat de ideea că aveam ceva special de făcut şi m-am dus să-mi spăl faţa şi mâinile în cel mai apropiat bazin. Mi-am admirat frumoasa barbă marinărească, chipul şi braţele aspre, arse de soare şi uscate de sare, am mai mâncat câteva fructe ca piersicile şi am pornit printre casele cu acoperişuri de cer pentru a vedea ce se putea vedea... mi s-a părut într-adevăr ciudat că nu mai observasem aşa ceva: înconjurat de clădiri, ca şi cum ar fi fost centrul vechii cetăţi, putând chiar foarte bine să fie fosta piaţă centrală, se afla un spaţiu întins acoperit cu pietre netede care nu era întrerupt nici de flori, nici de apeducte. Careul avea laturile de şaptezeci sau poate chiar de o sută de metri şi în interiorul acestuia se afla un cerc cu un diametru de aproximativ cincizeci de metri. Suprafaţa pieţei era puţin crăpată, în locurile unde se afundase în pământ şi prin crăpături crescuse puţină iarbă, dar în rest era aproape

complet netedă şi aştepta numai să fac eu ce trebuia să fac. Am înţeles în acel moment ce anume. Trebuia să pregătesc cercul din mijlocul careului, curăţind gunoaiele şi smulgând bălăriile. Am început aşadar să lucrez. Mi-a luat mai mult timp decât ar fi trebuit fiindcă nu aveam niciun fel de unelte. Am rupt o creangă groasă dintr-un copac şi am folosit-o ca mătură, şi după ce am curăţat gunoaiele şi am smuls iarba, am adus apă în căuşul palmelor din apeductele de piatră şi am vărsat-o pe jos. Îmi lua însă prea mult timp, aşa că am căutat împrejur până ce am găsit un pietroi mare şi lat cu o adâncitură pe una din laturi, care poate fusese întrebuinţat cândva drept piuliţă pentru a zdrobi grâul; l-am folosit să car apă. Curăţirea şi amenajarea cercului din mijlocul cetăţii mi-a luat aproape o săptămână, timp în care am lucrat toată ziua şi chiar şi în nopţile cu lună plină. Dormeam între apusul soarelui şi răsăritul lunii şi lucram la lumina lunii, culcându-mă apoi între apusul lunii şi răsăritul soarelui, când exista un asemenea interval de timp.

Nu mă simţeam obosit. Nu mă obosea deloc munca pe care o făceam. Nici măcar nu mă aşteptam să se întâmple ceva deosebit. Ştiam numai că îndeplineam ceva ce trebuia să fac şi nu puteam presupune decât că, fără îndoială, prietenii mei îmi ceruseră să fac lucrul acesta, deoarece doar după visul în care îmi apăruseră ei ştiusem că trebuia să curăţ cercul din piaţă.

Acum luna era în ultimul pătrar, formând un triunghi cu soarele şi pământul, în timp ce în seara zilei în care ajunsesem pe coasta oceanului fusese lună plină, iar când stătusem atunci pe marginea podişului şi privisem îndelung faţa rotundă a lunii, mă aflasem cu spatele spre soare, care se găsea de partea cealaltă a pământului şi privea lung luna împreună cu mine. În acel moment atracţiile, respingerile şi tensiunile de la soare şi lună descriseseră o linie dreaptă trecând prin pământ, făcând să se umfle atât uscatul, cât şi mările, în valuri masive de

atracţie pe când pământul se rotea între lună şi soare. Acum însă tensiunile soarelui şi lunii erau prinse în triunghiul acesta, şi mareea era joasă, iar cerul întreg era scăldat într-o altfel de lumină, mai palidă, mai albastră, lumina de lună, iar stelele străluceau în toată splendoarea lor. Nu ştiam de ce ajunsesem să cred asta, dar eram sigur că de fapt aşteptam viitoarea lună plină.

Mi-am adus grămada de frunze pe jumătate uscate, aşternându-le la marginea cercului din piaţă. Întreaga suprafaţă a pavajului de piatră era acum spălată şi curată, şi o serie întreagă de desene luceau pe suprafaţa acestuia, forme geometrice într-o succesiune continuă, ce sugerau flori şi grădini şi corespondenţa acestora cu mişcările cerului. Chiar şi în lumina tot mai slabă a lunii, formele se zăreau estompate, cum le priveam rezemat într-un cot pe mormanul de frunze. Stăteam culcat în lumina tot mai ştearsă a lunii şi ascultam foşnetul vântului prin ierburi, îngânat cu clipocitul apei care curgea nevăzută prin apeducte, şi din când în când trosnetul vreunei frunze uscate din culcuşul meu care, luată de vânt, se rostogolea sau se târa pe pavajul de piatră, în timp ce vegheam şi iar vegheam toată noaptea, gândindu-mă că poate greşeam şi Cristalul urma să coboare acum, în faza de descreştere a lunii. Când eram gata să adorm, mă culcam pe spate, întinzând un braţ pe pavajul de piatră, care încă reţinea căldura zilei, şi închideam ochii, lăsând ca luna şi lumina stelelor să-mi inunde faţa. Somnul îmi era stăpânit de mişcările lunii. Luna mă obseda. Mă gândeam mereu cum răsare şi apune, sau mai curând cum se roteşte în jurul Pământului descriind cercuri şi elipse nebuneşti, mereu schimbătoare, astfel încât uneori se găsea mai aproape de nord, iar alteori se învârtea trecând mult mai jos, pe deasupra capului meu, la 15° în emisfera de sud. Uneori îşi descria cercul şi mai jos, astfel încât, îndreptându-mi capul spre nord şi picioarele spre Antarctica, calea lunii îmi apărea la nivelul genunchilor. În întunericul spaţiului

cosmic se afla o flacără albă de gaz şi în învelişul acestei lumini şuierau învârtindu-se câteva fărâme de materie, iar fărâmele aflate departe de focul miezului erau materie lichefiată sau subţiată, gaze sau fluide învârtindu-se şi ele pe orbitele lor, iar unele dintre aceste fărâme minuscule sau corpuscub de apă care se învârteau în spaţiu aveau la rândul lor firimituri sau picături ce se învârteau în jurul lor ca într-un dans, un dans ameţitor, aşa încât cineva care ar privi în timp ce s-ar apropia din spaţiu ar vedea această făclie măreaţă şi corpurile cereşti învârtindu-se în jurul său ca formând un singur tot, o singură unitate; o unitate apărând ca un foc; centrul cu partenerii săi învârtindu-se în jurul lui; şi chiar şi mai mult, dacă acest Explorator venit în vizită ar avea ochi şi simţuri ce funcţionează după un alt ceasornic, tot o unitate ar percepe, fiindcă într-un asemenea caz, această unitate – Soarele şi asociaţii săi – ar apărea ca un corp central în mare frământare înconjurat de inele de foc şi lumină, căci drumul unei planete privit la o scală diferită a timpului s-ar putea contopi cu acea planetă, iar acest Călător Ceresc cu simţuri acordate după o altă cheie ar putea foarte bine să vadă drumul circular al Pământului şi al Lunii ca o singură unitate, o planetă dublă, o dungă circulară care uneori pare să fie dublă, tot aşa după cum perii din pensula unui pictor se împart în două trasând două dungi dintr-o singură mişcare. Călătorul, de asemenea, ar observa tensiunile şi atracţiile corpusculilor sau picăturilor ce orbitează în configuraţii mereu schimbătoare de fiori subtili şi curente şi mişcări precise învăluite în adierea vântului solar; ar putea chiar să vadă în mica fărâmă de materie care ar fi Pământul atracţiile şi respingerile în diagonală ale Lunii şi Soarelui, aflate în unghi drept.

Luna aflându-se în ultimul pătrar, iar mareele apelor, pământului şi aerului fiind joase.

Luna mă stăpânea; luna se juca după cum voia cu mine, luna şi cu mine respiram ca o singură fiinţă, căci atât

trezirea, cât şi somnul său, mai curând, faptul de a fi treaz şi apoi acela de a visa, ceea ce nu era acelaşi lucru, îmi erau determinate de presiunea directă a lunii asupra ochilor mei. Luna continua să descrească; ştiam, însă, că se găsea în acelaşi loc, devenind în cele din urmă doar un glob întunecat înconjurat de o dungă din ce în ce mai îngustă de lumină solară reflectată. Apoi faza celor două zile de întunecare totală a feţei lunii, când, aflată între pământ şi soare, întorcea spatele spre pământ îndreptându-şi faţa luminată spre interiorul sistemului, spre soare, astfel încât marele Soare şi minuscula Lună se priveau faţă în faţă. Lumina soarelui, materia pe care o răspândea erau reflectate spre chipul său lat, pământul neprimind niciun fel de lumină, în loc să fim scăldaţi în razele soarelui din două părţi: direct de la acesta şi reflectat de la lună. Dar nu, luna se întorsese cu spatele spre noi, ca un prieten care ne părăsise. În cele câteva zile cât Luna fusese întunecată şi când Pământul fusese încălzit, hrănit şi luminat numai de soare, şi numai acea parte a Pământului care era expusă razelor soarelui primea lumina lui, am căzut într-o stare de deprimare şi descurajare. În timpul zilei mă plimbam printre clădirile acestei cetăţi ce părea neatinsă, în afara acoperişurilor sale absente, şi urmăream rotirea Pământului după întinderea sau micşorarea umbrelor, iar noaptea stăteam la marginea pieţei din piatră, unde cercul din centru apărea lucind – dar chiar şi la lumina stelelor emana o culoare palidă, şi trăiam aşteptând doar revenirea lunii sau, mai curând, momentul în care reîncepea să reverse lumina soarelui asupra noastră.

Aşa cum mintea îmi fusese copleşită, pe când urcam ultima porţiune a peretelui abrupt, de huruitul apei care cădea în cascade şi de răbufnelile zgomotoase ale vânturilor de munte, încât nici nu mai puteam să gândesc, tot aşa şi acum capul îmi era plin de lumină şi întuneric, plin de lumina lunii şi de strălucirea ei lăptoasă – acum,

vai, reflectată în afară, departe, înapoi la soare, înapoi în spaţiu, iar gândurile şi acţiunile mele erau comandate de ea, şi nu de Soare, tatăl şi creatorul omului, nu, nu de el, ci de Luna de la care nu-mi mai puteam abate gândurile, în timp ce se învârtea ameţitor în jurul pământului în dansul ei nebun şi mereu acelaşi.

Luna îmi luase minţile. Mă adusese în stare de nebunie. Pentru a-i vedea faţa în întregime, am zburat în închipuirea mea îndepărtându-mă de Pământ în mare viteză, până ce m-am găsit plutind în spaţiu ca pe o mare. Cu Soarele în spate, mi-am aţintit privirea spre ea, spre Lună, însă mă aflam totodată pe podişul înalt de unde priveam spatele întunecat al Lunii, în timp ce chipul îi era contemplat de soare şi de mine.

Am început să-mi închipui că luna mă cunoaşte, că între noi aveau loc schimburi de unde delicate. Am început să gândesc gândurile lunii. Un bărbat sau o femeie care merge pe stradă nu ne arată cu nimic la ce se gândeşte, totuşi gândurile lui se învârtesc în jur în curenţi subtili de materie. Dar un om obişnuit nu poate percepe aceste gânduri subtile în mişcare. Poate vedea doar un animal îmbrăcat, cu muşchii feţei destinşi sau contractaţi. Ochii trupului văd trupuri, văd carne. Privind Luna, Soarele, vedem materie, pământ sau foc, de parcă ar fi oameni mergând pe stradă. Nu putem vedea conştiinţa Lunii sau a Soarelui. Nu există nimic pe Pământ sau în apropierea lui care să nu-şi aibă propria conştiinţă: Piatra, Copacul, Câinele sau Omul. Privind într-o oglindă sau în peretele lucios al unui val care se înalţă gata să se răstoarne, sau la o piatră netezită de apă şi lucioasă ca sticla, vedem forme ale cărnii trăind în timp. Dar conştiinţa care percepe acel chip, acel trup, acele mâini, acele picioare nu se află în acelaşi plan al timpului. O vietate care îşi priveşte imaginea, de exemplu o maimuţă sau un leopard aplecat deasupra unui lac pentru a se adăpa, îşi vede în acesta chipul şi trupul, vede un dans al materiei în timp. Dar cel

ce vede acest dans are memorie şi aşteptări, iar memoria în sine se află pe un alt plan al timpului. În felul acesta fiecare dintre noi, mergând sau stând sau dormind, cuprinde în fiinţa sa cel puţin două planuri ale timpului prinse împreună ca gălbenuşul şi albuşul unui ou; iar când vreun copil al cărui suflet abia începe să se facă simţit, sau vreun adult care nu s-a mai gândit niciodată până atunci la nimic altceva decât la ce se gândeşte un animal, sau vreun adolescent îndrăgostit, sau vreun bătrân care are înaintea lui moartea, sau chiar vreun filosof, sau vreun cercetător al stelelor – când oricare dintre aceştia sau tu sau eu ne întrebăm, punând toată greutatea vieţilor noastre la temelia întrebării: Ce sunt eu? Ce este Timpul? Care este dovada existenţei Timpului, care nu este muritor ca o frunză toamna? Într-un asemenea caz răspunsul este: Acela care pune această întrebare se află în afara timpului lumii… şi astfel m-am uitat la trupul lunii, acum un glob întunecat, cu porţiunea care reflecta soarele crescând în fiecare noapte, m-am uitat la această firimitură de materie şi am înţeles că are gânduri, dacă le putem numi astfel, gânduri, sentimente, o conştiinţă a existenţei sale, aşa cum aveam şi eu, un om culcat pe o stâncă în întuneric, cu spatele pe stânca ce încă păstra căldura pe care a primit-o de la soare.

Lună diformă.

Tiranică.

Trudind în cercuri.

Reflectând fierbinte.

Reflectând rece.

De ce nu zbori în spaţiu să-ţi găseşti o altă planetă? Poate Venus sau chiar Marte?

Pământ înclinat

Care te rostogoleşti şi gâfâi.

Şi te învârţi nebuneşte.

Care din noi este biciul şi care titirezul?

Nu avem de ales, trebuie să dansăm împreună,

Rotindu-ne şi rotindu-ne şi rotindu-ne şi rotindu-ne şi rotindu-ne…

Gândurile lunii sunt foarte reci şi flămânde, ştiu asta acum. Dar în acel moment, îndrăgostit şi obsedat, tânjeam necontenit după ea. Stăteam culcat la pământ şi mă lăsam îmbătat. Însă firimitura aceea rece care valsează şi se leagănă nebuneşte în jurul nostru soarbe cu nesaţ minţile oamenilor. La vremea primului pătrar, când luna parcursese din nou un sfert din călătoria sa în jurul pământului şi mai rămăsese încă o săptămână până la luna plină şi la aşteptata aterizare a vizitatorului meu de cristal, devenisem un lunatic în toată regula. Nu mai dormeam, a, nu, nu mai puteam dormi. Mă plimbam sau stăteam culcat sau în genunchi sau aşezat pe ceva, cu gâtul îngropat în muşchii de sub ceafă, şi priveam îndelung în sus, numai şi numai în sus, iar celulele retinei îmi ţiuiau din cauza luminii ca urechile unui bolnav de friguri.

Ţiuitul acesta deveni din ce în ce mai ascuţit şi, târziu, într-una din nopţi, când jumătatea de lună se afla drept deasupra capului meu, am auzit amestecându-se cu acesta un alt sunet, un zgomot pământesc, şi mi-am dat seama că, orice era, venea din afara cetăţii, de pe câmpia de dincolo de ruinele acesteia, dintre ruine şi munţii din depărtare. Am mers printre casele prăbuşite, care îmi păruseră atât de prietenoase, atât de apropiate, dar care acum se ţineau parcă la distanţă, îmi întorceau spatele de câte ori mă apropiam de vreun perete sau de colţul vreunei clădiri sau de vreo umbră ameninţătoare, şi îmi strângeam pumnii, iar ochii mei cercetau instinctiv orice loc unde se putea ascunde vreun duşman. Totuşi de când ajunsesem pe uscat nu mă mai gândisem nici măcar o dată la duşmani sau la primejdii.

Am mers în josul unei străzi largi, pavate, pe care ecoul paşilor mei răsuna puternic, şi am ajuns la marginea cetăţii, de unde am văzut la lumina stelelor şi a lunii, tot mai strălucitoare, o mare cireadă de vite păscând în

depărtare pe câmpie. Erau mii şi mii, toate albe ca laptele sau uşor aurii în lumina lunii, toate mari, bine hrănite, animale sănătoase şi blânde, fără a fi însă păzite de nimeni. Aveau toată întinderea enormă a câmpiei la dispoziţie şi se mişcau toate împreună, cu acelaşi pas, minate parcă de o singură minte, uneori aplecându-şi capetele pentru a paşte din mers, iar alteori mugind. Acesta era zgomotul care mă adusese din centrul cetăţii la marginea ei. În timp ce priveam, se produse deodată o mişcare bruscă, care trezi spaimă la marginea acestei cirezi ireale, şi am văzut o umbră întunecată apropiindu-se în fugă de cireadă, venind dinspre una din ruinele de la marginea cetăţii, pentru a se ghemui apoi la pământ. În clipa următoare unul din animalele mari căzu mort şi imediat se răspândi un miros puternic şi greţos de sânge în aer, despre care ştiam, deşi nu aveam nicio dovadă în acest sens, că nu mai mirosise niciodată a sânge până atunci.

În acel moment am simţit ruperea mea de fiinţa care fusesem când am debarcat, doar cu trei săptămâni mai înainte, pe un tărâm care nu cunoscuse niciodată vărsarea de sânge. Ştiam că ajunsesem acolo purificat, lustruit de sare şi fără vină, dar că între timp atrăsesem răul în preajma mea, în fiinţa mea, şi am înţeles, ca şi cum propria mea mină întinsese arcul şi slobozise săgeata ucigaşă, că eu făcusem ca minunatul animal alb ca laptele să se prăbuşească mort la pământ. Am căzut atunci în genunchi, pe când cireada speriată porni în goană într-un tropot asurzitor, dispărând repede din vedere, mugind şi ţipând ascuţit şi oprindu-se din când în când pentru a-şi lăsa pe spate capetele şi a adulmeca aerul care le aducea vestea uciderii, umplându-le de spaimă. Curând am rămas în lumina palidă a lunii împreună cu o altă fiinţă, un băieţandru sau poate o fată în haine bărbăteşti, care se dusese între timp la vita moartă şi se aplecase pentru a smulge săgeata din rană. Fără să încerc să văd cine era această fiinţă, deşi ştiam că aş putea-o recunoaşte dacă mă

apropiam îndeajuns de ea, şi fără să-mi pese dacă el sau ea mă vedea, am căzut cu faţa la pământ şi am început să plâng. Niciodată nu voi mai simţi atâta durere şi niciodată nu voi mai simţi o asemenea jale, fiindcă nu voi mai putea îndura a doua oară aşa ceva şi nici nu mai vreau să trăiesc de-acum înainte, nu vreau să-mi mai dau seama de ceea ce am făcut, ceea ce sunt şi ceea ce trebuie să se întâmple, nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu, mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc…

Trebuie să-mi exprim dezacordul absolut privitor la tratamentul aplicat. Dacă ar fi cel corect, pacientul ar trebui să arate semne de îmbunătăţire. Nu sunt de acord că somnul său aproape continuu este o dovadă în sine a nevoii sale de somn. Propun încetarea tratamentului actual şi o discuţie despre alternativele posibile.

DOCTOR Y.

DOCTORUL Y.: Ei, cum te mai simţi azi? Chiar dormi pe rupte, nu-i aşa?

PACIENTUL: N-am mai dormit niciodată atât de puţin de când mă ştiu.

DOCTORUL Y.: Ar trebui să te simţi foarte odihnit acum. Aş vrea să încerci să rămâi mai mult timp treaz, dacă poţi. Stai ridicat, vorbeşte cu ceilalţi pacienţi, lucruri din astea.

PACIENTUL: Totul trebuie să fie curat, trebuie să fie pregătit.

DOCTORUL Y.: Nu, nu! Aveam personal care face curăţenie peste tot. Treaba ta este doar să te faci bine.

PACIENTUL: Cred că mi-a fost mai bine. Acum însă mi-e mai rău. Din cauza lunii, înţelegi? E o realitate rece şi dură.

DOCTORUL Y.: A, înţeleg. Vrei să dormi mai departe, nu?

PACIENTUL: Nu dorm, îţi tot spun asta.

DOCTORUL Y.: Bine, noapte bună!

PACIENTUL: Eşti tâmpit! Soră, spune-i să plece. Nu-l

vreau aici. E prost. Nu înţelege nimic.

Dimpotrivă. Pacientul progresează în mod evident. Arată mai puţine semne de tulburări. Culoarea din obraji şi aspectul general s-au îmbunătăţit mult. Cunosc foarte bine cum funcţionează acest medicament. Nu e prima dată când un pacient răspunde tratamentului cu somnolenţă. Poate să dureze şi trei săptămâni până se obţine un efect total. Deocamdată a trecut doar o săptămână de la începerea tratamentului. Este absolut necesar să fie continuat.

DOCTOR X.

Nu am aşteptat să văd cum e tăiat animalul în bucăţi. Am fugit înapoi la marginea pieţei unde aşteptam aterizarea şi am încercat să-mi spulber temerile în somn. Nu înţelegeam de ce îmi era teamă, dar faptul în sine că îmi era teamă însemna o atât de mare deosebire între momentul de faţă şi trecut, încât mi-am dat imediat seama că mă aflam într-o situaţie nouă. Simţeam diferenţa în mine. Acum îmi era teamă de răsăritul lunii şi de creşterea ei rapidă spre faza de lună plină. Voiam să mă ascund cumva sau undeva, dar să mă ascund într-o lumină de zi continuă până la venirea acelei nopţi când va fi Lună Plină şi când – de asta eram sigur – Cristalul avea să coboare pe terenul de aterizare pe care îl măturasem şi îl pregătisem. Dar lumina zilei nu era potrivită pentru a-mi găsi un adăpost tainic, pentru a mă ascunde. Mi-am acoperit capul cu un braţ de crengi şi m-am culcat cu faţa în jos, silindu-mă să dorm, deşi nu aveam nevoie de somn, însă somnul meu nu era somnul unui om obişnuit. Era o viaţă într-un loc sau o ţară diferită. Ştiam tot timpul că trăiam o altă viaţă, dar pe uscat, foarte diferită de viaţa unui marinar, şi că era o viaţă atât de grea, de sinistră şi de străină mie, încât adormirea era ca intrarea într-o celulă de închisoare. Totuşi, noua mea senzaţie de groază faţă de noapte şi lumina lunii strălucitoare şi înşelătoare care mă absorbea era îndeajuns să mă facă să prefer viaţa marinarilor în locul acestei lumini. M-am deşteptat şi, deşi nu dorisem să

mă trezesc şi mă hotărâsem să rămân unde eram, privind cerul în aşteptarea Coborârii, nu m-am putut împiedica să mă ridic în picioare şi să umblu prin cetatea acum străină şi batjocoritoare. De data aceasta am mers spre nord, unde, dincolo de cetate, am văzut copaci mari şi, sub copaci, licărirea unui foc roşu. Am mers în văzul oricui, fără să mă feresc sau să încerc să nu fac zgomot, prin poienile cu petice de lună şi de umbră, până ce am ajuns pe o movilă de pământ de unde puteam privi în jos la o adâncitură înconjurată de copaci: tise, ilice şi ulmi. Şi acolo i-am văzut. Erau la vreo cincizeci de metri de mine; spaţiul dintre noi era tot numai umbre negre şi scântei de lună, iar umbrele flăcărilor goneau şi săltau în jocul lor, aşa încât nu vedeam prea clar. Era un grup de oameni: trei adulţi şi câţiva adolescenţi. Aplecându-mă pentru a privi cu atenţie şi a-mi obişnui ochii cu luminile şi umbrele nedesluşite, am observat că frigeau hălci de carne, cântând şi chiuind şi râzând. M-am simţit cuprins de o curiozitate cumplită şi îngreţoşată – ca aceea a cuiva care îşi vâră degetele într-o rană dureroasă. Ştiam prea bine cine erau acei oameni, sau mai degrabă ştiam ce chipuri aveam să văd, deşi aveam un gol în memorie, care îmi ştergea amintirea exactă a locului pe care îl ocupau aceşti oameni în lunga mea viaţă de până atunci. Îşi întoarseră feţele la auzul paşilor mei. Erau trei chipuri, chipuri de femei, toate la fel, sau mai degrabă variaţii ale aceluiaşi chip, care râdeau şi se veseleau; în jurul gurilor crispate erau mânjite de sânge, care li se prelingea picurând de pe bărbii. Trei femei, toate îndeaproape legate de mine, la fel, poate surori, legate de mine prin fapte pe care nu mi le mai aminteam deloc. Mai erau trei băieţi acolo, da, erau şi băieţii acolo, şi un copilaş culcat pe jos, într-o parte a focului, uitat, se părea, de toţi, absorbiţi cum erau de ospăţ, căci plângea şi se zbătea strâns înfofolit, cu faţa stacojie; m-am repezit spre copil să-l trag din calea picioarelor tropăitoare, deschizând gura să-i cert, dar

Felieity îmi vârî în gură o bucată de carne puţin rumenită, dar încă crudă şi sângerândă; atunci m-am repezit şi eu asupra cărnii, împreună cu ceilalţi, rupând bucăţi dintr-o halcă sângerândă sprijinită deasupra focului pe un proţap din beţe care au început să se îndoaie aprinzându-se, iar halca a picat în flăcări, învăluind parcă toată pădurea în duhoarea cărnii arse. Eu înghiţeam pe nemestecate fâşii de carne, râzând şi cântând cu ele, cu cele trei femei:

Sub mâna mea, trup de flori.
Sub mâna mea, cald peisaj.
Redă-mi lumea.
În tine pământul respiră sub mâna mea…
Acum ajungem, acum, acum.
Acum ajungem, acum, acum, acum.
Acum ajungem, acum.

Acum, acum, acum, acum, acum, acum, acum, acum… iar cei trei băieţi, fiii mei, şi ei îmbătaţi de sânge şi înnebuniţi ca mamele lor, îşi continuau dansul, bătând tare din picioare şi cântând: „Acum ajungem, acum, acum”, repetând mereu aceleaşi cuvinte. Râdeau toţi de mine, râdeau răutăcios, încântaţi că mă alăturasem ospăţului lor sângeros, iar după un timp am observat că totul se terminase, femeile părăseau locul cu o atitudine serioasă, lăsând focul să ardă şi grămezile de carne însângerată şi greu mirositoare alături. Am căutat copilaşul, dar nu mai era acolo. Am văzut apoi că era mort şi că fusese aruncat pe grămada de carne roşie-vineţie, plină de sânge, care rămăsese lângă foc, în mijlocul poienii, lăsată pentru ospăţul nopţii următoare. Copilaşul era acum gol, un copilaş mititel, nou-născut şi stacojiu, mânjit de sânge, cu mădularul său mare, de băieţel nou-născut, în văzul tuturor, deasupra grămezii însângerate. Mi-am dat seama că eram gol. Nu-mi aminteam când rămăsesem fără hainele cu care eram îmbrăcat când părăsisem vasul. Probabil coborâsem gol de pe spinarea delfinului, dar nu-mi dădusem câtuşi de puţin seama că eram gol; acum,

însă, simţeam nevoia să mă acopăr cu ceva. Pielea însângerată a vacii ucise zăcea grămadă la marginea poienii, unde o aruncaseră femeile şi băieţii. Am fugit spre ea şi am dat să mă înfăşor în ea, aşa udă şi necurăţată cum era, când mi-am aruncat privirea în sus şi am văzut că soarele apăruse deasupra copacilor, iar luna înşelătoare dispăruse. Tot aşa dispăruseră şi grămada de carne însângerată, copilaşul mort, totul. Nu se mai vedea nici urmă a dansului ucigaş din noaptea care trecuse.

M-am întors prin pădure, acum inundată de lumina liniştită a dimineţii, şi am traversat câmpia înverzită şi marginile cetăţii în ruine, până ce am ajuns în piaţa centrală pe care am privit-o atent şi îngrijorat să văd dacă noaptea care trecuse nu o schimbase cumva. Însă nu se întâmplase nimic. Piaţa era tot acolo, liniştită şi expusă luminii limpezi a soarelui; nu se auzea niciun zgomot în afară de susurul apei nevăzute şi de ciripitul păsărelelor.

Îmi era o teamă cumplită de noaptea care se apropia, îmi era teamă de femeile ucigaşe care râdeau şi de cântecele lor. Ştiam că, în noaptea aceea, când avea să răsară luna, aveam să fiu neputincios în faţa otrăvurilor ei. Am încercat să-mi imaginez cum m-aş putea lega, cum m-aş putea feri de efectul Razelor Lunii, dar omul nu se poate lega singur, nu în strânsori de nedesfăcut – nu poate, adică, decât dacă se sinucide. Nu are cum să se păzească de persoana străină care se poate trezi la viaţă în interiorul său în orice clipă – care nu cunoaşte legile fiinţei care o găzduieşte. Începeam deja să mă îndoiesc că aş şti care din noi doi era mai puternic, care din noi era gazda, ce eram eu şi ce însemna o progenitură denaturată a mea.

În cele din urmă am ajuns la concluzia că dacă aş pleca departe de oraş mergând cât pot de repede înainte să răsară luna în noaptea aceea, aş avea de parcurs o distanţă prea mare ca să mă întorc în pădure înainte să răsară soarele, care să izgonească vrăjitoarele şi ospăţul lor. Cât timp rămâneam eu însumi, copil al soarelui,

puteam să mă ţin departe de ispitele nopţii. Am plecat, aşadar, mergând repede şi fără oprire spre sud, ocolind râul pe calea de la marginea prăpastiei enorme, pe muchia stâncii, traversând albia uscată pe unde cursese cândva râul şi apoi savana, şi mergând toată ziua aceea lungă şi fierbinte, încât, când a răsărit luna, mă aflam la o depărtare de treizeci de kilometri, într-un aer mai uscat şi mai aproape de cer, unde erau puţini copaci, şi aceştia piperniciţi şi cu frunze rare. Am privit înapoi peste câmpia pe care păşteau cirezile de vite, însă, de la înălţimea şi depărtarea unde mă aflam, păreau mănunchiuri de lumini ce se mişcau pe iarba verde luminată de lună. Zăream de asemenea, dar foarte departe, dunga subţire şi întunecată a marginii pădurii, unde se aflau probabil femeile. Luna mai avea trei zile până la faza ei plină. Eram disperat. Ştiam că trebuia să continui să merg toată noaptea drept înainte, drept înainte, cât mai departe de atracţia magnetică a pădurii, dar nu am făcut aşa. M-am întors şi am pornit înapoi, coborând de pe podişul golaş unde aerul era atât de curat şi de minunat, iar când luna apunea în stânga mea, deasupra munţilor pe care ar fi trebuit să fiu acum şi să-i fi cunoscut, dacă nu aş fi fost atras de cetatea ruinată, mă găseam la marginea cetăţii, pe care am străbătut-o în goană ca un nebun, ocolindu-i centrul – acel careu cu cercul său, pentru că nu voiam să simt reproşul acelui loc curat care aştepta o aterizare de undeva, continuând să fug până ce am ajuns de cealaltă parte a cetăţii, intrând apoi în pădure, unde, exact aşa cum le văzusem în noaptea precedentă, se aflau şi acum cele trei femei cu cei trei băieţandri, copilaşul mort descompunându-se pe mormanul de carne. Era însă târziu, luna apusese, iar soarele avea să răsară în curând. Femeile erau gata de plecare. Mă salvasem prin marşul meu forţat în direcţia opusă. Dispărură toţi printre copaci fără să se uite măcar la mine, iar unul din băieţi sări pe un viţel pe care îl legase de coame, ocoli în galop poiana călare pe

animalul înnebunit, care zvârlea cu copitele jăraticul din foc, bucăţi din mormanul de carne şi cadavrul copilului, împrăştiindu-le prin tot ruminişul, şi părăsi apoi locul în goană, în ţipetele şi mugetele viţelului. Pe neaşteptate poiana apăru în lumina soarelui de dimineaţă goală şi curată.

M-am întors în piaţa din cetate, bucuros că scăpasem cu bine. Însă acum ştiam că eram prea obosit pentru a pleca cât mai departe în noaptea următoare, fugind de ospăţul care se apropia. Ştiam, în acelaşi timp, că mai erau două nopţi luminate puternic până la Luna Plină. M-am culcat la pământ şi am dormit lângă piaţă iar noaptea am luat din nou parte la ospăţul sângeros de sub copaci. De data aceasta omorâseră viţelul băieţandrului, aşa că întreaga poiană era cufundată în duhoarea sângelui, a maţelor şi a crimei. Mi-am dat însă seama că nu voi mai lua parte la aşa ceva niciodată, căci prinsesem puteri tot dormind şi ospătându-mă cu carne. În acea ultimă zi, am parcurs treizeci de kilometri spre sud, aşa cum făcusem şi mai înainte, şi m-am întors, ca şi data trecută, când a răsărit luna, care era acum aproape plină, mergând liniştit toată noaptea la înapoiere, fără să o iau la goană; nu m-am mai dus în pădure, deoarece când am ajuns la marginea cetăţii, era prea târziu şi soarele răsărise deja din cerul roşu de deasupra oceanului, şi venise ziua lunii pline. Eram obosit. Eram atât de obosit. Nu mâncasem nimic în noaptea aceea şi mersesem şaizeci de kilometri. M-am spălat bine, în cel mai mare dintre apeducte, cufundându-mă până ce apa mi-a ajuns până la brâu. Mi-am pieptănat cu degetele, cum am putut mai bine, barba şi părul şi m-am uitat la murdăria care se scurgea de pe mine odată cu apa. Apoi am băut şi am tot băut cât mai multă apă, sperând că apa limpede şi curată îmi va spăla interiorul trupului de carnea însângerată pe care o simţeam încă în mine de la ultimul ospăţ. Apoi m-am întins ca să mă odihnesc şi să aştept. În arşiţa zilei, în ciuda sforţărilor

mele să rămân treaz, am adormit. Am dormit adânc şi chinuit, iar în vise îmi vedeam cealaltă viaţă, într-o ţară umedă şi fără soare, în care traiul îmi era trudă grea şi continuă, ceas de ceas, clipă de clipă. Când m-am deşteptat, luna răsărise demult, deşi dorisem să mă trezesc înainte de a răsări; era miezul nopţii. Pierdusem sosirea Cristalului, căci se afla deja aici.

Dar nu-l puteam vedea.

Lumina albă şi limpede a lunii învăluia uniform cetatea pustie şi pavajul de piatră al pieţei la marginea căreia stăteam, apăsat de somn şi de presimţiri sinistre. Cercul din mijlocul careului era curat ca întotdeauna, emanând o culoare ştearsă, deşi câteva frunze fuseseră purtate aici de vânt în ultimele zile când nu mai avusesem grijă să-l curăţ. Prezenţa Cristalului, foarte aproape, la câţiva metri de mine, îmi era evidentă fiindcă… ştiam că era acolo. Mi se părea că lumina era mai grea acolo – nu, nu era asta, nu se simţea o apăsare, nu era vorba de greutate, ci mai degrabă de intensitate. Chiar acolo, în centru, îmi era greu să văd perfect clădirile de pe partea cealaltă a pieţei – nu imposibil, nu, dar tremurau şi atârnau în aer ca pietricelele într-un vârtej de vânt ce ridică nisipul şi spală sfârâind stâncile. Mai mult decât ochii, urechile îmi spuneau că e acolo, căci îmi vâjâiau şi ţiuiau atât de ascuţit, încât trebuia să-mi clatin necontenit capul pentru a face sunetul să înceteze. Era un sunet prea fin şi prea înalt pentru urechile mele. Dacă aş fi fost un câine aş fi început să urlu şi aş fi luat-o la goană. Iar efortul de a privi în direcţia aceea aproape mă termina. Ochii mei tot încercau să se închidă, căci, orice ar fi fost acel obiect pe care nu-l puteam vedea, deşi era acolo, el aparţinea unui nivel de existenţă pe care ochii mei nu erau destul de evoluaţi pentru a-l percepe. Mai mult încă, tot corpul meu şi nivelul vieţii din el sufereau. Radiind violent din acel punct central, simţeam valuri dintr-o substanţă mai rafinată, dintr-un nivel mai înalt de existenţă, care mă

copleşeau fiindcă nu eram acordat în acelaşi diapazon cu ele. Mi-am adus aminte cum stăteam pe puntea corabiei şi priveam obiectul strălucitor de cristal, acel disc care se mişca neînchipuit de rapid, dar era totodată perfect imobil, descriind o spirală plată, iar când l-am văzut îndreptându-se spre mine şi apoi învăluindu-mă, am avut senzaţia că întreaga mea fiinţă fusese smulsă de la nivelul pentru care fusese creată. La fel mă simţeam şi acum. Mă simţeam bolnav, deprimat şi zdruncinat, epuizat din cauza efortului de a vedea ceea ce nu puteam vedea şi a auzi ceea ce aş fi putut auzi cu alte urechi, aşa încât trebuia să aud acum acel zgomot pe un ton ascuţit şi de nesuportat. M-am ridicat cu greutate în picioare şi am mers clătinându-mă până în mijlocul pieţei. Pe măsură ce mă apropiam, zgomotul devenea mai strident, ochii mi se zbăteau şi îmi ardeau, şi întregul corp părea să mi se destrame şi să mi se golească. Ştiam că era inutil. Ştiam că pierdusem ocazia – a doua oară, căci prima fusese pe puntea vasului, când Cristalul îmi luase prietenii cu el, lăsându-mă singur. Deşi ştiam că era o încercare zadarnică, pentru că îmi lipsea total acea încredere relaxată şi tăcută, care constituie în sine un semn sau o condiţie a succesului, trebuia totuşi să încerc. În interiorul meu şi în tot ce mă înconjura simţeam un gol. Luându-mi ochii pentru a-i odihni puţin de la acea atracţie centrală magnetică, m-am uitat împrejur la casele fără acoperişuri cufundate în tăcere care înconjurau piaţa, şi am văzut, mai clar decât orice altceva, un aer de încredere calmă, de aşteptare. O stare de gol foarte diferită de foamea mea înnebunitoare. Clădirile erau orientate spre interior, spre centru; era o cetate care îşi găsise inima, locul său de odihnă, în acel vârtej de intensitate care voia să pună stăpânire pe ea şi o străpungea cu substanţele sale rafinate, aşa cum un gând poate pune stăpânire pe un om, schimbându-l total. (A, da! În rău, ca şi în bine, după cum învăţasem de curând.) Uitându-mă la case, apoi aruncându-mi privirea la ceea ce

apărea ca un vârtej din mijlocul pieţei, ferindu-mi iarăşi ochii, pentru a-i odihni, am izbutit să mă apropii până la cincisprezece metri de obiect – dar nu mai mult. M-am oprit şi am privit din nou de foarte aproape un perete sau o pânză de substanţă strălucitoare, în care se aflau întemniţate fiinţe prin natura lor, aşa cum eram şi eu întemniţat de aerul pe care trebuia să-l respir. De atât de aproape şi fără să privesc direct, ci numai cu coada ochiului, aşa cum examinează astronomii stelele, cu o viziune mai delicată şi mai fină, în mod paradoxal, vedeam vibrând acolo o geană de lumină; şi (aproape vizibile, mai mult simţite, ştiute, recunoscute) fiinţele care aparţineau acelei stări a firii. Asemenea umbrelor lichide ale flăcărilor ce joacă pe un zid de foc, asemenea reflectării apei frânte în cascadă, în interiorul luminii pâlpâinde zăream cu coada ochiului cristalizările materiei care constituiau funcţiile sale, raţiunea sa de a exista, făpturile sale. Iată-le, fiinţele despărţite de mine cum sunt peştii dintr-un zid de apă despărţiţi de omul care îi priveşte din aer, de la zece centimetri depărtare, dar cunoşteam acele fiinţe, simţeam că trebuie să mă strecor cumva până la ele, gândind altfel, respirând acea vibraţie vijelioasă – dar nu m-am putut apropia mai mult şi ştiam că se întâmpla aşa pentru că mă lăsasem atras în pădure, cu femeile care beau sânge şi fiindcă dormisem ca un câine în soarele fierbinte. Am încercat să pătrund cu forţa, dar legile densităţii mele mă ţineau pe loc. Îmi era atât de rău, că de-abia mă mai ţineam pe picioare. Cu o ultimă sforţare a voinţei, deşi ştiam că e greşit şi inutil, m-am prăbuşit la pământ şi am leşinat, cu ochii mistuiţi ca de o flacără pe care întunericul o stinse apoi. Când m-am trezit din nou, era dimineaţă, razele fierbinţi ale soarelui scăldau totul în jur şi ştiam că Discul de Cristal plecase. Piaţa şi cercul din mijloc erau pustii. Vomitasem şi îmi cursese sânge din nas. Zăceam în sânge şi în miros de vomă. Locul unde fusesem culcat duhnea oribil. Când m-am ridicat pe jumătate să privesc în

interiorul meu, la pierderea îngrozitoare pe care o suferisem, am simţit din nou ce simţisem pe puntea vasului în momentul în care toţi prietenii mei dispăruseră împreună cu vizitatorul strălucitor. Eu fusesem părăsit. Nu fusesem luat. Eşuasem îngrozitor şi totul era numai din vina mea. Nu trebuise decât să aştept liniştit momentul lunii pline, cu inima uşoară, vigilent şi treaz. Dar nu făcusem asta.

M-am ridicat şi m-am uitat împrejur la oraşul care părea să se fi schimbat, deşi nu puteam spune *cum* se schimbase. Făcea acum o altă impresie, liniştea şi tăcerea de mai înainte dispăruseră. Avea un aer de frivolitate, un fel de atmosferă de beţie. Dacă s-ar putea spune că un oraş, o clădire sau o coloană de piatră râde pe înfundate, atunci asta era: o chicoteală prostească şi înăbuşită, ceva infantil, grosolan. Aducea cu acel moment în care femeile se întorseseră spre mine în lumina focului, sub copaci, şi-mi arătaseră chipurile mânjite de sânge, numai că ele râdeau şi zâmbeau ca şi cum nu prea se întâmpla mare lucru cu ele sau cu mine.

M-am târât până la râu să mă scald şi să mă înviorez. Dar m-am oprit. Căci în piaţa din lespezi de piatră păşi un… ceva ce nu ştiam ce putea fi. Am crezut la început că trebuie să fie un om, deoarece, stând în picioare, era de înălţimea unui om şi avea umerii şi braţele şi picioarele unui om, deşi părea strâmb şi deformat. Capul însă… era oare al unei maimuţe care mergea târşâit spre piaţa pietruită, apoi chiar spre centrul ei? Ajuns acolo, se lăsă pe vine şi se uită împrejur. Corpul îi era acoperit cu o blană deasă şi fină, de culoare cafenie, lucioasă, asemenea blănii de câine, avea urechi ciulite şi ascuţite şi un bot ca de câine. Dar aducea totodată cu un şobolan. Creatura avea o coadă lungă şi solzoasă ca de şobolan. Mi-era teamă. Era mai mare şi mult mai puternică decât mine. Mă gândeam că s-ar putea îndrepta spre mine să mă atace. Totuşi, am pornit spre ea şi făptura m-a privit fără să-mi arate vreun

interes. Mă gândeam să o atac şi să o omor, căci o găseam dezgustătoare şi urâtă, cum stătea ghemuită exact pe locul unde stătuse, strălucind şi vibrând, Cristalul în noaptea precedentă. Mă gândeam că dacă aş omorî-o, cetatea ar fi curăţată din nou. M-am apropiat de ea. Făptura se uită în treacăt spre mine şi plecă, umblând încoace şi încolo, scărpinându-se din cauza puricilor şi adulmecând aerul cu botul său ascuţit de câine sau de şobolan. Am înţeles că probabil nu mă vedea sau, dacă mă văzuse, nu prezentam niciun fel de interes pentru ea.

Am rămas pe loc. Şi făptura la fel. O uram, era o vietate străină de mine în toate privinţele. Totuşi, mă gândeam că cineva aflat la o sută de metri de noi ar putea crede, aruncându-ne o privire indiferentă, că vieţuitoarea aceea şi eu aparţineam aceleiaşi specii, pentru că eram aproape la fel de înalt ca ea şi aveam capul prins de trunchi în acelaşi fel ca şi capul acestui câine-şobolan, precum şi braţe şi picioare asemănătoare. Venind mai aproape însă, acel cineva avea să vadă că eu eram fără păr pe corp, iar jivina aceea avea blană… de fapt nu eram chiar lipsit de păr. Aveam în acel moment un păr castaniu des şi cârlionţat care îmi cădea pe umeri, şi o barbă lungă castanie şi încâlcită care îmi cobora până în talie, şi păr întunecat şi des care îmi creştea pe piept şi de la buric în jos. Păr castaniu-închis pe pielea arsă şi înnegrită de vânt şi soare. Eram acoperit cuviincios! În timp ce bestia asta… însă mă simţeam prea dezgustat să stau acolo şi să mă compar cu ea punct cu punct, aşa că am părăsit piaţa. Pe când mă îndepărtam, făptura scoase un strigăt de chemare piţigăiat şi ascuţit, căruia îi răspunseră alte strigăte, jumătate lătrături, jumătate chiţăituri de şobolani, şi apărură în fugă cam zece făpturi ca prima, împleticindu-se şi sărind încoace şi încolo. Erau toţi masculi. Aveau organe genitale ca ale unui câine mare, cu testicule rotunde şi penisuri ca nişte răngi, căci toate păreau cuprinse de excitaţie. Mai târziu am observat că era o stare mai mult

sau mai puţin permanentă la ei. Când stăteau drept arătau ca nişte câini cu blana măruntă cărora li se comandă să stea ridicaţi pe picioarele de dinapoi, cu mădularele iţindu-li-se în josul burţii. Se adunară în grup în centrul pieţei, cu feţele spre exterior. Stăteau ridicaţi pe picioarele de dinapoi. Aveau bâte sau pietre în mâini şi păreau să stea de veghe. Apoi am văzut şi alţii venind în cete de pe bulevarde. Am fugit de acolo până la marginea povârnişului, unde m-am trântit la pământ şi am rămas privind ţinutul care cobora în pantă prin pădurile dese şi bătrâne până la oceanul albastru. Am rămas culcat acolo sub razele soarelui înălţat în văzduh, înţelegând că trebuia să mai aştept încă o lună până când luna avea să fie iarăşi plină şi că cetatea în care locuisem singur era acum plină de aceşti câini-şobolani hidoşi. Puteam să-i aud lătrând, fluierând şi târşâindu-şi labele peste tot prin oraş.

Simţeam că nu mai eram în stare să îndur traiul acolo, să aştept în tovărăşia unor asemenea creaturi. Mi-am făcut tot felul de planuri nebuneşti – să mă înapoiez pe coastă, să-mi fac o plută din lemnele aduse la mal de valuri, să mă duc sus pe munţi şi să-mi construiesc acolo un nou teren de aterizare, sperând că i se va face milă Cristalului de mine şi că va coborî acolo, sau să mă întorc în ţara aceea rece şi umedă unde uneori încă mi se mai părea că vieţuiesc şi să-mi duc traiul trudit acolo, renunţând să mai sper în venirea Cristalului… dar ştiam prea bine că voi rămâne aici. Trebuia, într-un sfârşit, ştiind că nu aveam nicio alternativă în afară de a face exact ce făceam, m-am dus la râu cu grijă să nu mă vadă câinii-şobolani, m-am spălat şi m-am scăldat. Am cules câteva fructe. Am tăiat câteva ramuri proaspete din tufişul parfumat şi le-am aşternut pe jos la marginea povârnişului, privind în depărtare, ferindu-mi ochii de cetate şi de locuitorii săi agitaţi şi zgomotoşi. Am adormit. În timp ce dormeam, au venit să mă cerceteze unul sau mai mulţi dintre câinii-şobolani, le-am văzut urmele şi excrementele

când m-am trezit. Nu mi-au făcut însă niciun rău. Totuşi i-am visat şi am strigat şi m-am luptat cu ei în somn, închipuindu-mi că eram prizonierul lor.

Se punea acum problema să rezist cumva o lună de zile fără a deveni robul lunii şi să fiu dus cu forţa înapoi la ritualul sângeros din pădure sau să cad victimă curiozităţii invadatorilor cetăţii pe care o considerasem a mea.

În timpul celor trei sau patru zile de descreştere a lunii, au sosit în cetate din ce în ce mai mulţi câini-şobolani. Cum nu-mi făceau niciun rău, am hotărât să stau cu ei şi să-i observ. Păreau să nu aibă nicio regulă precisă în viaţă. Unii umblau în cete sau haite mixte, formate din masculi şi femele, cu sau fără pui cu ei. Grupurile păreau să fie dominate de unul dintre animale, fie mascul, fie femelă, dar nu întotdeauna. Se ciorovăiau şi se certau întruna, şi atunci unii se mutau în alte grupuri, astfel că grupurile se refăceau încontinuu, indiferent de indivizii care le constituiau. Unii se separau în grupuri mai mici, pe baza unei perechi, şi se stabileau în camere separate din casele cetăţii. Alţii rămâneau singuri, chiar foarte mulţi, şi nu păreau interesaţi să îndeplinească nicio funcţie precisă în vreunul din grupuri, fie el mare sau mic; încercau totuşi să se ataşeze grupurilor sau perechilor. Câteodată erau toleraţi un timp, dar de cele mai multe ori erau izgoniţi sau nici nu erau luaţi în seamă. Aceşti singuratici, dând impresia că fac o sforţare să-şi aline singurătatea, se adunau împreună câte doi sau trei şi observau grupurile mai numeroase. Dar cea mai mare parte a timpului se plimbau încoace şi încolo şi priveau – părând o reflectare neplăcută a ceea ce făceam şi eu, şi îmi închipuiam că vedeam în atitudinile lor stinghere şi în ochii lor atenţi şi lacomi cum le apăream eu, probabil – dacă s-ar fi uitat la mine câtuşi de puţin. Erau totuşi o specie de jivine ce păreau foarte active toată ziua, sau mai curând ocupate şi mereu absorbite de sine. Mereu erau în mişcare, fără să zăbovească vreodată prea mult undeva, culegeau şi

mâncau fructe, umblau dintr-o cameră într-alta şi dintr-o clădire într-alta, rămânând pe loc câte o zi sau numai o oră, şi apoi plecau mai departe sporovăind în limbajul lor morocănos şi piţigăiat într-un fel care sugera că mare parte a vorbirii lor avea drept scop consumarea energiei, ca şi încăierările, bătăile sau activitatea sexuală. Animalele acestea păreau să aibă dorinţe sexuale extrem de puternice, poate fiindcă îşi expuneau întotdeauna organele genitale. Masculii se excitau de câte ori se apropia de ei vreo femelă, indiferent de vârstă, iar femelele reacţionau aproape ca şi masculii. O bună parte a timpului şi-o petreceau cu expunerea goliciunii şi atragerea atenţiei celor de sex opus, lipirea de partener şi observarea îndeaproape a comportării sexuale a celorlalţi. Când se forma o pereche, aceasta se retrăgea după un zid sau tufiş pentru a se împreună în relativă intimitate, în moduri la fel de variate ca la oameni. Alte animale veneau să-i privească hămăind şi chiţăind în culmea excitaţiei şi, aţâţaţi dincolo de orice limite, năvăleau unii asupra altora pornind spre tufişurile din apropiere sau spre locurile adăpostite. În felul acesta, o împerechere declanşa o stare de delir care putea să dureze o jumătate de zi. Se putea observa că această sexualitate era mai puternică atunci când se apropia faza de lună plină şi că slăbea pe măsură ce nopţile deveneau mai întunecate. Totuşi împerecherile erau tot atât de obişnuite ziua ca şi noaptea. Se părea că aceste animale se temeau de întuneric, adunându-se laolaltă mai cu seamă la căderea nopţii. Teama aceasta a lor m-a făcut, pentru prima oară, să simt o oarecare milă sau afecţiune pentru ele, deoarece păreau să fie atât de neajutorate şi curajoase totodată, adunând laolaltă animalele mai tinere când apunea soarele şi punând paznici pe zidurile înalte; iar în timp ce mergeau încoace şi încolo, aruncau priviri pline de teamă peste umăr. Totuşi, din câte vedeam, nu se găsea niciun duşman prin apropiere. Încercam un sentiment de prietenie pentru ele;

am început să le privesc cu mai multă simpatie şi să-mi displacă mai puţin. De exemplu, mi se părea evident că aceste animale începuseră de-abia de curând să meargă pe picioarele de dinapoi, ceea ce explica felul lor nesigur de a păşi, clătinându-se sau smucindu-se dintr-un echilibru instabil într-altul, la fiecare mişcare, după cum face un câine mare când i se cere să meargă pe picioarele de dinapoi. Faptul acesta explica şi altceva: gestul lor cel mai vrednic de milă şi mai caracteristic, întrucât ochii lor, ca ai unui şobolan sau ai unui câine, vedeau cel mai bine când animalul mergea pe patru picioare; boturile lor ascuţite erau îndreptate spre cer acum că umblau pe două picioare, aşa că îşi chinuiau ochii să privească în lături şi în jos, pentru a obţine o imagine mai clară. Ca urmare, îşi tot aplecau capul când într-o parte, când în cealaltă, în timp ce mergeau clătinându-se, forţându-şi permanent muşchii gâtului. Adoptând şi eu poziţia lor, mi-am dat seama că impresia lor despre lume trebuia să fie sub forma a doua semicercuri separate, câte unul de fiecare parte a capului. Spre deosebire de oameni, însă – care nu pot vedea în spate, aşa încât trebuie să-şi întoarcă mereu capul când într-o parte, când într-alta, de cele mai multe ori pe plan orizontal, şi totuşi neputând observa cam două treimi dintr-un câmp vizual posibil, aceste animale priveau mereu cruciş în sus, cu mişcări foarte repezi ale capului şi gâtului, pentru a corecta dificultăţile pe care le întâmpinau, iar continua smucire a capului în toate direcţiile dădea impresia că sunt stăpânite de o nelinişte permanentă. Dintre toate, animalele mai tinere şi cu muşchi mai elastici erau acelea care păreau să obţină un câmp vizual destul de larg prin mişcările iuţi ale capetelor îndreptate spre cer, fiecare smucitură constituind o întrerupere a unei mişcări de cuprindere a câmpului vizual de obicei în diagonală. Aceste mişcări ale capului produceau efectul acelor cadre dintr-un film vechi sau desen animat care rulează mai lent decât ar trebui.

Am observat de asemenea că atunci când erau prea obosite sau se credeau singure animalele se lăsau în patru labe şi alergau un timp în felul acesta. Fugeau, de altfel, foarte repede şi cu multă îndemânare pentru că trupurile lor fuseseră construite pentru a se mişca astfel. Dar dacă un individ sau un grup se comporta în felul acesta mai mult timp, atunci celelalte făceau mişcări ce exprimau enervarea şi începeau o pălăvrăgeală mustrătoare şi severă, iar vinovaţii adoptau mai întâi o atitudine de sfidare, apoi de vinovăţie şi, mai curând sau mai târziu, se întorceau clătinându-se la poziţia ridicată.

Când se adunau în încăperile lor fără acoperişuri sau pe pavajul de piatră din piaţă, în nopţile fără lună, stăteau ca maimuţele sau câinii, ghemuite, cu membrele anterioare întinse pe jos drept în faţa lor în chip de sprijin, şi umblau în patru labe mult mai mult pe întuneric. Erau cât se poate de deosebite în aceste două situaţii: pe de o parte, mersul lor greoi şi bălăbănit pe picioarele de dinapoi, cu felul acela smucit de a privi în jur, care le dădea un aer de îngâmfare şi trufie; iar pe de altă parte, fuga iute de colo-colo când umblau în patru labe, încât păreau cu adevărat a fi două specii diferite şi presupun că le consideram chiar ca atare, deoarece îmi amintesc foarte limpede că la prima apariţie a maimuţelor nu m-am alarmat imediat ca în prezenţa unei noi invazii, pentru că am crezut că poate câinii-şobolani se mişcau într-un al treilea fel, diferit de celelalte două.

Aceste maimuţe erau oarecum familiare pentru noi, fiinţele omeneşti. Erau o specie de cimpanzei, dar mai mari decât aceia de la grădina zoologică. Au venit în cetate prin copaci, sărind din cracă în cracă şi apoi de pe un zid pe altul. Când au dat cu ochii de câinii-şobolani au avut o reacţie pe care la început nu am putut s-o interpretez. Deşi s-au oprit pe loc şi s-au adunat toate grămadă, nu păreau prea speriate, dar nici nu s-au arătat mulţumite. Au început să se sfătuiască între ele în partea de nord a

oraşului până când s-au adunat vreo două sute sau poate mai multe. Între timp, câinii-şobolani, smucindu-şi capetele şi privind cruciş într-o parte şi într-alta pentru a se uita la nou-venite, se strânseră şi ei laolaltă fără a lua nicio atitudine agresivă când maimuţele s-au apropiat tot mai mult şi au început să alerge şi să sară de pe un zid pe altul pretutindeni prin oraş, pentru a găsi cotloane şi camere care nu erau ocupate. Au urmat o mulţime de certuri violente şi proteste în cazurile în care nou-venitele au încercat să se instaleze în locuri deja ocupate de câinii-şobolani, dar se părea că fiecare din cele două specii recunoştea dreptul celeilalte de a locui aici. Tot mai multe cete de maimuţe continuară să sosească în cetate. Oraşul dădea pe-afară de-atâtea animale. Aveam impresia că primii veniţi, câinii-şobolani, priveau maimuţele ca inferioare lor, şi că maimuţele erau de acord sau dispuse să pară că sunt de acord cu această situaţie. Le făceau mici servicii marilor animale care mergeau bălăbănindu-se şi erau totodată gata să se dea oricând la o parte din drumul lor. Mie însă, ca om, maimuţele mi se păreau mai plăcute, mai apropiate mie, poate şi fiindcă eram mai familiarizat cu ele. Nu aveam vreo antipatie puternică faţă de ele, aşa cum aveam încă pentru câinii-şobolani, în ciuda milei crescânde pe care o simţeam pentru ei. Mi se părea totodată că ochii maimuţelor îmi arătau simpatie, înţelegere, deşi nu făceau nicio încercare să se apropie de mine, nici nu mă brutalizau, cele mai multe dintre ele neluându-mă în seamă, aşa cum procedau şi celelalte animale. Ochii unei maimuţe, atât de trişti, atât de inteligenţi, sunt ochi care vorbesc ochilor omeneşti. Îi simţim ca fiind ochi omeneşti. Şi ce fel de autolinguşire ar putea fi aceasta? Deoarece ochii celor mai multe fiinţe omeneşti sunt tăioşi, inteligenţi şi vanitoşi, ca ochii câinilor-şobolani. Adâncimea care se află în ochii unei maimuţe nu se găseşte nici pe departe în ochii tuturor oamenilor. Am descoperit acest lucru în timp ce mă

plimbam prin cetatea acum aglomerată, zgomotoasă, forfotitoare şi murdară, evitând pe cât puteam câinii-şobolani, întâlnind însă cu un sentiment de uşurare maimuţele care arătau atât de umane. Soseau tot mai multe făpturi din ambele specii, oraşul era ticsit, zilele se scurgeau monoton şi curând numai o jumătate din faţa luminată a lunii se mai vedea întoarsă spre pământ, după care tot mai mult din spatele întunecat decât din faţa luminată apărea noaptea pe cer, lumea devenind din ce în ce mai cufundată în întuneric, până la bezna totală, ceea ce însemna că în curând, nu mai târziu de două săptămâni începând din acel moment, trebuia să fiu pregătit pentru coborârea Cristalului. Însă piaţa centrală era întotdeauna plină de animale, aşa cum cândva, demult, desigur, fusese plină de oameni întâlnindu-se să stea de vorbă sau să facă negoţ şi schimb de mărfuri, şi întreaga piaţă era acoperită de coji de fructe, gunoaie, pietre, beţe, ramuri rupte sau frunze ofilite. Nu aş fi putut curăţa locul acela niciodată.

Întunericul din noaptea cu lună nouă cuprinse cetatea, învăluind-o într-un aer cald, închis, duhnind greu; toate animalele erau strânse grămadă, privind mica seceră de lumină de pe cer, după ce puseseră peste tot santinele, în copaci şi pe ziduri. Erau mai liniştite decât de obicei. Nu era însă o linişte bună. În marea piaţă se aflau mai ales câini-şobolani, în afară de maimuţele care se hotărâseră să le cureţe blana sau să facă giumbuşlucuri pentru a-i amuza. Am înaintat curajos în piaţă târziu, într-o seară, după apusul soarelui, crezând că poate în momentul acela trist, când orice făptură se pare că devine mai raţională, aceste vieţuitoare vor fi dispuse să asculte şi să înţeleagă. M-am oprit ca un caraghios în mijlocul lor şi le-am spus în grai omenesc: – Prietenii mei, mai avem doar paisprezece zile. Două săptămâni sunt tot ce mai avem. Ei vin şi vor ateriza aici, în cercul din mijlocul pieţei. Dar nu vor coborî într-un loc murdar şi presărat cu gunoaie, aşa că vă rog, de dragul vostru şi de dragul meu, de dragul tuturor

făpturilor care trăiesc pe acest sărman pământ suferind, să curăţăm acest loc, să-l măturăm cu crengi şi să aducem apă ca să spălăm petele de murdărie de aici.

Am păstrat un ton egal şi am zâmbit, încercând să arăt prin gesturi ce trebuia să facem, dar animalele se mişcau încoace şi încolo în timp ce vorbeam sau îşi aplecau boturile ascuţite într-o parte, pentru a mă cuprinde într-unul din cele două planuri vizuale, iar maimuţele care se făcuseră slujnice veniră ţopăind mai aproape şi mă priviră cu ochii lor trişti, încercând să înţeleagă – dar, bineînţeles, nu puteau înţelege, cum ar fi putut aşa ceva? Poate sperasem vag că sensul cuvintelor mele se va transmite singur – din cauza stării de disperare dictată de nevoia mea de a fi înţeles – acestor creiere funcţionând într-un mod atât de diferit de al meu.

Întunericul urcă năvalnic dinspre ocean şi pădure, învăluind podişul şi cetatea care mişuna de animale, aşa că m-am dus la marginea povârnişului şi m-am aşezat acolo uitându-mă la stele şi ascultând zgomotul amestecat şi înăbuşit al animalelor din spatele meu, care se uitau şi ele la cer, unde spatele lunii se vedea ca un cerc negru cu un fir subţire de lumină într-o parte.

Poate s-a întâmplat pentru că se temeau de întuneric şi teama aceea împiedica animalele să manifeste starea de agitaţie normală, ţintuindu-le locului, debordând de energie neconsumată; sau poate s-a întâmplat numai fiindcă cetatea devenise prea aglomerată pentru ca purtarea lor liniştită să mai poată dăinui – oricum ar fi fost, în noaptea aceea au început luptele. Mi-am dat seama de asta mai întâi după miros – mirosul de sânge, pe care îl cunoşteam acum foarte bine. Apoi izbucniră încăierări mult mai zgomotoase decât de obicei, strigăte şi ţipete ascuţite, care se asemănau cu acelea ale femeilor înnebunite de sânge din jurul focului din pădure. Dimineaţa, după o noapte lungă şi înăbuşitoare, am intrat în cetate şi am văzut mai multe cadavre zăcând în piaţa

centrală şi ici-colo printre case. Cele mai multe erau maimuţe, deşi erau şi unul sau doi câini-şobolani. Cele două specii stăteau acum separat, cu excepţia câtorva maimuţe care aleseseră să rămână ca slujitoare sau clovni pe lângă animalele mari care le tolerau prezenţa. Cetatea fusese împărţită destul de inegal, iar santinelele din copaci şi de pe ziduri se observau reciproc, întoarse spre interior în loc să privească în afară.

Dimineaţa trecu încet în această stare de încordare nouă, înfierbântată, bănuitoare. Luptele nu au mai izbucnit, iar când soarele ajunse la amiază, se părea că se încheiase un armistiţiu, după lătratul, chiţăitul şi pălăvrăgeala pe care le auzisem, dar nu le înţelesesem. Fiecare din cele două armate îşi trimise reprezentanţi, iar cadavrele fură cărate de unde zăceau. Însă nu au fost înmormântate, ci târâte prin cetate şi apoi prin cartierele mărginaşe pentru a fi aruncate în groapa enormă unde râul se cufunda în adâncul pământului. Le-am strigat: „Nu, nu, nu!” – să nu murdărească râul curat şi marea, dar mi-am amintit că oamenii otrăviseră toate oceanele şi râurile în care mureau acum animale marine şi peşti, aşa că, simţindu-mă dezgustat şi neputincios, am plecat de acolo, gândind că acele cadavre care reuşeau să-şi facă drum prin canalele întunecate de sub pământ şi ajungeau la cascade şi cataracte, iar de acolo în râul lat şi liniştit şi, în cele din urmă, în mare – acele cadavre aveau să fie nişte rămăşiţe oricum mai curate decât murdăria ucigaşă cu care oamenii alimentează apele mărilor.

Spre seară, pe când lumina se topea trist pe cerul înroşit, ostilităţile reizbucniră şi animalele se luptară toată noaptea. M-am aşezat pe marginea povârnişului şi am încercat să nu aud nimic şi nici să nu urmăresc prea îndeaproape măcelul în închipuirea mea. Mai erau treisprezece zile până la luna plină şi ştiam că nu era nicio speranţă să pot curăţa cetatea, nicio speranţă să vină acolo Cristalul, doar dacă, printr-un noroc la care nu aveam

niciun motiv să mă aştept, animalele ar fi plecat din oraş pe neaşteptate, după cum veniseră.

În dimineaţa următoare, morţii zăceau în grămezi şi întreaga cetate mirosea a sânge, iar animalele, a căror hrană consta doar din fructe şi apă, se adunaseră în jurul mormanelor de hoituri şi sfâşiau hălci întregi de carne cu blană cu tot şi le mâncau. Când m-am apropiat să privesc mai bine scena, m-a cuprins pentru prima oară teama de aceste fiare, maimuţe şi câini-şobolani. Eram acum în ochii lor, aşa cum erau şi celelalte vietăţi, o halcă de carne numai bună de mâncat. Nu mă luau totuşi în seamă, deşi mă aflam la mai puţin de douăzeci de metri de ele, când am observat că trei dintre ele deveniseră conştiente de prezenţa mea acolo şi îşi îndreptaseră boturile ascuţite spre mine, arătându-şi dinţii albi mânjiţi cu roşu; am văzut sângele picurându-le de pe boturi, aşa cum îl văzusem curgând de pe chipurile femeilor. M-am dus atunci din nou la marginea povârnişului de unde se vedea marea şi am simţit că mă cuprinde disperarea. Pierdusem orice speranţă. Ştiam că luptele vor continua. Totul avea să devină şi mai rău. Aveau să înceapă acum să ucidă pentru mâncare. Ştiam că eram în pericol, dar nu-mi păsa de nimic. În asemenea stări sufleteşti există multe argumente pe care le poţi găsi pentru a sprijini înţelepciunea disperării. Apărătorii pe care i-a găsit umanitatea pentru a aduce argumente în favoarea disperării au fost întotdeauna mai puternici decât glasurile slabe ale adversarilor lor. M-am întins la pământ pe marginea povârnişului şi mi-am îndreptat privirea spre pădurile dese care crescuseră veacuri în şir şi unde se aflau, desigur, frumoasele mele animale galbene şi unde păsările în culori strălucitoare, cum este cerul la apus sau la răsărit, îşi urmează drumul vieţii tot atât de scurt ca şi al meu. Am adormit. Voiam să dorm pentru a-mi trece timpul şi a mă apropia mai repede de sfârşit.

Când m-am deşteptat, era după-amiază târziu şi pe

când lumina soarelui încă scânteia pe suprafaţa oceanului întins, sub mine, deasupra pădurii era aproape noapte. Luptele continuau. Auzeam animalele fugărindu-se la o depărtare de numai câţiva metri de mine, în clădirile de la marginea povârnişului. N-am vrut să-mi întorc capul ca să privesc, dar cu coada ochiului zăream un câine-şobolan tăvălindu-se pe jos, chiţăind şi ridicând nori de praf în lupta sa cu moartea. Am privit înainte şi în depărtare pe deasupra pădurii unde Jaguarul, Papagalul şi Şopârla străluceau ca para focului din timpuri mai vechi decât omul, când mi-a apărut dintr-odată în faţa ochilor o pasăre mare albă, care, în loc să treacă mai departe, pe dinaintea mea, dusă de curentul de aer pe care plutea, se întoarse în ultimul moment coborând lângă mine, pe marginea povârnişului, legănându-şi marile aripi pentru a-şi păstra echilibrul şi a se fixa bine de pământ. Nu era o specie de păsări pe care o cunoşteam. Avea mai bine de un metru înălţime, pene albe, iar ciocul drept şi galben îi dădea o înfăţişare gravă. Mă gândeam, plin de invidie, că în orice clipă pasărea se poate lăsa să lunece pe un val de aer cald, de asfinţit, aşa cum se lasă un înotător să lunece uşor de pe o stâncă încă încălzită de soare în marea învolburată. În timp ce gândeam astfel, pasărea se întoarse şi mă privi lung cu nişte ochi perfect rotunzi şi aurii. Când m-am apropiat de ea, s-a lăsat la pământ ca o găină cuibărindu-se în căldura aripilor sale ocrotitoare pentru a-şi acoperi ouăle. M-am urcat repede pe spatele ei şi abia am avut timp să mă prind bine de pene, că ne-am şi trezit lunecând uşor în jos, pe deasupra pantei muntelui stâncos, a cascadelor şi apoi a pădurii dese, acum tăcută la apropierea nopţii. Spatele păsării, întinderea aripilor sale, era cam de trei, patru metri. M-am ridicat în capul oaselor prinzându-mă de pene pentru a mă ţine bine, când o rafală de vânt care urca dinspre mare aproape m-a dat peste cap, gata să mă rostogolesc şi să cad spre vârfurile copacilor, aşa că mi-am lipit faţa de trupul păsării, cuprinzând-o cu

braţele chiar deasupra locului de unde porneau aripile. Coastele acoperite cu pene albe care încă păstrau căldura soarelui erau lunecoase şi aveau un miros curat şi sănătos, ca un ou de găină proaspăt. Lumina era reflectată de penele de sub ochii mei cum e reflectat soarele de un câmp acoperit de zăpadă, aşa că mi-am întors faţa, mi-am culcat-o pe o parte şi am privit peste gâtul şi umerii păsării ce zbura spre largul mării cu mare iuţeală, pe deasupra crestelor valurilor strălucind în lumina soarelui care apunea, deşi tot ţinutul dintre ţărm şi marginea podişului era cufundat în întuneric. Era un soare roşu pe un cer roşiatic potrivit cu măcelul ce continua în cetatea de sub acest cer – cetate ale cărei ziduri albe şi coloane în miniatură abia se mai zăreau de la o depărtare de kilometri întregi, în zborul nostru prin aerul tot mai întunecat. Ne-am continuat zborul pe deasupra valurilor şi respiram adânc aerul sărat şi rece care îmi curăţa plămânii de murdărie şi sânge. Am zburat aşa până când ţărmul şi uscatul de dincolo de ţărm se micşorară, ajungând o dungă îngustă şi neagră pe cerul pe care se îngrămădeau nori strălucitori, uriaşi şi groşi. Deodată pasărea mea îşi aplecă o aripă, parcă pentru a se roti şi a se înapoia, făcându-mă să exclam: „Nu, încă nu!

Mergi mai departe!”, iar pasărea zbură înainte cu iuţeală, în timp ce aerul îmi şuiera pe lângă urechile ce-mi ardeau de frig. Simţeam picurii de apă sărată udându-mi buzele şi barba. Am continuat să zburăm şi m-am întors la un moment dat cu grijă pe spate, cu braţele în lături, prinse bine de penele fine din scobiturile calde de sub aripile care se legănau bătând aerul, şi am privit în sus, la un cer presărat cu stele, pe care se găsea luna cu spatele întors spre pământ şi o dungă luminată de-a lungul marginii sale, mai lată cu un deget decât aceea din ziua precedentă, pentru a-mi aminti de tristeţea şi de nereuşita mea. Şi iată că înaintea noastră apăru coasta Portugaliei, unde Conchita stătea pe promontoriul său privind spre

larg. În spatele ei, pata roşie a noilor suburbii se întindea ca pojarul, iar sub ea marea se cabra şi-şi sălta valurile. Conchita cânta sau intona sau poate rostea răspicat – fiindcă era un cântec nervos, cu întreruperi şi opriri, care arăta că biata Conchita era la fel de nemulţumită de situaţia ei de călugăriţă, pe cât de fericită fusese în braţele mele:

„Haide, strigă!” spuse soarele de alamă.

Marea-păun ţipă albastru, casele-curcani – roşu.

Soarele şi marea mă chemară: „Vino!”

Pământul răsună de cântec, dar eu eram mută.

Încet, încet picioarele mele coborâră pe dunele tari de nisip.

Iar scoicile spiralate, reamintindu-şi vechi melodii marine, îmi răneau picioarele leneşe, făcându-le să sângereze.

„Cine nu poate juca trebuie să sângereze”, spuseră ele.

Nu se vedea nicio maimuţă şi niciun Dumnezeu sărind dintr-un pom într-altul.

Sau cerând mării să se liniştească de teama mea.

Un biet obiect între toate acestea, divizat, micşorat şi peticit.

Priveam cerul arzând şi iarba lucind mai verde.

Să cânt! Să cânt! Să strivesc după-amiaza cuprinsă de flăcări

Ca pe un fruct cald în mână! apoi să o arunc cântând! Să urmez valurile şi ritmul lor nestăvilit.

Şi să dansez cu picioare învăţate de mare…

Dar sângele şi nervii sunt răstigniţi de prea mult timp ca să găsim o dulce alinare în cântec.

Eu, una, nu pot să cânt liberă ca păsările.

Gâtlejul meu rosteşte numai cuvinte omeneşti.

Lasă-n urmă marea, nisipurile tânguitoare.

Liniştea mea nu e adusă de picioare sau mâini libere, Sau de dragostea ce sfărâmă mintea îndurerată Pentru a

face carnea să strălucească sănătoasă ca mai înainte.

Toate acestea sunt încă ale mele, dar numai în îndepărtatele

Meleaguri reci, unde mintea se ghemuieşte puternică încă

Pentru a recrea cu răbdare ceea ce picioarele leneşe, împiedicate.

Ştiau că ar fi numai un cântec, însă e mult de-atunci.

Am strigat-o: „Conchita, Conchita!” – dar nu m-a auzit, privea departe, peste marea ei, iar pasărea mea făcuse un ocol şi zbura înapoi. Am ajuns curând deasupra ţărmului unde mă dusese delfinul; apoi am trecut pe deasupra pădurilor şi am ajuns din nou pe marginea povârnişului. Coborârea din zbor a acestei mari păsări albe sperie mai multe maimuţe care stăteau ascunse printre nişte tufişuri dese. Au fugit turuind, iar eu m-am aşezat în locul meu obişnuit; pasărea a rămas câteva clipe lângă mine, tăcută, apoi a zburat întinzându-şi aripile albe în întunericul nopţii.

În felul acesta a trecut noaptea, cu ţipetele şi zgomotul bătăliei continuând în spatele meu, dar de data aceasta m-am simţit mai puţin deznădăjduit, căci gândul îmi era la zborul lung şi răcoritor pe care îl făcusem pe spatele încălzit de soare al marii păsări şi la vechea mea dragoste, Conchita, care îşi cânta nenorocul pe ţărmul singuratic.

Nu m-am mai dus în centrul cetăţii timp de trei zile, am rămas pe povârniş cu speranţa să revăd pasărea, care însă n-a mai venit, şi în cele din urmă m-am aventurat în cetate, unde bătălia continua şi unde fuseseră omorâte atât de multe animale, încât cele rămase nu mai puteau nici să mănânce, nici să arunce cadavrele care zăceau în grămezi peste tot. Animalele erau epuizate de lupta îndelungată. Bătălia lor devenise acum mai înfricoşătoare, disperată şi mecanică. Erau înnebunite, aveau ochii înroşiţi, blana şi pielea jumulite şi murdare. Câinii-şobolani

nu mai încercau să stea în două picioare şi alergau peste tot în patru labe omorând maimuţe la întâmplare, cu muşcături iuţi. Şi de data aceasta mi-au dat foarte puţină importanţă, în timp ce traversam piaţa, ca să văd cum aş putea pregăti cercul, pentru luna plină până la care nu mai era decât o săptămână. Nu am văzut nimic care să-mi dea vreo speranţă, aşa că m-am înapoiat la stânca mea. Am renunţat la visul de a pregăti terenul de aterizare şi în loc de asta îmi doream să mă reîntorc la mare, să mă las să plutesc pe apa sărată şi răcoritoare ca o pasăre pe curenţii de aer. Am stat acolo zile şi nopţi la rând cu ochii aţintiţi la oceanul care se întindea până departe, regretând că nu lunecasem de pe spatele păsării în marea cea curată, unde aş fi găsit vreo scândură sau grindă sau peşte sau vreun obiect plutitor de care să mă lipesc ca un crustaceu până când poate Cristalul ar fi avut milă de mine şi m-ar fi luat sus cu el. Pe când stăteam în locul meu obişnuit, într-o dimineaţă, cu trei zile înainte de luna plină, întrebându-mă dacă să mă las să lunec înapoi pe peretele sticlos şi să alerg jos la malul mării, pasărea albă se înapoie şi se aşează lângă mine salutându-mă cu ochii ei galbeni, prietenoşi. Se ghemui din nou la pământ ca să mă caţăr pe spinarea ei, zburând apoi repede peste păduri spre mare, unde se învârti din nou în cercuri, aproape atingând valurile care se spărgeau sub noi. Acum am înţeles însă de ce venise să mă ia: marea nu mai era izvorul de sănătate sărat, rece şi înviorător care fusese mai înainte. Era o oarecare încetineală în mişcarea apei, ca şi cum se îngroşase. Avea un iz de descompunere. Săltând pe valuri am văzut sute de cadavre, victimele războiului de pe podiş, care fuseseră aruncate în marele abis şi fuseseră duse de apa râului peste cascade şi cataracte până în mare.

Pretutindeni vedeam peşti şi vietăţi marine cu burţile în sus, iar pe valuri jucau pete de petrol întunecat, mirosind a minerale. Deasupra mării plutea, în fuioare, o fosforescenţă palidă ca o descompunere ascunsă, nefiind

altceva decât gazele otrăvitoare care ieşiseră din containerele pe care omul le scufundase pe fundul mării. Prin alte locuri vedeam pânze de lumină asemenea unei străluciri electrice delicate – radioactivitatea de la fabricile şi uzinele de pe ţărmuri, la mari depărtări, peste oceane şi continente. Pasărea mă duse în zbor când într-o direcţie, când într-alta, kilometri întregi, în soarele fierbinte, făcându-mă să mă uit la moartea din apele mării, astfel că în timp ce zburam, întreaga suprafaţă a apei îmi apăru suprasaturată de moarte: peşti mari şi mici zăcând peste tot, ierburi de mare şi moluşte, porci de mare şi delfini şi balene, păsări de mare, şerpi de mare foci. Frumoasa mea pasăre albă mă ridică apoi tot şi mai sus şi mai sus în înaltul cerului, întorcându-se repede pe podişul de unde plecaserăm, de data aceasta, însă, învârtindu-se în cerc pe deasupra cetăţii cu casele fără acoperişuri, ajutându-mă să văd cum sub mine tot oraşul, toate clădirile fuseseră întinate de măcel, cum peste tot zăceau mormane de cadavre, cum pe fiecare stradă se războiau cete de animale atât de înnebunite şi vlăguite, încât se luptau acum între ei şi membrii aceleiaşi specii, fără măcar să aibă pretextul unei deosebiri în ceea ce priveşte blana sau pielea sau forma botului şi a ochilor. Se luptau maimuţă cu maimuţă, câine-şobolan cu câine-şobolan. Lupta devenise o justificare în sine pentru a se bate şi nu se mai puteau opri. Sub fiecare tufiş şi în cotloanele fiecărei case zăceau răniţii, văitându-se şi lingându-şi rănile. Chiar în momentul în care planam foarte jos, într-un ultim ocol, la mai puţin de douăzeci de paşi de marginea povârnişului unde stăteam de obicei, am văzut o femelă de câine-şobolan cu blana lucioasă şi castanie, plină de sânge şi sfârtecată, care stătea ridicată pe două picioare, cu spatele rezemat de perete, apărându-se cu muşcături de doi câini-şobolani masculi în timp ce năştea. Puii se rostogoliră pe jos într-un şuvoi de sânge şi ţesuturi sfârtecate, în timp ce ea se lupta apărându-şi viaţa. Cele două protuberanţe de pe piept,

mamelele, erau umflate şi sfâşiate, iar din ele curgea lapte amestecat cu sânge. Din botul ei ascuţit atârnau bucăţi de carne prinse de dinţi şi în timp ce şi-l repezea înainte, muşcându-i pe cei doi masculi înalţi, care se bălăbăneau căutând să o apuce, deveni atât de înnebunită de spaimă şi de nevoia de a-şi ocroti puii, încât, în timp ce se lupta, muşca furioasă când pe unul din atacanţi, când în jos, spre puii ei, şi poate îl omora sau îl rănea pe vreunul din ei, pentru a-l muşca apoi furioasă şi la întâmplare pe unul din atacanţi, după care iar muşca în jos şi din nou pe duşmanii care o atacau, astfel că părea să se lupte cu căţeluşii ei tot aşa cum se lupta şi cu cei doi masculi, care, la rândul lor, erau şi ei tot atât de înnebuniţi de bătălia îndelungată ca şi ea, deoarece, deşi încercau să o omoare (sau, cel puţin, acţionau într-un fel care o silea să se apere), şi chiar reuşiră atunci când ea se prăbuşi înecată în propriul sânge, tocmai în momentul în care treceam în zbor pe deasupra lor, masculii erau excitaţi şi unul din ei încercă să se împreuneze cu femela chiar în timp ce aceasta murea. Ea îşi dădu duhul cu un ultim spasm al naşterii şi al morţii.

Pe marginea povârnişului m-am rostogolit de pe puternicul şi caldul spate al păsării şi am rămas întins la pământ cu faţa în jos, plângând. Ajunsesem la credinţa că totul se sfârşise şi că nu mai era nicăieri nicio speranţă în privinţa omului sau a animalelor de pe acest Pământ.

În cele din urmă, însă, când m-am ridicat în picioare, pasărea albă era încă acolo şi mă privea cu ochii săi aurii, ţinându-şi ciocul galben înclinat spre mine, în felul său aspru, dar binevoitor. Se părea că voia să o însoţesc, iar când mi-am revenit complet şi m-am ridicat, o porni printre case spre centrul cetăţii. Mi-am ridicat privirea şi am înţeles că luna trebuia să fie aproape plină, văzând pânza de argint întinzându-se şi urcând pe cer, deasupra mării, în locul unde urma să răsară. Aş fi vrut ca pasărea să nu mai înainteze, căci îmi era teamă ca nu cumva această minunată fiinţă să fie omorâtă de animalele care

continuau să se lupte între ele. Se părea însă că erau mai liniştite acum. Războiul se consumase, apropiindu-se de sfârşit. Încăierările şi ciocnirile continuau; câte doi indivizi sau unele grupuri mici tot se mai băteau. Dar marile cete de câini-şobolani şi de maimuţe se lingeau, scheunau sau gemeau. Şi, deşi se luptaseră pe viaţă şi pe moarte zile întregi, acum animalele păreau aproape indiferente când se găseau unul în prezenţa altuia, iar maimuţele lingeau rănile câinilor-şobolani, iar aceştia acceptau gestul ca pe un omagiu sau ca pe un semn de supunere.

Pasărea îşi întinse la un moment dat aripile şi zbură la mică înălţime, aproape atingând pământul, spre piaţă. Am urmat-o. Ajungând acolo, îşi strânse aripile şi rămase dreaptă, cu ciocul galben înclinat spre pământ, în atitudinea sa solemnă obişnuită. Şi chiar când inima mi se strânse de groază că ar putea fi omorâtă, am observat că toate animalele se temeau de ea. Peste tot în piaţa cea mare cu lespezi de piatră, fiarele se dădeau înapoi în faţa ei, maimuţele ţipau şi se strâmbau, iar câinii-şobolani – mergând din nou pe două picioare – se retrăgeau uitându-se chiorâş şi întorcând spre ea când o parte a feţei, când cealaltă, până ce se simţeau în siguranţă, şi atunci se lăsau să cadă iarăşi pe patru picioare şi se făceau nevăzuţi.

Pasărea rămase liniştită în mijlocul cercului şi am înţeles că se găsea acolo pentru a mă apăra. Am început să târăsc animalele moarte din piaţă cât am putut de departe. Pe măsură ce curăţăm locul, amândouă speciile se apropiau de grămezile pe care le făcusem şi-şi duceau morţii la prăpastia în care se vărsa râul, sau poate pentru a organiza un ultim ospăţ canibalic – deşi se părea că-şi pierduseră iarăşi gustul pentru carne şi încercau fructele ca şi cum ar fi fost o extravaganţă, nu hrana lor obişnuită. Dar aveam prea mult de lucru şi nu le mai puteam observa. După ce am curăţat piaţa de animalele moarte, am rupt iarăşi crengi din copaci şi am măturat. După aceea a trebuit să curăţ canalele înfundate cu frunze, murdărie şi

gunoaie. În cele din urmă am cărat din nou apă cu blocul de piatră scobit care fusese o dată o piuă şi am stropit toată piaţa, măturând apa cu ramuri înmiresmate. Toată noaptea am muncit sub lumina albă şi strălucitoare a lunii şi toată ziua următoare sub razele fierbinţi şi uscate ale soarelui, pasărea prietenoasă, albă şi strălucitoare rămânând tot timpul cu mine şi urmărindu-mă atentă cu ochii săi aurii, îndreptându-şi totodată poruncitor ciocul galben în direcţia mea. La început, câteva animale se apropiară de noi hotărâte să reocupe piaţa, dar văzând pasărea se retraseră. În cele din urmă mi-am dat seama că nu se mai vedeau deloc, apoi nici nu le-am mai auzit. Plecaseră din centrul cetăţii. Poate chiar părăsiseră cetatea. Spre sfârşitul acelei zile piaţa, precum şi cercul din mijlocul ei, cu desenele şi culorile sale minunate, erau curate şi proaspete, în aer adia mireasma frunzelor şi mirosul apei şi, pe când stăteam liniştit în amurg, auzeam apa curgând prin canalele pietruite de sub picioarele mele. Pretutindeni domnea parfumul florilor. O pasăre întârziată cânta într-un copac din apropierea pieţei.

Luna Plină se înălţă din mare învăluind într-o lumină argintie tot Pământul, de la coasta mării până la munţii înalţi. Se înălţă pe boltă printre stele, iar pasărea albă îşi desfăcu aripile zburând sus, tot mai sus şi mai sus, înapoi în lună.

Am înaintat de la marginea pieţei până la linia cercului şi am aşteptat privind spre centru.

Sper că se poate recunoaşte acum că medicamentul administrat este contraindicat în cazul de faţă. După o absenţă de cinci zile, am fost şocat de deteriorarea stării pacientului. Când l-am văzut azi-dimineaţă, era limpede că este şi mai rupt de realitate decât atunci când a fost internat. Din ceea ce spune sora aş pune diagnosticul că se află în comă în cea mai mare parte a timpului.

DOCTOR Y.

Cazul a fost amplu discutat la conferinţa de joi la

care dumneata nu ai fost de faţă. În multe cazuri, efectele medicamentului nu se manifestă pe deplin timp de trei săptămâni, aşa cum am încercat să explic. Pacientului i se administrează abia de 12 zile.

DOCTOR X.

Simţeam apăsarea unei tăceri ce mă absorbea într-o linişte melodioasă. Mă aflam în interiorul Cristalului, al cărui vârtej îmi aspirase toate senzaţiile, aşa cum uraganul adună praful şi frunzele pe o rază de câţiva metri, sau aşa cum apa dintr-o cadă, scurgându-se în spirală prin vană, îşi exercită forţa de atracţie asupra întregii cantităţi de apă din cadă. Privind afară din Cristal, am văzut că nu mai rămăsese nimic din ce fusese înainte – sau aşa mi se păru în prima clipă, căci când Cristalul începu să mă absoarbă, în mintea mea se lăsă un întuneric greu, urmat de o vioiciune a simţurilor pe care numai cu încetul am reuşit s-o stăpânesc. Din câte se părea, Cristalul absorbea cu dificultate starea mea de relativ primitivism. Această luptă continuă în mine, dar şi în Cristal, câteva minute bune. Spun „câteva minute”, dar lucrul de care am devenit mai întâi conştient a fost că timpul îşi schimbase viteza şi vibra într-un mod diferit, acest fapt devenind primul atac asupra modului obişnuit de comportare al substanţei mele. Dacă era să mă încred în ochii mei, eram într-o lume de sticlă transparentă sau de ceaţă cristalină. Tot corpul meu simţea o greaţă de care mi-am dat mai bine seama numai când a început să-mi treacă, fiindcă mă ţinuse prizonier într-o stare generală primară – o stare de care nimeni nu-şi poate da seama. De exemplu, atunci când respirăm aer obişnuit, plămânii noştri sunt adaptaţi să absoarbă un gaz otrăvitor numit aer (otrăvitor pentru fiinţele extraterestre, aşa cum poate a fost şi pentru noi cândva). Greaţa fusese un cleşte strâns care mă ţinuse într-o stare de mare încordare cât timp am luptat contra ei, dar a dispărut în cele din urmă şi m-am simţit cuprins de o minunată stare de uşurătate. Durerea atracţiei gravitaţionale dispăruse:

această dimensiune era tot atât de liberă şi de minunată ca patinajul sau zborul între aripile păsării ocrotitoare. Totuşi aveam un trup, dar dintr-o substanţă mai uşoară, delicată, fină, deşi recunoşteam asemănarea acesteia cu forma obişnuită a materiei mele. Încet, încet, simţurile mele – noile mele simţuri – se stabilizară. Eram în interiorul unei luminozităţi colorate, noul meu trup, iar această luminozitate făcea parte – după cum flacăra face parte din foc – din vârtejul Cristalului arzând alburiu într-un dans indivizibil, acolo unde fusese centrul cercului din piaţă – care încă era acolo, îi zăream conturul sau numai spectrul conturului. Fixând începutul sau centrul câmpului vizual sau mai curând simţindu-l, am lăsat ca viziunea – sau poate cuvântul potrivit este „înţelegerea" – să iasă din Cristal şi să se mişte în jurul lui. Sau poate ar fi mai potrivit să spun că i-am permis să se extindă aşa cum se răspândeşte lumina şi am văzut că această cetate, de pe podişul pe care se afla, exista într-o dimensiune nouă sau la un alt nivel al vibraţiei. Dar după cum propriul meu trup era acum doar un contur în lumină, deşi nu o lumină tot atât de puternică şi delicată ca substanţa Cristalului, tot aşa era acum şi cetatea: era ca şi cum cetatea de piatră şi lut se risipise, lăsând în urmă spectrul unei cetăţi construite din lumină, ca o ceaţă luminoasă conţinând umbre şi ecouri. Totuşi cetatea care se înălţa peste tot în jurul meu, având aceeaşi formă ca şi cetatea pe care o cunoşteam atât de bine, era subţiată, risipită. Era o construcţie cu îmbinări şi puncte de sprijin mai diafane. Asta nu înseamnă însă că locuinţele sau clădirile publice conturate cu delicateţe – ca o volută de gheaţă pe un geam, alcătuită din stele şi hexagoane minuscule – erau mai puţin stabile sau clare decât formele cetăţii adevărate construite din piatră, ci numai că se aflau mai puţine case şi clădiri în cetatea fantomă decât în aceea de pe pământ. Ca şi cum această cetate imaterială, care constituia un model, o cheie, un plan al cetăţii pământeşti, corespundea numai anumitor părţi sau zone sau clădiri

individuale din aceasta. Ca şi cum cetatea delicată, aeriană „se suprapunea” cel mai bine doar pe unele clădiri publice şi locuinţe. În spaţiul dintre ele se întindea numai ceaţa, fără forme de zidiri în ea. Mi-am dat totodată seama – deoarece cunoşteam acum foarte bine cetatea adevărată prin care umblasem, pe care o cercetasem atent şi unde aşteptasem săptămâni de-a rândul – de faptul că această cetate „reală” de piatră avea case şi clădiri nemarcate în şablonul cetăţii celeilalte, în modelul de bază. Mi se părea că înţeleg ce vedeam, în noua mea formă fantomatică: zonele în care tiparul nu reuşise să-şi impună forma erau acelea alcătuite dintr-o materie mai grea şi mai impermeabilă, iar părţile care se reflectau în planul spectral posedau în alcătuirea lor de piatră o mostră sau porţiune din acea lumină fină sau substanţă spectrală.

Acum am înţeles limpede că, atunci când umblasem cu trupul meu obişnuit prin oraşul de piatră şi devenisem conştient, aşa cum devin cei mai mulţi oameni uneori, de existenţa unui aer mai rarefiat într-o anumită casă sau sală sau clădire publică, observasem chiar locurile şi zonele unde structura spectrală a construcţiilor vibra potrivit propriei raţiuni.

Gândire… Gândeam… Cristalul era un gând care pulsa şi se rotea în spirală. Înţelegerea mea se extinse din nou, mintea mea se revărsă ca un val şi am zărit la marginea oraşului puncte în mişcare sau stropi de lumină, înaintau în grupuri sau cete, plecând din oraş. Mi-am dat seama că erau haitele de câini-şobolani şi maimuţe, dar erau mai puţine decât îmi aminteam, tot aşa cum cetatea nouă şi delicată avea clădiri mai rare şi mai fragile decât aceea din lumea exterioară. În atmosfera spectrală interioară se reflectau numai unele dintre animalele din cetate. Mintea mea trecea pe lângă ele ca o pasăre în zbor, dându-şi seama că printre aceste sărmane animale, înrobite de nevoile lor înspăimântătoare, unele dintre ele au adulmecat acest aer mai curat, dar majoritatea nu. Cele

mai multe erau la fel de brute, greoaie şi imposibil de urnit ca şi masa de stânci şi de pământ, total lipsite de orice aer cristalin. Totuşi unele purtau în interiorul lor o lumină. Iar asta nu părea să se potrivească cu vreuna din calităţile morale ale grupului sau haitei. De exemplu, o bobiţă tristă de lumină pâlpâindă, care totuşi era mai strălucitoare decât celelalte din constelaţia sa, aparţinea unui animal pe care îl recunoşteam – era unul dintre cele mai violente, energice şi active; o altă luminiţă avântată aparţinea unei maimuţe care făcea tot timpul tumbe şi giumbuşlucuri. O alta reprezenta o maimuţă foarte diferită de toate celelalte, foarte preocupată de maimuţele ei gemene, o vietate agitată, cicălitoare, care trăncănea întruna, şi totuşi steaua ei strălucea la fel de puternic ca şi acelea ale celor doi masculi agresivi. Aceste turme de lumini mişcătoare sau picături luminoase, asemenea unor globule de apă lucitoare din vârtejul unei ceţi strălucitoare, ieşeau în afara spaţiului în care mă aflam şi dispăreau. Am înţeles că dacă ar fi fost să ies din Cristal sprijinindu-mă pe picioarele mele supuse gravitaţiei obişnuite, cetatea avea să fie iarăşi luminoasă şi curată. Animalele bătăioase şi criminale plecaseră departe de marginile cetăţii, şi chiar dincolo de pădurea unde văzusem femeile ucigaşe. Am cercetat acum pădurea cu tentaculele noilor mele simţuri şi am descoperit în ea un paradis al plantelor, frunzelor şi ramurilor, toate alcătuite din lumină. Peisajul din lumea obişnuită cel mai apropiat de acela pe care îl vedeam acolo ar fi pădurea după o ninsoare uşoară, când numai forma esenţială a ramurilor şi copacilor apare trasată în contururi albe şi tremurânde ochilor obişnuiţi cu un amalgam de detalii bogate, verzi, tandre şi însufleţite. În această pădure paradiziacă, Felicity, Constance şi Vera nu erau câtuşi de puţin reprezentate. Totuşi, cum gândurile mele se învârteau în jurul amintirii a ceea ce se petrecuse acolo, apăru în ele o constrângere, o apăsare, o nevoie: o dorinţă a tuturor lucrurilor pe care le eliminasem din

minte, o revendicare. Amintirea nopţilor în care băusem sânge şi mâncasem carne vie cu femeile, în lumina lunii pline, îmi apăru brusc în noua mea minte, ceea ce produse o tulburare şi apoi o restabilire a structurii, în timp ce acceptam şi reţineam amintirea, apoi o părăseam; însă acum femeile îmi rămăseseră fixate în minte, în noua mea minte. Mi-am dat seama, deşi destul de vag în acel moment – deoarece atunci au început să-mi răsară în gând atâtea revelaţii – că nopţile de groază când fusesem silit să părăsesc centrul cetăţii ducându-mă la femeile ucigaşe deveniseră o pagină din paşaportul meu pentru această etapă a călătoriei. O dată ce-mi veni în minte acest gând, îmi veni tot aşa încă unul – sau, aşa cum am mai spus, era începutul unui alt gând, toate erau începuturi, anume că femeile erau acum decupate în mai multe faţete în noua mea minte, asemenea celulelor unui fagure de miere, erau licăriri de lumină colorată, şi că tovarăşii mei de călătorie, pe care îi văzusem licărind, arzând şi plutind în interiorul marii vâlvătăi albe a Cristalului, erau celule faţetate în mintea mea, aşa cum eram şi eu în minţile lor, şi că înţelesesem asta din momentul în care Cristalul mă absorbise în el, tocmai de aceea uitasem să-mi mai caut prietenii. În acea dimensiune minţile noastre stăteau alături ca peştii dintr-un banc, ca celulele unui fagure, ca flăcările unui foc, şi împreună alcătuiam un tot, astfel încât nu se mai putea spune: aici începe Charles, aici sfârşeşte John sau Miles sau Felicity sau Constance. Aşa eram toţi. Dar în timp ce această nouă formulare a înţelegerii se petrecea în mintea mea, o mişcare spre exterior întru pătrundere, posibilă numai datorită contopirii mele cu fiinţele care îmi erau prieteni, însoţitori, iubite şi tovarăşi, constituind o totalitate, fiindcă eram ca o bucată de sticlă colorată fixată într-un mozaic – în tot acest timp simţeam o greutate apăsătoare şi rece undeva în apropiere. Mi-am dat seama că această povară care mă îngheţa mereu existase, dar nu-mi dădusem seama de ea, aşa cum nu

realizasem starea de greaţă de la început. Fusese o stare totală, care nu putea fi izolată de starea generală a fiinţei mele. Aşa era şi groaza frigului care mă cuprinsese. Atunci mi-am dat seama, pentru prima oară, de existenţa acestei stări, sau cred că atunci a fost, deoarece, aşa cum am spus, în acele explorări iniţiale ale noului meu fel de a simţi doar mai târziu am fost în stare să identific firele care duceau înapoi la un anumit mugur incipient din gândirea mea. Cert este că în acele împrejurări s-a fixat această cunoaştere: povara de frig, o obligaţie, o necesitate, ca o ameninţare înfrânată numai de umanitatea mea şi aşteptând mereu acolo, ca fălcile unui crocodil, mereu acolo, imediat sub suprafaţa apei. Mă încercau o durere şi o teamă mult prea vechi pentru mine, era o tristeţe sădită în esenţa speciei umane. Am salutat-o şi am mers înainte fiindcă, asemenea senzaţiei de greaţă care mă stăpânise complet la început, şi aceasta era o parte a existenţei mele, plămădită în toate fibrele fiinţei mele, o necesitate ca aceea de a respira, asociată cu ea: această senzaţie de frig, această greutate, această târâre şi condiţionare a fiinţei mele. Era un magnet din timpuri prea vechi pentru ca vreun individ să i se poată împotrivi sau măcar să ştie precis locul unde se găsea. Se găsea acolo şi asta era tot.

Lumea se învârtea ca o bulă în cele mai delicate culori, toată numai lumină. Ceea ce vedeam era mintea omenirii, dar ea nu trebuia despărţită de mintea lumii animale care se asocia şi se contopea cu ea pretutindeni. Nici nu se punea problema unei minţi superioare sau inferioare, deoarece aşa cum faptul că băusem sânge şi mâncasem carne crudă cu sărmanele femei fusese o poartă, o cheie şi o deschidere, pentru că orice cunoaştere empatică trebuie să fie astfel, în vârtejul contopirii generale, ca o pânză de păianjen ale cărei fire sunt legate între ele şi vibrează împreună, un vultur care se repede la un şoarece, bucuria rece a vulturului şi groaza şoarecelui

se îmbină ca o pereche în natură şi această armonie se manifestă ca o vibraţie puternică a coardei interioare căreia îi aparţine. Am urmărit viitoarea palpitândă a tuturor fiinţelor, în necontenită schimbare, mişcare, joc, un joc silit şi dirijat, menţinut în limitele sale prin natura sa, iar parte a acestei necesităţi era asocierea tiparului spectral de lumină cu lumea externă de piatră, frunze, carne şi lumină obişnuită.

În această pânză imensă de lumină veşnic schimbătoare se mişcau flăcările şi tonurile şi pâlpâirile de lumină care cântau şi răsunau pe note mai joase sau mai înalte, astfel că ceea ce vedeam, sau mai curând ceea ce mă cuprindea şi pe mine, nu era nici lumină, nici sunet, ci doar zona unde aceste două identităţi se contopeau. Globul pulsatil de lumină sau sunet corespundea lumii pământeşti pe care o cuprindea şi, după cum văzusem în cazul clădirilor cetăţii şi al cetelor de animale – acele sărmane vieţuitoare rătăcite, pretutindeni în lumea pământească se aflau vene şi filoane de materie superioară – o pulsaţie mai rafinată a timpului, a luminii sau a sunetului, creând canale de legătură cu sfera superioară – care cuprindea totul – pentru a o alimenta pe aceea inferioară. Aflat afară, în spaţiu, priveam prin membrana colorată a Cristalului, aşa cum se vede prin pereţii rotitori ai unei bule de săpun în continuă creştere, în timp ce atârnă de un tub ţinut între buze pentru a o umple cu aer – şi am văzut cum lumea colorată pe care o ştim, mările şi uscatul, munţii şi pustiurile, era toată cuprinsă într-un vârtej de presiune asupra materiei; şi această creatură, plutind în spaţiu înconjurată de delicatul său înveliş exterior, părea la prima vedere nelocuită, deoarece omenirea nu era vizibilă decât dacă cineva trecea în zbor foarte aproape de faţa pământului, iar atunci dovada existenţei oamenilor, oraşele şi aglomerările şi construcţiile omeneşti ar fi arătat aşa cum arată păduchii în tivuri şi crăpături. Omenirea era ca o minusculă crustă cenuşie a pământului, doar ici şi colo.

În interiorul peticelor care păreau imobile se mişcau particule minuscule, în tipare precise, şi dacă priveai în jos la un fragment din această crustă de materie, mai mică decât cele mai mici fire de nisip sau polen, chiar curba descrisă de călătoria unui grup de asemenea corpusculi de pe un continent pe altul apărea ca sclipirea unei oscilaţii în marea reţea de oscilaţii şi pulsaţii.

Pământul plutea greoi în spaţiu, colorat şi pătat ici-colo, acoperit în cea mai mare parte de albastrul apei… Marile oceane fuseseră reduse la o peliculă subţire de materie lunecoasă ce acoperea o parte a suprafeţei globului. Da, toată drama oceanelor adânci, albastre, care ascundeau atâtea vieţi încă necunoscute şi tainice, furtunile nimicitoare şi valurile neliniştite şi mareele ridicate de lună deveniseră o poleială subţire de substanţă lunecoasă pe un glob de materie compactă, iar omenirea şi viaţa animalelor, a păsărilor, a reptilelor şi a insectelor – toate acestea erau variaţii în învelişul subţire al acestui glob. Particule de praf şi microbi. Şi totuşi, mai cu seamă în ele pânza de lumină subtilă atingea globul terestru. Mai ales prin firele infime de praf sau gâzele reprezentând omenirea. Care, privite din perspectiva pânzei de lumină înconjurătoare (interioară sau exterioară, după cum preferai să vezi lucrurile), nu erau importante în calitate de entităţi individuale, aşa cum se considerau aceste entităţi, ci în calitate de Totalităţi, mari şi mici – deoarece grupurile şi haitele şi cetele şi mulţimile constituiau adevăratele entităţi, Totalităţi funcţionând ca Totalităţi. Pătrunzând şi mai mult în pânza înţelegerii care constituia natura acestui clopot de lumină ce cuprindea totul, am văzut că formele desenate în lumină, culorile, texturile, pulsaţiile de lumină slabă sau puternică constituiau nu numai o asemănare, ci chiar o identitate. Pulsaţiile şi liniile erau răspândite pe tot globul, legând între ele grupurile de indivizi, grupuri care nu erau numaidecât naţiuni sau ţări – am văzut uneori cum un petic de mucegai sau licheni

strălucea într-o explozie de culoare (sau sunet), ceea ce reprezenta un război civil sau declanşarea unei emoţii la scară naţională, dar de cele mai multe ori, când o zonă de culoare se mişca şi se concentra, cântând într-o cheie proprie, peticul era compus din secţiuni ale unor naţiuni sau ţări care părăsiseră sau se despărţiseră de grupurile lor părinteşti şi se războiau acum între ele, şi era vizibil faptul că intensificarea culorii unei mici zone însemna foarte frecvent unirea a doua fragmente sau pulsaţii care apoi căpătau aceeaşi nuanţă, acelaşi sunet. Dar liniile sau pulsaţiile care se întindeau şi săgetau în toate direcţiile pe glob, cele mai persistente dintre ele, nu erau izbucnirile războaielor, ci acelea care reprezentau diferite profesiuni, aşa încât legiuitorii de pe tot pământul nu erau pur şi simplu „pe aceeaşi lungime de undă", erau la fel, parte a aceluiaşi organ sau funcţie, chiar dacă erau în ţări care se războiau sau se înfruntau. Tot aşa se întâmpla cu judecătorii, fermierii, funcţionarii de stat, soldaţii, oratorii, afaceriştii şi scriitorii – toate aceste categorii erau una şi aceeaşi, şi din acest punct de vedere era amuzant să observi cum ura înverşunată, rivalităţile şi concurenţa dispăreau complet, căci atomii fiecărei categorii constituiau un tot, iar fragmentele minuscule care compuneau fiecare vibraţie separată sau pulsaţie de lumină (culoare, sunet) alcătuiau şi ele un tot, aşa că nu existau în realitate judecători, ci Judecătorul, nici soldaţi, ci Soldatul, nici artişti, ci Artistul, chiar dacă ei îşi închipuiau că sunt într-un dezacord violent. Şi pe această hartă sau machetă care arăta cum nenumărate identităţi care se considerau în mod ridicol importante se reduceau numai la câteva, exista şi o structură diferită, însă cu anumite asemănări, a unei lumini (sau unui sunet) mai rare şi mai puternice, care varia şi vibra şi se schimba ca şi celelalte, dar era conectată direct, constituia o verigă sau o punte, un canal de alimentare între reţeaua exterioară (sau interioară, după cum preferai să priveşti) de gânduri

ori sentimente, bula pulsândă de culoare ce înconjura totul, şi globul solid, terestru şi acvatic, al Omului. Structura nu era doar o verigă sau o punte, căci această fibră de umanitate era deschisă ca tot atâtea canale deschise spre a primi ploaia, dar era parte din reţeaua sclipitoare a fiinţei fluide şi voioase; tocmai de asta micile petice de omenire agitată, grăbită, muncită, neliniştită, plină de ură, chinuită de lipsuri, crustele de licheni sau ciuperci crescând ici şi colo pe glob, copiii mării, toate erau – în ciuda depărtării lor de reţeaua exterioară sclipitoare – legate întotdeauna de acesta, căci în fiecare clipă lumina cântătoare, pulsând şi licărind, se revărsa în el, în globul pământesc, cu deliciosul ei puls de bucurie şi creaţie. Reţeaua exterioară de lumină muzicală o crea pe aceea interioară, pământească şi o menţinea în dansul ei încordat. Iar o mână de oameni risipiţi, o fâşie, o tensiune de lumină întreţesută pretutindeni pe glob constituia canalele prin care aerul mai curat intra în pământ şi îl hrănea şi-l ţinea în viaţă. Această delicată reţea impusă celorlalte structuri pulsânde (sau mai puternică decât ele) nu avea nimic de-a face cu etica sau codurile omenirii, cu moralitatea de turmă, aşa încât uneori acest ritm mai iute şi mai înalt se simţea în viaţa unui soldat, uneori a unui poet, alteori a unui politician şi câteodată a unui om cufundat în observarea stelelor pentru a le alcătui harta, sau a altuia ocupat cu cercetarea şi întocmirea hărţii pulsaţiilor fluide infinitezimale care constituie atomul, atom care era tot atât de departe de atomii mai mari alcătuind acel mucegai sau excrescenţă care este omenirea, pe cât este şi omenirea de stele. Elementele acestei reţele de alimentare şi conectare (ca o reţea electrică a omenirii) constituiau un tot; aşa cum nu există soldaţi, ci doar Soldatul, şi nici funcţionari, ci doar Funcţionarul, şi Grădinarul, şi Profesorul. Deoarece, o dată ce orice categorie, oriunde ar fi, pulsează întotdeauna pe propria sa lungime de undă (de sunet sau lumină), nu pot

exista indivizi în această pânză de fibre hrănitoare. Împreună, ei alcătuiesc o măsură în marele dans, o singură notă în tot cântecul. Peste tot şi la fiecare nivel micii indivizi au alcătuit ansambluri, au cântat scurte partituri, au creat tonuri cromatice. Tot aşa şi la fiecare nivel: eu însumi şi prietenii mei, pe care i-a absorbit Cristalul într-un tot, nişte minusculi ţânţari lipsiţi de importanţă, şi femeile, şi copiii mei, şi toţi oamenii pe care i-am cunoscut în viaţa mea – chiar cineva care a trecut pe lângă mine la un colţ de stradă şi căruia i-am zâmbit, toţi aceştia cântau pe o tonalitate familiară, constituiau un tot. Acesta era adevărul care dădea nimicniciei absolute, firicelelor de praf care erau oamenii, importanţa pe care o aveau: în marele dans, totul se lega şi se mişca în ansamblu. Mintea mea era faţeta unei minţi, asemenea celulelor dintr-un fagure de miere. Lăsându-mi mintea cufundată în întuneric, pasivă, ca o oglindă pentru lumină, puteam simţi, înţelegeam sau recunoşteam pulsaţia unei individualităţi pe care o cunoscusem cândva drept sărmanul Charlie, sau Felicity, sau James, sau Thomas. Pulsuri mentale zvâcneau şi absorbeau totul alături de micul meu puls şi împreună formam un tot, unindu-ne în această totalitate cu nenumărate alte totalităţi diferite pe care fiecare dintre aceşti oameni le constituiseră în viaţa lor, şi le constituiau permanent cu fiecare respiraţie, şi prin această reţea, prin aceste reţele, curgea un ritm superior, aşa cum apa curgea peste tot în cetatea de piatră prin canale tăiate sau construite în stâncă de oameni care puteau calcula înălţarea sau coborârea nivelului pământului.

Şi totuşi, în timp ce observam toate acestea, le simţeam, înţelegându-le în cele din urmă, eram mereu conştient de acea veche, acea străveche apăsare, acel frig al durerii pe care îl recunoscusem atât de repede după ce fusesem absorbit în această nouă sferă a existenţei. Era acolo, invizibil, mortal şi pedepsitor, deoarece pulsaţia lui

era pulsaţia unei poveri reci, ce trebuia să fie o contrapondere a bucuriei. Exista acolo, în apropiere, mereu – l-am recunoscut şi astfel m-am pus în mişcare, căci acum totul îmi era deschis – şi am plutit delicios, ca o bulă de aer printr-o pătură de spumă sau ca şi când aş fi stat culcat comod între aripile întinse ale unei păsări.

Trupescul Pământ, ca un bolovan rotund, se rotea neregulat în jurul axei sale, cam la distanţa la care se poate auzi un strigăt sau o chemare. Se învârtea lent, clătinându-se puternic. Această rotire făcea să apară pe suprafaţa globului o reţea de dungi cafenii, albastre şi albe, dar ştiam că aceste dungi reprezentau mările şi continentele şi calotele glaciare în mişcare. Globul era învelit în lumina sa pulsândă, prin care totuşi vedeam ca şi cum aş fi privit printr-un nor subţire opalescent. Vedeam Pământul rotindu-se într-o eră care nu era a omenirii. Undeva în spatele meu sau într-o parte se afla vâlvătaia albă a Soarelui şi în această vâlvătaie constantă se rotea Pământul. Stăteam nemişcat, o minusculă planetă a Soarelui urmărind Pământul care se rotea. Ziua şi noaptea nu se distingeau decât ca o licărire uşoară, şi legănarea violentă care determină anotimpurile noastre se înfăţişa ca un val verde care spăla totul, apoi dispărea într-o clipă, şi ca o îngroşare de moment a dungilor albe de la ambii poli. La această viteză nu vedeam decât rotirea învolburată a Pământului în jurul axei sale şi goana lui ameţitoare în jurul Soarelui – simţeam greutatea durerii reci prezentă şi acolo, constrângerea, dar nu am luat-o în seamă, căci, în timp ce mă gândeam la viteză, planeta începu să încetinească şi ajunse să se învârtească destul de lent încât să observ pe rând fiecare din înfăţişările uscatului şi ale apei înainte ca peisajul respectiv să iasă din câmpul meu vizual. Cum mă aflam acum mai departe decât fusesem înainte, când mi se arătase harta impulsurilor care se precipitau, am putut examina, mai puţin în amănunt, şi mai degrabă în perspectivă, cum învelişul luminos din jurul

Pământului se înfiora, scânteia, se schimba şi tremura în dansul său, şi am văzut totodată foarte limpede cum acest înveliş care se ţinea strâns de suprafaţa Pământului, ca o ceaţă albă de vară într-o dimineaţă caldă, se combina şi comunica cu regiunile de sub el. Am observat un continent răspândind aceeaşi umbră subtilă – nu perfect uniformă, fără îndoială, dar îndeajuns pentru a putea forma o bază uşor de recunoscut pentru toţi curenţii care goneau şi dansau deasupra lui în ansamblul lor de mişcări solidare. Aveam impresia că ceva, dar nu puteam să văd ce anume, făcea, să spunem, ca masa de uscat pe care o numim Rusia, Rusia europeană, să emită o strălucire care nu se schimba, şi această nuanţă era diferită de nuanţa care acoperea masa de pământ pe care o numim Asia, iar acestea erau diferite, clar diferite, de alte regiuni ale lumii. Fiecare parte a suprafeţei globului avea, desigur, nuanţa sa fizică distinctă – vegetaţia sa (sau lipsa de vegetaţie), distribuţia plantelor necesare vieţii animale, de neconfundat, şi aşa cum se disting limpede jungla, deşertul, ţinuturile mlăştinoase sau muntoase, tot astfel se distingea lumina care plutea deasupra acestora pe harta aeriană care era oglinda şi sora ţinutului respectiv. Pe această hartă a curenţilor minţii şi atracţiilor şi sentimentelor se găseau însemnate ţările – adică naţiunile, cu tot ceea ce le era necesar şi specific, şi conceptul de „naţiune” trebuia să fie potrivit pentru regiunea fizică de sub el, căci unde acestea erau în discordanţă se producea şi o discordanţă de lumină şi sunet. Mă stăpânea un vechi gând – sau mai curând un vechi gând al meu fusese transferat în acest plan superior, în aerul mai intens, mai pătrunzător al acestui tărâm – că, indiferent de schimbările de guvernare sau de numele care erau date sistemului de organizare al unei naţiuni, se observa mereu aceeaşi calitate caracteristică sau realitate care se păstra în acel ţinut, acea ţară sau regiune – şi privind din locul unde timpul trecea cu o asemenea viteză, încât o rotire a

globului pământesc în jurul Soarelui dura cam cât îţi lua să tragi adânc aer în piept, vedeam mari desfăşurări de evenimente la nivelul omenirii, tot aşa cum, din poziţia mea de făptură umană, aş putea observa în decurs de o oră transformarea, creşterea şi distrugerea neaşteptată a unui muşuroi de furnici. M-am uitat îndeaproape la mica Anglie, observând-o câteva clipe în timp ce-mi trecea repede prin faţa ochilor, şi am constatat că îşi păstra pulsul vieţii proprii, care reprezenta o culoare, o condiţie, o notă a unui sunet, căci toate ţările – fiecare dintre ele, fiecare crustă de mucegai sau parte a omenirii – erau încătuşate de legi pe care nu le puteau schimba sau răsturna. Erau manipulate de deasupra (sau de dedesubt) de forţe fizice pe care nici măcar nu le bănuiau – sau pe care nu le bănuiau în acest stadiu al timpului, deoarece constituie o parte a condiţiei acestui organism mărunt să descopere şi să uite, să descopere şi să uite, iar în momentul de faţă micile fiinţe uitaseră şi erau din nou pe punctul de a descoperi. Dar sclavia lor îngrozitoare, lanţurile necesităţii care îi ţineau prizonieri – gândul acesta îmi reveni din nou în minte, ca o rafală îngheţată care îmi umplea inima de mâhnire.

În timp ce mă gândeam că mi-ar plăcea să văd Pământul învârtindu-se puţin mai repede, dar nu chiar atât de repede ca mai înainte, când o rotire de un an în jurul Soarelui semăna cu rotirea unei monede când primeşte un bobârnac, Pământul îşi mări într-adevăr viteza, şi atunci am observat alte structuri de lumină sau culoare adâncindu-se sau estompându-se, combinându-se, contopindu-se şi mişcându-se; şi meditând că toate aceste structuri nu erau nimic mai mult decât un compus al pulsaţiilor individuale mai lente şi al curenţilor pe care îi văzusem mai devreme şi că acestea alcătuiau ceaţa colorată şi luminoasă de la suprafaţa globului, îmi veni în gând că acest înveliş luminos al globului părea să fie menţinut sau fixat la locul său de altceva, tot aşa cum şi

învelişul reţinea cadenţele Pământului, ale Pământului nostru. Mintea mea se extinse din nou în exterior, se umflă ca un val, minată spre înţelegere, şi am văzut acum că liniile şi curenţii de forţă, atracţie şi antagonism dansau într-o reţea care reprezenta sistemul planetelor din jurul Soarelui şi constituia atât de mult o parte a acestuia, încât strălucirea substanţei sale răspândindu-se peste tot în spaţiu ţinea planetele atât de strâns legate, că păreau simple cristalizări sau întăriri ale materiei lor vaporoase, clipe de densitate în vântul solar. Această reţea era o cătuşă, o necesitate înspăimântătoare care-şi impunea intenţiile.

Urmăream acum cu privirea Pământul care se învârtea repede, totuşi nu într-atât încât să nu observ schimbarea, creşterea şi dispariţia structurilor, şi cum în timp ce plantele se mişcau, se frământau şi se modificau, apropiindu-se şi îndepărtându-se unele de altele şi exercitând presiuni care le legau strâns împreună, pe Pământ micile cruste de materie care compuneau omenirea se schimbau şi se mişcau şi ele. După cum şi apele, oceanele (o peliculă subţire de materie fluidă pe marea suprafaţă a globului) se mişcau şi se legănau sub acţiunea puternică a Soarelui şi a Lunii, tot aşa se mişca şi viaţa omului, oscilând în păienjenişul său de necesităţi, avându-şi propriul loc în viaţa planetelor, o minusculă crustă pe suprafaţa unei solidificări şi transformări în ceva vizibil a respiraţiei Soarelui care se numea Pământ. Omenirea era o pulsaţie în viaţa Soarelui, care ardea în mijlocul unei uriaşe explozii albe alcătuite din diferite tipuri de lumină sau sunet, unele mai puternice şi mai dense, altele mai slabe, dar în totalitate forţe şi energii alcătuind un fluid întinzându-se în spaţiu şi menţinând laolaltă toate aceste firimituri şi picături şi flăcărui într-un dans; iar forţa care le ţinea împreună în timp ce se roteau şi se învârteau în dansul lor era Soarele, energia Soarelui, conducătorul care-i îndruma pe toţi, faţă de a cărui putere

toate legile şi necesităţile subordonate lui nu însemnau nimic. Temelia, sufletul, inima şi centrul acestui mic sistem solar era lumina şi pulsaţia şi cântecul Soarelui. Soarele era regele. Dar, deşi această putere centrală, acest miez măreţ al reţelei noastre era esenţa întregului sistem, mult mai în afară şi la mare distanţă de centrul sistemului – unde se mişcă sărmana şi întunecata planetă Pluto – s-ar putea ca atragerea, respingerea şi presiunea celorlalte planete să pară mai directe acolo departe, sau şi mai departe, iar cunoaşterea faptului că Soarele este totuşi nota de orgă profundă şi joasă care stă la baza a tot ce există în sistemul nostru să fie uitată – uitată chiar mai mult decât pe Pământ, care se învârte în jurul Soarelui, gârbovit şi întristat şi nenorocit, cu greutatea imperativului rece atât de aproape. Şi poate, sau cel puţin aşa am crezut eu, în timp ce priveam dansul Soarelui şi al însoţitorilor săi, Mercur, cel mai apropiat asociat al său, era singurul care putea menţine constant şi permanent conştiinţa existenţei cântecului fundamental al Soarelui, a nevoilor sale, a intenţiei lui – Mercur, al cărui nume era şi Thot, Enoh, Buddha, Idris şi Hermes, având şi alte multe titluri în istoriile Pământului, Mercur Mesagerul, purtătorul veştilor sau informaţiilor venind de la Soare, cel care împarte legile venind din centrul melodios al lui Dumnezeu.

Da, dar mai departe, pe a treia planetă înclinată pe axa ei, e mai greu de păstrat acea cunoaştere, gândire sănătoasă şi simplitate a marelui Soare, căci într-adevăr sărmanul Pământ este departe de orice har; totul se vedea cu uşurinţă, deoarece la acea viteză de rotaţie, care îmi permitea să observ limpede uniunea evenimentelor de pe Pământ cu acelea de pe celelalte planete tovarăşe cu el, am putut urmări cum războaiele şi foametea, cutremurele şi dezastrele naturale, inundaţiile şi grozăviile, epidemiile şi invaziile insectelor, şi şobolanilor, şi zburătoarelor aveau loc sau dispăreau în funcţie de presiunile exercitate de

conjuncţiile şi opoziţiile planetelor şi ale Soarelui – şi Lunii. Norii de lăcuste, răspândirea virusurilor, ca şi viaţa omenirii, sunt dirijate din alte locuri. Viaţa omului, această crustă subţire de materie – care nici măcar nu putea fi văzută decât dacă cineva cobora foarte aproape de pământ, aşa cum coboară şi se înalţă în zbor o pasăre pentru cercetarea rapidă a unui banc strălucitor de peşti ca acela care împăna flancul lăţit al valului acea intensitate, cantitate şi vigoare a pulsului erau determinate de planetele Mercur şi Venus, Marte şi Jupiter, Saturn, Neptun, Uranus şi Pluto, de mişcările lor şi de centrul de lumină care le alimenta pe toate. Omul, acea licărire de viaţă, descreştea numeric sau se înmulţea, era paşnic sau ucigaş – într-o stare de sclavie. Faptul că izbucnea un război implicând jumătate din mulţimile de oameni de pe suprafaţa globului, sau că populaţia Pământului se dubla în câţiva ani pentru prima oară în istorie, aşa cum o cunoaştem, sau că pretutindeni unde trăiau oamenii, aceştia se răsculau şi se luptau, se încăierau, ţipau, omorau şi-şi plângeau soarta, totul se petrecea numai din cauză că echilibrul planetelor se modificase, sau se apropiase prea mult o cometă, sau că vorbise Luna, dând glas frigului, constrângerii; iar eu, aplecându-mă cât îndrăzneam demult pentru a privi, am văzut cum Pământul şi Luna lui orbitau şi se învârteau şi cum atât uscatul, cât şi oceanele pulsau şi se umflau şi vibrau pe Pământ, după cum materia se umfla, se mişca şi vibra pe Lună, pe Luna cea rece, pe Luna rece şi moartă, sora rece a Pământului cald, copilul vitreg, groaznica Lună care suge şi se lipeşte ca lipitoarea şi se ţine strâns de Pământul cald care era viu, deoarece Luna voia să trăiască, Luna era *hotărâtă* să trăiască, Luna era ca un sărman şi trist copil născut mort, dar copilaşul voia să trăiască, se lupta să trăiască, după cum ouăle absorb calciul din oasele găinii şi fetuşii absorb viaţă din mamele lor, Luna sugea, ca un copil şi ca o lipitoare, şi era

asemenea unui magnet al necesităţii care atrage, fiindcă era primul metronom al Pământului în dansul planetelor, fiindcă era cea mai apropiată, era geamănul sărăcit şi pe jumătate mort de foame, celălalt eu al Pământului, Necesitatea.

Simţeam înfricoşătoarea greutate rece a tristeţii, care rămăsese permanent într-un ungher al minţii mele din clipa când fusesem absorbit în Cristal şi cunoscusem Luna şi necesităţile ei. Atât de aproape era Luna, atât de mult era o parte a Pământului, încât *era* pământ – deoarece, privite chiar de la acea mică distanţă, ambele arătau ca doi fraţi în continuă mişcare unul în jurul altuia. Luna era extrem de aproape, forţa permanent prezentă, cel mai uşor de ignorat atunci când mintea mărginită a omului caută raţiuni şi răspunsuri. E mult mai uşor să priveşti de pe ea în afara sistemului nostru, foarte departe, dincolo chiar de cele mai îndepărtate orbite ale lui Uranus şi Pluto – în afară spre Riga, chiar şi până la cealaltă oglindă, la îndepărtata Andromeda şi dincolo şi de aceasta, spre…

A, da! Acesta e lucrul pe care mintea noastră îl face cel mai uşor, dar luna e chiar aici, aproape, atât de aproape încât este legată de noi într-un dans care mişcă apele şi pământul de două ori pe zi în maree, şi zvâcneşte în vinele şi arterele noastre şi în mareele gândirii noastre – foarte aproape de noi, carne din carnea noastră, gând din gândul nostru, Luna, copilul vitreg al Pământului, determinând statura noastră, determinând creşterea noastră, alimentând poftele şi provocându-le. Dacă s-ar învârti mai aproape de Pământ, Luna ar face animalele şi plantele să aibă o anumită mărime, iar pierdută sau dezintegrată sau rătăcind mai departe ar schimba fără îndoială animalele, plantele, înălţimea mareelor şi probabil mişcarea maselor de pământ şi gheaţă, ar schimba viaţa într-un mod tot atât de radical ca şi cum o ploaie puternică şi neaşteptată într-un pustiu ar transforma totul peste noapte. Pe suprafaţa micului Pământ, ca o peliculă verde

subţire şi parte integrantă a acestei pelicule, alimentată de ea, apare crusta microbilor, omenirea nebună, înnebunită de lună, lunatică. Pentru ochii cereşti, văzută ca o cultură de microbi la microscop, angajată veşnic în războaie şi distrugere, această pleavă gândeşte, se poate observa, începe să se simtă treptat ca un tot, o funcţie, o notă în armonia generală, şi faptul acesta *este* într-adevăr ţelul şi funcţia sa, iar locul unde pelicula de zgură se depăşeşte pe sine este numai şi numai aici, şi niciodată unde aceşti microbi nebuni spun Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, căci faptul că spun Eu, Eu, Eu, Eu constituie nebunia lor, şi aici este locul unde au fost loviţi de lună, preschimbaţi în lunatici, alăturea cu drumul, trăsniţi, căci aceşti microbi alcătuiesc un tot, formează o unitate, au o singură minte, sunt o singură fiinţă şi nu pot spune niciodată Eu, Eu, fără să facă observatorii cereşti să se tăvălească de râs sau să le plângă de milă; suntem liberi să presupunem, cred eu, că există milă şi ironie în firea păzitorilor microbilor; sau, cel puţin, suntem liberi să nu ne închipuim nimic altceva – compătimirea şi amuzamentul fiind calităţile noastre, dar cine ştie care ce fel de culoare sau de râs sănătos sau lacrimi se formează acolo, în acea atmosferă minunată?

S-a produs undeva un fel de despărţire de-a lungul drumului parcurs de rasa omenească între „Eu” şi „Noi”, un fel de groaznică separare, iar „Eu” (care nu sunt eu, ci numai o parte a unui întreg, constituit împreună cu alte fiinţe omeneşti, după cum şi acestea sunt o parte a mea), planând aici ca între aripile unei mari păsări albe, simt că mă duc rotindu-mă înapoi (deşi ar putea fi şi înainte, cine ştie?), da, mă tot învârtesc înapoi în vârtejul groazei ca o naştere în sens invers, spre o catastrofă, da, asta a fost când microbii, mica baltă de supă care este omenirea, au fost doborâţi la pământ, ca într-un meci de box, scoşi din joc cât numeri până la şase, rupţi de posibilitatea de a înţelege adevărul, astfel că întotdeauna de atunci încoace cei mai mulţi spun Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, Eu şi doar

câţiva pot spune „Noi”.

Da, dar ce înspăimântătoare lovitură! Ce anume ne-a aruncat în afara centrului, departe de plăcutul şi sănătosul „Noi”? Voi şti într-o clipă, sunt absorbit înapoi ca un păianjen care se roteşte în vârtejul apei ce se scurge dintr-o cadă şi se învârteşte în curentul de apă, înapoi, înapoi şi trosc! Cometa vine ţâşnind din întunericul spaţiului, dă Pământului o lovitură în plex şi, abătută din drumul său, goneşte din nou în întuneric, luând o parte din atmosfera planetei cu ea, lăsând-o în imposibilitatea de a mai orbita normal şi constant, ci bălăbănindu-se, învârtindu-se ca un titirez, înclinată, şi atunci s-au născut anotimpurile iubite de poeţi, dar ce e mai rău e că s-a schimbat atmosfera, aerul pe care îl respirau oamenii şi care i-a ţinut cu mintea limpede şi sănătoşi pentru a spune NOI cu dragoste şi înţelegere faţă de organul în curs de dezvoltare în corpul ceresc pe care îl constituiau ei. Aerul care fusese hrana înţelegerii raţionale şi iubitoare a devenit o otravă ucigătoare, plămânii acestor sărmane jivine trudeau, se transformau şi se adaptau, şi sărmanele lor creiere, complet zăpăcite şi rătăcite, se chinuiau să lucreze cât de cât şi lucrau prost. O maşinărie care funcţionează complet anapoda, veşnic hărţuită şi chinuită de o memorie ciudată şi redusă la amintiri vagi din epoca de dinainte de vremea când au fost otrăviţi şi distruşi şi nu au mai putut gândi; începând să se urască în loc să se iubească între ei. Şi astfel sărmanul Pământ rămase plutind în spaţiu ca un invalid complet vătămat, dar curând oamenii au uitat totul, aerul recent otrăvit a devenit mediul lor normal, o uitare din orgoliu şi… dar trosc! Priviţi, eu sunt de partea cealaltă a Catastrofei, sunt înaintea ei, deşi sunt liber şi să spun „după”, căci asemenea lui „sus” sau, jos”, cuvântul este substituibil şi depinde de cum îl priveşti, de poziţia pe care te situezi, înainte sau înapoi. Dar din punct de vedere al omului, din punct de vedere al microbului, eu sunt înainte de Impact, într-o atmosferă iubitoare, plăcută şi

răcoroasă, care concordă cu armonia, este armonie, EXISTĂ, da, şi iată-mă aici, călător, Odiseu îndreptându-mă spre casă în cele din urmă, rătăcit în apele ţării mele, căci duşmănosul Neptun a fost păcălit, iar fiica lui Jupiter îmi e prieten şi călăuză.

Toţi oamenii îşi fac peşteri de umbră pentru ochii lor.

Cu pălării şi mâini, orbite, gene, sprâncene.

Ca astfel gingaşele pupile să îndrăznească să privească lumina.

Chiar şi în ţările nordice, unde lumina se aşterne fără umbre.

Omul îşi va ridica mâna pentru a-şi apăra ochii;

Aşa am văzut că se face în lumina puternică a lunii.

În faţa flăcărilor prea dogoritoare acea mână ocrotitoare

Se îndreaptă spre locul ei, alcătuind o umbră;

Ca ochii pisicilor, ochii oamenilor sunt mari şi blânzi noaptea.

Sunt ochi noi şi încă neobişnuiţi să vadă.

Percepând doar faţete, una câte una.

Fără pricepere încă pentru a privi corect împrejur.

Gândeşte-te: noi am fost bestii pe patru picioare, josnice.

Cu privirea la nivelul solului şi ocrotiţi bine

De acea strălucire care pulsează, aruncă flăcări şi frige ochii.

Totuşi a trebuit să vină acea zi inevitabilă când o jivină vitează şi-a ridicat laba spre o creangă, S-a ridicat clătinându-se, uimită de înălţimea sa.

Copilaşii noştri ne-au arătat cum a fost.

Ei se caţără; noi, grijulii, îi lăsăm să înveţe absurditatea temerii lor.

La acea primă încercare, lumina s-a plecat în semn de salut.

Cine se aseamănă se adună, o licărire în minte.

Şi jivina i-a zis „înger” – aşa cum am face şi noi.

O labă, eliberată de pământ, a prins cu putere ramura lunecoasă;

Cealaltă, eliberată şi ea, a aşteptat, până când ochii S-au ridicat în sfârşit spre păsările şi norii în zbor.

Şi astfel el şi-a găsit echilibrul acolo, jivină înălţată. Iar îngerul, punând deoparte ceea ce cu greu câştigase, şi-a ridicat mâna liberă pentru a-şi ocroti privirea, cu cel mai banal gest dintre toate.

Omul nu are voie să se uite direct la soarele său.

Trebuie să folosesc cuvinte atunci când îţi vorbesc. Probabil că succesiunea de cuvinte: „Trebuie să folosesc cuvinte" este o definiţie a întregii literaturi văzute dintr-o altă perspectivă.

Prins în mreje ca o coardă în muzica lui Bach, parte a unui disc colorat tot atât de minunat ca o meduză, conţinând doar armonii care pulsează, discul fiind un vârtej sau o spirală alcătuită din Soare şi planete mari şi planete mici şi toate accesoriile acestora, prinse şi ele în mreje în timpul Andromedei, timpul Galaxiei, timpul Lunii (vai, vai şi jale!); privind din orice perspectivă în afară de timpul Pământului, este posibilă o schimbare de perspectivă de la Saturn la Jupiter, implicând o schimbare în toate condiţiile existente pe Pământ şi necesitând veacuri de-a rândul (măsurate în timpul nostru); probabil că mesajul va suna astfel: că Jupiter s-a luptat cu Saturn (sau Zeus cu Cronos) cinstit, într-o luptă pe viaţă şi pe moarte (sau fără moarte) şi nu l-a ucis – ci doar l-a învins, şi de atunci Jupiter a devenit Dumnezeul Pământului. Apare însă un gând şi nu pentru prima oară – desigur că nu, fiindcă nu există niciun gând care să apară pentru prima oară – de ce Dumnezeu? Cea mai mare, mai regească şi, se spune, cea mai blândă dintre planete, ale cărei raze învăluie Pământul într-un spirit de dreptate şi cumpănire (aşa se spune) şi afectează anumite secţiuni ale omenirii, ale acelui mucegai cenuşiu luptându-se să supravieţuiască în gunoiul său verde. Iar pe muntele

Olimp, bărbosul Jupiter sau Jupiter domina Zeii mai mici – nu însă fără o anumită stare de enervare magnifică. Dar de ce Tată? De ce Tată al Zeilor şi al Oamenilor? Oare cine este Tatăl nostru? Cine? Nimeni altul decât Soarele, al cărui nume corespunde unei strune profunde aflate la baza tuturor celorlalte. Tată Soare, Amin, Amin, după cum se roagă şi acum creştinii. De ce să nu fie Tatăl Soare suveran pe muntele Olimp, de ce Jupiter sau Jupiter sau Zeus? Deoarece pe acel munte Phoebus Apollo era şi el un zeu, ca toţi ceilalţi – foarte ciudat acest lucru! Desigur, omul nu-şi poate privi Soarele drept în faţă. Zeii umblă deghizaţi, chiar şi acum, după cum umblau şi atunci, sau ar putea şi acum, Stâlpi de Foc – Câmpuri de Energie, Lungimi de Undă, Prezenţe. Este posibil ca Soarele, asemenea altor monarhi, să aibă nevoie de reprezentanţi, şi atunci cine ar putea fi mai potrivit decât Jupiter, care apare ca o modestă şi mică oglindă a Soarelui, fiind, ca şi Soarele, un vârtej de gaze colorate şi având, ca şi Soarele, clica sa de mici planete. La urma urmei, Soarele este o mică entitate în roiul ceresc, pe acelaşi plan cu celelalte stele, în armonie cu ele, mereu amestecat în viaţa lor – căci universul nu poate fi decât ierarhic, fie că vă place sau nu, prietenii mei democraţi. Soarele poate fi probabil considerat – deşi pentru orice muritor a gândi aşa ceva pare grav, un adevărat caz de *lese-majeşte* – un atom la un alt nivel al timpului şi mişcării, în relaţii de tovărăşie cu alţi atomi egali cu el, toţi fiind unităţi ale aceleiaşi galaxii, în timp ce galaxiile sunt unităţi egale între ele, la un cu totul alt nivel, unde mişună sori la rândul lor foarte mici, tot aşa cum apar şi oamenii prin comparaţie cu planetele. Ca nişte păpuşi ruseşti sau cutii chinezeşti! – acesta este motivul pentru care nu e iraţional să-ţi imaginezi Marele Soare făcând nepăsător un semn din cap spre Jupiter: „Fii reprezentantul meu, fiule! Am alte treburi mai importante de care trebuie să mă îngrijesc în lumea egalilor mei!”

De ce Jupiter, la urma urmei, dacă Saturn a deţinut o

dată acea poziţie? – sau, cel puţin, aşa ne informează vechile mituri. Dar de ce nu ar fi raţional să presupunem că planetele, ca şi stelele, ca şi oamenii, îşi schimbă caracterul; că o planetă bătrână şi voluminoasă, ajunsă la maturitate şi având răspunderi, se poate prezenta într-un mod foarte diferit de acela al unei fiinţe asemănătoare în tinereţea sa zburdalnică. Probabil că Jupiter a fost promovat în funcţia de suveran al Zeilor (după cum majordomii sunt de fapt suverani ai servitorilor, deoarece Stăpânul şi Stăpâna sunt prea departe de lumea acestora pentru a se ţine seamă de ei), fiind zeu-adjunct, întrucât Saturn devenise prea irascibil pentru acea funcţie. La urma urmei Saturn îşi mâncase copiii. Într-adevăr, se spune că inelele lui Saturn sunt rămăşiţele sfărâmate ale unor foste planete.

Cine ştie dacă micul nostru sistem nu este un sistem nefericit, vulnerabil, în special faţă de cometele călătoare şi unii vizitatori întâmplători de diferite feluri? Sau poate toate stelele, planetele, planetele planetelor sunt supuse unor dezastre neprevăzute, ca şi oamenii, şi, în consecinţă, îndrumarea şi conducerea corectă a unei stele şi a planetelor acesteia, sau chiar a unei galaxii şi a sorilor acesteia, înseamnă o echilibrare şi gospodărire prudentă a probabilităţilor şi substanţelor lor? Cine ştie dacă fiinţele nu sunt strămutate de pe o planetă pe alta, într-o formă sau alta, aşa cum sunt mutate plantele dintr-un loc într-altul într-o grădină, sau chiar aduse în casă când se aşteaptă gerul? Când, cu mult timp în urmă, a venit o cometă în mare viteză din întunericul de dincolo de Pluto şi s-a izbit explodând de bietul Pământ, poate că acesta a fost avertizat atunci de Jupiter (sau Saturn, dacă era în timpul domniei acestuia): „Ia seama, Pământule!” poate că spunea mesajul. Sau poate: „Sărman Pământ, ai vrea să ne trimiţi pe câţiva din locuitorii tăi să trăiască aici vreo sută de generaţii sau aşa ceva ca oaspeţi ai Noştri, până când se şterg nefericitele urmări ale acestei Ciocniri? Nu pe

Noi, desigur: Noi suntem doar flăcări, gaze care ard, ca Tatăl nostru, Soarele – dar una dintre planetele noastre ţi-ar conveni foarte bine, cu puţină adaptare din partea ta". Fiindcă ne putem închipui, sunt sigur, că Planetele sunt mult mai nobile şi mai umane decât bietul animal Om, care îşi înalţă botul însângerat spre cerul său sinistru pentru a-şi arăta prin urlete starea nenorocită şi sfârşeala care îl cuprinde, între bătăliile pe care le dă cu semenii săi.

Dar cine ar transmite asemenea mesaje? (Trebuie să se servească de cuvinte când ne vorbesc nouă.) Ne putem închipui că Hermes sau Mercur (sau Thot sau Buddha), planeta cea mai apropiată de Tatăl nostru Soarele, poate transmite mesaje de la Zei datorită condiţiei sale, deplasările şi relaţiile de atracţie reciprocă ale planetelor făcându-l (în anumite momente) să iradieze spre Pământ substanţe la fel de imperceptibile pentru simţurile Pământului (deşi nu şi pentru noile sale instrumente şi acelea care vor fi în curând inventate sau reinventate) ca şi vântul solar. Dar de ce Mercur – de ce Mercur mesager al lui Jupiter… Găsim şi în acest caz o idee de ambiguitate, de substituire, ca Jupiter cu Soarele. Astfel, să medităm numai la faptul că Atena, Minerva, este tot atât de mult un mesager ca şi Mercur, copilul cel mai apropiat al Soarelui. Ne putem juca acum cu această idee – şi de ce nu? Ţânţarii pot bâzâi şi la urechile regilor, spune zicala, iar cântecele lor nu pot fi decât şarade. Cu siguranţă că ţânţarii au şi ei nişte idei proprii, în decursul celor câteva secunde cât durează viaţa lor. Dar probabil că Minerva, fiica lui Jupiter, ocupă aceeaşi poziţie faţă de Jupiter ca şi Mercur faţă de Soare. Marele nostru cocoloş rece, lucios şi rotitor numit Luna, o planetă aparţinând lumii planetelor noastre, se găseşte într-o relaţie destul de strânsă cu noi, ce să mai zicem de Jupiter cu ale sale – sunt cumva douăsprezece acum? – planete subordonate? Poate cea mai mare dintre ele, o fată sănătoasă, voinică, energică şi destul de bine făcută, cu ochii strălucitori, îndeplineşte diferite

însărcinări din partea tatălui ei. Acest copil al lui Jupiter lansează o pulsaţie spre răsărit, o sincronizare în mecanismul lui Jupiter şi în celelalte planete, planetele sale, creând un impuls care se transformă în gânduri în minţile omului.

Sau, cuvintele trebuind să înlocuiască pulsaţiile, impulsurile, lansările, influenţele, materia stelelor, vuiturile stelelor, acea talentată fiică mai mare a lui Jupiter se ridică şi-i spune acestuia:

— Tată, n-ar fi oare timpul să te gândeşti puţin şi la sărmana omenire care se află la nevoie, sărmanul Odiseu stingându-se de durere acolo, în braţele vrăjitoarei şi dorindu-şi numai să plece acasă? Nu l-ai pedepsit destul?

— Eu? exclamă Tatăl. Tu te referi întotdeauna la cazuri personale, draga mea, eşti atât de sentimentală. În primul rând, sunt şi eu tot atât de îngrădit de armoniile cosmice ca oricine altcineva. Şi în al doilea rând, n-am fost câtuşi de puţin vinovat, îţi aminteşti, desigur, că Neptun îl ura. Favoritul tău s-a pus singur rău cu marea.

Cine era Neptun când a trăit şi a cântat Homer? A! Marea, desigur… dar atunci, ca şi acum, mările, ca toate celelalte forţe şi elemente, aveau planetele lor ocrotitoare. Planeta Neptun este o nouă descoperire, sau aşa credem noi. Oricum ar fi fost Odiseu, viteazul rătăcitor, era duşmănit de o putere care avea de-a face cu marea, oceanul în starea sa narcotizată, nebunia sa cauzată de lună, veşnic umblând după lună. Odiseu a nemulţumit oceanul, el nu a putut rămâne în relaţii de armonie cu acesta, creaţie şi sclav al lunii noastre.

Neptun nu fusese încă descoperit; a fost descoperit de noi, oamenii moderni. Ştim asta foarte precis.

Aproximativ cu un secol în urmă (în timp pământesc), teologii şi istoricii şi arheologii de toate categoriile afirmau cu tărie că lumea a fost creată acum 4.000 de ani şi cine nu accepta această teză avea mari necazuri, după cum afirmă clar şi trist memoriile, biografiile şi istoriile scrise

în acea perioadă. Ce mare pas înainte s-a făcut într-un timp atât de scurt în gândirea sănătoasă şi adevărată. Ei sunt de acord acum că vârsta lumii fizice e mai mare decât s-a spus – chiar cu mult mai mare, cu multe milioane de ani. Un veac de gândire savantă a lungit vârsta pământului de un milion de ori înapoi în timp. Dar aceiaşi teologi, arheologi şi savanţi gândesc acum la fel cum au gândit acum o sută de ani când e vorba de vârsta civilizaţiilor; ei nu pot nici măcar să accepte ideea că civilizaţiile ar putea să aibă istorii foarte vechi. Pământul poate avea milioane şi milioane de ani, dar naşterea civilizaţiei este fixată încă undeva între două mii şi patru mii de ani înaintea erei noastre, în funcţie de preferinţa şcolii arheologice şi definiţia civilizaţiei. Noi, acum, suntem o civilizaţie, noi suntem cununa umanităţii, culmea spre care tindea toată evoluţia din trecut, omul-computer este totul, şi dotat cu înţelepciunea pe care acei barbari din trecut nu o aveau: de pe înălţimile noastre omul se micşorează înapoi spre epoca barbară şi, dincolo de aceea, spre epoca maimuţelor. Ei spun (sau cântă) că scrierea a fost inventată în mileniul al treilea înaintea erei noastre. Agricultura este veche de atâţia ani, matematica de atâţia şi astronomia este datată exact ca şi restul, devenind ştiinţifică din momentul când s-a despărţit de astrologie şi superstiţii. Totul este datat şi ştiut prin obiecte, fragmente de obiecte: copiii unei societăţi obsedate de posesiuni trebuie să se gândească la civilizaţiile anterioare astfel: sclavi ai propriilor lor artefacte, ei sunt siguri că şi vechii barbari erau tot aşa.

De fiecare dată când se dezgroapă o nouă cetate, limitele (în timp) sunt în silă mutate în urmă, poate cu câteva sute de ani sau jumătate de mileniu. Pe un podiş din Turcia a fost scoasă la lumină o parte a unui strat superior al unei cetăţi, ceea ce duce înapoi cu zece mii de ani o formă superioară de existenţă umană (nimeni nu îndrăzneşte să o numească civilizaţie), iar sub acel strat sunt încă multe alte straturi, încă neexplorate… dar spun

oare specialiştii: „Nu putem face nicio afirmaţie în privinţa istoriei omenirii, deoarece cunoştinţele noastre (sau presupunerile noastre) se limitează doar până la ultimul loc pe care l-am dezgropat (parţial)”? Nu, nu, nicidecum, cunoaşterea pe care o au ei până în prezent este cunoaşterea adevărată, deoarece aşa procedează ei întotdeauna, se pare că aşa trebuie să procedeze, este felul în care s-a format creierul lor nefericit. Ei bine, e cel puţin posibil ca astronomii de acum zece mii sau chiar douăzeci de mii sau chiar treizeci de mii de ani să fi fost tot atât de inteligenţi ca şi ai noştri, cel puţin este posibil ca dovada acestui lucru să existe lesne la îndemână în cetăţile dezgropate cu uşurinţă – la îndemână acelora ale căror minţi sunt mai puţin limitate de prejudecăţile timpurilor noastre.

Putem presupune că vechii astronomi n-au crezut numaidecât că lumea a fost creată într-o anumită zi, cu patru mii şi ceva de ani înainte de epoca lor, şi în acelaşi timp de Dumnezeu în persoană.

Ei au înţeles că, evident, unele cuvinte *au trebuit* să fie folosite, în însuşi avantajul lor, înţelegând totodată ce simbolizau cuvintele.

Că mult timp înainte de Zeii romani, Zeii greci, Zeii egipteni, Zeii peruvieni şi Zeii babilonieni, astronomii îi ascultau pe Jupiter şi pe familia sa ori pe Saturn şi ştiau că Thot (sau oricum era el numit atunci) îl slujea pe Tată (şi aici intervine iarăşi ideea de reprezentant sau locţiitor, căci Thot crease lumea cu un singur cuvânt); şi că existau nume pentru planete, sori, stele, ca şi pentru firimituri, bobiţe şi picături de pământ, foc şi apă; şi că formele şi sunetele şi culorile acestora erau înţelese şi se spuneau poveşti despre ele, învăţăminte asupra Timpului şi Evenimentelor – de ce nu? Fiindcă nimeni nu ştie ce zace sub nisipurile marilor deserturi ale lumii. Nimeni nu ştie de câte ori sărmanul Pământ a ameţit sub loviturile primite din partea cometelor, a pierdut sau a capturat luni, şi-a

schimbat atmosfera, însăşi esenţa sa. Nimeni nu ştie ce a fost în trecut şi a dispărut fără posibilitate de recuperare, nu există nimic să dovedească de câte ori a înţeles omul şi a uitat că mintea şi carnea şi viaţa şi mişcările sale sunt făcute din materie stelară, materie solară, materie planetară; că fiinţa Soarelui este fiinţa lui şi ce fel de evenimente ar putea fi aşteptate datorită interdependenţei planetelor – şi că o administrare inteligentă a resurselor omenirii se poate efectua pe baza unei prognoze competente şi raţionale îndeplinite de aceia ale căror minţi sunt instrumente care înţeleg dansul ceresc.

— Tată, spune energica şi autoritara fiică a lui Jupiter. De ce nu-l trimiţi pe Mercur pe pământ să facă ceva în privinţa acelui sărman călător, naufragiat pe o insulă narcotizată? Ar putea să-l roage pe Neptun să cedeze puţin. Nu e cinstit, ştii. Nu e *drept.*

— Ei bine, ocupă-te atunci tu de treaba asta, fiica mea, îi spune Jupiter, un Zeu foarte ocupat, locţiitorul Soarelui, hărţuit încoace şi încolo de toţi copiii lui neastâmpăraţi, asemenea unei gospodine harnice şi mame chinuite de numeroşii ei plozi. Vezi ce poţi să faci, dar ia seama, nu uita că Noi, Jupiter, nu suntem singura influenţă asupra drumului călătorului. Nu! Există o armonie generală, o structură, un context şi rău, şi bun, toate pe rând, toate desfăşurându-se într-o spirală ascendentă – dar ai dreptate, a sosit momentul să-i faci o vizită lui Mercur; chiar este timpul – mulţumesc că mi-ai amintit.

— Alegerea timpului este totul, murmură Minerva cea cu ochii Fulgerători, zorindu-se să-l găsească pe Thot, sau Hermes, şi găsindu-l în timp ce gonea în jurul Soarelui pe o orbită atât de ameţitoare, de vioaie, de veselă şi mai presus de toate atât de complicată şi desăvârşită, încât îi era greu să ţină pasul cu el.

— Aha! Face el, a venit iar timpul, nu-i aşa? Mă gândeam eu că trebuia să vină.

— Pari cam indispus, spune Minerva.

— Abia i-am făcut o vizită lui Venus.

— Toată lumea o place întotdeauna cel mai mult pe ea, spune Minerva pe un ton sec. După cum ştii foarte bine, ea şi cu mine nu ne putem suferi. E atât de *proastă* – asta nu suport eu. Lumea zice că sunt geloasă – câtuşi de puţin. Ceea ce nu pot suferi la ea este acea afurisită necinste, bine ascunsă, acea ipocrizie îngrozitoare, şi nu am înţeles niciodată cum se face că bărbaţii inteligenţi pot să i-o tolereze – dar asta e. Însă n-am venit să vorbim despre Afrodita. Sunt aici în legătură cu sărmanul Pământ, cu sărmanul călător.

— Inima ta bună îţi face cinste. Dar nu uita, în parte a fost vina lor.

— Faptul că s-a furat focul?

— Desigur. Dacă insul acela n-ar fi furat focul, atunci oamenii n-ar fi ştiut niciodată în ce stare îngrozitoare se află.

— Tu, Mercur, Zeu al literelor şi al muzicii şi al într-un cuvânt – *progresului,* să te plângi de asta! N-ai vrea ca oamenii să mai fie încă în acea stare întunecată şi primitivă, nu-i aşa?

— Ei nu ştiu cum s-o folosească.

— Asta rămâne de văzut.

— Spun doar un singur lucru: cunoaşterea atrage după sine o pedeapsă – desigur, *a fost* un fapt cutezător din partea lui… cum îl cheamă, Iason, Prometeu, insul ăla în locul lui poate aş fi făcut la fel. Aş fi mâncat fructul dacă mi s-ar fi spus să nu-l mănânc…

— Adică ai fi furat focul, intervine Minerva, întotdeauna înclinată spre pedanterie.

— Ei hai, nu fi aşa prozaică, înseamnă să fii ca oamenii, îi întoarce vorba Mercur.

— Şi mai e şi situaţia cealaltă, reia Minerva, oarecum severă.

La tonul ei, Mercur începu să se arate enervat. Căci Minerva era şi ea puţin preţioasă; sentimentul ei de

dreptate şi comportare cinstită (considerate copilării de unii Zei care se socoteau mai înaintaţi în domeniul filosofiei) o conducea de obicei la problema drepturilor femeilor şi deşertăciunii bărbaţilor.

— Foarte bine, zise Mercur. S-a înţeles.

— Oare aşa să fie? Întreabă ea pe un ton sever. Mama lui a fost pământeană, desigur, dar cine a fost tatăl lui? Ei?

— Te rog, nu începe iar, zice Mercur. Chiar devii anostă, ştii, când ajungi la subiectul ăsta.

— Dreptate! I-o întoarce ea. Comportare cinstită. Sunt fiica tatălui meu. Dar cine a fost tatăl *lui*? Cu un asemenea sânge în vine, sau mai curând foc, nu te puteai aştepta să trăiască la fel ca o cârtiţă în pământ, ştiind că există Lumina, şi totuşi să nu caute niciodată să o răpească.

— Sunt motive să se creadă, reia Mercur, că s-a aflat în mijlocul luminii tot timpul. Se plimba prin Grădină, cu Dumnezeu.

— Ca urmare, a mâncat ce nu ar fi trebuit să mănânce. El a furat Mărul, dragul meu Zeu al Hoţilor. Şi a plătit pentru asta.

— Pe scurt, totul merge cum era de aşteptat, conform planului şi cu ajutorul Nostru.

— Trebuie să existe un progres vizibil.

— Foarte bine. Sunt totdeauna gata să plec când soseşte Momentul.

— Îţi cunoşti bine însărcinarea?

— Dragă Minerva! E cumva diferită de data asta?

— Întotdeauna e acelaşi Mesaj, bineînţeles…

— Desigur. Anume că există o Armonie şi că dacă vor să prospere, trebuie să fie în pas cu ea şi să-i respecte legile. Exact aşa.

— Dar lucrurile stau mult mai rău de data asta. Stelele în drumul lor, ştii…

— Luptă de partea Dreptăţii.

— Până la urmă, da. Dar ce drum lung trebuie să le

pară lor, sărmanele.

— În parte de sunt de vină.

— Te porţi foarte aspru azi. Uneori se pare că schimbăm puţin rolurile. Trebuie să-ţi aminteşti că eşti Zeul Hoţilor fiindcă inspiri, dacă nu chiar provoci, curiozitatea şi dorinţa pentru progres, în acţiuni ca furtul focului sau mâncatul fructului oprit sau construirea de turnuri căutând să ajungă la Cer şi la Zei. Fapte care cer pedeapsă. Fapte care au şi fost, de altfel, pedepsite.

— Poate nu este întotdeauna uşor să ne asumăm răspunderea pentru progeniturile noastre. Nu-i aşa, dragă Minerva? Deoarece faptele pot fi copiii noştri… Spune-mi, este uşor pentru Tatăl tău, sau pentru tine, să recunoaşteţi ca adevărate fapte ale justiţiei, acţiuni care de fapt sunt rezultatele influenţei tale – care pot fi, într-un fel, privite ca fiind parte din tine însăţi, desigur, prin extindere? Dreptatea este totuşi Dreptate şi în cazul condamnării la închisoare a unui hoţ care a furat nişte cărţi fiindcă nu avea bani să le cumpere. Într-o astfel de dramă suntem reprezentaţi atât tu, cât şi eu – şi nu există nicio îndoială care din noi doi apare mai atrăgător. Eşti sigură că nu găseşti rolul meu ceresc oarecum mai atrăgător decât al tău, şi că aceasta îţi explică îngrijorarea – pe care o apreciez de altfel foarte mult?

— Ar fi trebuit să-mi dau seama, îi răspunde Minerva. Numai un idiot se angajează într-o discuţie cu Meşterul Cuvintelor. Ei bine, nu-ţi pot ura o vizită cu adevărat plăcută într-un moment când lucrurile stau mai prost decât oricând.

— Dar cineva poate spera şi chiar se aşteaptă ca fenomenele să conţină o potenţialitate pentru bine în aceeaşi proporţie ca şi pentru rău – fiindcă aşa tind toate să se echilibreze.

— Este observaţia pe care o fac şi eu de obicei, dacă pot spune asta – şi care are tendinţa să te enerveze, dragă Mesagerule. Dar ai dreptate. Această combinaţie specială

de planete va fi într-adevăr atât de puternică – rezultatul mai multor secole de evoluţie, concentrat într-un deceniu sau aşa ceva. Nu cred că îmi depăşesc atribuţiile dacă îţi spun că sunt neliniştită. La urma urmei, nimeni n-ar putea spune că oamenii s-au remarcat, în tot acest timp, prin consecvenţă sau măcar prin cel mai elementar bun-simţ.

— Sunt sigur că îngrijorarea ta e justificată. Dar mă aştept că fie câţiva care să asculte de raţiune. E destul şi atât.

— Trebuie să sperăm acest lucru, pentru binele tuturor.

— Şi dacă se întâmplă ce e mai rău, putem să ne lipsim de ei. Grădinarul Ceresc va trebui pur şi simplu să taie ramura respectivă şi să altoiască alta.

— Încântător spus! Aproape chiar liniştitor, când pui problema în felul acesta! Dar prea multe necazuri ne-a iscat planeta asta şi am făcut deja prea multe eforturi pentru ea. I-am trimis mereu mesageri. Interesul Tatălui Nostru (aşa cum ajunge la noi prin Regentul său, propriul meu Tată) e desigur exprimat prin lunga istorie a interesului Nostru pentru Pământ. Şi mai era şi acea Convenţie – faptul că oamenii o desconsideră în permanenţă nu este un motiv pentru care să fie abandonaţi cu desăvârşire. *La urma urmei, după ce se va fi făcut totul…*

— Te referi iarăşi, cu mult tact, la problema ancestrală? Ei bine, oricare ar fi rigida şi cumplita natură a configuraţiilor cereşti care se aşteaptă să aibă loc în curând, şi oricare ar fi recăderile în păcat ale oamenilor, faptul că sunt pe cale de a coborî din nou (da, admit că spun asta cu un uşor oftat), arată că taţii noştri îşi dau bine seama de situaţie. Şi încă mai mult – că au încredere în rezultat.

— Mă bucur când văd că ai o inimă atât de bună.

— Dragă Minerva, vorbeşte limpede. Vrei să-mi dai un sfat bun, nu-i aşa?

— Atâta doar – la urma urmei noi, copiii lui Jupiter, *suntem* în total vreo doisprezece sau aşa ceva, şi *suntem* o familie care creşte mereu, iar unii dintre noi nu se deosebesc de Pământ, iar eu, ca sora cea mai mare, trebuie să înţelegi că am căpătat foarte multă experienţă…

— Dragă, dragă Minerva!

— Ei bine, n-am vrut să te enervez. Te las, mai bine.

— Te rog chiar. La revedere.

Şi Minerva pleacă în zbor.

În ceea ce-l priveşte pe Mercur, Mesagerul, el se împarte fără nicio sforţare în douăsprezece fragmente, care cad uşor prin aer pe Pământ, şi astfel Batalioanele Progresului sunt întărite pentru Luptă.

A, da, totul e foarte fantezist. Da, într-adevăr, e mult mai preferabil stilul contemporan, şi anume: Pământul trebuie să primească o serie de impulsuri de la planeta cea mai apropiată de Soare – acea planetă situată cel mai aproape pe circumferinţa spiralei pornind din Soare. Ca urmare Personalul Permanent de pe Pământ este întărit, iar

Conferinţa a fost convocată pe Venus, la ea participând delegaţi veniţi chiar şi de pe foarte îndepărtatele Pluto şi Neptun, care au cerut, după cum era normal, să li se trimită transcrieri ale dezbaterii. Dar de data aceasta toţi cei aflaţi în sistemul solar aveau să fie afectaţi. Soarele însuşi era reprezentat. Prezenţa sa era generală şi predominantă: la un moment dat, în cursul dezbaterilor, lumina deveni mult mai strălucitoare, lăsându-se totodată şi o adâncă şi respectuoasă tăcere – asta a fost tot. Fiecare însă ştia cât de rar era un asemenea eveniment, aşa că gravitatea situaţiei se accentua.

Minna Erve prezida. O femeie energică şi cu un suflet minunat, cu ochi deosebit de captivanţi, care îşi datora evident alegerea poziţiei ei de fiică mai mare a Locţiitorului Şefului.

Conferinţa aproape se încheiase, urmând să se facă numai Instructajul. Cei care nu aveau să ia parte la Coborâre se ridicaseră şi îşi strângeau lucrurile.

Minna Erve continua să vorbească.

— Pe scurt, situaţia este mai gravă ca oricând. Computerele au verificat şi au răsverificat – şi apoi au mai verificat o dată. Lucrul acesta s-a făcut în urma sugestiei primite de Sus – aici Lumina pâlpâi în semn de confirmare, dar nu există nicio îndoială. Echilibrul forţelor planetare exercită puternice presiuni potrivnice care vor atinge punctul culminant cam în zece, cincisprezece ani de acum înainte. În ani omeneşti, desigur. Înainte de a pleca aş vrea însă să vedeţi acest al doilea film, *Prognoză (Detaliu).*

Delegaţii se uitară unii la alţii, dar se aşezară din nou. La urma urmei, Minna putea fi numai exagerat de conştiincioasă, deşi era adevărat că până să ajungă aici şi să fie izbiţi de atmosfera acestei conferinţe speciale, cei mai mulţi nu realizaseră cu adevărat gravitatea situaţiei.

Ei văzuseră deja *Prognoza,* care arăta Pământul ca pe un element ocupându-şi locul în sistemul solar. Pământul păruse sub presiune – în timp ce el şi celelalte planete se mişcau în poziţiile lor normale, în primul rând datorită activităţii crescute de la suprafaţă. Aceasta era slabă la început, dar cutremurele, mareele, fenomenele excesive de tot felul deveneau tot mai evidente. Vremea, întotdeauna neprielnică vieţii de pe acea planetă, deveni şi mai aspră. Calotele glaciare se topiră uşor, provocând dezastre pe coastele mărilor. Cometa îşi adăugase şi ea contribuţia la tulburarea echilibrului deja destul de precar dintre Pământ şi vecinii săi. Reprezentanţii lui Marte şi Venus se arătaseră deosebit de trişti la şedinţă. Ceea ce se întâmpla undeva în cadrul Sistemului (şi, desigur, şi dincolo de acesta) influenţa pe toată lumea, iar vecinii apropiaţi erau sortiţi să simtă primii dezechilibrul. Ultima oară când pământul fusese lovit de criză, atât Marte, cât şi Venus suferiseră, iar amintirea acelui moment era încă

puternică. Dar niciunul din delegaţi, nici măcar aceia de pe Pluto şi Neptun, pentru care locuitorii de pe Pământ erau cu adevărat străini, nu a putut privi sfârşitul *Prognozei* fără să se îngrozească.

Iată ce cuprindea filmul *Prognoză (Detaliu)*: Pământul era prezentat în prim-plan, singur, nici măcar însoţit de Lună. Filmul precedent, arătând Pământul şi Luna ca un atom – ca să zicem aşa – al unei molecule, se concentrase pe schimbările produse în privinţa anotimpurilor, vremii, activităţii tectonice, vegetaţiei. Filmul la o scară mai limitată şi lentă arăta creşterea rapidă a populaţiei, în timp ce pădurile, lumea plantelor şi aceea a animalelor se micşorau, iar pustiurile se întindeau. Deoarece, pe măsură ce viaţa animalelor şi a păsărilor se reducea, fiinţele omeneşti se înmulţeau, pentru a menţine echilibrul lumii vii. Viaţa organică, necesară în echilibrul cosmic, trebuia menţinută pe Pământ, şi pe măsură ce oamenii ucideau şi distrugeau viaţa organică din care făceau parte, creşterea numărului lor menţinea echilibrul. Dar în acelaşi timp agresivitatea şi iraţionalitatea lor sporeau necontenit. Ca de obicei, se desfăşura un proces global – un factor sau o componentă nu putea fi separată de celelalte. Spiritul de agresiune şi iresponsabilitate nu creştea din cauza exploziei populaţiei şi nici această explozie nu se datora numai mişcărilor planetelor – toate acestea erau componente ale unui singur proces global.

Delegaţii priveau cu o amărăciune mereu crescândă cum războaiele, la început locale, deveneau din ce în ce mai crunte şi mai extinse. Spre sfârşit, distrugerea generală a încetat să mai aibă măcar pretenţia de consecvenţă. În decursul unui deceniu, naţiuni care fuseseră duşmane în deceniul precedent deveneau aliate; duşmani care îşi consacraseră vreme îndelungată toate resursele tehnice în vederea măcelăririi reciproce deveneau aliaţi. Tehnologia scăpase de sub control, instrumentele de ucidere şi distrugere în masă deveniră

stăpâne pe situaţie. Când pe planetă s-a ajuns la stadiul denumit pretutindeni în sistemul politic existent drept URGENŢA DE GRADUL UNU, atmosfera tot mai otrăvită a Pământului, emanaţiile însemnând Moarte în masă şi Teamă apăreau radiind în jur şi afectând în primul rând planetele Marte şi Venus – şi tulburarea echilibrului acestora se propaga şi asupra celorlalte planete, chiar şi a Soarelui, după cum se putea constata din Prezenţa sa la Conferinţă.

În momentul în care planetele vor fi ieşit din poziţia de Pericol, vor avea loc, desigur, schimbări în toate sectoarele Sistemului nostru planetar, pe care chiar în clipa de faţă le prognozează – lucrând intens – computerele dintr-un milion de laboratoare.

Penultima fază prezentată de filmul *Prognoză (Detaliu)* păru mai violentă decât ultima. Pământul se zguduia, fâsâia şi se umfla, potopit pe alocuri de stânci care se prăbuşeau, flăcări, lichide în clocot. Oamenii se înfruntau şi se luptau între ei. Se produceau mişcări de masă ale categoriilor inferioare de animale: insecte, lăcuste, şobolani, şoareci. Izbucneau pe neaşteptate epidemii. Popoare întregi piereau din cauza acestora şi datorită faptului că aerul şi apa otrăvite cuprindeau peticele de uscat de pe planetă locuite de oameni. Atât de multe animale şi oameni mureau, încât se părea că globul s-a liniştit, a fost redus la nemişcare. Etapa finală apărea caracterizată printr-o pustiire înspăimântătoare. Se părea că nu mai rămăsese niciun fel de viaţă. Dar chiar din timpul când clocotea acest cazan cu otravă se puteau observa începuturile unui nou sistem – unii oameni se arătau preocupaţi de ceva nou. Îndată ce zguduirile pământului se liniştiră şi Starea de Urgenţă a planeţei trecu, oamenii începură iarăşi să reclădească, să creeze, după cum părea evident din activitatea lor tot mai plină de sens – criza planetei dăduse naştere unei noi rase. Se produsese o mutaţie. Deşi nu mult diferită la înfăţişare de

fiinţa omenească precedentă, noua fiinţă omenească avea puteri de percepţie mărite, o structură mentală diferită. Această rămăşiţă a unei vechi rase sau început al uneia noi avea ca moştenire toată experienţa acumulată de rasa umană, plus, de data aceasta, înzestrarea mentală pentru a o folosi.

Prognoză (Detaliu) se termină şi delegaţii părăsiră sala. Când nu mai rămase nimeni în afară de Echipa de Coborâre, Minna Erve şi cei cam o sută de inşi aflaţi acolo aşteptară politicoşi ca Soarele să plece, dacă El ar fi dorit astfel, dar strălucirea aurie care domnea peste tot rămase constantă. Unii credeau chiar că a devenit ceva mai puternică, ceea ce le-a dat curaj, considerând acest fapt ca un mesaj dătător de speranţă şi manifestând încredere în puterea lor de a săvârşi ceea ce se oferiseră, nesiliţi de nimeni, să îndeplinească. În acel moment Merk Ury se urcă pe podium lângă Minna Erve.

Minna spuse:

— Merk vă va face instructajul. Trebuie însă să vă reamintesc tuturor că ne-a mai rămas puţin timp.

Merk glăsui:

— Mulţumesc, Minna. De fapt, hotărâsem deja să reduc instructajul numai la punctele principale, mai ales că ne-ai arătat deja cu atâta pricepere temeiul acţiunii. Primul punct este următorul – precum şi al doilea şi al treilea: nu trebuie să subapreciaţi greutăţile. Fiecare dintre voi, cei prezenţi în această încăpere, a călătorit mult, desigur, în interiorul Sistemului – unii dintre voi probabil şi în afara lui – şi nu este nevoie să vi se mai spună că a auzi descrierea unui loc nu este totuna cu a lua contact cu el, fapt care constituie încă un motiv pentru a scurta aceste observaţii.

Poate ştiţi cu toţii că la început a existat o îndoială dacă, la urma urmei, ar mai putea exista viaţă pe Pământ după Criza precedentă care a modificat atmosfera. Natura însă este infinit de ingenioasă, creând virtuţi din

deficienţe. Noi am crezut că nimic nu va mai putea trăi pe acea planetă bântuită de uragane, de erupţii vulcanice, lipsită de stabilitate şi predispusă la accidente, dar, de fapt, formele de viaţă s-au adaptat, deşi marea majoritate a vieţuitoarelor nu pot trăi decât în anumite ţinuturi uscate ale Pământului, unde temperatura este mai mult sau mai puţin echilibrată. Cele mai multe regiuni ale planetei sunt prea reci, prea calde, umede, îngheţate, muntoase sau secetoase. Dar vă este tuturor bine cunoscută vietatea dominantă care a apărut cu timpul; cea mai frapantă trăsătură fizică pe care o posedă este sistemul cu care e înzestrată pentru a pompa aer şi lichide. Cu alte cuvinte, se caracterizează prin organele pe care şi le-a creat pentru a trăi într-o atmosferă deosebit de dificilă şi otrăvitoare. Totuşi, până acum, adaptarea sa la condiţiile existente nu este eficientă, iar procesele mentale ale acestei vietăţi lasă de dorit.

Personalul Permanent de pe Pământ a avut totdeauna o unică sarcină, anume aceea de a menţine vie, pe toate căile posibile, conştiinţa că omenirea, împreună cu vietăţile care o însoţesc, animalele şi plantele, constituie un tot, reprezintă o unitate, are o funcţie în întregul sistem, asemenea unui organ sau organism. Sarcina Personalului nostru Permanent a fost întotdeauna extrem de grea, trăsătura principală a acestor fiinţe omeneşti, aşa cum sunt constituite în prezent, fiind incapacitatea lor de a simţi sau a înţelege în oricare alt mod în afară de acela al propriilor lor impulsuri sau funcţii biologice. Ei încă nu au evoluat până la nivelul înţelegerii persoanei lor individuale ca simplă parte componentă a unui întreg, în primul rând al omenirii, propria lor rasă, fără a mai vorbi de conştientizarea omenirii ca o parte a Naturii, plantelor, animalelor, păsărilor, insectelor, reptilelor, toate acestea împreună constituind o mică strună în Armonia Cosmică.

La aceste cuvinte se auziră aplauze discrete, uşoare şi nu întru totul aprobatoare. Deoarece Merk introdusese o

notă literară. Merk zâmbi uşor auzind aplauzele. El ştia prea bine că unii dintre cei de acolo credeau că, deoarece era tehnician, nu trebuia să se răsfeţe recurgând la artele inexacte. Era un manierism printre unii dintre ei să folosească limbajul de specialitate, să dispreţuiască literatura şi să se înarmeze cu un ton glumeţ, trufaş când abordau probleme serioase.

— Fiecare individ al acestei specii se închide în propriul său craniu, în propria sa experienţă personală sau crede că face acest lucru, în timp ce o mare parte din sistemele etice, sistemele religioase etc. Proclamă Unitatea Vieţii; chiar cea mai recentă religie, care, fiind cea mai recentă, este şi cea mai puternică, numită Ştiinţa, are numai foarte intermitente şi necorespunzătoare scânteieri de înţelegere privitor la faptul că viaţa este Una. De fapt, trăsătura caracteristică a acestei noi religii şi faptul pentru care s-a dovedit atât de necorespunzătoare este insistenţa sa de a diseca în mod aprofundat, de a compartimenta, de a clasa, iar unul din cele mai de plâns dintre aceste simptome este neîncrederea şi stângăcia în folosirea cuvintelor.

Aici el zâmbi din nou, destul de victorios. Câţiva râseră.

— Ca să rezumăm aceste câteva observaţii: sarcina noastră, aceea a Personalului Permanent, este întotdeauna de a sădi şi a susţine un adevăr pe care aceste fiinţe nu au fost în stare până acum decât să-l recunoască de formă, o expresie care arată modul de a prezenta pe scurt cel mai mare defect al lor, şi anume incapacitatea de a vedea lucrurile altfel decât ca faţete, şi numai câte una dintre acestea o dată. Adevărul este că Noi, vorbind desigur în calitatea noastră de delegaţi şi reprezentanţi – şi aici Lumina care umplea încăperea străluci puternic o clipă, ca şi cum ar fi confirmat starea de subordine a celor prezenţi – îi putem tolera numai în măsura în care respectă instrucţiunile şi îşi conduc treburile şi viaţa lor comună

astfel încât să se armonizeze cu necesităţile Sistemului. Ei, însă, se pare că nu se simt în stare să reţină acest adevăr foarte simplu un timp mai îndelungat, deşi le-a fost spus mereu şi mereu. Faptul acesta se datorează unei alte trăsături foarte puternice a gândirii lor, şi anume că tot ce li se spune este interpretat în mod denaturat pentru a corespunde propriilor lor prejudecăţi, fie personale, fie de grup, adăugate, ca un alt grăunte, la mulţimea de semiadevăruri la care ţin foarte mult. Aşa încât noi sperăm cu deplină încredere şi am fi putut spera şi în trecut, mai înaintea acestui (iertaţi-mă pentru noua alunecare în literatură) mare salt în viitor din momentul de faţă, sub influenţa Vântului Solar al Schimbării – la aceste cuvinte Lumina străluci ca şi cum ar fi zâmbit, că orice vom avea de spus va fi reţinut în forma sa pură măcar pentru scurt timp şi măcar de câţiva oameni, fiindcă este în firea lucrurilor, sau mai curând este în firea oamenilor, ca acest simplu adevăr: „Omenirea are o datorie de împlinit pentru că face parte din Armonia Universală" să se răspândească în lume alergând ca un câine turbat, să se îndepărteze de substanţa sa, să fie considerat proprietatea absolută a o sută de secte diferite care se războiesc între ele, fiecare pretinzând că versiunea sa, aceea pe care a plăsmuit-o ea, este cea adevărată. Dar timpul acesta a trecut, sau aproape a trecut. Capacitatea de a vedea lucrurile aşa cum sunt în cadrul relaţiilor lor reciproce foarte diversificate – cu alte cuvinte Adevărul – va constitui o parte a utilajului nou care va fi produs în curând pentru omenire. Desigur, mulţumită nu Nouă, ci…

Lumina atinse parcă o strună şi prelungi tonul muzical pe care îl produsese. Fiecare dintre cei prezenţi arăta că el, sau ea, era conştient de cele afirmate de Merk Ury şi că punctul principal, problema centrală, fusese atins. Urmă o iluminare generală şi o precizare a atmosferei individuale a fiecăruia, a câmpului de forţe sau a aureolei.

— După cum ştiţi toţi cei prezenţi, fapt care vi s-a explicat clar din momentul în care v-aţi oferit voluntari, nu poate fi vorba să coborâm în infernul otrăvit şi să rămânem nevătămaţi. Fiecare dintre noi îşi ia viaţa în mâini, căci vietăţile pământene sunt în cele mai multe cazuri răuvoitoare şi ucigaşe din fire, dispuse să tolereze alte fiinţe numai în măsura în care seamănă cu ele, şi sunt oricând în stare să se măcelărească între ele din cauza unei uşoare deosebiri în culoarea pielii sau în înfăţişare. De asemenea, ele nu-i tolerează pe cei care nu gândesc aidoma lor. Deşi acele fiinţe ştiu teoretic foarte bine că suprafaţa locuită a globului este împărţită în mii de regiuni, fiecare cu sistemul său propriu de credinţe religioase sau ştiinţifice, şi deşi ştiu că un individ s-a născut într-o regiune sau într-alta şi într-o credinţă sau într-alta, absolut din întâmplare această cunoaştere teoretică a situaţiei nu le împiedică pe acele fiinţe să urască străinii care vin în mica lor regiune şi, dacă nu-i vatămă, îi izolează pe toate căile posibile. Aceasta înseamnă că dacă nu putem să ne perfecţionăm adaptarea la comportamentul lor, aceste fiinţe îi vor ataca pe toţi membrii Echipei noastre. Trebuie să ne aşteptăm la o asemenea situaţie. Mai mult, trebuie să ne aşteptăm ca acele colonii de pe Pământ care provin din Coborârile noastre anterioare să fi dobândit – sau că multe dintre ele vor dobândi – acelaşi caracter ca al oamenilor în privinţa izolării, a nearmonizării şi ostilităţii faţă de alte comunităţi omeneşti sau că, păstrând în acea infuzie otrăvitoare pe care ei o numesc aer numai amintirea că nu trebuie să se lase influenţaţi de nimic pământesc, ele îşi consacră toate energiile pentru a organiza instituţii a căror menire a fost o dată aceea de a-i ţine pe Coborâtori cu mintea întreagă, dar care acum îşi justifică existenţa numai prin faptul că există. Subliniez faptul că, după cum ştiţi, aceasta nu va fi prima mea Coborâre.

Şi la aceste cuvinte, cei prezenţi schimbară priviri

între ei. De data aceasta însă pentru a se încuraja şi sprijini reciproc. Fiindcă nu era nimeni printre cei prezenţi care să nu cunoască întâmplările dramatice care avuseseră loc în unele Coborâri precedente. Sau cel puţin în acelea despre care existau documente, fiindcă cele mai multe întâmplări nu fuseseră înregistrate nicăieri, fiind destinate să le rămână necunoscute locuitorilor Pământului. Dar în tot Sistemul Solar se povesteau şi se repovesteau diferitele Coborâri anterioare ca legende pentru marele număr al acelora care arătau interes pentru asemenea povestiri. Dar pentru cei câţiva care ştiau că legendele erau adevărate, ceea ce auzeau le suna destul de sinistru, deoarece Legea esenţială prescrisă tuturor copiilor Sistemului de către Tatăl lor era să se iubească unii pe alţii, adică să respecte legile Armoniei. Şi totuşi, atât de aproape de ei, vecinii lor, tulpini din tulpina lor, puls din pulsul lor, energie din energia lor, se aflau pământenii, care nu numai că nu respectau Legea, dar erau dispuşi să-i persecute sau chiar să-i ucidă, în cazul când nu-i ignorau, pe aceia care le reaminteau această lege. O astfel de respingere şi abandonare a Legii din partea unor vecini apropiaţi tindea să-i facă pe ceilalţi să se îndoiască de propria lor siguranţă şi sănătate mintală în viitor – întrucât, la urma urmei, oricine ştia foarte bine că accidente puteau avea loc oriunde şi că administrarea sistemului planetar şi desfăşurarea activităţii de pretutindeni erau şi trebuiau să fie subordonate unei structuri Legale, mult mai întinsă decât aceea cuprinzând numai Sistemul Solar. Pe scurt, şi ceilalţi locuitori ai Sistemului ar putea deveni victime, şi spre aşa ceva s-ar îndrepta şi ei dacă nu ar fi existat harul divin al Luminii.

Merk continuă:

— Când va veni timpul, va fi sarcina noastră să-i trezim pe aceia dintre noi care au uitat pentru ce s-au dus mai înainte pe Pământ, şi să-i recrutăm pe unii dintre locuitorii Pământului corespunzători scopului nostru –

adică pe aceia care au păstrat potenţialul de a evolua în fiinţe raţionale; să întărim totodată cât mai mult şi să apărăm coloniile noastre pe Pământ, pentru a-şi putea împlini sarcina încredinţată lor. Astfel s-au petrecut lucrurile, desigur, întotdeauna. Dar acum se vor realiza toate acestea şi chiar mai mult – Coborârea noastră va însemna sprijinirea populaţiei Pământului pentru a supravieţui viitoarei Catastrofe Planetare în care ar putea pieri tot ce este viu. Dar ne-am mai ocupat de această problemă în cadrul Conferinţei.

Cu riscul de a vă plictisi, trebuie să repet: mi-e teamă – repet, spun încă o dată, subliniez din nou – că nu se pune deloc problema sosirii voastre pe Planeta Pământ în starea în care plecaţi de aici. Veţi pierde aproape în întregime amintirea existenţei voastre trecute. Fiecare dintre voi îşi va regăsi fiinţa, poate singur, poate în tovărăşia altuia, dar numai cu un vag sentiment de recunoaştere şi probabil despărţiţi, dezorientaţi, bolnavi, descurajaţi şi fără a crede, atunci când vi se va spune, care este adevărata voastră sarcină. Vă veţi trezi în cele din urmă, ca să spunem aşa, dar va urma o perioadă, în timp ce vă treziţi, care va fi ca revenirea dintr-o boală sau ca pătrunderea într-un aer curat venind dintr-unul otrăvit. Unii dintre voi poate vor alege să nu se mai trezească, deoarece trezirea va fi atât de dureroasă şi înţelegerea condiţiei voastre şi a condiţiei Pământului, atât de chinuitoare, încât veţi fi ca nişte drogaţi: poate veţi prefera să continuaţi să vieţuiţi în uitare. Şi când veţi fi înţeles că sunteţi în plină trezire, că trebuie să îndepliniţi ceva, veţi fi absorbit destul din caracterul Pământenilor pentru a deveni neîncrezători, posaci, răutăcioşi, bănuitori. Veţi fi ca un om care se îneacă şi care îşi îneacă salvatorul, aşa vă veţi lupta atât de îndârjit, cuprinşi de groaza pe care v-o va da panica.

Iar după ce vă veţi trezi la condiţia voastră adevărată şi vă veţi reveni din ruşinea şi stinghereala pricinuite de constatarea adâncimii până la care aţi căzut, veţi începe

îndeplinirea misiunii de a-i deştepta pe alţii şi vă veţi găsi în situaţia de salvatori ai unui om care se îneacă sau a unui doctor dintr-un oraş în care domneşte o epidemie de nebunie. Cel care se îneacă vrea să fie salvat, dar nu se poate împiedica să lupte. Nebunul are accese intermitente de luciditate, dar între acestea se comportă ca şi cum doctorul i-ar fi duşman.

Aşadar, prieteni, aşa stau lucrurile. Acesta e mesajul meu către voi. Va fi greu. Fiecare lucru, cât de mic, va fi mai greu decât vă aşteptaţi.

Aceasta mă duce la punctul final. Anume că nu e cazul nici unui Instructaj. Cum ar putea fi? Veţi fi obligaţi să uitaţi până la ultimul cuvânt ceea ce auziţi acum. Ba nu, veţi duce cu voi Ordine Pecetluite.

Şi cum unii dintre cei prezenţi îşi rotiră involuntar privirea pentru a vedea unde sunt acestea, Merk spuse în glumă:

— Haideţi, la ce vă aşteptaţi? Un microfilm? Poate vreun manuscris oarecare, pe care va trebui să-l mestecaţi şi să-l înghiţiţi în momente de pericol? Nu, desigur că nu, aveţi încredere în mine – imprimări pe creier, desigur.

Auzind acestea, toţi se simţiră mult mai uşuraţi şi mai liniştiţi, imprimarea pe creier fiind, la urma urmei, doar imprimare pe creier.

— Şi de fapt aţi fost imprimaţi deja, mulţumită…

Lumina străluci puternic o clipă – străluci puternic şi îşi menţinu intensitatea.

— Da. Avem asigurarea Absolută că imprimarea îndeplinită de noi pe creier a fost de cea mai bună calitate. O veţi găsi în întregime acolo când veţi avea nevoie de ea…

Strălucirea creştea şi se auzea un zumzet continuu care te înfiora şi avea ca efect încurajarea şi liniştirea tuturor – era, cum credeau unii dintre cei prezenţi, ultima fază a Imprimării. Toţi îşi dădeau seama acum că sosise Momentul final. Minna Erve, cu ochii strălucind de lacrimi,

deşi ispitită să rămână cu toţi ceilalţi, se strecură afară nevăzută, fără să-şi ia nici măcar un bun-rămas formal, în timp ce Merk Ury coborî de pe podium şi se aşeză în mijlocul sălii, împreună cu ceilalţi. Toţi şedeau liniştiţi reglându-şi aparatele de respirat. Urmă o tăcere adâncă şi blândă peste care se suprapunea un zumzet puternic. Fiecare îşi concentra mintea asupra gândului: „Nu uita, aminteşte-ţi de acest moment, păstrează-l Mereu…”, dar rotirea aurie din acel moment cuprinse întregul spaţiu pe care-l ocupau cei de faţă într-un vârtej de Lumină, în care ei erau atomi în rotaţie. Presiunea crescu. Sunetul deveni mai înalt. Era ca o melodie la flaut. Lumina părea acum o explozie de portocaliu care se întuneca, devenind roşie, pulsând şi zvâcnind ritmic. Tânguitul înalt şi ameţitor al Sunetului fu absorbit de pulsul continuu al strălucirii roşii. Fiecare se găsi deodată singur, toată cunoaşterea de sine şi puterea sa de înţelegere concentrându-se în urechi, unde simţea bătând constant, mereu şi mereu şi mereu şi mereu, pulsul roşu intens.

Absorbit în sunet, absorbit în mare, o mare care se leagănă, *bum şşş buum şşş buum…* buf buf, buf buf, buf buf, buf buf, buf buf, înăuntru şi în afară, da, nu, da, nu, da, nu. Negru şi alb, venind şi plecând, în afară şi înăuntru, în sus şi în jos, *nu,* da, *nu,* da, *nu,* da, unu, doi, unu, doi şi trei sunt eu, trei sunt eu, TREI SUNT EU. Eu în întuneric, într-un întuneric care pulsează, ghemuit, ţinându-mă bine, apucând strâns, buum, şşş, buum, şşş, legănat şi legănându-mă, undeva în spatele porţii, undeva în faţa uşii, învăluit de o lumină roşie coagulată, simţind apăsare, şi durere, şi apoi iar AFARĂ într-o lumină albă, largă, în care se mişcă forme şi scânteiază şi sclipesc obiecte.

E un copil tare bun, a fost o naştere liniştită şi normală şi nou-născutul a adormit imediat.

Vai, e bolnav şi-i vine greaţă, are gura mare şi miroase a vomă, un stomac care se leagănă cum se

leagănă şi copilul, vai, foarte bolnav; prea plin şi prea gol şi flămând şi umed şi miroase şi vai, miroase şi e întuneric şi lumină, întuneric şi lumină, unu şi doi, trei sunt *eu.* Şi

E un copilaş cuminte, *doarme tot timpul.*

Mă lupt să mă ridic agăţându-mă de ceva din jur şi luptându-mă să mă depărtez de stomacul bolnav, care zvâcneşte, de mirosul de vomă, mă lupt şi mă apuc de orice pot şi mă rostogolesc şi urlu cufundat într-un infern de lipsuri, trebuie să am, trebuie să am, trebuie să am. A! Atunci ridică-te în două picioare, trebuie să mă ridic şi să umblu, să umblu oricum şi în orice mod şi oricum în picioare şi să plec de aici, trebuie, vreau, dar ei mă leagănă, şşşşş, îmi cântă, şşş, mă pocnesc în cap cu somnifere, calmante, siropuri, medicamente şi doctorii.

Băieţel, fii cuminte şi dormi.

A, eu dorm, jos, printre oamenii morţi, înfăşurat în coconul de căldură, numai pântece şi dos ud care pute, trebuie să mă trezesc, trebuie să mă trezesc, *ştiu* că există o stare mult mai trează decât asta, *ştiu* că trebuie să fiu treaz şi să exist dar…

Fii cuminte, *copilaş, te voi legăna să dormi.*

E un copilaş cuminte, *a dormit întotdeauna mult.*

E un copilaş cuminte, *nu face nimănui necazuri.*

E un copilaş cuminte, *a dormit întotdeauna, cât e noaptea de lungă.*

Alerg şi mă târâi şi lumea întreagă e pentru mine carapacea în care sunt închis; ating şi pipăi în jur cu degetele şi adulmec şi gust totul, iar o dungă de praf pe podea e o minune; razele soarelui, luminându-mi pielea, sunt un întreg continent, lumina există şi întunericul există, iar întunericul există ca să-mi pot aduce aminte; acolo în spate este o uşă, pe acolo am venit aici, pulsând, pulsând, unu şi cu doi şi cu mine fac trei, şi văd o lumină ţesută dintr-un milion de fire schimbându-se după cum se schimbă ziua, lumina, marea minune, lumina ieşită din întuneric, a, lăsaţi-mă să miros şi să cresc şi să descopăr şi

să mă lupt, dar *Fii* cuminte, *copilaş, te rog, stai cuminte.*

E un băiat atât de energic, mă sleieşte de puteri, Dormi copilaş, pentru Dumnezeu!

Nu poţi să stai o clipă liniştit.

Erai un copilaş atât de cuminte.

Sunt împins înapoi să dorm în timp ce mă lupt să mă ridic, sunt împins înapoi aşa cum îneacă cineva un pisoi, sau cum se luptă un copil care vrea să se trezească, dar e împins înapoi de glasuri şi cântece de leagăn şi păcăleli şi bruftuieli, pedepsit prin tonul glasurilor şi prin tăcere, chinuit să adoarmă cu doctorii, siropuri, păpuşi şi narcotice.

Totuşi lupt disperat, ca o pisicuţă care încearcă să se caţăre afară din găleata de zinc cu pereţii lunecoşi în care a fost aruncată să se înece, o pisică nedorită, inutilă, mai bine să fiu mort decât viu, mai bine adormit decât treaz, dar eu mă lupt, sus şi iar sus după lumină, salutând acum întunericul ca pe o altă ţară, un cadru diferit, o stare diferită a Luminii, stau culcat în întuneric şi recunosc Noaptea, dar *Dormi, copilaş, de ce nu dormi?*

Îmi face necazuri, niciodată nu vrea să doarmă. Dar m-am ridicat, sunt în picioare şi alerg, iar descoperirea tonurilor şi sunetelor Luminii este ziua mea cu somn şi cu patul care aşteaptă să mă prindă de călcâi şi să mă tragă în jos, jos, jos, iar ziua mi se spune când mă înfurii, arţăgos şi agitat de atâta oboseală, acel duşman care distruge dorinţa de a descoperi, de a mă minuna şi de a mă bucura

Culcă-te şi dormi, *culcă-te şi te odihneşte Fii băiat* cuminte *şi* dormi *puţin.*

Şi când noaptea vine şi mă înfurii din nou, acea oboseală mă dă gata iarăşi şi iarăşi sau când sunt cuprins de furie fiindcă sunt încă treaz şi încă am mult de mers, strălucirea luminii pe o frunză este un semnal, iar căderea picăturilor de ploaie, o tobă cât se poate de zgomotoasă

A, te rog, dormi *acum, copilaş, e timpul să* dormi, *Pentru numele lui Dumnezeu, dă-mi puţină odihnă şi*

linişte.

Pentru numele lui Hristos, dormi.

Singur, în întuneric, şi la o parte din drumul tuturor, strig şi zgâlţâi barele patului, iar în cele din urmă adorm ca ei să mă poată iubi, adorm, învăţ să adorm. *E un băieţel atât de cuminte, doarme bine.*

Nu-mi mai face chiar atât de multe necazuri acum, a încetat să mai stea treaz atât de mult ca înainte. Slavă Domnului, doarme.

Mă duc la şcoala lor acum şi învăţ să fiu cuminte.

Sunt acum un băiat cuminte, sunt liniştit şi cuminte.

Unu şi cu unu fac doi.

Şi al treilea sunt Eu.

Eu, aproape bătut şi izgonit înapoi în întuneric, eu, silit să tac, ascultând de reguli, de orare, un copil rău îmblânzit, eu, acela care dormea ascultător.

Dar înapoi în întuneric, în adâncul minţii mele este locul unde ştiu foarte bine că se află uşa, în spate sau în faţă, în sus sau în jos, dincolo de Buum, şşşş, veşnicul bubuit, pulsaţia, ritmul, acel unu şi cu doi, acel unu şi cu doi, pe acolo, cine ştie care s-au unde – eu ştiu. Eu ştiu, îmi amintesc. Îmi amintesc? Da, îmi amintesc. Trebuie să-mi amintesc. Acolo. Unde?

Micile zile albe pâlpâie din ce în ce mai iute: plici, plici, plici, vin şi pleacă, alb cu felii de întuneric între ele, zilele pentru viaţă şi nopţile pentru

Somn

Nu doarme bine, doctore, îi trebuie un somnifer.

Zilele scurte pâlpâie şi nopţile sunt ucise cu pilule. Dar doarme bine, e sănătos, ordonat şi *cuminte.*

Şi acum, cel mai bun medicament dintre toate, dulcele vis, dulcile vise de noapte şi mai dulcile vise de zi. O visez pe Jeannie cu părul castaniu deschis şi cu picioarele depărtate ca nişte braţe iubitoare.

Între timp am crescut şi am plecat; muncesc şi tot ce fac este conform regulilor, ordonat, acceptat social şi

corect, şi acum dorm mai puţin decât am dormit vreodată în viaţa mea, pentru a avea acest scurt răstimp trecător şi fericit, departe de acel pat care e familia, mai înainte de a deveni eu acel pat de puf care e familia; sunt tânăr, visele mele şi viaţa mea sunt una, braţe albe în jurul gâtului meu, şi mă înec, mă înec, ea şi cu mine, el şi cu mine, mă duc la fund printre oameni morţi. La fund.

Vai, doctore, dă-mi, te rog, o pilulă să mă facă să dorm. Vai! Lucrez prea mult şi, vai, sunt îngrijorat din cauza căsniciei mele; vai, sunt îngrijorat din cauza slujbei mele şi, vai, nu suport ce gândesc. Vai, dă-mi o pilulă şi dă-mi o băutură şi dă-mi o ţigară şi dă-mi un narcotic, dă-mi destulă mâncare să mă ameţesc, dă-mi acum tot ce primeam când eram un copilaş, dă-mi ce m-ai învăţat să-mi trebuiescă înainte chiar de a vorbi sau de a merge, dă-mi orice-ţi place, dar fă-mă să dORM, căci în întunericul în care era o dată o uşă (oare mai e încă?) se află singurul loc pe care pot să-l suport cât de cât fiind încă în viaţă. Niciodată n-am învăţat să trăiesc treaz. Am fost pregătit numai pentru somn. Vai, ajută-mă să dorm şi să-mi petrec toată viaţa dormind. Şi dacă apăsarea adevăratei memorii mă trezeşte înainte de a avea nevoie, dacă necesitatea a ceea ce trebuie să fac îmi înjunghie somnul, atunci, pentru numele lui Dumnezeu, doctore, *neapărat,* dă-mi narcotice şi fă-mă să visez mai departe.

Acum viaţa se subţiază mereu şi, când ajunge la capăt, narcoticul o subţiază şi mai mult, am mai puţină viaţă pentru dragoste, mai puţin loc pentru mâncare, mai puţin stomac pentru băutură, iar somnul vine greu şi trece repede, iar dormitul nu mai este prăbuşirea într-o groapă neagră unde totul e uitare până ce sună deşteptătorul. Nu, somnul e scurt şi intermitent şi plin de amintiri şi de gânduri, iar întunericul nu este niciodată destul de întunecat.

Dă-mi, te rog, nişte pilule, dă-mi mai multe pilule, TREBUIE SĂ DORM.

Nu, nu-mi fac plăcere nopţile în care citesc, gândesc, vorbesc şi pur şi simplu trăiesc, nu, vreau să dorm, trebuie să dorm.

Într-un salon lung şi îngust, unde şaizeci de bătrâni în pijamale de spital sunt trimişi la culcare de asistente, cum sunt trimişi copilaşii seara la ora nouă, o soră trece pe la toţi cu şaizeci de doze de SOMN.

SOMN UŞOR

În saloanele dintr-un milion de spitale, în cabinetele pentru consultaţii ale unui milion de milioane de doctori se întind un milion de milioane de milioane de mâini.

Doctore, dă-mi nişte pilule să mă facă să dorm. SOMN UŞOR

Cum se învârte Pământul, o jumătate a lui e întotdeauna în întuneric, iar din jumătatea întunecată se ridică un vaiet: Vai, nu pot să dorm. Vreau să dorm, nu dorm destul, daţi-mi pilule să mă facă să dorm, daţi-mi alcool să mă facă să dorm, daţi-mi sex să mă facă să dorm.

SOMN UŞOR

În spitalele de boli mintale, unde milioanele care s-au ţicnit, crăpându-şi mintea ca să poată pătrunde în cele din urmă lumina, pilulele sunt asemenea capsulelor alimentare aruncate în troacele cu hrană de la fermele de păsări, DORMI, seringile pătrund în braţele întinse, DORMI, garourile de cauciuc legate pe braţe pentru oprirea sângelui picură, DORMI

DORMI, pentru că nu eşti încă mort.

Trebuie să mă trezesc.

Trebuie neapărat să mă trezesc.

Mă simt zbătându-mă şi luptând ca şi când aş fi cufundat la un kilometru adâncime într-o apă îngroşată care mă târâie la fund, dar mult deasupra capului, în straturile de apă de la suprafaţă, văd valurile dantelate şi razele soarelui, în care joacă şi înoată peşti strălucitori, vai! Lăsaţi-mă să urc, să vin sus la suprafaţă jucând ca un dop sau ca un delfin care face salturi în lumină. Lăsaţi-mă

să zbor ca un peşte zburător, un peşte al luminii.

Ei mă ţin la fund, mă leagănă pe fundul mării, caută să mă liniştească şi-mi cântă cântece de leagăn: DORMI şi în curând te vei simţi bine.

Mă lupt să urc la suprafaţă, ca şi cum aş fi la un kilometru adâncime sub o masă grea de pământ negru nefertil, iar deasupra pământului ar fi lespezi de piatră, mă lupt din greu şi strig: Nu, nu, nu, nu, încetaţi, nu vreau, nu vreau, lăsaţi-mă să mă trezesc, trebuie să mă *trezesc,* dar

Şşşş, linişte, DORMI; acul seringii lunecă uşor şi adânc, iar eu cobor în genunea neagră şi întunecată, unde fundul mării este un pământ format din schelete minuscule, grohotiş de continente erodate, solzi de peşti şi plante moarte, pământ nou pentru cultivat. Dar nu-mi trebuie. Eu nu cresc ca plantele, nu înmuguresc, plutesc prin apă ca un cadavru sau un pisoi înecat, capul mi se rostogoleşte în timp ce plutesc şi apa neagră lunecă peste mine, întunecată şi grea.

Doarme bine, domnule doctor, da, doarme bine, da, e foarte liniştit, da, nu-mi face deloc necazuri.

Dar eu trebuie să mă trezesc.

Sunt însă legat de mâini şi de picioare. Sunt înfăşurat complet în panglicile algelor din Marea Sargaselor şi mă rostogolesc neputincios pe fundul oceanului, jos printre morţi; ochii mi s-au întunecat, somnul din mine e mai puternic decât nevoia de a mă trezi şi a lupta.

Trebuie să mă trezesc.

Domnule doctor, e foarte slăbit acum. E foarte agitat între injecţii. Pare tulburat, zăpăcit, incapabil să mai mănânce, dă impresia că vrea să adoarmă din nou, nu vrea să se trezească, s-a înfuriat când i-am spus: noi credem că acum ar trebui să te trezeşti.

Soră, cum pot să mă trezesc când îmi spui mereu: taci, taci, taci, şşşş, şşşş? Eu sunt pe fundul mării, printre morţi, iar dulcele somn are vise pe care lumina zilei nu le-a cunoscut niciodată; e mai bine să dormi unde pot veni să te

viziteze visele, vise dulci pline de făgăduieli, vizitatori fermecători care vin de *acolo,* care ştiu şi îţi spun că în urma ta (sau înaintea ta), pe fundul mării (sau deasupra), se află uşa care duce sus şi afară în plăcuta lumină a zilei.

Ei bine, cum te simţi acum?

Cum mă simt?

Am vrea să ştim cum îţi este.

Cum îmi este?

Ai dormit bine şi credem că acum, o dată ce eşti odihnit, ar trebui să poţi să-ţi aminteşti cine eşti.

Cine eşti?

Sunt doctorul Y.

Nu cunosc pe nimeni cu acest nume.

Nu-ţi aminteşti de mine?

Nu trebuie să-mi amintesc.

Nu. Dacă nu vrei. Dar tu cine eşti?

Cum adică? Nu poţi să mă vezi?

Adevărat! Pot să te văd foarte bine.

Atunci asta-i tot.

Poţi să-ţi aminteşti acum, eventual, cum te cheamă? *Numele* meu! Dar am avut atât de multe nume. Vezi, am aflat ceva despre tine, dar ar fi mai bine dacă ţi-ai aminti totul singur. Poţi să încerci?

Pot.

Bine. Atunci?

Ar trebui să fac ceva. Ştiu asta. Da, ştiu *asta.*

Ce anume?

Nu asta, nu aici. Acolo.

Acolo? Unde? Poţi să-ţi aminteşti câtuşi de puţin? Da, îmi amintesc.

Ce anume?

Nu. Cine.

Da, asta vreau să spun.

A fost acolo, ştiu că a fost. Trebuie. Trebuie să ne amintim.

Noi?

Este legea lui Dumnezeu.

A, înţeleg, bine, bine. Ei bine, acum odihneşte-te puţin. Nu te-ai purtat rău prima dată când te-ai deşteptat cu adevărat.

A! Dar am fost ceva mai treaz decât acum. Asta nu înseamnă deloc că sunt treaz.

A, bine, bine.

Înseamnă cunoaştere. Armonie. Legea lui Dumnezeu. Asta e ceea ce este. Lasă-mă… lasă-mă, trebuie… *lasă-mă să mă scol!*

Haide, haide, şşşşş, nu te agita atât, fii băiat bun. Soră, vrei să vii un moment? Acum e bine. Aşadar ne vedem mâine, profesore.

Mâine? *Nu.* E prea târziu. Trebuie să mă trezesc. Dormi, dragă. Asta e, dormi. Fii băiat bun.

Pacientul e profesorul Charles Watkins, de la Facultatea de Limbi Clasice, Universitatea Cambridge. Căsătorit, doi fii. Vârsta, 50. Un portofel a fost găsit pe stradă în Parlament Square cu o fotografie de familie, restul conţinutului lipsind. Poliţia a constatat că fotografia se potriveşte cu aceea pe care i-au făcut-o la gară în noaptea când a fost adus la spital. Soţia a fost înştiinţată că soţul ei e aici. S-a vorbit cu ea la telefon. I s-a sugerat să aştepte până ce-şi aminteşte cine este. A acceptat cu multă înţelegere. Dar cercetaţi de ce soţia nu i-a semnalat dispariţia. Am căutat să aflu, dar am obţinut un răspuns evaziv. Am văzut pacientul în dimineaţa aceasta. Arată evident odihnit, nu mai vorbeşte singur, pe scurt, e mai bine. Nu răspunde la numele său. Sugerez să încercăm o jumătate de duzină de şocuri electrice.

DOCTOR X.

Având în vedere îndoiala mea fermă că acest tratament i-ar putea fi binefăcător pacientului, sugerez amânarea aplicării şocurilor electrice câteva zile. I-am scris doamnei Watkins. Desigur că ar trebui să i se spună mai mult decât a fost posibil în cadrul unei convorbiri

telefonice.

DOCTOR Y.

Ei, cum te simţi astăzi?

Astăzi e?

Astăzi este luni, 15 septembrie.

Ar trebui să fac ceva astăzi. Ştiu că ar trebui.

O prelegere? Un seminar? O conferinţă?

Da, da, da. Asta e. Ei mi-au spus. Mi-au spus că ar fi ceva de făcut. Dar ar trebui… trebuie să mă scol. Nu ai încă destulă putere.

Sunt bolnav?

Nu fizic.

Atunci de ce nu am putere? Sunt slăbit?

Domnule profesor Watkins, ţi-ai pierdut memoria. Cine e profesorul Watkins? Acesta e numele celeilalte persoane?

Nu, e numele tău.

Al meu? A, nu!

Ba da, este.

Ce predau?

Greaca, latina. Chestii din astea.

Nu predau *nimic.* Ce chestii? Nu există niciun nume pentru aşa ceva. Ar trebui… ar trebui să fiu… spune-mi, ai fost şi tu acolo?

Unde, profesore?

La prelegere? La instructaj?

A! Ai fost instruit, aşadar?

Da, da. Îmi amintesc *bine.* Eu. Şi *El,* desigur, şi… şi… cine? Erau o mulţime, da…

Continuă.

Eminenţa-Sa. Da. Lumina. Asta este, da, desigur. Dumnezeu tatăl. Amin, Amin, Amin. Iar noi eram, *da,* asta eram noi şi de aceea sunt eu aici, dar m-am rătăcit prin acele ţinuturi.

Ţi-ai pierdut memoria, profesore, şi ai fost găsit rătăcind pe malul Tamisei.

Vai, Dumnezeule, cred că s-a curăţat până acum, sper că acum e într-adevăr iarăşi curată.

Nu era curată?

Plină de cadavre, ştii tu.

A, sunt sigur că nu era aşa. Tamisa nu e tocmai un fluviu curat, dar nu prea colectează cadavre.

Tamisa? Tamisa?

Da, erai pe chei. Poliţia te-a găsit acolo.

Nu-mi amintesc nimic din toate astea.

Am să te ajut. Arătai ca şi cum nu mai dormiseşi într-un pat de nu ştiu cât timp.

Păi, fireşte că nu!

Luaseşi masa, cum a stabilit poliţia, dar erai foarte obosit.

Luasem masa, vai, Dumnezeule, da, vai, vai, *nu.*

Era lună nouă…

Dimpotrivă, era lună plină.

Bine, bine.

Tamisa, spui. E un fluviu cu maree. Nu ca celălalt. Fluviul vine şi pleacă, vine şi pleacă, o maree, unu şi cu doi şi cu mine fac trei. Trei. Un fluviu cu maree e ca o suflare, respiraţie, alimentând pământul cu peşte şi… Cine? Cine?

Profesore, te rog, gândeşte-te la ce-am spus. Nu începe să divaghezi din nou. Te rog, încearcă să-ţi aminteşti.

Doamne. Mă gândesc. Trebuie să folosesc cuvinte când vorbesc cu tine. Eliot. Trebuie să folosesc cuvinte. Dar dacă nu Dumnezeu, atunci ce?

Aşadar eşti şi Dumnezeu, nu?

Şi tu.

Eu nu ţintesc atât de sus, te asigur.

Eşti prost. N-ai încotro.

Bine, bine, odihnă plăcută. Îi voi spune doctorului X. Că mi se pare că progresezi. Ne vedem mâine. Vei fi în grija mea timp de câteva zile. Doctorul X. Pleacă în concediu.

Doctorul X?

A fost la tine ieri. A spus că l-ai văzut.

Nu-l poţi *vedea.* Ţi-am spus. Nu e acolo.

Pe mine poţi să mă vezi, nu-i aşa?

A, da, chiar foarte clar.

Dar nu şi pe doctorul X?

Nu, ei e un trup foarte solid. Nu-i decât un animal fără lumină. Fără lumină. Fără Dumnezeu. Fără soare.

N-aş spune asta, ştii.

Tu ştii? Poţi să vezi? De acolo, de unde este lumină? Acolo doctorul X. Nu ar putea exista. Numai aceia care au lumină pot fi văzuţi din ţara luminii. Tu ai putea fi văzut acolo. Lumina ta arde, este o lumină mică, dar constantă.

Ce fel de lumină?

Lumină de stele.

Mulţumesc. Cred însă că eşti prea aspru cu bietul doctor X. El încearcă să te ajute. Conform cu lumina lui.

Poftim, exact ce-am spus şi eu. Nu are importanţă ce spune sau face el. El nu există. Nu pot să-l văd decât dacă fac mari eforturi.

Bine, bine, ne vedem aşadar mâine.

Pacientul manifestă halucinaţii religioase. Paranoic.

Personalitate disociată. Cred totuşi că e mai coerent decât înainte. Nu am primit încă niciun răspuns din partea doamnei Watkins.

DOCTOR Y.

Stimate domnule doctor Y.

Vă mulţumesc pentru scrisoarea dumneavoastră foarte amabilă şi pentru explicaţiile pe care mi le-aţi dat în legătură cu soţul meu. Am fost, desigur, foarte mâhnită după convorbirea telefonică cu dr. X., pentru că sunt neiniţiată în domeniul tulburărilor mintale şi dânsul nu mi-a spus prea multe. Dar înţeleg foarte bine că dacă soţul meu şi-a pierdut memoria, nu prea se poate spune mare lucru. Nu cunosc niciun motiv special pentru care soţul meu ar trebui să se afle „sub tensiune”, cum v-aţi exprimat

dumneavoastră. Nimic altceva decât lucrurile obişnuite. Dar eu nu sunt neapărat persoana care să ştie lucrurile acestea. Nu mă amestec în problemele soţului meu. Astfel că n-am cum să vă spun dacă a avut vreo mare supărare sau ceva de felul acesta. Motivul pentru care n-am informat poliţia când a dispărut este că, uneori, face anumite lucruri pe care le ţine secrete şi nu i-ar plăcea dacă m-aş amesteca. Cred că ar fi mai bine dacă l-aţi întreba pe Jeremy Thorne, care locuieşte pe Rose Road la nr. 122, în Little Minchener, lângă Cambridge, el ştie mult mai multe despre planurile soţului meu decât mine. Nu cred că domnul Thorne s-a înapoiat încă, îşi petrece concediul în Italia împreună cu soţia. Sper însă că se vor înapoia curând.

Cu cele mai bune sentimente, FELICITY WATKINS

P. S. M-aţi întrebat despre relaţiile dintre soţul meu şi copiii noştri. Când e aici, suntem o familie foarte fericită. M-aţi întrebat despre eventualele scrisori care s-ar fi putut să-l supase. Sunt scrisori care au sosit aici chiar înainte de a pleca el la Londra, dar, dacă nu este absolut necesar, aş prefera să nu le citesc. Vi le voi trimite dumneavoastră dacă socotiţi că ar ajuta la ceva.

Profesore, arăţi mult mai bine. Cum te mai simţi?

De ce nu mă lăsaţi să dorm? Mă treziţi mereu.

Ieri erai furios pe noi că te silim să dormi.

Chiar aşa?

Da, ne-ai făcut în toate felurile şi ai spus că încercăm să te zăpăcim.

Zăpăcit, zăpppăcit, zăpppăcit, zăp… cuvântul ăsta sună exact ca – ceea ce exprimă. Cuvinte… sunete. Un cuvânt greoi şi anost. Zăp. Poc. Poc, poc, poc, poc, poc, poc. Zăp, zăp, zăp, zăp. Are culoarea… Care? Ştiam. Dar nu acum. Sunetul – ăsta e important… da…

Cred că te simţi mult mai bine. Ai o culoare sănătoasă în obraji, evident, eşti mult mai energic şi ai ochii limpezi.

Cei cu ochii de azur. Cei cu ochi scânteietori. A, *nu,* trebuie să dorm din nou acolo unde sunt *Ei.* A fi treaz înseamnă a dormi.

Nu, profesore. Ridică-te. Mi-e teamă că nu te mai putem lăsa să dormi. Ai dormit destul.

De ce-mi spui mereu profesore?

Profesorul Charles Watkins, Acacia Road nr. 15, Brink, lângă Cambridge.

Dar eu nu vreau asta. Nu vreau să accept asta.

Mă tem că nu ai încotro, profesore. Noi ştim cine eşti.

Dar eu ştiu că nu sunt.

Sau, de fapt, începi să-ţi aminteşti, deşi nu vrei să recunoşti asta.

De ce spui *sau*? *Şi* este mai potrivit. E amuzant. Chiar am observat. Lumea spune Sau, Sau, acesta sau acela, din cauza lui poc, poc zăp, zăp… înăuntru sau afară, negru şi alb, da şi nu, unu şi doi, succesiunea sau-sau derivă din asta, ritmul, zăp, zăp, din sânge, dar nu eşti sau-sau câtuşi de puţin, eşti şi, şi, şi, şi, şi.

Orice ar fi, profesore, trebuie să accepţi cine eşti. Îţi spun adevărul. Acceptă asta – şi încearcă să mergi mai departe pornind de aici.

Dar dacă aş merge mai departe ar însemna că am început. Toate acestea nu înseamnă nimic pentru mine. Numele nu este nicidecum al meu. Totul este un vis.

Dragă profesore, e vorba de viaţa ta.

O viaţă de vis. O viaţă care este un vis. Un vis…

Nu! Cred că totuşi n-am să te las să adormi din nou.

A! Trebuie să dorm. Chiar vreau să dorm. Nu aici. Acolo. Ce-am spus mai înainte nu este ce-aş fi spus dacă ştiam ce ştiu acum. Pot să-mi petrec toată viaţa dormind. Da. Toţi ne petrecem viaţa dormind. Da. Şi tu.

Profesore Watkins, îţi dai seama că eşti internat de o lună întreagă în acest spital? Este Spitalul Central. Erai într-o stare de şoc când ai fost adus aici. Umblaseşi pe

străzi fără nicio ţintă şi poliţia te-a găsit pe cheiul Tamisei. Rătăceai la întâmplare, erai tulburat şi vorbeai de unul singur. Ţi-am administrat sedative. Apoi, când se părea că nu-ţi merge deloc mai bine, am încercat un medicament să te ajutăm să-ţi aminteşti cine eşti – adeseori provoacă o stare de somnolenţă, dar în cazul tău te-a făcut foarte somnoros. Cât a fost de bun este o chestiune discutabilă. Dar fapt e, şi îţi repet ca să nu uiţi, că eşti în acest spital de o lună. Abia acum ţi-am descoperit numele, profesia, adresa. Ştim şi ceva mai mult, dacă vrei să ştii… Ei bine? Haide, încearcă!

Ce spui este numai ce ştii. Îmi spui că este aşa. Dar dacă îţi spun ce ştiu eu, nu eşti de acord.

Spune-mi atunci ce ştii. Acum de ce râzi? Îţi dai seama că n-ai mai râs până acum? E prima dată când te văd râzând.

Doctore, nu-ţi pot vorbi. Înţelegi asta? Toate cuvintele pe care le spui cad în gol şi nu mă reprezintă, nici pe mine, nici pe tine. Nu te reprezintă câtuşi de puţin. Eu te pot înţelege. Eşti o luminiţă. Dar eşti o luminiţă plăpândă. Nu eşti cuvintele pe care le spui.

Bine, bine! Odihneşte-te atunci. Culcă-te şi odihneşte-te. Dar înainte de a adormi încearcă să-ţi reaminteşti: eşti Charles Watkins. Locuieşti şi lucrezi în Cambridge de mulţi ani. Predai limbile clasice. Ţii cursuri. Şi nu trăieşti singur – nicidecum. Ne vedem mâine.

Azi cum te mai simţi? A, stai cuminte! Ai visat, nu-i aşa?

Visez acum.

Nu. Acum eşti treaz. Vorbeşti cu mine, doctorul Y.

Nimic deosebit. Un vis, doar atât.

Ba da, este ceva deosebit. Aceasta este realitatea. Celălalt este visul.

Cum ştii asta?

Mi-e teamă că trebuie să mă crezi pe cuvânt.

Dacă ar trebui să fac aşa ceva, mi-ar fi teamă. Nu pot

accepta cuvintele ca fiind lipsite de sens. Cuvintele îţi ies din gură şi cad la pământ. Sunt cuvinte în schimbul a ce? Aşa stau lucrurile? Visele sau viaţa ta. Dar nu este vorba de *sau,* asta e important. Este *şi.* Ambele există. Şi visele, *şi* viaţa ta. Acolo poţi vorbi, poţi vorbi. Eu visez orice aş face, fie că dorm, fie că mă trezesc.

Bine, bine, profesore. Ne vedem mâine. Poate că trebuie să încercăm un nou tratament.

Acest pacient nu e mai bine decât era săptămâna trecută, când am plecat. Nu văd ce alternativă am putea avea la tratamentul cu şocuri electrice.

DOCTOR X.

Propun o confruntare cu soţia lui său, dacă putem da de ei, cu nişte prieteni.

DOCTOR Y.

Dacă nu intervine nicio schimbare în următoarele două sau trei zile, trebuie să-l transferăm la spitalul North Catchment din Higginhill. Aş vrea să-ţi reamintesc că acest spital este pentru internări pe termen scurt.

DOCTOR X.

Nu este neobişnuit să extindem cele şase săptămâni cu încă trei. Propun să procedăm aşa.

DOCTOR Y.

Numai dacă putem cădea de acord în privinţa tratamentului cu şocuri electrice. Ar putea fi un motiv de prelungire.

DOCTOR X.

Nu sunt împotriva acestui tratament. Dar, ca o propunere interimară, renunţaţi la toate medicamentele, inclusiv somnifere, şi vedeţi ce se întâmplă.

DOCTOR Y.

De acord.

DOCTOR X.

Cum te simţi azi, profesore?

Cum vezi.

Arăţi mult mai vioi.

Nu mi s-au dat niciun fel de medicamente de douăzeci şi patru de ore.

Am crezut că s-ar putea să te ajute să-ţi aminteşti.

Sora mi-a spus că mi s-au dat narcotice tot timpul, de când am fost internat.

Ţi-am spus că ţi-am administrat câteva tipuri de sedaţi ve. Apoi am încercat un tratament la care ai reacţionat într-un mod foarte personal – ai dormit aproape continuu, prin urmare am oprit tratamentul mai repede decât am fi făcut-o în mod normal.

Gândesc mai limpede acum. Doctore Y?

Da, profesore.

Trebuie să îţi pun o întrebare serioasă.

Te rog, întreabă.

Atitudinea ta faţă de mine e următoarea: trebuie să-l fac să-şi amintească ceea ce ştiu eu că e adevărul în privinţa lui.

Da, aşa e. Desigur.

Dar asta înseamnă că nu mă iei în serios. Nu m-ai luat niciodată în serios până acum.

Drept răspuns, tot ce pot să-ţi spun este că ţi-am acordat din timpul meu şi din grija pe care o am pentru pacienţi mai mult decât am acordat oricui altcuiva de multe luni de zile.

Nu, nu vreau să spun asta. Îţi spun doar că nu sunt ceea ce spui tu că sunt. Ştiu bine asta. Sau, dacă mă numesc aşa, nu ăsta-i principalul. Tu însă nu faci decât să susţii şi iar să susţii mereu acest lucru.

Continuă, explică. Ascult.

S-ar putea să fiu orice altceva. Aş putea fi…

Ce? Dumnezeu, poate?

Cine a spus asta?

Tu ai spus-o.

S-ar fi putut să mor în război.

A! Ai fost deci în război.

Ca toată lumea.

Unii mai mult decât alţii.

Toţi am fost în război.

Şi ce-ai făcut în război?

Dacă ştii cu ce mă ocup, nu ştii şi contra cui am luptat?

Nu, soţia ta nu mi-a spus nimic despre asta. Trebuie să o întreb deci pe ea.

Am eu soţie?

Da. O cheamă Felicity[2]… E ceva amuzant în asta?

Ha, ha, ha, am fugit de Fericire. Ha, ha, ha.

Şi eu sunt însurat.

Fericire.

Şi ai doi băieţi.

Dacă sunt profesor, pot avea şi o nevastă, dar pot fi tot atât de bine marinar, cu o soţie în Indiile de Vest. O cheamă Nancy.

A! Vasăzică eşti iarăşi marinar, nu? Ai fost cumva marinar în război?

Nu. Am fost numai spectator şi pe urmă a venit Cristalul. Ele s-au luptat unele cu altele. S-au mâncat între ele.

A! Vreau acum să mă ajuţi în problema asta. Dacă nu eşti Charles Watkins, cine eşti?

Cred că sunt una cu prietenii mei. Şi aceştia sunt – în numele Cristalului. Da. O unitate. Un tot.

Te numeşti Cristal?

E limpede ca cristalul. Ha, ha, ha, ha.

Eşti foarte vesel în dimineaţa asta.

Cuvintele sunt *amuzante.* Amuzante în mod cât se poate de fericit.

Înţeleg. Ei bine, mai trec pe aici să stăm de vorbă mâine. Nu-ţi vom mai da niciun alt sedativ sau narcotic. Cel puţin un timp. Poate că o să ţi se pară mai greu să adormi acum, dar încearcă. Şi poate te străduieşti să-ţi

2 Fericire (engl.)

aminteşti ceva despre familia ta. Doi fii. Doi băieţi.

Fiul meu e mort.

Pot să te asigur că niciunul din ei nu a murit. Sunt în viaţă. Le-am văzut fotografia. Ai vrea să o vezi? Ţi-o vom aduce mâine.

Stimate domnule doctor Y.

Vă mulţumesc pentru scrisoare.

M-am hotărât să vă trimit două scrisori găsite în haina pe care o purta soţul meu cu puţin înainte de a-şi pierde memoria. Nu ştiu dacă vă vor fi de vreun ajutor. Una e scrisă de el, dar nu cunosc motivul pentru care nu a expediat-o. Nu cred că soţul meu a avut vreodată astenie. Cred că este total diferit de oamenii care fac astenie. A fost întotdeauna foarte energic şi a avut foarte multe activităţi. De regulă, doarme mult mai puţin decât majoritatea oamenilor. La începutul căsătoriei mă îngrijoram, dar apoi m-am obişnuit. Uneori doarme patru sau cinci ore pe noapte săptămâni de-a rândul. Câteodată numai două sau trei ore. Acest lucru se întâmplă însă vara. Iarna doarme ceva mai mult. Pentru că animalele au nevoie să hiberneze, mi-a explicat el. Nu cred că anul acesta a muncit mai mult decât de obicei, întotdeauna munceşte mult. Aşa e firea lui. A fost cam nervos şi capricios în prima parte a acestui an, dar la începutul verii întotdeauna devine dificil – din cauza perioadei examenelor. Se bâlbâia foarte rău astă-primăvară, ceva nou pentru el, dar doctorul nostru de familie i-a dat câteva sedative şi bâlbâiala a încetat. Aceasta a fost însă atât de accentuată o bucată de vreme, încât l-a silit să-şi contramandeze câteva prelegeri pe care trebuia să le ţină.

Cu cele mai bune sentimente, FELICITY WATKINS

Stimate domnule profesor Watkins.

Ne-am înţeles să vă scriu. Nu mă cunoaşteţi – sau, mai bine zis, nu-mi ştiţi numele. Am vorbit totuşi puţin după conferinţa dumneavoastră. Sper că vă veţi aminti, căci spusele dumneavoastră au dezlănţuit totul. Au fost ca

un catalizator, au atins un arc, ceva de genul acesta. Ce anume? Ei bine, nimic comun sau limpede, şi aceasta este cauza tulburării mele când vă scriu. Totul este de nepătruns. Chiar dacă nu vă amintiţi, lucrurile pe care le-aţi spus în seara aceea au determinat începerea unui proces deosebit de important în mine, care a coincis cu un proces asemănător într-un prieten apropiat – şi, după cum ne dăm seama, nu numai într-o singură persoană dintre apropiaţii noştri. Totuşi există ceva cu adevărat foarte greu de definit. În ceea ce mă priveşte, totul s-a datorat conferinţei dumneavoastră. Ne-am întrebat dacă ar fi posibil să nu vă aduceţi aminte. Se poate ca un ferment să nu-şi dea seama că este ferment? Cred că se poate. Sau probabil că nu, câtuşi de puţin – s-ar putea ca o persoană care vorbeşte de pe un podium într-o stare de spirit de înaltă inspiraţie să se potrivească sau să coincidă în ceea ce spune cu cineva care ascultă şi care a venit să asculte fără să se aştepte la nimic deosebit în probleme despre care ştim foarte puţin. Dar scriindu-vă dumneavoastră, faptul de a sta pe scaun pentru a aşterne pe hârtie nişte cuvinte, în speranţa că acestea vor fi la fel de substanţiale ca acelea folosite de dumneavoastră, este ca şi cum ai presăra un ferment sau vreun produs chimic oarecare care a început să fermenteze într-un loc şi apoi s-a deplasat de acolo, alimentând şi stimulând alte medii, pentru a se înapoia descriind o curbă la punctul de unde a pornit. Scrisoarea aceasta pare un şarpe care îşi înghite coada. După cum veţi vedea, nu are importanţă faptul că nu mă cunoaşteţi, fiindcă nu este esenţial să mă cunoaşteţi personal. Desigur, nu este necesar să vă întâlnesc nici eu personal. Vă scriu în momentul de faţă fiindcă am mai mult timp liber decât prietenii şi prietenele mele. Sunt pensionară. Am fost profesoară. Copiii mei sunt mari acum şi eu sunt văduvă. Poate că a trebuit să vă scriu acum deoarece am fost la conferinţa dumneavoastră în seara aceea şi m-am înapoiat acasă de acolo ca şi cum aş fi

încasat câteva palme pentru a fi trezită dintr-un vis diurn. Mă întrebam de asemenea ce gândeau ceilalţi oameni prezenţi acolo în seara aceea. Plecaseră cumva vreunii ca şi cum le fusese insuflată o nouă putere de înţelegere? Sau eu eram singura? Probabil nu ştiţi. Dar nu cred că am fost numai eu. Am ascultat foarte multe conferinţe la viaţa mea – ce să spun! Şi chiar am ţinut şi eu destule. Am ajuns demult la concluzia că valoarea unei conferinţe sau a unui conferenţiar nu depinde neapărat de cuvintele pe care le spune. Vreau să spun că nu admir demagogii sau vorbitorii talentaţi, câtuşi de puţin. Dar mai există o calitate. Aceea pe care aţi arătat-o cu ocazia conferinţei. Ne putem imagina că spusele dumneavoastră din seara aceea li s-au părut unora foarte plictisitoare. Cuvintele erau interesante, e drept. Dar nu asta este important. Esenţa celor ce s-au întâmplat în acea încăpere în seara aceea, şi din câte am învăţat de atunci încoace, este că vorbele spuse la întâmplare într-o cameră alăturată aceleia unde suntem noi, muzica obişnuită ascultată cu o atenţie deosebită, un pasaj dintr-o carte care ar fi considerat în mod normal drept banal – chiar zgomotul ploii lovind ramurile sau bubuitul tunetelor spintecând cerul noaptea, zgomotele şi scenele cele mai obişnuite de zi cu zi pot conţine şi ele acea calitate care acum înţeleg că este cea mai de preţ pentru mine. Ca şi pentru alţii.

Dacă nu ştiţi la ce mă gândesc acum – atunci trebuie să acceptaţi ca adevărată acea sugestie de necrezut că nu numai o pasăre, un fulger, o muzică, ploaia, cuvintele din poezioarele pentru copii:

Câte mile-s până la Babilon?

Optzeci de mile şi încă zece.

Putem ajunge acolo la lumina lumânării?

Da, şi ne putem întoarce!

Ci şi cineva vorbind într-o sală urâtă de conferinţe poate fi apreciat ca având această calitate fără să-şi dea seama de ea. Tot aşa cum o pasăre poate cânta o vară

întreagă fără să ştie vreodată că sunetele pe care le produce vor rămâne pentru totdeauna în auzul copilului care hoinăreşte pe străzi murdare, ca o cristalizare a făgăduielii reîntoarcerii primăverii.

Dacă nu înţelegeţi ce spun, dacă nu recunoaşteţi nimic în vorbele mele, atunci…

Era la începutul acestui an, la începutul primăverii, îmi petreceam weekendul la familia unor prieteni, lângă Cambridge, foşti elevi ai mei. Au copii mici. Erau foarte entuziasmaţi şi plini de idei în legătură cu un nou gen de şcoală – nu, nu în sensul de a înlocui învăţământul obişnuit, pe care îl oferă Statul, ci să-l îmbogăţească. Un fel de şcoală de weekend, cu accentul pe un învăţământ individual alternativ. În momentul când scriu acestea, am o senzaţie de totală banalitate şi plictiseală totuşi acum, ca şi atunci, sunt atrasă de asemenea idei. Asta pentru că am fost atrasă de ele de prea multe ori!

Urma să le vorbiţi câtorva zeci de părinţi, pentru că participaseră ţi în ultimul timp la o serie de proiecte asemănătoare. Ideea de a petrece o seară într-o sală de conferinţe aproape m-a făcut să rămân acasă. Totuşi cred că asemenea eforturi individuale pentru a îmbunătăţi învăţământul, a însufleţi şi a stimula sunt de primă importanţă, fiindcă orice ţară este condamnată la somnolenţă fără asemenea sforţări. Mai mult, o adevărată democraţie depinde numai de aşa ceva. Aşadar, m-am dus şi m-am găsit, după cum mă aşteptam, într-un spaţiu dreptunghiular, căptuşit cu o tencuială cenuşie, care era încă umedă – era o sală nouă, necorespunzător încălzită. La unul din capetele sălii era o estradă de lemn pe care stătea în picioare vorbitorul – dumneavoastră. Mai multe şiruri de persoane şedeau atente în faţa dumneavoastră. Scaunele erau tari şi cu spetează dreaptă. Acesta este cadrul care nu inspiră nimic, dar pe care ni-l permitem pentru elaborarea şi discutarea visurilor noastre despre o lume mai bună! Sala primăriei satului. Sala manifestărilor

culturale. Considerăm că aşa trebuie să fie. Un bărbat sau o femeie stă în picioare pe o estradă joasă având dinainte o masă, cu un pahar de apă pe ea şi poate un microfon – iar în faţa vorbitorului o adunare de oameni aşezaţi pe scaune, ridicându-şi privirea pentru a asculta ce spune el sau ea. Din acest proces se realizează şcoli şi spitale mai bune şi o nouă societate. Noi considerăm poate că aşa trebuie să fie, dar cum ar putea să apară acest lucru privit din afară? Foarte ciudat, sunt sigură. În orice caz, dumneavoastră aţi fost vorbitorul în seara aceea, un om de vârstă mijlocie, obişnuit să stea pe o estradă, cult şi civilizat, ca să nu supere sau să ofenseze asistenţa. Ce spun acum nu constituie o critică, deşi poate aşa pare. Îmi amintesc cum stăteam aşezată când aţi început să vorbiţi şi mă gândeam că aveaţi o ţinută perfectă pentru estradă, ca a doctorilor lângă patul bolnavilor. Eram neliniştită şi enervată – ceva neobişnuit şi fără motiv – de întreaga situaţie. Şi eram furioasă pe mine însămi că eram astfel. Îmi plăcea ce spuneaţi. Îmi plăcea faptul că toţi acei părinţi tineri propuneau să ofere din timpul lor şi să facă cheltuieli spre a-şi instrui copiii într-un fel în care sistemul nostru şcolar obişnuit nu putea sau nu voia să o facă. Vă aprobam, în măsura în care puteam să văd ce fel de om eraţi dincolo de caracterul profesional al conferinţei dumneavoastră. Totuşi fierbeam de revoltă, profund tulburată – de ce *trebuia* cineva să stea pe un scaun tare într-o sală neospitalieră şi să asiste la discutarea unor idei; de ce, când vrea să se comporte ca un cetăţean conştiincios şi să acţioneze împreună cu ceilalţi, trebuie să fie întotdeauna astfel – şi de ce trebuie să existe întotdeauna acest fenomen, oameni plictisiţi şi mânioşi din cauza a ceea ce le oferă societatea; de ce să considerăm că aşa trebuie să fie – că aşa e întotdeauna, aşa a fost întotdeauna, că aşa trebuie să fie? De ce oare ce se întâmplă, ce se oferă pare întotdeauna atât de searbăd, de anost şi de neînsemnat prin comparaţie cu ceea ce orice om obişnuit îşi poate închipui că e posibil

sau de dorit – ca să nu mai vorbim şi de aceşti tineri părinţi din sală, cu ocupaţii şi studii superioare. Cu douăzeci de ani în urmă şi eu făceam parte dintr-o astfel de categorie de părinţi tineri, vorbind în numele propriilor mei copii, iar de curând, în numele copiilor unor prieteni. Dar lucrurile pe care le-am visat, le-am discutat, le-am cuprins în proiecte, şi apoi am încercat să le punem în practică nu au căpătat forma pe care am visat-o la început. Nu e nici pe departe ceea ce am visat... Am obţinut unele rezultate, dar nici atunci acestea nu s-au apropiat măcar de ceea ce ştiam că este posibil să se realizeze. De ce? Ce era greşit? Ce nu a mers bine? Ce nu merge niciodată bine?

Stăteam între cei doi soţi care mă invitaseră să vin cu ei, fierbând de enervare, răzvrătire şi nerăbdare, emoţii complet nepotrivite pentru o directoare de şcoală pensionată. Deodată aţi spus ceva ce m-a impresionat profund, îmi amintesc exact ce aţi spus, fiindcă eram foarte atentă la ce vorbeaţi, în ciuda neliniştii mele fizice.

„Toată lumea din această sală crede, fără să o spună sau, poate, fără să şi-o fi mărturisit sau, în orice caz, se comportă ca şi cum ar crede aşa ceva – că până la vârsta de şapte sau opt ani, copiii sunt o specie diferită de noi. Noi privim copiii ca pe nişte fiinţe gata să fie prinse în capcană şi corupte de aceleaşi lucruri care ne-au prins în capcană şi ne-au dăunat moral şi nouă. Vorbim de ei, îi tratăm ca şi cum am putea obţine din partea lor lucruri aproape de neînchipuit. Ne referim la ei ca la nişte fiinţe care, crescând, ar putea deveni o rasă de oameni absolut superioară nouă. Acest sentiment predomină în fiecare dintre noi. Ceea ce explică de ce învăţământul este întotdeauna atât de înverşunat şi fortificat împotriva atacurilor din afară şi de ce nimeni, în nicio ţară, nu este mulţumit de ceea ce li se oferă copiilor – în afară de dictaturile unde viitorul copiilor este proiectat conform nevoilor Statului. Noi însă ne-am obişnuit cu această

situaţie şi nu ne dăm seama cât este de excepţională şi ce urmăreşte de fapt. Deoarece ar fi destul ca tinerii unei specii să fie învăţaţi cum să supravieţuiască, să se apropie de priceperea celor mai bătrâni, să-şi însuşească deprinderile tehnice curente. Totuşi fiecare generaţie, pe cât se pare, scoate un răcnet de durere în unele cazuri, ca şi cum ar fi fost trădată, înşelată, pungăşită. Fiecare generaţie visează la ceva mai bun pentru urmaşi, fiecare generaţie priveşte ajungerea urmaşilor săi la maturitate cu o adâncă şi tainică nemulţumire, chiar dacă aceşti copii sunt perfecţiunea întruchipată din punctul de vedere al societăţii. Faptul se datorează credinţei puternice, dar nemărturisite că cineva s-ar putea să le fie superior.

Este ca şi cum tinerele vlăstare ale omenirii înaintează spre starea de adult într-un fel de cursă cu obstacole, prevăzută cu primejdii, în vreme ce adulţii încearcă zadarnic, dar vitejeşte, să le ofere ceva mai bun. O dată ce ajung la maturitate, noii adulţi se alătură acelora mai în vârstă, adică părinţilor lor, şi în acelaşi timp se întorc în timp privindu-şi copilăria. Totodată se uită şi la copilăria propriilor lor copii cu aceeaşi neputincioasă durere. Îi putem noi oare împiedica pe aceşti copii să fie prinşi în capcană şi ruinaţi sufleteşte *aşa cum am fost noii* Ce putem face…? Cine nu s-a uitat măcar o dată în ochii unui copil şi n-a citit în ei dezaprobare, ostilitate, privirea posomorâtă şi cunoscătoare a unui deţinut? Aceasta se întâmplă când e foarte mic, mai înainte ca el să fie silit să devină asemenea părinţilor săi, mai înainte ca propria sa personalitate să fie înăbuşită de aceea pe care i-o atribuie părinţii. Cuvintele lor: «Asta e bine, asta e rău, vezi şi tu cum văd eu». Şedinţa din seara aceasta a unor tineri părinţi adunaţi pentru a încerca să ofere ceva mai bun, «o instruire» mai bună, nu a însemnat nici mai mult, nici mai puţin decât că acest fenomen se repetă în cazul fiecărei generaţii. Toţi participanţii care stau aici pe scaune tari au simţit că potenţialul fiecăruia a rămas nepus în valoare.

Ceva n-a mers bine. Un proces dureros şi greşit s-a încheiat şi i-a lăsat chiar şi după şcolarizarea lor costisitoare – cei mai mulţi dintre cei de faţă aparţinând clasei mijlocii – imperfecţi şi nerealizaţi, dacă nu chiar deformaţi. (Aşadar făceam şi noi ceea ce făcuse fiecare generaţie de dinaintea noastră; ne uitam la copiii noştri ca şi cum aveau în ei darul de a fi – asta, dacă descopeream adevărata «instruire» pe care trebuia să le-o aplicăm – fiinţe complet diferite de noi înşine.) Ei pot fi mai buni, mai curajoşi, mai voioşi. Ba şi mai mult, mult mai mult – îi considerăm cumva copiii unei alte specii, o specie liberă, fără temeri, plină de posibilităţi, plină de acea calitate pe care fiecare o recunoaşte, şi care totuşi nu este niciodată definită, calitatea pe care toţi adulţii o pierd şi ştiu că o pierd".

Asta aţi spus dumneavoastră – şi mai multe încă.

E ciudat că abia îmi amintesc cum arătaţi în timp ce vorbeaţi. Ştiu că eram trează – dar chiar şi aşa, nu am avut destulă energie să reţin ce aţi spus, să-mi potolesc neliniştea şi să vă observ mai îndeaproape. Totuşi era o seară când eram plină de energie, vioiciune, interes, tocmai pentru că eram furioasă (dacă acesta e cuvântul potrivit) că mă aflam acolo să ascult aceleaşi lucruri pe care le ştiam. Cele spuse de dumneavoastră au dat la început impresia de asemănare, de repetare. Totuşi cuvintele pe care le-aţi folosit, energia cu care le-aţi înzestrat, tot ceea ce simţeaţi dumneavoastră în această problemă – era ceea ce simţeam şi noi, deoarece tinerii părinţi se agitau şi erau atenţi şi, în timp ce se aplecau pe scaune, pentru a privi şi a asculta mai bine, îşi aruncau scurte priviri unii altora, chiar şi unor persoane pe care nu le cunoşteau deloc, şi dădeau din cap şi zâmbeau zicând parcă da, da, aşa e, e absolut adevărat şi nu trebuie să dăm greş, trebuie să reuşim de data asta… Toate acestea, emoţia iscată de aprobarea sălii ne-a înviorat brusc pe toţi. Asemănarea dispăruse. Personalitatea noastră obişnuită a

fost blocată pe moment când aţi spus: „Instruire înseamnă doar curiozitatea netemătoare, trează, însufleţită a copiilor, care trebuie să fie alimentată, trebuie să fie menţinută vie. Asta înseamnă instruire”. Şi, ascultându-vă, eram atenţi, interesaţi şi plini de curaj. Fiecare dintre noi era copleşit în acel moment de aceste calităţi. Încă profund impresionaţi, prietenii mei şi cu mine ne-am întors acasă la ei. Când am intrat în camera de zi, caldă încă şi cu fumul de ţigară rămas în aer de dinainte de a fi plecat la conferinţă, am început însă să căscăm. Starea noastră de stimulare deja trecuse. Unul dintre copii a strigat în somn şi tatăl s-a dus sus la el, iar mama mi-a spus că ar trebui să meargă cu copilul la un doctor, fiindcă dormea prost, avea un somn agitat şi cu vise urâte. Am înţeles că nu exista nicio legătură între ceea ce se întâmpla acum – tatăl ducându-se să-l liniştească pe copil, iar mama vorbind despre doctor şi doctorii – şi ceea ce aceiaşi părinţi simţiseră şi doriseră să facă doar cu o jumătate de oră înainte sau chiar cu câteva minute mai devreme, pe când ne întorceam acasă cu maşina. Totul trecuse. Momentul când fuseseră interesaţi, când fuseseră receptivi, când fuseseră energici trecuse. Noi nu avem multă energie. Cuvintele dumneavoastră – sau mai curând ceea ce aţi pus în cuvinte – ne stimulaseră, ne treziseră, ne făcuseră să recunoaştem anumite laturi ale fiinţei noastre care în mod normal sunt bine ascunse şi invizibile… şi asta a fost tot.

Seara s-a terminat aşa cum începuse. Câţiva adulţi într-o cameră, vorbind, bând, fumând, discutând despre şcoala de weekend proiectată – care părea să nu însemne nimic altceva decât o osteneală în plus şi noi poveri pe lângă atâtea altele pe care le mai aveau.

Eu eram însă trează. Era ca şi cum ceva mă îmboldea să rămân trează. N-am putut dormi. Stăteam lângă fereastră în noaptea aceea şi mă gândeam: Să nu-ţi scape gândurile, să nu le uiţi. S-a întâmplat atunci ceva într-adevăr extraordinar. Probabil că în noaptea aceea, pe când

priveam într-o grădină dintr-o localitate suburbană, eram ca un copil de trei, patru, cinci ani, o fiinţă complet diferită de persoana care fusesem condamnată să devin mai târziu. Desigur că-mi aminteam cum fusesem când eram copil. Mi-am amintit lucruri pe care le uitasem de ani de zile. Mai înainte ca aceste „obloane de închisoare" să se fi lăsat. Mai înainte să se închidă capcana.

După ce m-am întors acasă, în apartamentul meu din Londra, gândul m-a urmărit. Ce m-a urmărit? Nu cuvintele pe care le-aţi rostit. Era impresia calităţii celor spuse. Ţinea de recunoaşterea unor lucruri, era ca şi cum mi se reamintise ceva ce ştiam foarte bine. Eram stăpânită de o teamă care mă rodea încet, teama ca nu cumva să uit din nou ce mi se reamintise, şi mai ales cele întâmplate când eram copil. Era acelaşi sentiment pe care îl are cineva când se trezeşte dintr-un vis neobişnuit, pe care îl recunoaşte ca fiind important pentru sine sau pentru un prieten. Te trezeşti luptându-te să reţii visul, farmecul lui, structura lui. Totuşi, la câteva minute după trezire, ţara visului a dispărut, savoarea şi realitatea lui s-au topit în viaţa obişnuită. Tot ce-ţi rămâne este o condamnare a intelectului exprimată în câteva cuvinte. Vrei să-ţi aminteşti, încerci să-ţi aminteşti. Ai câteva cuvinte pe care poţi să le spui prietenului tău sau să ţi le repeţi ţie însuţi. Dar caracterul de realitate al visului s-a dus, s-a evaporat.

Eu însă îmi aduceam aminte. Era ca şi cum exista o punte între acel moment în care vorbeaţi cu aprindere despre copii, despre noi toţi, şi pulsul momentului în care mă găseam. Am început în mod conştient să privesc în jurul meu, căutând aceeaşi calitate în alte momente din viaţă. Ca un metal ciocnindu-se de un altul, făcând o materie să răsune din cauza alteia, evident diferită. Fusesem trezită la acţiune de seara aceea şi acum eram neliniştită şi cercetătoare şi înfrigurată ca nu cumva această stare de agitaţie să dispară ca geana de lumină a unui vis folositor şi să mă lase iarăşi liniştită, parcă fără

viaţă.

După câteva săptămâni s-a întâmplat altceva. Voi scrie asta, dar nu pot face mai mult decât să aştern cuvinte pe hârtie. S-a produs un alt fulger de recunoaştere, de bucurie, de „Da, asta este”, şi iarăşi acea stare de armonizare, de vibraţie în consonanţă a unor materii acordate la acelaşi ton, a apărut aici, în această întâmplare, exact după cum existase în cele cinci sau zece sau treizeci de minute când aţi vorbit despre menţinerea vioiciunii şi interesului copiilor şi, în acelaşi timp, aţi transmis vioiciunea şi interesul unei săli pline de lume. Chiar dacă a fost numai pentru câteva minute.

După cum am spus, am căutat, am încercat, într-un mod pe jumătate inconştient, să găsesc acea „calitate” din nou. Calitate pe care o etichetasem drept „lungime de undă”, fiindcă era ca şi cum aş fi atins brusc un cablu de înaltă tensiune. Venind pentru scurt timp în contact cu un curent vibrator, înalt şi diferit, prin care orice fapt obişnuit devine transparent. Ei bine, când a survenit faptul, nu l-am recunoscut imediat deoarece poate prea transformasem într-un fetiş ce făcuserăţi dumneavoastră din acel moment trăit în sala de conferinţe – voiam să se repete şi acum. Când s-a întâmplat, însă, a părut un fapt obişnuit, exact cum a fost cazul şi cu dumneavoastră, când aţi vorbit despre instruire la o prelegere obişnuită. Şi, bineînţeles, nu m-am aşteptat să se întâmple chiar atunci, totul începuse deja de o bucată bună de timp când mi-am dat seama şi chiar s-ar fi putut să ratez momentul dacă n-aş fi devenit brusc atentă.

Şi iarăşi presupun că faptul următor nu va părea important când îl voi relata. Uneori, când citeşti o carte sau o povestire, cuvintele pot părea moarte. Te lupţi să termini lectura sau pui volumul deoparte: atenţia ţi s-a împrăştiat. Altă dată, exact aceeaşi carte sau povestire devine plină de sens, fiecare propoziţie sau expresie sau chiar cuvânt pare să vibreze de mesaje şi idei, cititul

seamănă cu o injecţie cu adrenalină.

Experienţele obişnuite, de fiecare zi, pot fi astfel.

Mergeam pe stradă pe lângă Universitatea din Londra. Era târziu, după masă. Cred că era luna mai, în orice caz nu era încă vară. Plouase. Totul strălucea în lumina felinarelor de stradă. Şi dumneavoastră constataţi cumva că în momentul în care soarele apune lumea devine mai strălucitoare şi mai dinamică? Uneori însă şi foarte tristă. În special când tocmai a plouat. Acum voi continua – ştiu că sunt atmosfere sau privelişti care, deşi îi emoţionează pe unii, pe alţii îi lasă reci. Mersesem cu un pas iute pentru a mă încălzi: era o zi de primăvară tipic englezească, rece ca iarna! În faţa intrării universităţii, pe unde trec destul de des pentru că locuiesc în apropiere, am încetinit pasul şi am aruncat o privire în curte, la galeriile şi coloanele înalte care dau măreţia formală a clădirii, şi-mi ziceam că o asemenea înfăţişare impersonală este mijlocul prin care cineva poate identifica cel mai uşor un locaş al învăţăturii – şcoală, universitate, colegiu – şi că o asemenea atmosferă în sine desigur că reprezintă un mediu aparte pentru dezvoltarea gândirii unor tineri instruiţi în cadrul ei. Am văzut un bărbat coborând scările de la intrare; era ora când lumea se ducea acasă, aşa că am observat un şuvoi necontenit de oameni îndreptându-se spre porţi. Mă uitam la ei alene şi mă gândeam cât de lipsite de însemnătate păreau aceste fiinţe omeneşti pe lângă marile clădiri cu aspect rece care sunt considerate slujitorii lor şi că nicio fiinţă tânără care învăţa acolo nu putea în veci crede că fiinţele omeneşti sunt mai importante decât instituţiile lor. Cuvintele, profesorii, manualele ar putea afirma un lucru; clădirea însă proclamă răspicat contrariul.

Îl urmăream cu privirea pe omul care cobora scările cu un anumit scop, gândindu-mă, în timp ce stăteam acolo, că îngheţam de frig. Acesta era de altfel gândul meu cel mai important în acel moment: că-mi era frig. În acelaşi

timp aveam credinţa că îl cunoşteam pe omul despre care vorbesc. Deodată am simţit o înfiorare deosebită datorită senzaţiei că într-adevăr îl cunoşteam – nu, nu era vorba numai de un sentiment de prietenie obişnuită; vreau să vă amintesc că am şaizeci de ani şi prin urmare nu sunt o tânără romanţioasă. Nu pot spune mai mult decât atât: nu-mi amintesc nicio clipă când să mă fi simţit la fel de puternic atrasă de cineva, să simt că îl cunoşteam perfect şi eram strâns legată de el, cum mă simţeam de omul care se apropia. Când mă părăsi senzaţia aceea, lăsându-mă destul de uimită şi chiar amuzată, mi-am dat seama că într-adevăr îl cunoşteam: era Frederick Larson. Poate aţi mai auzit numele acesta? Nu, nu este o persoană bine-cunoscută, dar nu cred că întrebarea mea este chiar o întrebare prostească. Dintr-un singur motiv: de câte ori nu întreabă cineva un prieten sau un cunoscut despre o persoană: „Îl cunoşti pe cutare?” şi face acest lucru cu certitudinea improbabilităţii. Dar în cazul de faţă mai intervine ceva. Din câte se pare, atunci când noi – îl explic pe „noi” îndată – ne întâlnim unul cu altul şi îi atragem şi pe alţii în jurul nostru, ne aflăm de fapt pe aceeaşi orbită, dacă pot spune asta. Larson şi cu mine ne cunoaştem şi avem prieteni comuni. Întâlnirea, ca fapt, este numai o confirmare a unei legături deja existente. Frederick vă cunoaşte după nume, precum şi din activitatea dumneavoastră şi spune că de fapt v-a întâlnit o dată, dar erau mai multe persoane de faţă – la o altă conferinţă de-a dumneavoastră; mă îndoiesc însă că vă puteţi aminti numele său, dacă l-aţi auzit vreodată.

Când ajunse la poartă şi mă văzu aşteptând în faţa acesteia, îmi spuse zâmbind: „Ei, acum vorbeşte-mi despre tine”.

Am să vă explic. E vorba de o veche glumă de-a noastră. Am auzit de el pentru prima oară acum douăzeci şi cinci de ani de la sora mea, Marjorie. Ea se afla cu soţul ei, care era arheolog, în Grecia. Acesta contractase o

maladie a sângelui şi a zăcut apoi multă vreme până când a murit. În tot acest timp Frederick Larson, care era un vechi prieten al său, i-a ajutat foarte mult, atât pe el, cât şi pe Marjorie. Larson era tot arheolog şi şi-a luat un concediu fără plată numai ca să fie în preajma prietenului său, soţul surorii mele, în ultimele lui zile. Sora mea era singură şi tare nenorocită şi îmi scria scrisori lungi, de două, trei ori pe săptămână. Ea mi-a spus tot ce ştia despre acest minunat prieten al soţului ei muribund, despre bunătatea, răbdarea şi afecţiunea lui Larson şi ajutorul pe care li-l acorda. Mi-a povestit totul despre el, viaţa lui din tinereţe, greutăţile întâmpinate, studiile – munca lui. Pe scurt, ştiam totul despre el, aşa cum ştia şi el totul despre mine, deşi nu se întrevedea nicio posibilitate să ne întâlnim vreodată. Eram unul pentru altul mai mult nişte personaje dintr-un lung roman foileton care se scrie în timp ce se citeşte. Cunoşteam, fiecare dintre noi, cele mai intime amănunte despre celălalt. Nu era prima dată – şi nici ultima – când aveam o astfel de relaţie cu o persoană pe care nu o întâlnisem de fapt. Dar acum mă întreb dacă o asemenea intimitate indirectă însemna totuşi că într-o bună zi trebuia să ne şi întâlnim. Ei bine, într-o zi, la o reuniune, stăteam la masă lângă un american pe care nu-l mai întâlnisem şi care îmi părea totuşi cunoscut. Nu-i reţinusem numele când mi-a fost prezentat. El avea aceeaşi impresie în privinţa mea. Am început să ne spunem diverse lucruri pe care le ştiam unul despre altul în glumă, nespunându-ne însă numele. Am constatat că ne cunoaştem extrem de bine – ştiam mai multe unul despre altul decât mulţi dintre aceia care se întâlnesc în fiecare zi toată viaţa. În cele din urmă ne-am spus numele şi totul a părut limpede. Începutul unei frumoase prietenii?

Nu atunci, în orice caz. Tocmai pleca să facă nişte săpături în Turcia. Eu urma să plec cu unul din copiii mei într-o vacanţă; vieţile noastre erau pe făgaşuri foarte diferite. Am făcut haz că n-avea niciun rost să devenim

prieteni, deoarece ştiam deja tot ce era de ştiut unul despre celălalt şi nu mai puteau exista niciun fel de surprize pentru niciunul din noi. După aceea ne-am întâlnit deseori, din întâmplare, pe stradă sau prin casele prietenilor. Desigur, el era de multe ori plecat în străinătate. Când copiii mei ajunseseră în pragul adolescenţei, plecam cu soţul şi cu ei în vreo călătorie. Înainte de a pleca într-o excursie oarecare, pariam, în glumă, cu soţul meu că ne vom întâlni undeva din întâmplare cu Frederick. Ne-am întâlnit într-adevăr de multe ori. Când ne vedeam, unul sau celălalt obişnuia să spună: „Ei, acum vorbeşte-mi despre tine”. Foarte adesea – ştiam deja – prietenii noştri comuni vorbeau despre romanul nostru foileton.

De astă dată, când a ajuns unde îl aşteptam, s-a întors şi s-a uitat la curtea universităţii – prea mare, de fapt, să fie numită curte – unde nişte oameni mărunţi ieşeau grăbiţi din marea clădire. El trebuie să fi înţeles ce vedeam eu pentru că a spus: „Există clădiri tot atât de mari ca aceasta, care au însă la intrare trepte proporţionale cu mărimea lor”.

N-am înţeles.

„În Mexic, de exemplu, există o clădire mare având scări cu trepte care n-ar putea fi folosite de fiinţe omeneşti de mărimea noastră. Închipuie-ţi clădirea aceasta din faţa noastră cu trepte proporţionale cu mărimea ei – trepte de înălţimea unui om. Motivul pentru care clădirea din faţa noastră ne face să apărem atât de mici se datorează proporţiilor”.

„Dar cu asemenea trepte ar fi o clădire pentru uriaşi”, am zis eu.

El îmi răspunse cu un citat, râzând: „Dar în acele vremuri existau uriaşi”.

Începuse să-mi fie foarte frig şi eram în întârziere la o prietenă la care mă duceam. În timp ce mă gândeam la asta îmi spuse: „Ascultă, sper să ne mai întâlnim, tot aşa,

din întâmplare”.

Îmi luasem rămas-bun şi făcusem câţiva paşi când am simţit că trebuie să mă întorc. Mă cuprinsese un sentiment de panică, aveam presimţirea, senzaţia că pierdeam posibilitatea de a obţine ceva neobişnuit, că dispărea o ocazie rară. Îmi venise în minte amintirea celor spuse de dumneavoastră de pe estrada deprimantă. Frederick se întorsese şi el după ce făcuse câţiva paşi în direcţia opusă.

Îmi spuse: „Mi-am petrecut vara trecută pe un şantier din Turcia. Am dezgropat cam o jumătate de acru dintr-o cetate care trebuie să fi avut un diametru de câţiva kilometri. Se pare că sub nivelul superior se mai află încă multe alte nivele. A fost locuită de oameni timp de multe mii de ani. Probabil că la un moment dat s-a schimbat clima, transformând totul, vegetaţia, animalele, oamenii. Datorită muncii unei veri întregi şi acelei jumătăţi de acru dezgropat, ştim totul despre civilizaţia respectivă – religia, ritualurile, obiceiurile, agricultura. Lucrări ştiinţifice despre acel loc se scriu acum cu zecile. Eu însumi am scris trei. Ieri nu m-am simţit prea bine şi am rămas acasă, uitându-mă la televizor, între patru şi şapte. Bazându-mă pe cele observate, sunt pe cale să trag următoarele concluzii despre civilizaţia Marii Britanii în anul 1969. Întâi de toate, cea mai remarcabilă caracteristică a unei civilizaţii extraordinare: toate evenimentele sunt la fel de importante, fie că este vorba de război, sporturi, vreme, arta cultivării plantelor sau de o paradă a modei, urmărirea unui răufăcător etc.

O altă trăsătură de necrezut pentru noi este capacitatea britanicilor de a accepta o gamă foarte variată de credinţe contradictorii. Ei constituie o societate foarte dezvoltată tehnic, dar cred de asemenea în vrăjitoare, zâne, supraoameni, magie şi se ostenesc să sădească aceste credinţe în copiii lor, alături de datele ştiinţifice.

Totodată, au o zeitate, superioară zeilor lor de categoria a doua, dar această zeitate este înapoiată faţă de

ei şi nu la fel de puternică – deoarece zeii lor de categoria a doua, supraoamenii, folosesc de fapt tehnicile moderne, ca înfrângerea legilor gravitaţiei şi călătoria în cosmos. Zeitatea superioară este îmbunată – sau invocată – cu ajutorul cântecelor care îi sunt dedicate, în prezenţa preoţilor purtând îmbrăcăminte foarte pretenţios împodobită, făcând parte dintr-un ceremonial complicat ce se desfăşoară în clădiri arhaice şi retrograde, însă meticulos decorate. Aceşti preoţi, probabil ca parte a unui ritual magic, folosesc sunetele în toate felurile: coruri, psalmodieri, rugăciuni cântate, incantaţii şi aşa mai departe. Folosirea sunetelor este pe cât de discutabilă, pe atât de enigmatică. Deşi oamenii comunică unii cu alţii numai verbal, de obicei prin intermediul predicilor – un bărbat sau o femeie vorbeşte timp îndelungat despre un subiect aparte, oamenii nu cred în eficacitatea cuvintelor în sine; deoarece aceste cuvântări sau predici sunt introduse, însoţite, întrerupte şi încheiate de un amestec de sunete, de obicei muzicale. Credinţa mea este că modul în care se folosesc de muzică, dacă l-am putea înţelege, ar constitui cheia civilizaţiei lor. Poate că are de-a face cu îndoctrinarea sau condiţionarea creierului lor. După câte înţeleg eu, nu există nicio altă explicaţie pentru întreaga esenţă arbitrară, provizorie şi fragmentară a acestei muzici înălţătoare sau însoţitoare, decât că trebuie să facă parte din tehnica folosită de o castă preoţească, ascunsă sau superioară din punct de vedere tehnic, pentru a stăpâni plebea. Dacă aceasta este explicaţia corectă, atunci cultura respectivă este deosebit de înaintată în unele privinţe, chiar dacă este atât de înapoiată în altele. Am pomenit cumva că aceşti oameni constituie o civilizaţie animistă, crezând că animalele şi plantele prezintă caracteristici umane şi uneori magice? Da”, adăugă el. „Te asigur că ceea ce am spus este foarte asemănător cu metodele noastre folosite în Turcia sau Africa sau oriunde altundeva. Dacă m-aş fi uitat la televizor între ora opt şi

douăsprezece, concluziile mele ar fi fost complet diferite, dar, fără îndoială, la fel de categorice…”

Ne-am dus la o cârciumă din apropiere, de unde i-am telefonat persoanei care mă aştepta, ca să mă scuz. Nu-l puteam părăsi pe Frederick în acel moment, se găsea într-o stare sufletească cât se poate de tulbure, în cadrul discuţiei pe care am purtat-o am putut constata că în ultimele câteva săptămâni amândoi trecuserăm prin situaţii asemănătoare, în cazul lui nu-şi putea aminti când începuse exact să-şi frământe mintea. El nu putea spune: starea mea de tulburare a început datorită faptului că într-o seară am stat într-o sală de conferinţe neîncălzită ascultând un profesor entuziast vorbind despre metodologia învăţământului. Nu, dar într-o bună zi şi-a dat seama că se află într-o stare sau dispoziţie sufletească cu totul deosebită. Nu-şi putea defini însă acea stare. Munca sa, pe care o iubeşte şi de obicei o situează înaintea a orice altceva – chiar şi înaintea soţiei şi familiei sale, după cum recunoaşte deschis, munca aceasta devenise ceva mecanic, ajunsese numai ceva ce trebuia îndeplinit. A crezut la început că era bolnav. S-a dus chiar la un doctor care i-a administrat un tonic. A constatat apoi că dormea prost. Îşi descrise starea în care se afla ca somnul cuiva în ajunul unei călătorii în care trebuie să plece dimineaţa foarte devreme şi se trezeşte mereu din somn ca să fie sigur că nu se scoală prea târziu.

I s-a oferit ocazia să lucreze pe un şantier din Sudan şi, deşi voia să lucreze din nou în Africa, a refuzat. Totuşi ştia că făcea o prostie şi că s-ar putea să regrete mai târziu hotărârea pe care o luase.

În cele din urmă, îşi spuse în sinea lui că nu era în toate minţile şi acest fapt se datora poate constatării că devenise, indiscutabil, un om de vârstă mijlocie! Renunţă, însă, să-i mai pese de ce şi pentru ce. Îmi spuse apoi că se simţea mai înălţat sufleteşte, mai plin de viaţă, ca şi cum ar fi fost îndrăgostit, în acea stare în care timp de ore

întregi, zile, săptămâni, totul este inundat de personalitatea celeilalte fiinţe. Totuşi nu era îndrăgostit. Nu era vorba de nicio altă persoană. Îmi spuse că simţea că toate – fiinţe, locuri, copaci, clădiri – erau pline de făgăduieli, totuşi toate se îndepărtau când se apropia de ele. „Parcă mă apropiam de o oglindă şi constatam că nu conţine nimic”. Cunosc foarte bine senzaţia aceasta. Dar dumneavoastră? I-am spus ce am simţit în „noaptea copiilor” (aceasta este eticheta sau denumirea pe care i-o dau eu). Am stat de vorbă până ce s-a închis cârciuma, după care ne-am dus fiecare acasă, fiindcă amândoi aveam aceeaşi senzaţie – fiecare constituia pentru celălalt un vas plin de posibilităţi, totuşi un vas închis, pecetluit. Dacă însă stăteam de vorbă mai mult, ne destăinuiam întrucâtva, ne ofeream câteva indicii.

O greutate o constituia faptul că vieţile noastre au fost tot timpul atât de deosebite, el călătorind mereu, descoperind noi locuri şi cetăţi antice, iar eu fiind profesoară, gospodină şi mamă, plecând rareori din Anglia. Totuşi aveam ceva în comun, şi anume faptul de a fi fost cuprinşi de o stare care ne asigura puteri de percepţie excepţionale. Reacţia altora părea înceată. Alţi oameni păreau pe jumătate adormiţi. Totuşi această stare reprezenta şi o durere, deoarece constituia o solicitare şi o greutate – o chemare căreia îţi era greu să-i răspunzi.

V-am scris despre întâlnirea cu Frederick în amănunt deoarece semăna cu „noaptea copiilor”. Mai departe voi rezuma lucrurile şi voi încerca să fac oarecare ordine în ceea ce spun.

Frederick şi cu mine ne-am întâlnit aproape în fiecare zi – am ajuns acum la începutul verii, adică sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie. După cum am spus, sunt pensionară, iar el nu face nimic. E un om energic şi-i displace inactivitatea. A aranjat să ţină câteva conferinţe despre şantierul din Turcia. A ţinut multe conferinţe. Într-o seară a venit să mă vadă, pe la zece, spunând că atunci când a

început să vorbească, cu vreo două ore înainte de a veni la mine, la prima conferinţă, a început să se bâlbâie atât de rău, încât nu a putut continua. Pur şi simplu nu a putut rosti niciun cuvânt. S-a scuzat că a muncit prea mult în ultimul timp şi aşa mai departe. Scuze, situaţie foarte jenantă. A venit să mă vadă, uimit, zdruncinat şi destul de speriat. Se întorsese la ideea că ar putea fi bolnav. Totuşi, deşi nu izbutise să rostească două propoziţii în şir – nu rostise niciun cuvânt fără să se bâlbâie, vorbind cu mine, nu s-a bâlbâit deloc. Vorbea normal. Deodată şi-a amintit că i s-a mai întâmplat asta, cam cu zece ani în urmă. Dar faptul fusese atât de neplăcut, încât şi-l ştersese din memorie, îmi spuse: „A fost foarte ciudat, deoarece sunt întotdeauna atât de fluent şi de vorbăreţ, încât nu am putut să leg această întâmplare de persoana mea. Aveam impresia că evenimentul nu mă privea pe mine, ci pe altcineva”. Terminase o lucrare care îi luase un an pe un şantier dintr-o insulă grecească. Ţinea conferinţe despre *Iliada* şi *Odiseea* în legătură cu anumite descoperiri pe care le făcuse împreună cu colegii săi. A început să se bâlbâie. S-a sforţat însă să vorbească mai departe fiindcă nu i se mai întâmplase aşa ceva, totuşi după câteva minute îl cuprinse un acces de bâlbâială atât de puternic, încât n-a mai putut continua şi a trebuit să renunţe la conferinţă. „Am simţit”, spuse el, „că îmi amorţise sau îmi îngheţase limba”. S-a dus acasă şi acolo şi-a terminat cu glas tare conferinţa pe care intenţionase să o prezinte asistenţei. A făcut acest lucru foarte uşor, în felul său normal şi fluent. Dar a observat că în timp ce vorbea, un alt şir de cuvinte intervenea în paralel cu şirul de cuvinte pe care, de fapt, îl rostea el, iar acest şir paralel exprima opinii care nu erau chiar contrarii acelora pe care le expunea el, părând un ecou sau o imagine într-o oglindă – ceea ce, spunea Frederick, ar fi constituit un fenomen de ordin psihologic, ci erau păreri oarecum tangenţiale, putând jura că nu le mai citise sau auzise rostite mai înainte. Erau nebuneşti,

ţicnite, smucite, trăsnite. Totuşi nu putea împiedica acel şuvoi tăcut să continue, foarte clar, în timp ce el îşi rostea conferinţa bine organizată, perfect conştient. Îmi spuse că îşi dădea seama că dacă slăbea numai un singur moment atenţia şi controlul, limba lui avea să înceapă să dea glas celuilalt şir de cuvinte nebuneşti, părând astfel tot atât de neputincios ca şi când ar fi fost unealta unui ventriloc.

Ei bine, şi-a anulat seria de prelegeri şi a plecat în concediu împreună cu familia. A luat în acest timp sedativele prescrise de medic, iar când şi-a terminat concediul, s-a dus să înceapă alte săpături şi în scurtă vreme a uitat complet că s-a bâlbâit vreodată.

Voi intra în mai multe amănunte în privinţa bâlbâielii decât aş fi vrut, pentru că în „noaptea copiilor* aţi spus în treacăt că aţi avut o manifestare supărătoare de bâlbâială.

Frederick şi-a contramandat prelegerile asupra Greciei. S-a dus la un psihiatru care nu a putut să descopere nicio tulburare de ordin personal, deoarece Frederick a insistat că se simte mulţumit de munca, viaţa, obiceiurile, soţia şi copiii lui – acum adulţi. I-a vorbit apoi doctorului despre starea sa din ultimele câteva săptămâni şi a descoperit că are tulburări din cauza andropauzei şi a unei stări de deprimare obsedante.

Acest lucru i se părea interesant din punct de vedere ştiinţific, dar personal nu-l ajuta cu nimic. Constată doar că faptul de a merge la doctor îi adăugase vieţii sale o cale suplimentară, „ca o linie de cale ferată”. Discuţiile cu doctorul în legătură cu starea lui au continuat în paralel cu evoluţia situaţiei sale, fără să o afecteze câtuşi de puţin, sau să afecteze ceea ce-l interesa cu adevărat – anume, discuţiile cu mine şi cu una sau două alte persoane. Voi spune pur şi simplu în acest punct că la scurt timp după întâlnirea mea cu Frederick, amândoi am avut discuţii de acelaşi gen şi cu alte persoane. Asemenea întâlniri au fost separate şi fortuite, totuşi prietenul lui Frederick şi prietenul meu se cunoşteau şi aveau de fapt acelaşi fel de

relaţii pe care Frederick şi cu mine le avuseserăm timp de ani de zile – acea poveste cu un lung şir de capitole. Dacă veţi veni să vă întâlniţi cu noi, fapt pe care sper că această scrisoare va reuşi să-l realizeze, atunci mă veţi cunoaşte pe mine, pe Frederick şi pe ceilalţi doi, pe toţi aceia a căror viaţă s-a schimbat în ultimele câteva luni într-un mod foarte greu de descris – atât de uşoare şi imperceptibile sunt aceste schimbări privite din afară. Revin la Frederick. După vreo cinci-şase vizite la psihiatru, Frederick continua să se bâlbâie ori de câte ori aborda vreun aspect al activităţii sale profesionale, dar era foarte fluent şi dezlegat la limbă pe orice altă temă.

Psihiatrul i-a prescris tratamente diferite, toate chimice, dar Frederic a renunţat şi şi-a găsit un specialist în afecţiuni ale vorbirii, nu un medic, ci o persoană din afara profesiunii medicale. Omul acesta foloseşte o metodă care vindecă bâlbâiala, punându-i pe pacienţi să vorbească foarte încet, pronunţând fiecare literă cu pauze ritmice între cuvinte. Sunetele produse sunt lipsite de emoţie, fără fluxul şi dinamica vorbirii. Vorbirea pare astfel mecanică. Dar metoda într-adevăr îi vindecă pe unii. Frederick a luat şase lecţii şi a constatat că metoda era o cale de a împiedica spontaneitatea, creativitatea vorbitorului, constituind un fel de cenzură. A urmări cu atenţie fiecare silabă pe măsură ce-ţi vine pe limbă înseamnă mai mult decât să-ţi concentrezi în mod global atenţia asupra vorbirii – înseamnă să-ţi declanşezi cenzura mult mai înapoi, în propria-ţi minte. Trierea sau alegerea cuvintelor când ele au sosit deja pe vârful limbii are loc prea târziu. Nu! Alegerea trebuie să fie făcută mai devreme în minte. Frederick a constatat că făcea progrese foarte bune în această direcţie. La lecţii dădea impresia unei persoane care abia a învăţat englezeşte şi trebuia să-şi construiască atent fiecare propoziţie înainte de a o rosti, sau ca o persoană care trăieşte într-o dictatură şi trebuie să-şi supravegheze limbajul. Când însă îl apuca bâlbâiala,

aceasta se manifesta mai rău decât oricând, deşi mai puţin frecvent. El abandonă lecţiile şi hotărî să nu se mai reîntoarcă nici la psihiatru, înţelesese că exista o cauză pe care trebuia mai întâi s-o identifice.

Am examinat împreună, de mai multe ori, intervalul de timp care a precedat accesele de bâlbâială care avuseseră loc cu zece ani în urmă, adică activitatea lui în Grecia, care avusese ca rezultat un volum intitulat, din câte cred, *O nouă lumină asupra lui Homer* – sau ceva de felul acesta. Dar se dovedi că nu acesta fusese începutul. Mai înainte de a se duce în Grecia, călătorise în Africa. Fusese să cerceteze un trib a cărui viaţă depinde de mişcările unui râu. Râul se revarsă în fiecare an şi o câmpie întinsă dispare sub apă. Pe câmpie se înalţă movile pe care sunt construite sate. Când apele revărsate se ridică la un anumit nivel, oamenii din sate se urcă în ambarcaţiuni şi se duc să trăiască pe malurile râului revărsat până când apele se retrag. Or – şi aceasta este problema – Frederick s-a gândit astfel: să presupunem că apele revărsate au crescut într-un anumit an cu şase metri mai mult decât în mod obişnuit şi au inundat satele. Oamenii s-au hotărât atunci să nu se mai întoarcă în satele lor şi să trăiască altundeva, în care caz, într-un timp foarte scurt, probabil nu mai mult de doi-trei ani, ar fi imposibil să se ştie că au locuit acolo fiinţe omeneşti. Casele erau de lemn sau de lut. Acoperişurile, de stuf. Cele mai multe vase de gospodărie erau de lemn. Obiectele de lut nu erau arse, ci numai uscate la soare şi confecţionate astfel încât să fie folosite şi aruncate repede. Tribul era paşnic de câtva timp – armele, suliţele erau de fier, folosite pentru necesităţi rituale. Apa şi furnicile puteau distruge toate aceste lucruri în câteva luni. Singurele obiecte din aceste sate care ar supravieţui ar fi produsele moderne metalice sau din material plastic. Dar o societate ca aceea la care ne-am referit ar fi putut trăi de o mie de ori pe acele movile, cu mari inundaţii între perioadele când a existat, şi nimic,

absolut nimic nu ar fi rămas din ea. Totuşi Frederik a afirmat că dacă judeci o societate după armonia, spiritul de răspundere faţă de membrii săi şi lipsa spiritului de agresiune faţă de vecini, o asemenea societate a atins cu adevărat un nivel înalt de civilizaţie. Totodată – şi acesta a fost punctul care l-a descumpănit pe Frederick – avea de-a face cu o societate mai integrată naturii decât oricare alta de care putea să-şi amintească, şi pentru Africa acest lucru spune foarte mult. Nu numai că viaţa acestui trib se centra pe revărsarea şi retragerea apelor râului, dar îşi dezvoltase ritualuri religioase sofisticate în legătură cu anotimpurile, vânturile, soarele, luna, pământul etc. În antropologia obişnuită, această situaţie este echivalentă cu a spune că o societate este barbară, înapoiată, a o categorisi drept „animistă" sau integrată în natură.

Frederick a părăsit locul respectiv profund tulburat. Vizitarea acelui trib şi gândurile care i-au răsărit în minte ca urmare a vizitei sale i-au zdruncinat încrederea în sine, ca arheolog – acesta a fost rezultatul experienţei făcute. El avea în minte ceva asemănător cu „îndoielile" unui om religios şi era necesar să-şi elimine aceste îndoieli înainte de a-şi continua munca. Gândul cel mai important care îl urmărea era că societatea noastră este dominată de bunuri materiale, adică produse artistice, proprietăţi, maşini, obiecte. Nu există nicio altă cale de a cunoaşte ideile unei societăţi antice decât prin filtrul propriilor noastre idei.

El hotărî că acest efect al experienţei pe care o avusese era „nesănătos şi morbid".

Sunt sigură că aţi înţeles până acum că Frederick este şi a fost întotdeauna un om de o mare vitalitate şi siguranţă de sine, că nu s-a temut niciodată să-şi exprime părerile, să ia partea cuiva – să se afirme.

Dacă n-ar fi avut o asemenea personalitate, probabil că efectul acelei vizite în Africa ar fi fost mult diminuat.

Oricum, şi-a învins pierderea temporară a bunei dispoziţii şi a început seria conferinţelor asupra Greciei, la

care trebuise să renunţe din cauza primului său acces de bâlbâială.

Să vă vorbesc acum despre perioada de dinainte de a ne întâlni în faţa porţilor Universităţii din Londra.

Vreau să mă refer la o întâmplare lipsită de importanţă, un fapt în aparenţă minor… Frederick s-a dus în vizită la un fost coleg care lua parte la o excavaţie în Wiltshire. Petrecuse noaptea într-un han local şi plecase pe jos în dimineaţa următoare să-şi viziteze prietenul. Activitatea era în toi. Profesorul însuşi, vreo şase amatori care lucrau de plăcere şi doi studenţi la arheologie. Fusese deschis un şanţ plin cu tot felul de sfărâmături. Profesorul n-a observat că Frederick era acolo. Le explica tuturor că acel fel de şanţuri arată că temelia aparţine unei clădiri de piatră – pietroaiele care fuseseră îngropate în sfărâmăturile de piatră fiind luate de acolo pentru construcţii ulterioare. Imediat unul dintre studenţi spuse timid şi cu glas subţire că fusese de curând în Africa şi observase că, într-un sat pe care îl vizitase, oamenii îşi făceau colibele din pari, lut şi stuf. Prima etapă a unei asemenea case era aceea de a săpa un şanţ, a doua să fixeze vertical în şanţ parii viitorilor pereţi, iar a treia să îngrămădească sfărâmături de pietre în jurul parilor. Profesorul nu comentă informaţia. El plecă de lângă şanţ, iar Frederick îl urmă spunându-i cine era. Profesorul îl conduse atunci prin şantier şi când ajunse la şanţul umplut cu pietriş spuse: „După părerea mea, aceasta este temelia unei clădiri de lemn, nu de piatră, la urma urmei unii oameni primitivi au început construirea de colibe de lemn, făcând… „şi aşa mai departe. Dar dacă n-ar fi fost de faţă un student care revenise dintr-o călătorie în Africa, glasul profesoral ar fi proclamat cu o autoritate absolută că acea clădire trebuie să fi fost de piatră. Acesta este modul cum se ajunge la afirmaţii pompoase în arheologie. Această întâmplare minoră l-a făcut pe Frederick să-şi amintească anumite frământări prin care trecuse în vara trecută în

Turcia. Dacă „frământare” este cuvântul potrivit.

În tot decursul verii în Turcia se gândise la vizita făcută comunităţii dependente de apele unui râu din Africa, cu mai mult de zece ani în urmă. Nu-şi putea scoate din minte amintirea acelei comunităţi, deşi cele două aveau atât de puţine în comun, una dintre ele fiind sub apă timp de mai multe luni pe an, iar cealaltă fiind foarte sus, uscată şi expusă intemperiilor.

Nu putea să nu se gândească la temeiurile arheologiei moderne, pe care le consideră nişte chestiuni ridicole împotriva cărora nimeni nu poate face nimic. În special în privinţa finanţelor – deoarece finanţarea unor săpături constituia întotdeauna cheia efectuării acestora şi de ea depindea dacă săpăturile aveau să aibă loc sau nu. Unii arheologi obţineau bani mai uşor decât alţii. Unii nu puteau obţine niciun ban, sau numai cu mari dificultăţi. Unele ţări acordau fondurile necesare mai uşor, altele mai greu. Unele ţări aveau perioade în care săpăturile se bucurau de o mare popularitate, erau la modă un timp, apoi „nu mai erau”, ca stilurile vestimentare. El, Frederick, lucrase pe acel şantier, şi nu pe unul pe care şi-ar fi dorit să lucreze, pentru că putuse să obţină bani pentru acel loc anume dintr-o sursă americană – un muzeu căruia îi lipsea un tip de artefacte despre care se ştia că se găseau acolo din belşug.

Unele idei erau acceptate, câteodată timp de decenii sau secole, dominând arheologia; apoi erau puse deodată sub semnul îndoielii. Ideea că „Grecia era mama civilizaţiei occidentale şi Roma, tăticul ei” a dominat arheologia şi efectuarea săpăturilor multă vreme – totuşi el, Frederick, putea să demonstreze că arabii, maurii şi sarazinii erau părinţii civilizaţiei „occidentale”, izvoare ale ideilor acesteia, ale literaturii şi ştiinţei ei, teoria lui fiind fondată pe acelaşi fel de dovezi care ne făceau moştenitori legitimi ai Greciei şi Romei – această teorie n-ar fi numaidecât mai adevărată, dar bazele sale ar fi tot atât de temeinice.

În tot decursul verii, Frederick s-a distrat redactând, una după alta, o serie de lucrări care descriau civilizaţia pe care o dezgropa, din punct de vedere al civilizaţiilor care nu erau ale Angliei – romană, greacă, aztecă şi aşa mai departe. Redacta, cu ironie, câteva versiuni ale lucrării pe care avea probabil s-o publice în legătură cu activitatea lui din timpul verii.

Această lucrare avea să înceapă sau să se încheie cu propoziţia rituală că, fără îndoială, concluziile pe care le-a tras sunt provizorii datorită lipsei de cunoştinţe, lipsei de bani, lipsei de timp, şi deoarece numai o porţiune a nivelului respectiv al sitului fusese dezgropată, fără a mai vorbi de nivelele de dedesubt. Dar o dată ce se va face această concesie celor ce se îndoiesc, ceea ce va urma vor fi doar prezumţii şi nu afirmaţii categorice. Lucrarea va atrage asupra ei focurile profesorilor, şcolilor şi teoriilor potrivnice. Ca rezultat, vor apărea manuale pentru universităţi şi şcoli. Acestea vor conţine afirmaţii ca: scrierea nu a fost cunoscută în Orientul Mijlociu mai înainte de anul 2000 î.Hr. Sumerienii credeau următoarele. Astronomii arcadienilor credeau asta şi ailaltă. Egiptenii îşi mumificau regii preoţi fiindcă voiau ca trupurile acestora să fie păstrate pentru mult timp. Civilizaţiile africane dinainte de venirea omului alb erau, după cum se spunea, inexistente/barbare/ numeroase/înapoiate/rare şi aşa mai departe. Frederick a părăsit Turcia cu mintea foarte tulburată, stare pe care a asociat-o cu dispoziţia sa mintală după vizita pe care o făcuse în Africa. S-a întâmplat atunci să-i cadă în mână o carte în care se descria criza de conştiinţă a unui preot din epoca reginei Victoria cu privire la existenţa lui Dumnezeu. Caracterul preotului îl impresiona pe Frederick ca semănând cu al său: energic şi încrezător. Omul fusese profund întristat din cauza îndoielilor în privinţa datei exacte a facerii lumii de către Dumnezeu. Starea minţii lui era foarte asemănătoare cu aceea a lui Frederick, după cum constată acesta citind

cartea. Preotul era pe punctul de a hotărî că era datoria lui morală să părăsească Biserica, deoarece nu putea rămâne mai departe membru al clerului în mod onest, când tocmai atunci al zecelea copil al său, o fiică, se logodise cu un preot. Această căsătorie era foarte avantajoasă şi punea capăt disperării, deoarece fiica era fată bătrână, având aproape treizeci de ani. Tatăl ştia că fiica lui nu-şi va păstra logodnicul dacă el, tatăl, îşi va face cunoscute îndoielile şi va părăsi Biserica. Dacă părăsea Biserica, izbucnea un scandal care avea să tragă în prăpastie toată familia, iar logodnicul fiicei era un om care respecta tradiţiile şi trebuia să se îngrijească totodată şi de viitorul său. Criza tatălui deveni acum o gimnastică dificilă în privinţa echilibrării răspunderilor: conştiinţa sa sau viitorul fiicei sale. Cu multă cazną, el îşi amână părăsirea Bisericii până după căsătoria fiicei. A trebuit să treacă prin ceremonia căsătoriei fiicei sale (oficiind el însuşi) cu mintea plină de îndoieli. Dar când şi-a examinat conştiinţa, după căsătorie, a constatat că îndoielile sale erau mult mai mici, ca şi cum faptul efectuării ceremoniei le redusese. „Ceea ce m-a determinat să acţionez a fost dragostea pentru sărmana mea fiică; temerile pentru viitorul ei lipsit de ocrotire, chinurile minţii mele că propria mea nenorocire şi dezordine mentală vor trebui să-i otrăvească pe alţii – toate acestea m-au făcut să acţionez, cum am crezut atunci. Necinstit. Mulţumesc lui Dumnezeu că în marea lui îndurare m-a condus prin Valea Umbrei înapoi la El…” Pe scurt, acea criză victoriană trecuse. Frederick rămase cu două idei. Una, că acest conflict înspăimântător, dureros şi foarte real avusese loc cam cu o sută de ani în urmă. Fusese un conflict foarte obişnuit, de fapt.

Unele dintre cele mai mari minţi victoriene fuseseră supuse unor chinuri asemănătoare şi chiar se prăbuşiseră. Cariere frumoase au fost ruinate, familii distruse, vieţi răvăşite. Dar abia cu câteva decenii mai târziu aceste îndoieli au devenit ridicole (din punct de vedere religios,

îndoielile păreau ridicole, fiindcă în vremea noastră Crizele de îndoială se manifestă cel mai vizibil în context politic). A doua idee era că starea sa mentală după vizita în Africa, ca şi starea sa mentală datorată şantierului din Turcia erau identice cu aceea a preotului victorian pradă crizei sale religioase. Dar victorienii nu avuseseră beneficiul psihologiei moderne, deşi Frederick ar fi putut să-şi amintească principiul că o dată ce ţi-ai ales o meserie trebuie să te conformezi cerinţelor ei. Totuşi nu exista nici cea mai mică scuză pentru ca el, Frederick, să nu judece la rece ceea ce îl tulbura, şi anume, din nefericire, îndoielile Profunde legate de ceea ce se petrecea în domeniul arheologiei. Îndoieli legate de principiile de bază ale acesteia: metodele şi mai cu seamă prejudecăţile sale inconştiente.

Dacă urma să facă ce a făcut acel sărman pastor victorian, trebuia să accepte postul din Sudan, considerând că dacă nu făcea acest lucru soţia sa era obligată să renunţe la plăcerea unei croaziere la Madeira, pe care de-abia o aştepta, şi nu era drept să o facă să sufere din cauza lipsei de încredere în meseria sa. Dacă s-ar duce în Sudan, deoarece Mintea celui ce Munceşte este influenţată de Munca lui, va uita în curând totul privitor la îndoielile sale, care i se vor părea apoi prosteşti şi morbide. Din fericire, soţia lui Frederick este o femeie cu bun-simţ, care a înţeles că datorită meseriei lui atât ea, cât şi copiii puteau să aibă vacanţe plăcute, aşa că îi spuse lui Frederick că nu se plânge dacă nu se mai duce la Madeira, când a avut posibilitatea să călătorească atât de mult până atunci. Ca urmare a plecat să stea la o prietenă, posesoare a unei vile în Spania, lăsându-l pe Frederick la Londra.

Şi acum, să mă refer la un fapt interesant din punct de vedere psihologic: relatând un eveniment care sper că veţi fi de acord că se potriveşte cu celelalte, Frederick a uitat toate îndoielile pe care le avea ca urmare a călătoriei lui în Africa – ceea ce nu este surprinzător, deoarece faptul

avusese loc cu zece ani în urmă. Îşi uită, însă, şi îndoielile de anul trecut ivite după săpăturile din Turcia. Le uitase complet până foarte de curând, după vizita la Wiltshire, când a făcut o sforţare bine cântărită pentru a-şi aminti lucruri pe care ar fi putut să le îngroape în uitare fiindcă erau dureroase. Drept efect, a căzut într-o stare mentală Euforică sau Andropauzală său Obsedant-Melancolică (alegeţi care vă place dintre acestea!) care îl încânta peste măsură. Dacă încântare este cuvântul potrivit pentru o asemenea stare de mulţumire. Umbla prin Londra şi se distra ducându-se la muzee şi uitându-se la vase şi lănci şi pietre şi alte obiecte, elaborând teorii tot atât de temeinice şi convingătoare ca şi celelalte acceptate până în prezent, privitoare la societăţile din trecut. Cu aceasta am ajuns la capătul a ceea ce m-am gândit să vă comunic prin scrisoarea de faţă. Dacă cele ce v-am spus nu înseamnă nimic pentru dumneavoastră, am făcut o greşeală, dar mi-e greu să cred aşa ceva. Nu ştiu de ce mi se pare că ar fi astfel, dar sunt sigură că veţi înţelege. Aţi vrea să veniţi să mă vedeţi când sunteţi în Londra data viitoare? Aş fi foarte fericită, şi tot aşa ar fi şi Frederick şi ceilalţi.

Apropo, în legătură cu bâlbâiala lui Frederick, în caz că informaţia vă este de vreun folos, vă înştiinţez că s-a vindecat de aceasta dând curs exprimării „fluxului paralel” al ideilor sau cuvintelor care îl inhibau, nepermiţându-i să rostească vorbele convenţionale. El ascultă mai întâi vorbirea interioară şi apoi îi dă glas. Tare. Fie pentru sine însuşi, pentru a o înregistra pe bandă de magnetofon, fie ca să-l aud eu. Rezultatele sunt uimitoare.

Aştept cu toată nerăbdarea răspunsul dumneavoastră

Cu deosebită stimă, ROSEMARY BAINES

Stimată doamnă Baines.

Nu-mi pot da seama când m-am mai simţit atât de măgulit ca la citirea scrisorii dumneavoastră. Ce consecinţe măreţe din ceea ce mi-e teamă că trebuie să vă spun că, din punctul meu de vedere, nu a însemnat decât o

comunicare obişnuită. Din păcate, ţin destul de multe conferinţe care nu au legătură cu specialitatea mea. Soţia mea îmi spune, pentru propriul meu bine, că îmi cheltuiesc prea multă energie în acest fel. Poate că are dreptate. Ideile care v-au impresionat într-o măsură atât de mare – dacă îmi pot permite să fiu atât de cinstit! – mi-e teamă că fac parte din rezerva mea de subiecte. Când constat că mi-a secat inspiraţia sau mi-am pierdut suflul, am la îndemână câteva vechi teme care mă ajută să redevin activ.

Da, fără îndoială, mi-e limpede că învăţământul nu e ceea ce ar trebui să fie. Dar unii dintre noi nu-şi dau seama de acest lucru. Presupun că trebuie să admit că ceea ce a însemnat o dată o cruciadă, întrucâtva o idee fixă, s-a potolit oarecum. În ceea ce priveşte amabilele dumneavoastră observaţii faţă de bâlbâială, vă sunt, desigur, extrem de recunoscător. Am lucrat mult prea mult în ultimul timp, sau cel puţin aşa îmi spune doctorul, şi de aceea am dezvoltat tendinţa de a mă bâlbâi. Dar nu-mi amintesc să fi făcut aşa ceva la conferinţa la care aţi fost prezentă. Pe cât se pare, vă amintiţi cele spuse de mine în cele mai mici amănunte. Oare faptul că am făcut o glumă referitoare la bâlbâială a avut un efect profilactic? Am ajuns la concluzia că aşa trebuie să fie. În ceea ce-l priveşte pe Frederick Larson, într-adevăr, mi se pare că i-am auzit numele, dar numai atât. Îl cred dacă spune că ne-am cunoscut. Consider că face prea mult caz de bâlbâiala sa. Eu m-am vindecat de a mea amintindu-mi să vorbesc foarte rar şi atent, în special când sunt obosit şi, mai mult decât orice, să nu uit să iau pilulele pe care mi le-a recomandat doctorul. Îmi pare rău că trebuie să vă dezamăgesc răspunzând cu atâta zgârcenie la scrisoarea dumneavoastră mai mult decât consistentă. Dar vai, încă nu m-am retras la pensie să pot dispune de timp aşa cum vreau. Ceea ce trebuie să constituie scuza mea de a nu putea accepta invitaţia extrem de amabilă de a vă întâlni atât pe dumneavoastră, cât şi pe domnul Larson. Vin foarte

rar la Londra şi, când vin, întrevederile şi vizitele legate de activitatea mea îmi iau tot timpul.

Al dumneavoastră, CHARLES WATKINS

Stimate domnule doctor Y.

Domnul profesor Watkins m-a consultat în primăvara acestui an în legătură cu bâlbâiala de care suferea. I-am prescris Librium şi un concediu. I-am dat, de asemenea, adresa unui specialist în tratarea defectelor de vorbire, dacă nu încetează bâlbâiala. Îl am în evidenţă de cinci ani. Am început să practic din 1964. În tot acest timp nu a suferit de nimic în afară de o gripă, anul trecut. Mi-a făcut impresia că era într-o formă fizică foarte bună în luna martie. Mi-a spus că slăbise în ultimul timp. Când am primit scrisoarea dumneavoastră, am rugat-o pe soţia lui să vină să stăm de vorbă. Pe ea o cunosc mai bine decât pe el, deoarece îi supraveghez medical copiii. Se pare, însă, că nu poate să facă multă lumină în acest caz. Dar, în interesul ei, propun să-şi întâlnească soţul cât de curând. Desigur, eu nu sunt decât acea persoană demodată numită doctorul familiei şi nu ştiu atât cât ar trebui despre bolile mintale. Doamna Watkins se află într-o stare de mare tensiune.

Al dumneavoastră, DOCTOR Z.

Bună, Charles.

Sunteţi…

Sunt *soţia* ta.

Vreţi să luaţi loc?

Îmi pare rău, nu ştiu ce să spun.

Charles, e oare posibil să nu mă recunoşti? Îmi pare rău.

Dar nu pot…

Atunci, Felicity…

Cum de ştii că mă numesc Felicity?

Cei de aici mi-au spus. Mi-au spus că s-ar putea să vii azi.

Aşadar n-ai cerut să mă vezi?

Nu

Charles, stai în faţa mea şi-mi spui… A! Nu! Nu pot să cred aşa ceva! Sunt atât de îndurerată.

Spune-mi, atunci.

Ce să-ţi spun?

De exemplu, de cât timp suntem căsătoriţi?

De cincisprezece ani.

Doctorul spune că a mai avut şi alte cazuri. Eu nu sunt primul, nici pe departe. De ce râzi?

Întotdeauna spui asta, chiar aşa: „nici pe departe”. Spun eu asta?

Când mi-au spus că vii astăzi, am sperat că dacă te văd îmi voi reaminti…

Şi nu-ţi aminteşti?

Nu! Eşti atât de mânioasă! Nu m-am aşteptat să fii mânioasă.

Mânioasă? Desigur că nu sunt mânioasă. Ce ciudat. Nu e vina ta că ţi-ai pierdut memoria. Li se întâmplă multor oameni. Sunt foarte mâhnită pentru tine.

Ba nu! Eşti mânioasă.

Ei! De-aş fi mânioasă… Aşa eşti tu, Charles. De când am auzit că ţi-ai pierdut memoria nu m-am putut abţine să nu-mi spun: aşa e Charles.

Dar de ce să fiu? Mi-am mai pierdut eu vreodată memoria?

Nu. Nu după câte ştiu eu. Nu mi-ai spus niciodată să ţi se fi întâmplat aşa ceva. Dar nu-mi spui multe, nu-i aşa?

Poftim. Am spus că eşti mânioasă.

A, *nu,* iar n-am dreptate. *Pur şi simplu nu-mi vine să cred*

Nu plânge.

Trăim împreună de cincisprezece ani. Cincisprezece ani, Charles.

Îmi pare rău. Îmi pare foarte rău, Felicity. Acum văd că eşti tot mânioasă.

Nu-s mânioasă, dar nu pot să nu plâng. Tu n-ai

plânge? Te rog, pleacă. Trebuie să pleci. Nu te cunosc, înţelege, Felicity.

Pacientul a fost vizitat astăzi de soţia lui. Vizita a luat sfârşit la cererea pacientului. Soţia e o persoană foarte nervoasă. E mai bine să fie ţinută departe de pacient pentru moment, după părerea mea.

DOCTOR X.

Domnule doctor X., trebuie neapărat să vă vorbesc.

A! Doamnă Watkins. Am crezut că aţi plecat acasă. Luaţi loc, îmi pare bine să vă văd. Ce pot face pentru dumneavoastră?

Ce puteţi face pentru mine! Domnule doctor, soţul meu e aici, aşteptând să-şi revină, de două luni.

Da. Mi-e teamă că aveţi dreptate. Noi, însă, credem că starea lui s-a îmbunătăţit acum.

Cum judecaţi, atunci, îmbunătăţirea unei stări? Cum? Spuneţi că nu ştia cine era când a fost adus aici. Şi nici acum nu ştie cine este. Prin urmare, de ce spuneţi că e mai bine?

E mai bine ca stare fizică. Mai odihnit.

Odihnit? Era bolnav când a fost adus aici?

Nu, nu avea nici gripă, nici bronşită.

Ştiu că sunt foarte ridicolă, domnule doctor. Ştiu asta. Dar nu mă ajută cu nimic dacă sunteţi sarcastic. Spuneţi că soţul meu e mai bine. Dar niciodată nu l-am văzut arătând mai îngrozitor. Niciodată. E atât de slab. Şi arată zdruncinat şi slăbit.

E foarte de înţeles că sunteţi necăjită.

A! Mulţumesc. Vă mulţumesc chiar foarte mult.

Priviţi cazul din punctul nostru de vedere. Soţul dumneavoastră a fost adus aici de poliţie, acum aproape două luni, într-o stare de şoc, jefuit, fără acte asupra lui, fără bani şi fără a şti cine era. Vorbea de unul singur, avea halucinaţii, manifesta manii religioase. Am făcut tot ce am putut să-i îmbunătăţim starea în care se găsea, asta-i tot.

Şi spuneţi că e mai bine?

După părerea mea, e mai bine.

Pot să vorbesc şi cu domnul doctor Y?

Desigur, dar nu e aici astăzi.

Nu a fost aici nici ieri. Mi-a scris privitor la boala soţului meu, înţelegeţi.

Lucrează două zile pe săptămână la un alt spital.

Când va fi aici?

Mâine.

Pot să-l văd mâine?

Desigur. Spuneţi la recepţie, în drum către ieşire, că veţi veni din nou mâine şi rugaţi secretara să vă fixeze o oră la care să-l întâlniţi.

Vă rog să nu credeţi că vreau să fiu nepoliticoasă, domnule doctor, nu vreau aşa ceva.

Nu e nicio supărare. Suntem obişnuiţi cu aceste lucruri, doamnă Watkins.

O, domnule doctor, să ştiţi că am rămas în oraş special ca să vă vorbesc.

Şi sunt foarte mulţumit că aţi făcut-o. Cum credeţi că se simte soţul dumneavoastră?

Cum pot şti eu asta? Cum vă pot spune? Eu cred că arată îngrozitor, îngrozitor… Nu înţeleg cum e posibil aşa ceva!

Credeţi-mă, se întâmplă.

Nu, nu, nu vreau să mă refer la felul cum arată. Nici că oamenii nu-şi pot pierde memoria. Dar… sunteţi căsătorit, domnule doctor?

De nouă ani. Ba nu, de zece.

Închipuiţi-vă că intraţi în dormitor diseară, când vă duceţi acasă, şi soţia, care se află acolo, se uită la dumneavoastră şi vorbeşte exact cum face întotdeauna şi deodată vă spune că nu ştie cine sunteţi.

Da, doamnă Watkins, am încercat să-mi închipui că s-ar putea întâmpla aşa ceva, am încercat, într-adevăr.

Însă… Nu mă plâng de asta. Se pare că nu sunt în stare să mă fac înţeleasă. Faptul e următorul – cum puteţi

spune că cineva şi-a pierdut memoria într-un asemenea caz?

Nu vă înţeleg… Doriţi o ţigară? Au să ne aducă îndată un ceai.

Dacă şi-a pierdut memoria, de ce, totuşi, vorbeşte aşa cum vorbeşte întotdeauna? Aceleaşi cuvinte. Totul la fel ca mai înainte.

A! Acum înţeleg.

Dacă şi-ar fi pierdut memoria, dacă într-adevăr nu ar şti cine este, ar trebui să fie ca… un copilaş nou-născut.

În unele privinţe, mă tem că este.

Nu! Nu cred că este. Dacă ceea ce a fost mai înainte s-a şters, s-a spălat, atunci s-ar putea întoarce la noi ca – nu ştiu cum să spun, un locuitor din insulele Mării Sudului, sau un vizitator de pe Marte sau aşa ceva.

Înţeleg ce vreţi să spuneţi. Într-adevăr, înţeleg. A! Uitaţi că vine ceaiul.

Mulţumesc. Aşadar nu şi-a pierdut de fapt memoria. E tot cum era şi înainte. Doar că nu-şi aminteşte de… mine. Şi de copii.

El ne spune că nu-şi aminteşte absolut de nimic. Nici de copilăria sa. Nici de părinţii săi. De nimic.

Totuşi, domnule doctor, când îl întrebaţi: îţi aminteşti de copilărie? El vă răspunde: nu, nu-mi amintesc de copilărie. El nu răspunde – nu ştiu cum să mă exprim – cucurigu, sau groh, groh, groh, groh. A, nu glumesc, vă asigur. Nu sunt deloc dispusă să fac glume. Vai, Doamne, ştiu că e o prostie să plâng.

Doamnă Watkins, aţi vrea să-l mai vedeţi o dată, adică, dacă el e de acord? S-ar putea să ajute.

Dacă e de acord cine?

Da, vă înţeleg punctul de vedere. Dar nu vedeţi, sunt tot atât de cufundat în întuneric ca şi dumneavoastră. Mai mult chiar. Dumneavoastră îl cunoaşteţi bine, pe când eu nu-l cunosc deloc. Dacă i-aţi vorbi din nou, lăsaţi-l să se obişnuiască cu… şi nu vă supăraţi că vă spun asta, dar

încercaţi să nu plângeţi…

Domnule doctor, i-am luat mâna, e soţul meu, amintiţi-vă, el părea ca şi cum… se comporta ca un bărbat cu care o femeie vrea să flirteze şi bărbatul nu e sigur că îi place jocul.

Ascultaţi, dragă doamnă. Am să vă fac o propunere. Dar mai luaţi o ceaşcă de ceai şi o ţigară. Spălaţi-vă pe faţă – găsiţi o chiuvetă în încăperea alăturată. Eu mă duc să-l rog să mai vorbească odată cu dumneavoastră. Dar să nu intraţi în cameră dacă nu vă puteţi reţine plânsul. Înţelegeţi de ce? Dacă sunteţi prea emoţionată, starea dumneavoastră poate să-l inhibe… încercaţi să fiţi calmă şi destinsă, şi poate va reveni la normal.

Am să încerc, domnule doctor.

Ei, Charles, am vorbit cu domnnul doctor Y.

Bine.

Îmi place ca om.

Pe el pot să-l văd.

Cum să-l vezi?

Pe unii oameni nu poţi să-i vezi deloc.

A, da

Nu înţeleg ce vrei să spui şi nu are rost să mă prefac. Dar vreau să-ţi pun o întrebare. Îmi vine greu, Charles. Te rog, nu te supăra…

Cred că încă nu m-am supărat. Nu m-am supărat. Dar văd emoţie pe faţa ta şi pe feţele doctorilor şi surorilor.

Dar mi-ai spus să plec de aici. Ce ai simţit atunci?

Am simţit… dar nu mai vreau să simt aşa ceva încă o dată, nu mai vreau încă o dată.

Ce anume?

M-ai întrebat ce-am simţit. Asta am simţit – dacă asta e simţire. N-am vrut aşa ceva, nu vreau aşa ceva, înţelegi.

Charles, sunt foarte liniştită şi nu plâng. Dar vreau să te uiţi la mine şi să-mi răspunzi. Când mă vezi stând aici, îţi fac aceeaşi impresie – nu ştiu cum să spun – pe care ţi-o fac surorile sau doctorii?

Aceeaşi impresie?

Vreau să spun, nu mă cunoşti pe mine mai bine decât îi cunoşti pe ei?

Te cunosc, te cunosc foarte bine.

Mă *cunoşti...* A! Atunci…

Îi cunosc şi pe ei. A privi înseamnă a cunoaşte.

A! Înţeleg.

Sunteţi toţi foarte…

Foarte cum?

Sunteţi toţi aşa de… mari. Foarte strălucitori. Foarte calzi şi strălucitori. Îmi apăsaţi ochii. Îmi pătrundeţi în ochi. E prea mult.

Ţi-e teamă de mine, Charles?

De mânia ta…

Charles, când spui că nu-ţi aminteşti de nimic, chiar vorbeşti serios? Nici de mine, nici de copii, nici de casa ta? … Nici de mama şi tatăl tău? Tu îţi iubeai foarte mult tatăl, Charles, nu-ţi aminteşti?

Mintea îmi e plină de amintiri.

Adevărat... dar doctorii spun…

Nu-mi amintesc lucrurile de care vorbeşti.

Ce-ţi aminteşti atunci? Charles?

Nu-mi răspunzi… Vorbeşte-mi despre ce-ţi aminteşti, ar putea avea legătură cu adevărul.

Adevărul e un cuvânt bizar, nu?

Vai, Charles, tu n-ai fost niciodată filosof!

Filosof? Ce-i

De ce cunoşti unele cuvinte foarte bine, iar în cazul altora pari complet pierdut?

O să-ţi spun, dacă vrei. Unele cuvinte – se potrivesc, îţi iese din gură un cuvânt şi se potriveşte cu ceva ce cunosc şi eu. Alte cuvinte însă nu se potrivesc cu ceea ce pot eu să văd.

Dar tu ce vezi, Charles? Spune-mi!

Felicity – vorbeşte-mi tu. Spune-mi ce gândeşti. Spune-mi ce ştii. Eşti soţia mea? Atunci vorbeşte-mi despre

asta.

Charles! Foarte bine, atunci. Am să încerc. Ne-am căsătorit în Londra, la Oficiul de Stare Civilă din Kensington. În luna februarie. Anul 1954. Era o zi foarte rece. Apoi ne-am dus la o fermă din Ţara Galilor să ne petrecem luna de miere. Nu aveam prea mulţi bani. Am stat acolo trei săptămâni. Am fost foarte fericiţi… Charles? Să continui? După aceea ne-am stabilit într-un apartament din Cambridge. Mai târziu am cumpărat o casă. Am rămas însărcinată cu Jimmy în Ţara Galilor. Jimmy este fiul nostru mai mare. Am fost tare fericiţi.

De ce eşti mult mai tânără decât mine?

Dar… ei bine, te-ai îndrăgostit de mine, Charles.

Şi nu mă surprinde.

Charles, pentru numele lui Dumnezeu, nu flirta cu mine. Nu pot suporta asta. Sunt soţia ta.

Scuză-mă.

Erai îngrijorat, spuneai că şaptesprezece ani era o diferenţă de vârstă prea mare. Ţi-am răspuns că spui prostii şi am avut dreptate, faptul acesta n-a avut nicio importanţă. Eram una dintre studentele tale.

A, da, cei de aici îmi spun întruna că sunt profesor. Predau ceva. E un cuvânt amuzant…

Vrei să continui?

Stimate domnule doctor Y.

M-aţi întrebat în prima dumneavoastră scrisoare dacă mi-aş putea aminti câte ceva din timpul căsătoriei mele, ceea ce mi s-a părut ciudat la vremea respectivă. Nu cred că mai ştiu acum ce este cu adevărat ciudat – în niciun caz după ce l-am văzut pe Charles în starea în care se află. Dar vă trimit, după ce am stat trează toată noaptea să mă gândesc serios la această problemă, fiindcă mătuşa Rose stă acum cu băieţii şi trebuie să se ducă s-o îngrijească pe mătuşa Anne, fiindcă mătuşa Anne nu se simte prea bine, i-a revenit bronşita, şi bineînţeles nu pot lăsa băieţii singuri, dar aş putea reveni peste patru sau

cinci zile, dacă pot aranja ca doamna Spence să vină şi să stea la noi vreo două zile... Am să vorbesc cu doctorul la telefon. La revedere, Charles.

Doamna Watkins a petrecut astăzi o oră cu pacientul. Spune că nu-şi aduce deloc aminte de ea. După părerea mea, vizita i-a fost folositoare pacientului şi ar trebui să fie repetată curând.

DOCTOR Y.

Nu sunt de acord. Trebuie să se încerce tratamentul cu şocuri electrice.

DOCTOR X.

Pacientul a avut o noapte foarte neliniştită, cu revenirea halucinaţiilor. I-am administrat Equanil.

DOCTOR Y.

Cred că am să plec acum, dacă nu ai nimic împotrivă, Charles. Vrei să mai vin? Nu vreau să spun mâine, prima scrisoare pe care mi-a trimis-o soţul meu. Am socotit-o foarte stranie atunci, fiindcă nu-mi mai spusese niciodată că mă iubeşte, deşi fusesem studenta lui timp de şapte luni şi jumătate. Aveam atunci doar optsprezece ani. N-am considerat-o ciudată nici mai târziu, când am consimţit să mă căsătoresc cu el, dar poate fiindcă mă obişnuisem cu el. Nu ştiu dacă veţi considera scrisoarea neobişnuită. Împrejurările în care a fost scrisă erau de o asemenea natură încât nu mă gândisem la el niciodată în felul în care îmi apărea acum. Îl admiram foarte mult, fără îndoială.

Într-o după-amiază, după un seminar, m-a invitat să luăm un ceai împreună şi mi-a vorbit. Mi s-a părut că felul lui de a se purta atunci era oarecum ciudat, dar însuşi faptul de a te îndrăgosti e ceva ciudat. Când am primit scrisoarea nu am ştiut ce să cred, mai ales pentru că m-am simţit cât se poate de fericită şi mândră. Şi apoi, mai târziu, când am decis să ne căsătorim, am uitat să-l mai consider un om ciudat, şi nici acum nu ştiu ce să cred. Vă rog, restituiţi-mi scrisoarea după ce o veţi citi. Este unul dintre cele mai preţioase lucruri pe care le am.

A dumneavoastră, FELICITY WATKINS

Vai, Doamne, Felicity, n-am dormit de când te-am văzut. Ieri?

— Nu ştiu – văd mereu chipul tău – părul tău e prea strălucitor pentru ochii mei. Părul tău mi-a apărut mai întâi – întotdeauna îţi caut capul strălucitor în sala întunecată. Eşti ca o lumină într-o lume plină de răutate – da, şi e de ajuns dacă pot să-l privesc – şi să-l mângâi. Asta ar fi o bucurie prea mare. Şi totuşi, dacă îl pot privi, aş simţi o bucurie asemănătoare şi dacă l-aş mângâia – oare ar fi o bucurie pentru amândoi? Cum de îndrăznesc să mă gândesc la aşa ceva? – şi totuşi ieri, fiind cu tine, m-am simţit altfel – şi tu – nu am dormit – sunt bătrân, Felicity – treizeci şi cinci. Tu, optsprezece? Un copilaş! Dar fetele nu au vârstă – ele strălucesc în unghere întunecate – dacă ai putea – mi te închipui undeva într-o pădure mare în care razele soarelui se revarsă printre ramuri asupra ta şi asupra capului tău luminos şi strălucitor, iar tu îmi zâmbeşti – eşti zâmbitoare – îmi vei zâmbi? – nu ştiu dacă – mă întreb dacă îţi voi trimite această scrisoare, la urma urmei – fiindcă una este să aşterni cuvinte pe o foaie de hârtie şi alta să constaţi că gândurile îţi năvălesc în minte cel puţin câte cincizeci pentru fiecare cuvânt pe care apuci să-l scrii – aşa că mă întreb ce rost mai are să-ţi trimit scrisoarea dacă nu-ţi pot trimite şi gândurile mele – decât unul din cincizeci – atât de împuţinate – merită măcar atenţia ta? Mă întreb – ai putea privi un cuvânt ca reprezentând tot gândul – te iubesc. Da! Asta e totul, ştiu bine – niciodată nu mă vei ţine, ca pe porcul din poveste, într-o cocină – nu, sunt sigur. Şi ea trebuie să fi avut păr bălai, strălucitor şi ochi albaştri – dar ceea ce contează e sufletul. Nu ca fata negricioasă cu păr negru şi dinţi albi şi buze roşii – acestea sunt culorile păzitoarelor de porci. Şi tot aşa şi în timp de război – contrastul dintre lumina şi întunericul din el. Dar fata cu păr bălai l-a ferecat în cocină şi l-a hrănit cu pleavă. Să nu devină mai târziu un viţel

îngrăşat? Eu însă nu îndrăznesc – Da. Ai vrea – N-am îndrăznit niciodată, am rămas singur, temându-mă de aşa ceva. Ea a murit, aşa că n-a putut niciodată să mă ferece în cocina ei. Trebuie să mă tem de tine? Felicity, Felieity, Felicity, Felicity – ai un nume ca lumina strălucitoare a soarelui, se potriveşte cu părul tău. Dacă te văd zâmbind mâine, voi înţelege. Te iubesc. Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity

Stimate domnule doctor Y.

Nu vă pot spune cât mă întristează să aflu că Charles Watkins este bolnav şi internat în spital. Desigur că voi fi cât se poate de bucuros să vă ajut cum pot. Întâmplarea a făcut să aflu despre boala sa de-abia aseară, la întoarcerea din Italia, când soţia mea i-a telefonat lui Felicity Watkins.

Nu cred că Charles a arătat semne neobişnuite de tensiune sau surmenaj anul acesta, dar el nu este unul dintre acei oameni care să atragă atenţia cuiva când şi-a ieşit din făgaşul normal. Mi-e teamă că nu pot explica acest lucru fără să intru în foarte multe amănunte în legătură cu relaţiile dintre noi. Acestea nu sunt nici pe departe relaţii rezultând din faptul că aş fi „şeful” lui – a spus cumva Felicity Watkins că aş fi aşa ceva? Dacă da, atunci trebuie să consider situaţia ca fiind foarte dureroasă şi deosebit de tristă – nu din cauza lui Felicity, ci din cauza lui Charles. El a fost şi este, de când a devenit membru al colectivului profesoral, „steaua” catedrei noastre de limbi clasice, chiar dacă, din punct de vedere tehnic, eu eram mai mare în grad decât el şi, teoretic, şeful catedrei. Sper că afirmaţia nu pare o critică profesională. Scrisorile sunt lucruri delicate şi, desigur, aş fi preferat să discut problema cu dumneavoastră faţă în faţă, dar mâine semestrul începe şi mă presează probleme urgente.

Nu ştiu dacă ceea ce vă scriu e de vreun ajutor, dar de curând am început să-mi scriu biografia, un fel de dare de seamă. Mi s-a părut o ocupaţie utilă la vârsta de cincizeci de ani, când am trecut cu mult de jumătatea

vieţii. Dar când am recitit ce am scris, am constatat că se referă mai mult la Charles Watkins decât la mine. Am fost întotdeauna conştient de influenţa pe care a avut-o Charles asupra mea, dar poate nu şi de amploarea ei. Desigur, situaţia mă depăşeşte, în special când e vorba de domenii complicate, tulburări mintale şi genul acesta de probleme.

În esenţă, din punctul meu de vedere, lucrurile stau astfel: Charles nu mi-a plăcut niciodată. Cred că nu-l admir şi nici nu-l aprob. Totuşi a avut, fără îndoială, cea mai mare influenţă asupra mea.

M-aţi întrebat ce ştiu despre perioada tinereţii sale.

Părinţii noştri erau cunoştinţe apropiate şi se refereau la noi ca fiind „buni prieteni” aproape chiar de la naştere. Cred că Charles strâmbă din nas dezgustat amintindu-şi de acest lucru şi tot aşa făcea şi atunci. Am studiat la acelaşi gimnaziu. Niciunul dintre noi nu s-a distins acolo în mod deosebit. Eram tot timpul împreună, fiindu-ne amândurora dor de acasă – o alianţă întru sprijin reciproc şi apărare, dacă vreţi. Felul cum văd eu acea perioadă nu coincide deloc cu al lui Charles, deoarece îmi apare ca o amintire dureroasă ori de câte ori vorbim despre anii de atunci. Pe scurt, cred că îi plăcea să mă contrazică întotdeauna, dar nu intenţionat sau conştient. Totuşi voi trece peste asta şi mă voi referi la o întâmplare de când eram la liceul din Rugby, unde ne-am dus tot împreună. În vara în care amândoi împlineam şaisprezece ani, dirigintele nostru ne-a invitat pe şase dintre noi să mergem să învăţăm cum se navighează pe iahturi într-o tabără pe insula Wight. Am fost unul dintre cei şase. Invitaţiile nu erau „personale”, fiind făcute în fiecare vacanţă pe baza unui sistem de rotaţie, într-un mod foarte regulat şi corect. Acest profesor era un om bun la suflet şi a avut cea mai mare influenţă asupra vieţii mele de adolescent şi, aş spune, asupra lui Charles. Motivul pentru care am fost eu invitat în acea vacanţă, şi nu Charles, s-a datorat pur şi simplu faptului că eram puţin mai în vârstă

decât el. Însă eu mai făcusem plimbări cu iahtul în împrejurări diferite, căci părinţii mei erau mai avuţi decât ai lui Charles. Ştiam că el nu simţea nicio plăcere să se ducă acasă în vacanţa aceea, din mai multe motive. Ca să nu mai lungesc vorba, i-am propus dirigintelui să meargă Charles în locul meu. Trebuie însă să fiţi convins că era imposibil ca Charles să rămână insensibil la faptul că gestul acesta însemna un sacrificiu serios din partea mea. Dirigintele a fost surprins şi mişcat. Dar nu pentru asta am făcut-o. Ci numai pentru că, având în vedere împrejurările, Charles ar fi fost de aşteptat să arate într-un fel oarecare că-şi dă seama de ce se întâmplă. Când profesorul Wentworth i-a spus că m-am retras în favoarea lui, Charles a dat pur şi simplu aprobator din cap. Wentworth a fost atât de surprins, încât a repetat ce-i spusese, că mă oferisem să mă retrag – la care

Charles i-a spus: „Da, mulţumesc, aş vrea să merg”. Nu i-am spus nimic despre asta când am văzut că el nu aduce vorba despre ce se întâmplase. Vara care a urmat a fost deosebit de frumoasă, am petrecut-o într-o societate numeroasă şi foarte plictisitoare şi cred că am pierdut prea mult timp gândindu-mă la mulţimea cealaltă de la mare şi la atitudinea mai mult decât extraordinară a lui Charles. Niciodată după aceea nu ne-am referit la cele întâmplate. Nu mă puteam hotărî s-o fac, fiindcă îmi provoca o mare durere. Doar ani şi ani mai târziu, după război, de fapt, i-am spus pe larg – poate fiindcă speram să-mi şterg impresia dureroasă din memorie – ce simţisem în toată vacanţa aceea de vară. El s-a uitat la mine şi mi-a răspuns: „Ei bine, nu era deloc nevoie să-mi oferi locul tău, nu?”. Şi desigur că nu era.

Sunt sigur că acest fapt pare un lucru mărunt şi foarte meschin şi mă discreditează mult o dată ce l-am menţionat. Dar mi-aţi cerut să vă spun ce cred eu, pentru că „orice v-aş spune s-ar putea să fie de folos”.

Întâmplarea aceasta îmi oferă o explicaţie în privinţa

lui Charles.

Trebuie să spun în acest moment că relaţiile dintre noi deveniseră formale încă de pe vremea când aveam amândoi nouă ani, în felul următor: Charles era, ca să spun aşa, jucătorul excentric şi original din echipă, iar eu eram jucătorul pe care se putea conta. Totdeauna am avut rolul acesta şi am rămas bine lipit de el, ca să zic aşa. Dar atunci când îi spun lui Charles şi altora că lucrul pe care îl admir la el este originalitatea şi îndrăzneala gândirii lui şi alte lucruri asemănătoare, nu e deloc aşa. Fiindcă de fapt în „originalitatea" lui există ceva prea nepăsător, aproape uşuratic. Cred că într-o oarecare măsură e un fel de anarhist. Desigur, viaţa lui l-a făcut să devină aşa.

Tatăl său a fost om de afaceri şi a dus-o greu în perioada Depresiunii. Charles a început să muncească, iar eu m-am dus la universitate. A încercat tot felul de slujbe şi se zvonise că a plecat în Spania pentru a lua parte la războiul civil. Dar nu s-a dus. A început al Doilea Război Mondial şi s-a înrolat imediat în armată. Eu am fost aviator în timpul războiului, iar Charles a luptat în infanterie, apoi a trecut la tancuri. Ne-am întâlnit o dată sau de două ori. Am aflat câte ceva despre el prin prieteni comuni. A refuzat gradul de ofiţer de mai multe ori. Aşa era el. L-am întrebat de ce a făcut-o şi a început să râdă în hohote, spunându-mi că refuzase gradul ca să irite unele persoane. Gestul mi s-a părut atunci – şi mi se pare şi acum – nesincer. Şi neconvingător. I-am spus-o. Aş putea afirma că „discuţia a produs oarecare resentimente", dar în momentul în care eram gata să scriu asta, mi-am dat seama că ar fi putut să producă un resentiment în sufletul meu, dar nu şi în sufletul lui Charles. Nu ne-am certat, deşi voi recunoaşte că aş fi vrut să mă cert cu el – în cele din urmă.

Când s-a terminat războiul, Charles a intrat la universitate, pe care a absolvit-o bine şi uşor. Are o calitate care nu e chiar neobişnuită – o memorie aproape

fotografică. Pentru un examen, studia timp de o lună zi şi noapte, lua note fenomenale şi uita cea mai mare parte din ce învăţase în decurs de trei luni. Declară că aşa e el.

Foarte bine. La vremea când devenise calificat pentru o slujbă, eu eram deja lector de patru sau cinci ani.

Eram în situaţia să pot trage sforile ca să-i acord un sprijin prietenesc. Apăruseră doisprezece solicitanţi pentru postul care era liber la noi şi Charles era cel mai tânăr şi cu cea mai puţină experienţă. Ei bine, a căpătat postul datorită mie – dar nu acesta e faptul la care vreau să mă refer, ci următorul. În săptămâna aceea crucială, când totul plutea în nesiguranţă, a venit să mă viziteze. Era neras, neglijent, cam extravagant – ca de obicei. Nimic prea îngrozitor – nu cum sunt studenţii noştri actuali, departe de nivelul de exhibiţionism al acestora, dar destul de enervant. I-am spus că trebuia să se gândească mai serios la aspectul său şi că mă punea într-o situaţie delicată. El m-a ascultat fără să vorbească prea mult. Data următoare când l-am întâlnit obţinuse postul şi… arăta la fel ca mine. E necesar să explic ce vreau să spun. Suntem deosebiţi la înfăţişare, dar am unele particularităţi. Nu mi-am dat seama de ele până ce nu mi le-a arătat Charles! Îmbrăcase o jachetă veche de-a mea – i-o ceruse soţiei mele, care era pe cale să o arunce. Îşi cumpărase o pipă, deşi nu fumase pipă niciodată până atunci, şi se tunsese ca mine. Când mi-a apărut înaintea ochilor astfel, m-am gândit că era doar o glumă monstruoasă. Dar nu a fost numai atât. V-aţi fi aşteptat poate ca totul să fi rămas o glumă între noi? Sau, în orice caz, concluzia unei discuţii? Aş, nu! Nimeni nu s-a referit la acest fapt multă vreme. Totuşi toată lumea l-a observat şi l-a comentat. Când intram în vreo încăpere sau îl vedeam pe trotuarul celălalt, era ca şi cum aş fi văzut o caricatură monstruoasă a propriei mele persoane.

Când cineva mi-a atras în fine atenţia asupra faptului (întâmplător, soţia mea) şi m-am uitat întrebător la el,

sperând să spună ceva, el a dat pur şi simplu din cap, oarecum nervos, doar încruntându-se, ca şi cum ar fi spus: A, asta?! Ce amănunt fără importanţă!

Presupun că s-ar putea să vi se pară şi dumneavoastră tot un amănunt. Dar aş vrea să adaug că în prezent, după trecerea atâtor ani, lumea este înclinată să creadă că eu l-am copiat pe Charles, că m-am modelat după el. Acest fapt spune totul în privinţa felului cum ne judecă lumea pe noi doi. Şi, da, lucrul acesta mă roade.

Acum să vă relatez un episod din vara trecută. S-a întâmplat ca soţia mea şi cu mine să trecem printr-o scurtă perioadă de neînţelegeri. Eram amândoi surmenaţi de prea multă muncă. Am căzut de acord să ne petrecem vara separat. Ne dădeam seama că ne aflam pe panta lunecoasă a divorţului. Ne certaserăm, avuseserăm discuţii şi ne tăcuserăm reciproc scene, obişnuite în asemenea cazuri, şi aş spune că eram şi complet epuizaţi emoţional. Hotărâse să se ducă la mama ei, în Scoţia, lăsând copiii în seama unor prieteni, care, întâmplător, au fost soţii Watkins. Amândoi ne-au fost de un ajutor colosal în toată perioada respectivă. Charles a dus-o cu maşina pe Nancy la mama ei. Nancy era într-o stare nervoasă extremă, după cum, de altfel, a recunoscut chiar ea. Acum găsesc că e foarte greu să descriu cele întâmplate, pentru a le înfăţişa în toată importanţa lor. Charles, departe de a face mutre, s-a purtat excelent. Nancy spune că a fost amabil şi de mare ajutor. Dar chiar înainte de a ajunge în Scoţia, devenise foarte mâhnită din cauza atitudinii lui Charles, care îi repeta că cearta noastră era insignifiantă. El era absolut sigur că ne vom împăca până la sfârşitul anului – şi chiar dacă nu ne împăcăm, n-ar fi fost nimic. Trebuie acum să mă refer la Felicity, soţia lui. Relaţiile mele cu ea sunt foarte importante. O cunosc de când era mică. Nu sunt îndrăgostit de ea şi nici n-am fost vreodată, dar ne-am simţit întotdeauna apropiaţi şi dacă nu am fi căsătoriţi fiecare cu altcineva, ne-am potrivi foarte bine. Soţia mea a

ştiut întotdeauna acest lucru şi tot aşa şi Charles, nu avem nimic de ascuns.

Când Charles a dus-o pe Nancy la mama ei, a rămas şi el acolo două zile şi în tot acel timp s-a comportat impecabil, luând partea lui Nancy împotriva mamei ei, care o certa mereu foarte aspru, scoţând-o la plimbare şi înconjurând-o cu tot felul de atenţii. Dar o făcea în acelaşi timp să se simtă tot mai rău din cauza atitudinii sale – fără a lua în glumă pe faţă drama ei familială, dar lăsând să se înţeleagă acest lucru din comportarea sa. Astfel şi-a petrecut o întreagă după-amiază, îmi spuse mai târziu Nancy, subliniind necontenit că el ar fi trebuit să se însoare cu ea, iar eu cu Felicity, şi totul ar fi fost la fel între noi, numai că suntem toţi mult prea subiectivi în această problemă. Da, „suntem toţi mult prea subiectivi în această problemă”. Se referea la însemnătatea căsătoriei. La urma urmei, nu suntem hotentoţi. În orice caz, Nancy aproape înnebunise din cauza lui. Ea îmi povesteşte că era îndemnată să-şi considere întreaga viaţă de până atunci o mare prostie, şi că ea nu părea cu nimic mai importantă decât o pisică sau o căţea. Oricum, era deja într-o stare de mare tulburare sufletească. În cele din urmă, Nancy a ţipat la el să plece şi să o lase în pace. Desigur, şi-a cerut după aceea iertare, în urma insistenţelor mele, deoarece Charles fusese foarte cumsecade, după cum fusese şi Felicity. Mai târziu, Nancy mi-a spus că adevărata criză prin care trecuse în vara aceea nu a fost faptul că m-a lăsat singur, ca să ne liniştim fiecare, ci acele patru sau cinci zile petrecute în tovărăşia lui Charles. Dacă ar mai fi rămas cu el, şi-ar fi tăiat beregata, şi chiar ar fi făcut-o dacă ar fi reuşit să se convingă că asta avea vreo importanţă pentru cineva.

Am ales această ultimă întâmplare fiindcă şi ea arată o trăsătură fundamentală a caracterului lui Charles. Totul se datorează faptului că nu-şi exprimă nici măcar sentimentele cele mai comune. Poate acestea nu sunt atât

de importante cum le considerăm noi. Dar poate l-aş respecta mai mult pentru atitudinea lui, dacă aş crede că aceasta ar fi rezultatul unui conflict, dacă el s-ar fi *gândit* vreodată la atitudinea pe care să o adopte sau măcar ar fi suferit din cauza ei, arătând astfel că această trăsătură nu aparţine firii sale.

Şi acum o ultimă întâmplare. În primăvara acestui an am dat o petrecere la noi acasă, care mi-a lăsat o impresie foarte neplăcută, poate şi fiindcă am ajuns să mă simt prost oriunde se află şi Charles. Eram de faţă eu, soţia mea Nancy, Charles, Felicity câţiva membri ai echipei noastre – aşa cum îmi place mie să numesc catedra – şi un profesor din America aflat în vizită. Nu-mi place să mă gândesc că trebuie să facem mare caz de vizitele unor oaspeţi străini, dar pe de altă parte există şi ceva ce se numeşte tact. Profesorul american era la prima sa vizită în ţara noastră şi spera – chiar s-ar putea să reuşească – să predea timp de un an în cadrul facultăţii noastre. Ei bine, Charles s-a purtat revoltător. Am crezut la un moment dat că era beat, deşi el nu bea niciodată. Cel mai simplu este să spun că s-a comportat ca un student, dacă mi se permite să fac această comparaţie demodată, dar eu unul nu sunt dintre aceia care se mândresc că flatează tineretul. Charles n-a fost nici măcar spiritual, aşa cum e foarte adesea. A părut grosolan şi prost-crescut, într-un mod foarte prostesc. Autorii clasici erau pentru el „vorbe goale” şi cursul pe care propusesem, împreună cu Charles, să-l ţină oaspetele era „rahat”. Şi aşa mai departe. Cred că epitetele lui erau foarte limitate, dar acesta este şi caracterul umorului studenţesc.

Dacă eu unul aş fi reacţionar şi opac în privinţa ideilor noi, ar fi mai uşor de înţeles, dar nu sunt. Nu-mi amintesc să fi refuzat vreodată să-l ascult pe Charles sau pe altcineva când prezenta un punct de vedere nou. Dar cum spunea că tot ce se predă sub numele de „clasici” este doar mâncare pentru porci, de la un capăt la altul, că

niciodată nu a fost altceva şi că nu avem nici cea mai mică idee despre învăţăturile lui Platon, Socrate, Pitagora – sau ale altora, ţinând-o tot aşa – ei bine, faptul acesta m-a silit să i-o tai cu asprime de mai multe ori în timpul serii, ceea ce l-a făcut să plece acasă devreme. Felicity, soţia lui, era enervată şi nu a plecat împreună cu el.

Ziua următoare a venit la mine solicitând împuternicirea să planifice activitatea semestrului următor pe baza unor idei în legătură cu care nu vedeam niciun fel de motive serioase care să le justifice adoptarea şi dezvoltarea – e destul să spun că punctul lui de vedere însemna condamnarea dintr-un foc a generaţii întregi de erudiţi. Îmi spuse că nu era nimic rău în asta. Că este un fapt istoric obişnuit ca idei care au fost valabile timp de secole să dispară peste noapte. Aş putea spune că lui Charles îi place foarte mult să vorbească în termeni de secole, dacă nu chiar milenii, ceea ce e totdeauna semnul unei minţi leneşe, după părerea mea. Totuşi l-am întrebat ce l-a făcut să aibă atâta încredere în judecata lui – sau am spus cumva că era numai un sentiment de îngâmfare? încât să vorbească despre opera unor erudiţi infinit superiori lui în modul în care o făcea. Chiar nu simţea nicio mustrare de conştiinţă? Mi-a răspuns că nu şi că era ceva „absolut evident pentru orice minte fără prejudecăţi” că el avea dreptate.

Trebuie să mărturisesc că ne-am certat rău. Cred că a fost prima ceartă pe care am avut-o vreodată – lucru cu adevărat de mirare. Vorbea însă insultător şi batjocoritor. În mod obişnuit este destul de afabil sau pare indiferent. Eu eram calm – de fapt sunt un om calm. Charles a devenit tot mai dezagreabil. Înţelegeţi că în tot ce spunea se simţea implicaţia că el avea dreptate şi că aş fi văzut şi eu asta dacă nu aş fi fost prost. În cele din urmă i-am spus să plece înainte să-mi ies din fire.

În dimineaţa următoare m-a căutat la telefon – ca şi când nu se întâmplase nimic. N-a dat nicio explicaţie.

Atitudinea lui, ca întotdeauna, arăta că fusese un incident fără importanţă, şi acum trecuse. Nu voia să admită că nu avusese dreptate. Nici măcar că, fiind neînduplecat în greşeala mea, fusese silit să se conformeze punctului meu de vedere – deşi cred că acest lucru apărea implicit din purtarea lui. Nu! Atitudinea sa spunea că nu se întâmplase absolut nimic important. Totuşi comportarea lui era clar intolerabilă, deoarece ceea ce spusese în prezenţa unui coleg american, care probabil urma să lucreze împreună cu noi, însemna nu numai condamnarea colectivului nostru şi a muncii acestuia, şi desigur şi a carierelor noastre, inclusiv a lui însuşi, dar şi a tot ce însemna erudiţie în domeniul nostru de activitate, unanim apreciată până în prezent. Sau, în orice caz, condamnarea celei mai mari părţi a acesteia. După atitudinea lui agresivă şi revoltătoare din ajun, acum propunea pe un ton degajat să ne întâlnim şi să discutăm organizarea unei serii de conferinţe publice pe care doar cu o zi înainte refuzase să le ia măcar în considerare şi în privinţa cărora se exprimase peste măsură de insultător. Comportarea lui părea să spună: îmi pare rău că am fost puţin indispus aseară, dar mă durea capul.

Nu ştiu dacă reuşesc să vă redau savoarea acestui incident neobişnuit.

Nu cred că este nevoie să vă mai relatez şi alte întâmplări, deşi există o gamă infinită de exemple asemănătoare.

În momentul de faţă mă găsesc în starea sufletească obişnuită când mă gândesc la Charles – mă sileşte să reflectez la ce înseamnă să-ţi placă sau să-ţi displacă cineva, întotdeauna am fost prezenţi unul în viaţa celuilalt. Avem prieteni comuni. Am părerea bine cântărită că

Charles Watkins este un om care provoacă numai distrugere. Un caracter negativ este poate un termen mai potrivit. Simt că mi se pune un nod în gât când îl întâlnesc şi chiar demult prea multe ori simt că mă exasperează. Din

toate acestea am tras concluzia că nu ştim prea multe despre relaţiile dintre oameni.

Cu deosebită consideraţie, JEREMY THORNE

RS. Sper să mă ţineţi la curent dacă vă mai pot fi de folos cu ceva. Cred că nu mai este nevoie să vă spun că aş face orice pentru Charles. Mi-a venit o idee: nu ştiu dacă nu vi s-a adresat Constance Mayne, sau dacă numele ei a fost cumva menţionat. A fost amanta lui Charles, sau poate că mai este încă. A fost totodată una dintre studentele lui. Nu am nimic de criticat în privinţa comportării lui, deoarece nu i-a devenit amantă decât după ce a încetat să-i fie studentă. În acelaşi timp precizez că nu sunt un moralist. Vă spun acestea fiindcă nu cred că Felicity ştie de existenţa ei. Dacă socotiţi că acest fapt poate ajuta cu ceva, scrieţi-mi şi vă voi procura adresa ei. Se afla la Birmingham când am auzit ultima dată de dânsa.

Stimate domnule doctor Y.

Oare pot să vă fiu „de ajutor” pentru „însănătoşirea” lui Charles Watkins? Nu ştiu. Da, îl cunosc, chiar foarte bine. Cât de delicat sunteţi! Am fost amanta lui. Desigur că ştiţi acest lucru, căci altfel de ce mi-aţi fi scris? M-ar interesa să ştiu cine v-a spus, dar nu mă aştept să-mi dezvăluiţi asta. Să trecem acum la Charles… Şi-a pierdut memoria? Nu-şi poate aminti cine este? Îmi pare foarte rău să aflu asta, dar în ce măsură mă priveşte acest lucru pe mine? Să nu credeţi că nu sunt cinstită. Aş fi vrut mult să mă privească, dar, după cum stau lucrurile, cred că ar trebui să o întrebaţi pe Felicity Watkins, soţia lui. Presupun că aţi făcut acest lucru. V-a spus ea să luaţi legătura cu mine? Dacă este aşa, atunci să ştiţi că nici nu m-aş fi aşteptat la altceva din partea ei! Ce vreau să spun este că aşa ceva ar fi nemaipomenit de nobil şi mai presus de orice emoţii omeneşti normale şi ar corespunde felului de a fi al lui Charles. Sunt sigură că faptele neplăcute se şterg cu timpul. Se spune că oamenii căsătoriţi ajung cu vremea să semene unul cu celălalt, dar, desigur, eu nu am de unde să

ştiu.

După (credeţi-mă) o adâncă chibzuinţă, vă trimit pur şi simplu scrisoarea alăturată. E o scrisoare pe care i-am scris-o lui Charles. Scrisoarea a fost şi ea compusă după o adâncă chibzuinţă. Ani întregi de chibzuinţă? Aş fi putut să scriu această scrisoare cu mulţi ani înainte, dar am fost o proastă şi n-am făcut-o.

I-am trimis scrisoarea (scrisoarea alăturată) la adresa lui de acasă. Nu din răutate, dar nu aveam o altă adresă. A venit să mă vadă urgent. Când spun urgent, vreau să spun din punctul lui de vedere. Trecuseră vreo zece zile. A venit cu trenul la Birminghan. Mi-a adus înapoi scrisoarea. A fost, cum se spune, o vizită cu bune sentimente. A rămas peste noapte. De ce nu? Vechile obiceiuri dispar greu. Când a plecat, dimineaţa următoare, scrisoarea fusese lăsată pe noptiera mea. Important este, dar nu mă aştept să vedeţi faptul ca atare, că el nu o lăsase intenţionat sau pentru comentarii după plecare – la urma urmei ne referiserăm la conţinutul scrisorii în seara precedentă. Ca să prezint faptul într-un mod delicat. Nu. A uitat-o. Îi ieşise complet din minte. Aşadar, profit de această ocazie ca să i-o restitui prin intermediul dumneavoastră. S-ar putea să-i placă şi să-i reîmprospăteze memoria – când şi-o va recăpăta, îmi pare rău că nu vă pot fi de niciun ajutor.

Toate cele bune, CONSTANCE MAYNE

Dragă Charles.

Nu te nelinişti, nu e una din acele scrisori prosteşti, miorlăite şi plângăcioase pe care ţi le-am scris după ce ai hotărât că te-ai săturat de mine. Nu te teme, acum sunt foarte departe de starea aceea. M-am trezit azi-dimineaţă şi m-am gândit că în această lună iunie s-au împlinit trei ani de când m-ai părăsit.

Gândul la tine.

Atât de scump şi devotat Timp de mulţi ani trişti.

M-a făcut să plâng.

Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî.

Mi-am dat seama că, departe de a plânge, departe de aşa ceva, fusesem cuprinsă de una din vechile mele mânii grozave, o veche turbare straşnică. Furie. Îmi dau seama, Charles Watkins, că sentimentul pe care îl încerc pentru tine nu e unul de jale şi plâns. Te urăsc. Mai mult decât atât, pur şi simplu nu pot uita absoluta ta absurditate blestemată.

Dă-mi voie să-ţi spun acum o poveste.

A fost o dată o tânără studentă serioasă şi idealistă, înscrisă la literatură şi limbi, care s-a dus, Dumnezeu s-o aibă în pază, la o prelegere, o *Introducere în civilizaţia Greciei antice,* şi l-a auzit pe un profesor nebun susţinând că există o singură literatură şi o singură limbă, şi anume greaca (veche, nu modernă). Puterea sa de convingere a fost atât de mare, încât această studentă idioată a renunţat la minunata şi folositoarea sa literatură modernă (franceză, spaniolă şi italiană) şi s-a transferat la Inutila Grecie antică, numai fiindcă acest profesor i-a spus asta. Au trecut trei ani în care această idioată de studentă a năduşit şi a luat note mari numai de dragul unui zâmbet aprobator sau două din partea Profesorului Nebun. În ziua în care a aflat că şi-a luat diploma de licenţă, iată că această Studentă Tâmpită se află la Londra, iar Profesorul Nebun ţine la televizor o conferinţă despre Grecia, leagănul civilizaţiei europene. Când se referea la un element Intelectual, când la unul Moral, şi o ţinea tot aşa, dar nu a spus niciun cuvânt măcar despre condiţia femeilor, observă Tâmpita de Femeie Studentă, ca să nu mai pomenim de Sclavii din acel paradis al Superiorităţii Morale care era Grecia antică. Studenta Tâmpită a luat un taxi, în timp ce conferinţa de la televizor se apropia de sfârşit, şi s-a dus la Televiziunea Britanică, iar în momentul în care profesorul ieşi din clădire, arătând, vai! Cât se poate de Clasic şi de Zăpăcit, în haine de tweed de proastă calitate, ţinând în mână o pipă, cu chipul lui care exprima un farmec sever şi având şi alte asemenea atribute, îi

spuse: „În toată conferinţa nu aţi suflat o vorbă despre Femei sau despre Sclavi”. Auzind aceste cuvinte, Profesorul Nebun i-a răspuns: „A! Tu eşti, Connie? Bravo! Felicitări pentru rezultatul de la licenţă! Aşadar, te interesează problema Femeilor şi Sclavilor, nu? Dar tu ce faci pentru ei?”. Studentei Tâmpite i-au trebuit cinci secunde de ameţeală uluită ca să înţeleagă aluzia profesorului şi i-a spus: „Aveţi dreptate, aţi nimerit la ţintă”. După care a refuzat să se mai întoarcă la universitate spre a-şi lua masterul în literatură şi probabil să meargă mai departe cu doctoratul şi apoi tot înainte, *ad infinitum.* În schimb s-a dus la Birmingham, s-a angajat într-o fabrică unde femeile făceau recipiente din plastic pentru detergenţi, a constatat că erau într-adevăr Sclave, fiind totodată şi femei, a iniţiat tulburări şi conflicte cu conducerea fabricii, a devenit lider de sindicat şi după trei ani s-a dus la Cambridge să-i comunice vestea Profesorului Nebun. „Sunt de acord şi am făcut asta”, a spus ea răspicat şi i-a povestit totul, trei ani grei, chiar foarte grei, chiar foarte, foarte grei, trudind, făcând o muncă grea, afurisită şi de neîndurat pentru femeile din Birmingham care confecţionau recipiente de plastic pentru detergenţi. El îşi scoase pipa din gură şi spuse: „Frumoasă treabă, într-adevăr!”. Apoi adăugă: „Hai să facem dragoste”.

Da, ştiu bine când să râd sau să plâng. În dimineaţa asta râd şi Dumnezeu ştie că era şi timpul. Aşa începe marea dragoste a secolului, la Birmingham în cea mai mare parte a timpului, dar un Profesor de Limbi Clasice cunoscut şi ocupat, având o soţie şi doi băieţi, nu are prea multă vreme pentru distracţii, aşa că Sindicalista

Tâmpită cu greu îşi vede Iubitul. Între timp, aceeaşi Sindicalistă Tâmpită are un drăguţ, o dragoste devotată şi Constantă, el fiind Liderul Sindical la Secţia Articole Confecţionate de Bărbaţi, unde Bărbaţii fac cutii din plastic pentru radiouri cu tranzistori, întrucât fiind Bărbaţi şi prin urmare mai înaintaţi şi evoluaţi, ei pot să fixeze

acele dificile comutatoare şi şuruburi şi minere şi alte lucruri mult mai complicate decât recipientele pentru detergenţi. Acest tânăr drăguţ, credincios şi iubitor primeşte un picior în spate de la Sindicalista Tâmpită din cauza Marii Iubiri a Secolului. Părăsită şi singură, ea spune plângând: „Hî, Hî, Hî, Hî, însoară-te cu mine”, şi el răspunde, Profesorul Nebun răspunde: „Nu fi absurdă”. „Unde sunt jurămintele tale, dragostea ta, pasiunea ta?” întreabă ea plângând. El îi răspunde: „Oricine crede un cuvânt măcar din câte i se spun în pat îşi merită soarta”.

Cum vine asta din partea unui Profesor Universitar?

„Dar mi-am schimbat viaţa de două ori pentru tine”, ţipă ea suspinând, plângând, tânguindu-se.

„Nimeni nu ţi-a cerut s-o faci”, spuse el scoţându-şi pipa din gură pentru a vorbi.

„Ce mă faaac?” se tânguie ea. „Am renunţat la iubitul credincios, corect şi sincer, Lider Sindical, totuşi pe tine nu pot să te am, viaţa mi-e goală, vreau şi eu o familie”.

La acestea el îi răspunse:

„Ei, şi ce te împiedică?”

Îţi închipui că fata s-a învăţat minte de-acum? Aşa îţi închipui, nu?

Ei bine. Ai să-ţi aminteşti partea care urmează, dacă vei avea cumva timp să ţi-o aminteşti, ca pe un morman de scrisori de la mine, într-un stil neglijent. Dar, de fapt, în tot timpul ăla mă gândeam: *Ce* mă împiedică oare? Deoarece se întâmpla să fiu însărcinată, deşi nu eram încă foarte sigură de asta.

Aşadar m-am înapoiat la Birmingham, am născut un fiu voinic, de trei kilograme şapte sute, păstrându-mi slujba mai mult sau mai puţin tot timpul, ajutată de câteva muncitoare binevoitoare şi iubitoare de la secţia recipientelor din plastic. Faptul s-a petrecut acum doi ani.

Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, în tot acest timp.

Da, copilul are doi ani şi se numeşte Ishmael, ce zici de *asta*?

Nu! Nu vreau nimic de la tine. Nimic. Dacă vrei să vezi băiatul, perfect. Dacă nu vrei, perfect.

Nu-mi pasă.

Pot să mă descurc singură; îţi mulţumesc foarte mult.

Asta mi-a trecut de fapt prin minte. Da! E adevărat, şi când îţi spun că *îţi mulţumesc foarte mult,* vorbesc serios. Nu am nevoie de nimeni. Nu! Eu nu! Plec din Birmingham săptămâna viitoare şi-mi voi petrece vara la o mătuşă binevoitoare din Scoţia, unde voi preda limba greacă unor idioţi prost îndrumaţi care şi-ar putea întrebuinţa timpul mai bine, învăţând cu folos italiana, franceza şi spaniola, limbi pe care, vai, nu sunt calificată să le predau nimănui, mulţumită de o mie de ori tot ţie. Nu! Nu te învinovăţesc pe tine, să mă ia naiba dacă te mint!

Am auzit ieri de la un vechi coleg de facultate că spui peste tot că autorii Clasici sunt doar o înşelătorie învechită, că toată învăţătura contemporană despre ei e o mare înşelăciune şi că nimeni nu înţelege ce este cu ei. În afară de tine, bineînţeles.

Felicitări. Da! Felicitări! Nu mă miră că ţi-ai pierdut glasul – aşa îmi spune o păsărică? – şi nu poţi scoate un sunet!

Ţi-am spus, eşti absurd.

Cu toată ura. Foarte serios.

CONSTANCE

Stimate domnule doctor X.

Pot foarte uşor să răspund la întrebarea dumneavoastră. Da! Charles Watkins a venit să mă vadă la mijlocul lunii august, vara trecută. Era seara târziu. Cred că într-o miercuri, dar mă tem că nu-mi amintesc exact.

A dumneavoastră, ROSEMARY BAINES

Stimate domnule doctor Y.

După ce am expediat scrisoarea, de fapt cele două scrisori, mi-am amintit un lucru despre Charles, pe care probabil că ar trebui să-l cunoaşteţi.

Se referă la război. Desigur, pentru mine e ceva din

vremurile vechi, dar aproape din momentul când am început să-l cunosc mai îndeaproape pe Charles, m-am gândit că războiul nu i-a făcut deloc bine. Am întâlnit o dată un prieten al lui Charles (eram cu Charles) care mi-a spus că Charles i-a spus că el – adică Charles – a hotărât la începutul războiului că nu va supravieţui. A fost în mare primejdie. Prietenii lui, adică oamenii alături de care a luptat, au fost toţi omorâţi în preajma lui în două rânduri. El a fost singurul care a rămas în viaţă dintr-un grup întreg. O dată în Africa de Nord şi a doua oară în Italia. Când a ajuns la sfârşitul războiului, nu-i venea să creadă că a scăpat cu viaţă. A trebuit să se convingă să creadă că va trăi mai departe, a spus acel prieten, care se numeşte Miles Bovey. Vă ataşez adresa lui, fiindcă ar fi mai bine să-l întrebaţi pe el. Mi-a relatat că Charles a trecut printr-o lungă perioadă de timp, la sfârşitul războiului, când nu mai voia să trăiască. Pe vremea aceea bea. Aşa mi-a spus Miles, dar eu una nu l-am văzut niciodată bând peste măsură. Ulterior Charles s-a înapoiat la universitate. El mi-a spus o dată ceva ce mi-a rămas în minte. Mi-a spus că niciodată de la război încoace nu a putut să creadă că oamenii găseau cu adevărat importante lucrurile pe care afirmau că le găsesc importante. A susţinut că trebuise să înveţe „să joace jocuri mărunte” şi mi-a spus că Miles Bovey era „singurul om care l-a înţeles vreodată cu adevărat”. L-am întrebat ce fel de Jocuri mărunte” şi mi-a răspuns: „Toată fierberea asta blestemată”. Nu mai e nevoie să adaug că l-am întrebat: „Şi dragostea intră în aceeaşi categorie?”. Nu-mi aduc aminte ce mi-a răspuns.

Cu stimă, CONSTANCE MAYNE

Stimate domnule doctor Y.

Vă mulţumesc pentru amabila şi lămuritoarea dumneavoastră scrisoare. Nu am reuşit să înţeleg prea mult din scrisoarea domnului doctor X.

Da, presupun că s-ar putea spune că Charles Watkins nu a fost „în apele lui” în seara aceea, dar trebuie să vă

amintiţi că ceea ce ştiam eu despre dânsul la acea dată se limita la faptul că îl auzisem ţinând o prelegere şi mai auzisem câteva observaţii despre el făcute de câţiva prieteni comuni.

Nu pot să spun dacă acea prelegere a însemnat ceva deosebit pentru el. A fost însă, fără îndoială, importantă pentru mine. I-am scris o lungă scrisoare spunându-i cât a fost de importantă şi de ce. Poate scriind scrisoarea am făcut o greşeală, dar, dacă stau să mă gândesc bine, nu-mi pare rău. Uneori trebuie să ne asumăm riscul de a pune în încurcătură lumea cerând mai mult de la oameni decât vor să dea – sau pot. Scrisoarea mea a însemnat o solicitare. Desigur că ştiam asta. Dumneavoastră aţi putea întreba: ce i-am scris în acea scrisoare? Dar să răspund ar însemna să scriu aceeaşi scrisoare încă o dată. Este de ajuns să vă comunic că l-am auzit vorbind la o conferinţă şi că lucrurile pe care le-a afirmat m-au făcut să gândesc într-un fel nou. Sau să trăiesc într-un fel nou. Desigur, nu într-un fel exterior impresionant. Nu mi-a răspuns la scrisoare. M-am gândit o dată sau de două ori să-i scriu din nou în caz că prima scrisoare nu i-a parvenit. Dar nu aveam niciun motiv să presupun că nu o primise. Am ajuns la concluzia că scrisoarea mea fusese lipsită de tact sau poate inoportună şi că, prin urmare, nu pot primi niciun răspuns din partea lui.

Stăteam în seara aceea într-un mic restaurant grecesc din Gower Street, unde mă duc adesea. Frederick Larson, arheologul, era şi el cu mine. Deodată Charles a intrat şi s-a aşezat la masa noastră spunând: „Mi-am închipuit că vă găsesc aici”.

Faptul nu era chiar aşa de ciudat cum pare. În primul rând, ştia unde locuiesc fiindcă *primise* scrisoarea şi fusese la locuinţa mea să vadă dacă sunt acasă. Când a constatat că nu eram, a pornit pe străzile din apropiere să vadă dacă nu eram cumva în vreo cârciumă sau restaurant, după cum era şi cazul.

Sosirea lui în modul acela neobişnuit se potrivea însă cu ciudăţenia generală a comportării sale. La început, Frederick şi cu mine am crezut că e beat. Apoi că s-ar putea să fi fumat marijuana, sau mai rău: Frederick l-a îndemnat să mănânce ceva; atunci am constatat că hainele lui aveau acel aspect învechit şi soios, foarte neconvingător, pe care îl capătă hainele când e evident că de obicei sunt păstrate curate. Deoarece el nu e omul pe care te aştepţi să-l vezi îmbrăcat în hainele în care a dormit, faptul acesta m-a împiedicat să văd de la început că tot ce purta părea murdar şi că avea urme de murdărie pe mâini. Degaja în acelaşi timp şi un miros persistent, învechit.

La început a refuzat de mai multe ori să mănânce, sau mai curând părea să nu fi auzit când i s-a oferit de mâncare. Apoi a început să ciugulească din nişte chifle care erau pe masă şi atunci Frederick pur şi simplu i-a comandat ceva fără să-l mai întrebe; când i s-a adus mâncarea, am văzut că era foarte flămând. Vorbea tot timpul într-un mod dezlânat. Nici nu ştiu despre ce. Ce spunea avea totuşi înţeles. Pălăvrăgea ca şi cum amândoi eram prieteni foarte vechi de-ai lui şi puteam să-i înţelegem toate aluziile la diferite persoane şi locuri. Ceea ce făcea totul mai puţin extraordinar era că amândoi ne simţeam prieteni cu el de când lumea, deoarece vorbiserăm despre dânsul foarte mult. Se referea la anumite călătorii pe care se gândea să le facă şi chiar părea să creadă că vom merge împreună cu el. Desigur, atunci ne-am dat seama că nu era „în apele lui” – cum se spune.

Când s-a terminat masa, l-am invitat acasă la mine. Am mers toţi trei pe jos. Nu erau decât vreo două sute de metri până acolo. În apartamentul meu a rămas în picioare tot timpul. Era neliniştit şi se plimba prin cameră, uitându-se foarte atent la toate obiectele, examinând suprafaţa pereţilor şi aşa mai departe. Dar aveam impresia că uita

sau pierdea interesul pentru obiectul pe care îl cercetase foarte atent imediat ce îl lăsa din mână. Această situaţie a durat cam două sau trei ore. Vorbea despre eliberarea sa din capcană, ieşirea din închisoarea în care se afla, evadare, lucruri de felul ăsta. Şi nu ni se păreau atât de ciudate, după cum aţi crede poate că ar fi trebuit să ne pară, deoarece gândurile noastre urmau linii asemănătoare – sau păreau să fie la fel, dar sunt sigură că aţi constatat deseori că cineva poate vorbi ceasuri întregi, chiar zile întregi, chiar o viaţă întreagă, cu un prieten şi să descopere că vorbele pe care şi le-au adresat reprezintă lucruri foarte diferite.

Nu am nicio posibilitate de a aprecia cât de adevărate i se păreau lui Charles în seara aceea închisorile, plasele, cuştile, capcanele despre care vorbea. Dacă poţi să denumeşti un şir de cuvinte atât de lipsite de legătură între ele şi folosite la întâmplare drept „vorbire”.

Eu şi Frederick Larson avem sensuri foarte precise pentru asemenea cuvinte. Dar Charles? N-am idee. La un moment dat, când ieşise din cameră (observase brusc că mâinile îi erau murdare şi s-a dus să şi le spele), am discutat cu Frederick dacă era cazul să chemăm un doctor sau nu, şi am decis că nu.

Nu ni s-a părut incapabil să-şi dea seama ce se întâmplă cu el. Poate că am greşit – la urma urmei aveam dovada hainelor sale soioase şi a nevoii sale evidente de hrană, ca şi a stării de tensiune şi epuizare generală. Dar eu, una, nu cred că starea de criză a unor oameni trebuie să fie oprită sau înlăturată cu medicamente sau cu somn forţat sau cu pretenţia că nu ar fi o criză, iar în cazul când într-adevăr există o criză, aceasta trebuie să fie ascunsă, sau mascată, sau tratată cu neseriozitate. Sunt sigură că alte persoane, şi vor fi dintre acelea pe care doctorul ar putea să le considere persoane de răspundere, ar fi chemat un doctor să vină şi să-l ia pe Charles în îngrijirea lui – scuzaţi-mă că pun problema în felul acesta. Dar starea lui

mentală – în măsura în care o puteam aprecia – nu mi s-a părut totuşi diferită de a mea în anumite momente ale vieţii mele pe care le-am găsit cât se poate de preţioase şi stimulatoare pentru gândire. Şi apoi, am vrut să-l ascult vorbind mai departe. Dacă observaţiile lui erau poate împrăştiate, exista totuşi o logică internă în ele, un fir conducător, care la început apărea ca repetarea unor anumite cuvinte sau idei. Uneori se părea că sunetul, şi nu sensul unui cuvânt sau al unei silabe dintr-o propoziţie, dădea naştere propoziţiei sau cuvântului următor.

Când se întâmplă aşa ceva, faptul lasă impresia de superficialitate, „zăpăceală" sau dementă. Dar trebuie poate să începem să ne gândim la relaţia dintre sunetul unui cuvânt şi sensul său. Desigur, poeţii fac acest lucru tot timpul. Dar doctorii? Sunetele, funcţia sunetelor în vorbire… nu avem încă niciun mod de a cunoaşte – nu-i aşa? – cum poate un flux verbal corespunde unei realităţi interne, cum pot exprima sunetele o stare? Dar probabil că nu veţi considera util acest fel de a gândi.

Pe la miezul nopţii era clar că mersul obişnuit al vieţii avea să exercite o anumită presiune asupra lui Charles. Fiindcă fără aşa ceva el n-ar fi făcut niciun gest de retragere. Frederick spuse că trebuie să se ducă acasă. Hotărârea lui îi atrase atenţia lui Charles că era miezul nopţii. Ca urmare, au plecat împreună. A fost o plecare automată. Ar fi putut tot aşa de bine să mai fi rămas. În stradă i-a spus lui Frederick: „Ne mai vedem prin zonă". Şi a plecat. Asta e tot ce am ştiut despre Charles până când am primit o scrisoare din partea doctorului X. Din spitalul dumneavoastră.

Sper că această relatare oarecum imperfectă a acelei seri să poată fi de ajutor. Îmi pare rău că e atât de bolnav. Ceva din mine mă face să-l invidiez. Sunt multe lucruri în viaţa mea pe care aş fi foarte fericită să le uit. Mi-e permis să-l vizitez? Aş vrea să fac acest lucru dacă ar fi de folos.

Cu stimă, ROSEMARY BAINES

Stimate domnule doctor X.

Sunt, desigur, gata să vă fiu de ajutor în orice fel cu putinţă.

Mă vedeam cu Charles Watkins din când în când pe vremea şcolii. Eram la şcoli diferite. După ce a început războiul, ne-am găsit amândoi în Africa de Nord. Charles a luat parte la mai multe lupte decât mine. Eu eram la serviciul de informaţii în acea perioadă, deci mai puţin activ. Ne-am întâlnit din când în când, dar la un moment dat eu am plecat în Iugoslavia, iar el s-a dus în Italia. E adevărat că a avut o viaţă grea în război, îndeosebi în sensul că a fost repartizat în punctele cele mai dificile pe toată durata războiului: la infanterie şi apoi la tancuri. Nu ne-am mai întâlnit până la sfârşitul războiului. În 1945 ne-am văzut din nou şi am petrecut câteva luni împreună. Am constatat că eram amândoi foarte zdruncinaţi şi aveam nevoie de tovărăşia unei persoane care să înţeleagă acest lucru. Personal, nu cred că oamenii se pot „schimba” datorită stresului. Din experienţa personală, cred că anumite trăsături caracteristice se accentuează cu timpul sau sunt scoase în evidenţă. În acest sens, nu l-am găsit pe Charles Watkins „schimbat” de război. Dar a fost, fără îndoială, bolnav după aceea. Aş vrea să-l văd, dacă e posibil. Cred că ar putea să vă ajute fostul său comandant. El era generalul-maior Brant-Hampstead din localitatea Little Gilstead, Devon.

Cu stimă, MILES BOVEY

Stimate domnule doctor X.

Charles Watkins a servit sub comanda mea timp de patru ani. S-a comportat satisfăcător din toate punctele de vedere, fiind un om de răspundere foarte hotărât. A refuzat un timp să fie înaintat ofiţer, deşi am căutat să-l silesc să accepte gradul; era din cauza prietenilor lui de care nu voia să se despartă.

Lucru de înţeles, m-am bucurat când s-a răzgândit, spre sfârşitul războiului. Faptul s-a întâmplat în timpul

campaniei din Italia. A terminat războiul, cred, cu gradul de locotenent; dar vorbim de fapte de acum douăzeci şi cinci de ani. Îmi pare rău să aud că nu se simte prea bine.

Al dumneavoastră, PHILIP BRENT-HAMPSTEAD

DOCTORUL Y.: Aş vrea să încerci altceva, profesore. Aş vrea să te aşezi la o masă, să te relaxezi şi să încerci să scrii tot ce-ţi trece prin minte. PACIENTUL: Ce anume?

DOCTORUL Y.: Orice. Orice s-ar putea să ne conducă spre o ţintă.

PACIENTUL: Firul Ariadnei.

DOCTORUL Y.: Chiar aşa. Să sperăm însă că nu dăm de vreun minotaur.

PACIENTUL: Dar poate minotaurul se poate dovedi a fi şi el un vechi prieten.

DOCTORUL Y.: Cine ştie? Vrei să încerci? O maşină de scris? Un magnetofon? Am auzit că eşti un conferenţiar excelent.

PACIENTUL: Câte talente am fără să ştiu!

Internarea pacientului expiră la sfârşitul acestei luni. Nu văd niciun motiv pentru care să nu fie transferat, aşa cum s-a discutat mai înainte, la spitalul North Catchment.

DOCTOR X.

Cum pacientul este foarte docil şi înţelegător, dispus să coopereze cu noi, propun ca această îmbunătăţire să fie consolidată prin reţinerea lui aici în condiţiile actuale. Există un precedent pentru extinderea internării cu încă trei săptămâni.

DOCTOR Y.

Stimate domnule doctor X.

Mulţumesc pentru scrisoarea dumneavoastră. Sunt foarte fericită că soţul meu se simte mult mai bine. Îşi aduce aminte acum de mine şi de familia lui?

Cu stimă, FE LI CITY WATKINS

PACIENTUL: Da, încerc, dar nu ştiu despre ce să scriu. DOCTORUL Y.: Ce-ar fi să scrii despre război? PACIENTUL: Care război?

DOCTORUL Y.: Ai fost în război, în armată, în Africa de Nord şi Italia. Erai sub comanda generalului-maior Brent-Hampstead. Aveai un prieten numit Miles Bovey. PACIENTUL: Miles, Milos? Milos, da, cred că… a murit. DOCTORUL Y.: Pot să te asigur că nu a murit. PACIENTUL: Toţi au fost ucişi, într-un fel sau altul. DOCTORUL Y.: Aş vrea să citesc despre aceste lucruri. Vrei să încerci?

Instruirea a avut loc în cortul comandantului. N-am ştiut la ce să mă aştept până ce nu am ajuns acolo. Mi se spusese că am fost ales pentru o misiune specială, dar nu şi în ce consta misiunea. Nu aveam nici cea mai mică idee că era în Iugoslavia.

Aliaţii îl sprijiniseră până atunci pe Mihailovici. Circulau de câteva luni zvonuri că Mihailovici îl sprijinea pe Hitler şi că Tito reprezenta adevărata opoziţie căreia trebuia să-i acordăm tot ajutorul pe care îl puteam da. Se ştiau puţine despre el, iar situaţia din Iugoslavia era confuză, vechile duşmănii provinciale şi religioase fiind soluţionate sub paravanul luptei dintre Tito şi Mihailovici.

Campania pentru sprijinirea lui Tito a pornit întâi din partea Stângii. În cele din urmă Churchill s-a hotărât să intervină. A trecut peste capetele militarilor ca să dea ascultare sfatului celor de stânga, mai bine informaţi despre Iugoslavia. Se stabilise să intrăm în legătură cu partizanii lui Tito şi să-i facem să aibă încredere în noi, aliaţii, în special în Anglia, convingându-i că noi nu-l vom mai sprijini pe Mihailovici sau vreo altă mişcare cu tendinţe naziste. Aveam să oferim partizanilor arme, oameni şi echipament militar. Dar la acea vreme nu se ştia exact unde erau partizanii. Se hotărâse să fie paraşutate câteva grupe formate din oameni de-ai noştri unde se credea că se află partizanii.

În cortul comandantului am fost convocaţi în noaptea aceea douăzeci dintre noi. Fuseserăm aleşi pentru diferite calităţi. Dar toţi vorbeam franceza sau germana sau ambele limbi. Toţi ştiam să schiem, iar în viaţa civilă

puteam fi declaraţi sportivi. Cei mai mulţi nu ne cunoşteam. Şedeam alături de un om care în timpul perioadei de instrucţie mi-a devenit prieten apropiat. Îl chema Miles Bovey.

În timpul lunii următoare am fost antrenaţi în toate felurile, întăriţi fizic, instruiţi în paraşutism, învăţaţi cum să folosim aparatul de radio şi echipamentul respectiv şi ni s-au furnizat cunoştinţele necesare despre istoria ţării, cu referiri speciale la conflictele regionale şi religioase, cu care, desigur, aveam să ne confruntăm.

La instructajul final numărul nostru a fost redus la doisprezece. Doi oameni muriseră la exerciţiile de sărituri cu paraşuta. Un altul se ţicnise şi era în mâinile psihiatrilor. Au existat şi alte accidente, destul de banale, o gleznă scrântită, un umăr dislocat, dar suficiente pentru a face pe cineva inapt pentru paraşutism şi solicitările grele ce urmau după aceea.

Miles Bovey şi cu mine trebuia să fim împreună. Trebuia să fim paraşutaţi în munţii Bosniei, spre a-i contacta acolo pe partizani.

1. *Gest nobil* (fr.) – roman de P.C. Wren, publicat în 1924 şi ecranizat în repetate rânduri.

Aduc aminte ca această idee să fi fost formulată vreodată nici măcar în mod indirect cât timp am luptat în război. Eu unul nu aş fi aprobat tortura niciodată şi dacă aş fi auzit că o folosea cineva, m-aş fi revoltat. Şi totuşi tortura a fost şi este ridicată la înaltul său nivel de rafinament oriunde a ajuns sau s-ar putea să ajungă războiul. Ne aflam în situaţia unor ţărani într-o societate tehnologică. Credeam încă în puterea eroismului de a înfrunta situaţii oricât de imposibile. Ştiu că există într-adevăr oameni care rezistă la tortura aplicată în condiţii imposibil de îndurat, iar înspăimântătoarele modalităţi de constrângere au făcut să crească mila pentru cei ce le îndură: fiecare soldat care ar putea să fie torturat ştie prea bine că dacă nu poate rezista, dacă cedează torturii, nu

înseamnă că este laş sau mişel şi că nimeni nicăieri nu-l va socoti astfel. Asta înseamnă progres.

Îmi amintesc foarte limpede închipuirile mele din timpul acelor câteva zile de aşteptare: fantasmagoriile care sunt modul cel mai folositor de pregătire pentru situaţiile grele sau pericolele apropiate. Fantasmagoriile – sau planurile mele – ar fi putut fi produsul unor poveşti de aventuri pentru băieţi sau ale bine-cunoscutului *Beau Geste*1. Ticăloşia, scârboşenia celulei infecte, cumplitul chin psihologic al torturii moderne m-ar fi luat complet pe nepregătite dacă aş fi avut ghinionul să fiu prins.

Miles Bovey şi cu mine am fost paraşutaţi pe o noapte întunecoasă şi foarte rece într-un întuneric absolut.

Instructajul final urmărea să ne înveţe cum să supravieţuim dacă nu luam imediat legătura cu aceştia. De asemenea, să ne dea instrucţiuni cum să ne comportăm în cazul când aveam să fim prinşi de germani sau de grupuri locale de turnători în slujba germanilor. Fiecare dintre noi a primit câteva capsule cu otravă care trebuiau luate în caz de nevoie extremă. Implicit, la ultima noastră şedinţă de instructaj apărea ideea că trebuia să rezistăm torturii, dacă eram prinşi, să nu ne dăm bătuţi. Ideea că o fiinţă omenească nu poate rezista torturii şi metodelor psihologice – şi prin urmare să nu i se ceară acest lucru – încă nu fusese general acceptată. Nu-mi

Am fi putut cădea într-un pustiu sau în mare – sau să fim aruncaţi în neantul spaţiului cosmic – în loc de munţii unde ştiam că erau sate şi care erau plini de trupe care luptau, partizanii şi adversarii lor, cetnicii.

Bovey a sărit primul. Mi-a făcut un semn uşor cu capul zâmbindu-mi în momentul saltului. Acesta a fost ultimul contact omenesc pe care l-a avut. N-am zărit albul paraşutei lui sub mine, pe când cădeam în întuneric. Slaba licărire a avionului s-a pierdut în bezna de deasupra capului meu, în timp ce cădeam legănându-mă în jos, şi tot mai jos, până când ceva negru apăru urcând şi legănându-

se spre mine – aproape m-am lovit de coroana unui pin înalt şi am căzut grămadă printre colţuri ascuţite de stâncă. M-am lovit puţin la un picior. Era ora patru dimineaţa şi nu se luminase. Cerul era înnorat; comandamentul aşteptase anume o noapte cu nori. N-am îndrăznit să-l strig pe Miles. Am înghesuit paraşuta în spatele unei stânci, unde albul ei avea să rămână ascuns, şi m-am aşezat pe ea. Era cât se poate de rece. Am stat acolo până ce s-a făcut lumină, infiltrându-se printre brazii înalţi. Eram pe coasta unui munte. Era încă întuneric sub copaci când cerul de deasupra apăru inundat de lumina trandafirie a zorilor. Am văzut o licărire albă sus în aer, cam la vreo sută de metri depărtare de mine, şi am rămas nemişcat până ce m-am încredinţat că era paraşuta lui Miles. Dar ar fi putut fi tot atât de bine şi un strat de zăpadă pe ramura unui copac.

Paraşuta atârna de o ramură înaltă, clătinându-se şi fluturând în vântul zorilor de zi. Am ieşit de după stânca unde eram cu multă precauţie şi l-am găsit pe Miles mort, la câţiva paşi de copacul de care atârna paraşuta lui. Nu fusese împuşcat, cum am crezut la început, din cauza petei de sânge închegat care i se vedea pe frunte. Se prăbuşise rupând crengile unui pin înalt. Paraşuta i se agăţase de copac. Rămăsese spânzurat acolo ca o muscă într-o pânză de păianjen. Încercând să se desprindă din paraşută, căzuse şi se lovise cu capul de o stâncă. Căderea nu fusese de la mai mult de zece metri şi de jur-împrejurul stâncii de care se lovise terenul din pădure era moale din cauza frunzelor uscate şi mucegăite şi presărat cu ramuri de pin. Faptul acela trebuia să se fi întâmplat numai cu câteva minute înainte de aterizarea mea. El fusese tot atât de nenorocos pe cât fusesem şi eu. Paraşuta reflecta lumina, strălucind ca un far care putea fi văzut de la o depărtare de mai mulţi kilometri. Trebuia să mă caţăr în copac şi să o dau jos. Trunchiul se ridica drept în sus, fără nicio ramură, pe o lungime de aproximativ trei metri, având în schimb

destul de multe cioturi care ieşeau în afară. M-am căţărat pe trunchi apucându-mă cu braţele şi picioarele, încercând să evit cioturile ascuţite şi străduindu-mă să privesc în toate părţile de unde ar fi putut veni careva să cerceteze ce era cu pata albă lucitoare. Am ajuns până la nivelul primei ramuri când am auzit un zgomot care ar fi putut fi ruperea unei crengi sau pocnetul cocoşului unei puşti, şi am rămas câteva clipe nemişcat şi nehotărât înainte de a-mi da seama că nimic nu putea fi mai *

primejdios pentru mine decât existenţa acelei grămezi de pânză albă în continuă mişcare. M-am căţărat, prin urmare, pe trunchiul copacului cât de repede am putut şi, culcându-mă cu faţa în jos pe creanga care se întindea în afară şi de care era agăţată paraşuta, am căutat să mă târăsc până la ea. De-abia apucasem pânza de mătase şi trăgeam de ea pentru a o elibera din rămurelele de care se prinsese, când am văzut urcând pe versantul muntelui, cinci soldaţi cu armele îndreptate spre mine. Nu aveam cum să-mi dau seama dacă erau partizani sau cetnici. M-am aşezat atunci pe creangă ca un băiat prins furând mere şi am continuat să scutur şi să smucesc paraşuta, pentru a o desprinde de unde era agăţată. Am observat că al doilea soldat era o fată. Era cea mai frumoasă fată pe care o văzusem vreodată. Părul negru îi era împletit în două cozi groase care îi atârnau pe spate ieşind de sub un chipiu milităresc, avea doi ochi negri, orientali şi o faţă ca a Afroditei.

Am văzut Steaua Roşie pe pieptul soldaţilor şi le-am spus:

— Sunt soldat britanic.

Conducătorul grupului le spuse ceva celorlalţi şi aceştia îşi coborâră armele. Apoi îmi răspunse în limba franceză:

— Vă aşteptam.

— Staţi să dau paraşuta asta jos.

Abia am spus aceste cuvinte şi paraşuta se desprinse,

prăbuşindu-se grămadă la pământ.

Soarele răsărise. Pădurea era inundată de o lumină roşie-aurie. Păsărelele cântau. Cei cinci de sub copac se uitau atenţi în sus, la mine. Le-am spus:

— Prietenul meu însă a murit. I

Nu-l observaseră pe Miles, atenţia fiindu-le concentrată asupra mea.

Fata se duse drept la el să se asigure că era mort. Era studentă la medicină şi îndeplinea funcţia de doctor pe lângă grupul de partizani. O chema Konstantina şi m-am îndrăgostit de ea la prima vedere, după cum s-a îndrăgostit şi ea de mine.

În timpul cât m-am lăsat să lunec jos din copac, ea termină examinarea lui Miles, aşa că acum îmi cercetă mâinile pentru a-mi pansa zgârieturile pe care mi le făcuse trunchiul aspru, şi apoi piciorul care mă durea foarte rău din cauza izbiturii suferite când aterizasem, însoţitorii ei începură să sape un mormânt în pădure. Astfel, primul moment al întâlnirii mele cu partizanii, cu dragostea mea, Konstantina, a fost o înmormântare. Oamenii scobeau pământul moale şi plin de frunze cu mâinile, cu cuţitele de la brâu, cu gamelele. Mai înainte de a-l aşeza pe Miles în groapă, i-am luat îmbrăcămintea, foarte de preţ pentru aceşti soldaţi prost echipaţi şi care abia dacă aveau ce mânca, şi totodată capsulele cu otravă din centură, unde ştiam că le ţinea ascunse.

Grupul nostru de şase îl lăsă aşadar acolo; coborârăm într-o vale unde râul fusese umflat de zăpada care se topise, traversarăm apa şi urcarăm apoi pe un vârf de munte încă acoperit cu un strat gros de nea, unde domnea o atmosferă de iarnă, deşi soarele de primăvară se simţea destul de fierbinte pentru a ne face să ne împăturim mantalele şi să le ducem în spate împreună cu rucsacurile. Mai jos, imediat sub linia zăpezii, se găseau nişte peşteri în care era instalat cartierul general temporar al unităţii de partizani. Aceştia nu rămâneau nicăieri mai mult de câteva

nopţi.

În alte ţări ocupate de nazişti, existau locuitori care luptau contra lor şi locuitori care colaborau cu ei datorită unei simpatii sau credinţei că naziştii trebuie să învingă. În unele ţări această situaţie era foarte simplă. Oamenii care locuiau într-un oraş sau sat ştiau cine era nazist şi cine nu era. Ţările nordice păreau mai categorice decât cele din sud, de pildă Norvegia sau Olanda. Puteau veni, de exemplu, ştiri din Olanda ocupată că naziştii au spânzurat sau împuşcat sau întemniţat doisprezece membri ai Rezistenţei. Că unii membri ai Rezistenţei au comis cutare sau cutare acte de sabotaj. Dar în Iugoslavia situaţia stătea complet invers. Ştirile nu erau de tipul: germanii au intrat în cutare şi cutare sat şi au împuşcat douăzeci de membri ai Rezistenţei iugoslave, ci: „Colaboratorii croaţi ai naziştilor au intrat în cutare sat sârbesc şi i-au ucis pe toţi locuitorii” sau: „Trupele musulmane au masacrat toată populaţia din satul…” sau: „Partizanii, intrând în cutare sat după lupte grele, au găsit toţi locuitorii ucişi de… fasciştii croaţi”… şi tot aşa, cu catolici, musulmani, muntenegreni, herţegovineni, croaţi, sârbi şi aşa mai departe şi aşa mai departe.

Când am ieşit din pădurea deasă şi m-am găsit în spaţiul înconjurat de stânci din afara unei peşteri, am văzut vreo zece soldaţi, toţi urmărind apropierea noastră din locul unde stăteau lăsaţi pe vine şi mâncând ce obişnuiau dimineaţa: pâine şi ceva mezeluri. Erau toţi tineri şi printre ei se aflau şi fete. Li s-a explicat prezenţa mea în câteva cuvinte. Mi s-a dat şi mie o bucată de pâine de calitate proastă. O gamelă cu apă trecea pe la fiecare. Pentru mine a fost un moment extrem de emoţionant.

Eram împreună cu renumiţii partizani despre ale căror fapte vorbea lumea pretutindeni. Eroismul lor avea simplitatea altor vremuri, o francheţe categorică asemenea aceleia a eroilor din faţa Troiei. Tinerii aceştia erau asemenea oameni. Când mi-am găsit timp să privesc

împrejur şi să mă uit atent la puştile şi la echipamentul lor, mi-am dat seama că lupta lor trebuie să fie foarte simplă şi dură. Dacă purtau uniforme, acestea fuseseră luate de la duşmanii omorâţi, aşa încât bocancii, chipiele, vestoanele, centurile erau de toate tipurile. Unii nu aveau niciun fel de uniformă şi purtau orice le putea servi ca protecţie împotriva intemperiilor în aceşti munţi sălbatici: încălţăminte ţărănească, căciuliţe studenţeşti tricotate. Steaua Roşie de pe chipiele sau piepturile lor constituia legătura dintre ei.

Grupul acesta de tineri militari era format din sârbi, croaţi, muntenegreni, catolici şi musulmani. Nicăieri altundeva decât în aceşti munţi, printre aceşti soldaţi, aceşti tovarăşi, nu era posibil ca doi oameni să se întâlnească, să se prindă de mâini, să-şi spună pe nume: Mira, Milos, Konstantin, Slobo, Vido, Edvard, Vera, Mitra, Aleksa… şi să adopte Steaua Roşie ca legătură între ei, uitând de restul lumii.

În acest moment, reconstituind clipa, când am ieşit din pădure împreună cu grupul de partizani şi m-am aşezat pe pământ cu cei ce mâncau pâine ţărănească şi beau apă rece de munte, mă gândesc cel mai mult la un lucru pe care l-am luat atunci ca de la sine înţeles – extrema lor tinereţe. Niciunul nu avea mai mult de douăzeci şi cinci de ani. Şi nici eu. Printre ei, şi printre aceia pe care i-am întâlnit în munţi în următoarele câteva săptămâni, erau bărbaţi şi femei care după război au devenit conducătorii noii Iugoslavii, o naţiune pentru care au luptat şi care a fost creată de oameni foarte tineri.

Cred că cineva care a luptat alături de aceşti tineri – care acum stă, desigur, pe un podium într-o sală mare, conferenţiind sau ţinând o lecţie, trebuie adeseori, la un sfert de secol după aceea, să privească feţele studenţilor care se răzvrătesc acum: au chipuri posomorâte, dezaprobă totul, apar nedisciplinaţi şi resping ceea ce le oferă societatea; omul acesta, probabil un profesor având o

răspundere, un anumit loc în societate, priveşte chipurile din faţa lui şi-şi imaginează cum nişte tineri, exact ca şi cei la care se uită acum, „copii” pentru cei mai în vârstă decât ei, au luptat împotriva celei mai afurisite şi înspăimântătoare armate din istorie, armata lui Hitler, au luptat fără arme, fără haine groase, adeseori fără hrană, întotdeauna copleşiţi numeric, au luptat şi au învins. Au creat o naţiune nouă. Am stat împreună cu ei timp de… aş putea spune trei luni. Numai în dragoste şi în război evadăm din somnul necesităţii, colivia vieţii obişnuite, spre o stare în care fiecare zi reprezintă o mare aventură, fiecare moment apare tăios şi limpede ca un fulg de zăpadă care trece încet, în zbor, pe lângă o stâncă neagră şi lucitoare, sau ca o frunză care cade învârtindu-se prin aer la pământ, în pădure. Trei luni de viaţă obişnuită pot însemna doar atât cât cere o sforţare de a te întoarce de pe o parte pe cealaltă într-un somn incomod şi deosebit de greu. Timpul petrecut în munţi, cu ceata de tineri soldaţi, îl păstrez în memorie sub forma aducerii aminte a tuturor clipelor trăite acolo. Amintirea acelui timp este asemenea privirii unui prieten aţintite cu dragoste asupra ta, făcându-te să-ţi destinzi chipul într-un zâmbet datorită căldurii emanate de amândoi.

Unitatea oscila numeric între doisprezece şi treizeci. Câte un bărbat sau o fată apărea adesea fără zgomot în tabără, ne strângea mâinile, ne zâmbea, îşi lăsa să-i lunece din spate rucsacul şi puşca şi devenea unul dintre ai noştri. Sau careva pleca în linişte să ducă un mesaj, sau în recunoaştere, sau să se furişeze în satul de unde era pentru a aduce alimente sau provizii. Am rămas pe coasta de munte din faţa peşterii numai două zile. Trebuia să fiu condus la cartierul general al partizanilor pentru a transmite mesajele şi a primi din partea lor mesaje şi veşti pentru Africa de Nord.

Trebuia să străbatem drumul cu mare atenţie pentru că munţii erau plini nu numai de cetnici, ci şi de săteni,

care fugiseră din casele lor spre a trăi o viaţă de proscrişi până ce zăpezile iernii care se apropia aveau să-i silească să coboare din nou la moarte sau la sclavie sub nemţi sau cetnici.

Când stăteam pe culmea unui munte şi priveam în jos şi în jur pe deasupra sutelor de kilometri de munţi şi văi şi râuri şi povârnişuri, vedeam cea mai sălbatică privelişte de pe pământ – nimic nu se mişca în tot acel spaţiu, în afară de câte o pasăre plutind în aer; sau, foarte departe, se vedea înălţându-se fumul dintr-un sat, prea îndepărtat pentru a se putea distinge dacă fusese iscat prin jaf şi incendiere sau provenea dintr-o vatră obişnuită. Totul părea gol. Pustietate. Lumea aşa cum era înainte de a o popula şi a o murdări oamenii. Dar, în timp ce stăteam acolo aşteptând şi observând, constatam încă un lucru. Pe panta unui munte, sus, de cealaltă parte a unui râu vijelios, se ivea câte o fulgerare ca de metal care, oricât de mult şi încordat continuam să privim, nu se mai repeta: soarele luminase o ţeavă de puşcă sau un cuţit. Copacii, la o distanţă de trei kilometri, care primăvara erau coloraţi în galben-verzui sau albastru-cenuşiu, erau acum învăluiţi într-o negură care îi făcea de nerecunoscut, şi printre ei apărea cumva un pom cu frunze întârziate ca un văl verde acoperindu-i atât de delicat crengile încât părea cenuşiu? Sau era fumul unui foc al partizanilor? Binoclul aducea foarte aproape de ochi coasta muntelui de dincolo de râu, iar negura se dovedea într-adevăr fum; nu era frunzişul proaspăt, ci nişte oameni sub copaci, care făcuseră focul şi purtau îmbrăcăminte cenuşie, o scenă greu de observat cu ochiul liber; era totodată imposibil de spus dacă erau săteni, cetnici sau partizani. Noaptea, ascunzând focul la care găteam ceva de mâncare, în spatele unei moviliţe sau a unei stive de crengi tăiate, ajutând ca flăcările să fie clare şi strălucitoare pentru a nu face fum şi a împiedica astfel vederea acestuia de către vreun duşman de pe vreo pantă apropiată, când zăream o licărire roşie, care

dispărea de îndată în întunericul de pe muntele opus, ştiam că la un kilometru sau doi de noi lumina unui alt foc se strecurase în spatele unei moviliţe de pământ făcută de nişte oameni, al unui tufiş sau a unei grămezi de crengi, şi apoi a fost capturată şi ascunsă din nou – dar de cine, prieteni sau duşmani? Atunci, câte unul dintre noi, cu un zâmbet şi o uşoară mişcare din cap, cu dăruirea hotărâtă a celor foarte tineri, a căror datorie le interzice să fie superficiali, pornea printre copaci pe furiş din cercul luminii focului şi reapărea o oră sau cinci mai târziu spunând: „Nişte oameni din sat”. Sau: „Fascişti”. Sau, împreună cu el (sau ea), apărea dintre copaci un grup de soldaţi purtând Steaua Roşie, strângându-ne mâinile în semn de făgăduială a vieţii pe care o vom trăi cu toţii după război, când aveau să nu mai fie lupte.

Aceşti munţi nesfârşiţi prin care umblam ca primii oameni de pe Pământ, descoperind bogăţii în fiecare luminiş al pădurii, flori, fructe, stoluri de porumbei, căprioare, râuri repezi, bogate în peşte – aceşti munţi găzduiau o sută, ba nu, o mie de grupuri de oameni, toţi umblând fără zgomot pe sub copaci, cu privirea permanent încordată în căutarea duşmanilor, oameni care dormeau cu mâna pe armă şi care îşi dădea seama cu uşurinţă când întâlneau un prieten datorită unei recunoaşteri spontane a camaraderiei şi eroismului optimist comun, cât şi datorită Stelei Roşii.

Când s-a terminat războiul, mâinile noastre loiale, zâmbetele noastre, dăruirea noastră au făgăduit că pământul acesta, atât de bogat şi de frumos, avea să înflorească, transformându-se într-o armonie plină de dragoste care să fie atât o amintire dintr-un trecut, cât şi un vis de viitor. Era ca şi cum fiecare dintre noi ar fi trăit astfel – cândva, altă dată, într-o ţară ca aceasta, cu un aer înviorător şi plăcut mirositor şi copaci uriaşi neatinşi de mâna omului – printre oameni coborând din viţă regală, cărora le erau străine vătămarea cuiva sau ura. Eram toţi

legaţi unii de alţii de o altă vreme de demult, de o altă atmosferă. Tot ce era meschin şi mârşav era proscris pentru noi. Nu aveam să ne amintim decât de stări de înălţare sufletească.

Dacă spun toate acestea şi îmi las dragostea pe un plan secundar este pentru că era o dragoste care înflorea datorită timpului şi locului în care ne aflam. Desigur, nu vreau să spun că dacă aş fi întâlnit-o pe Konstantina într-o situaţie obişnuită, pe timp de pace, nu ne-am fi recunoscut. Dar dragostea noastră în săptămânile acelea era doar un aspect al minunatei şi nobilei camaraderii a grupului, ai cărui indivizi nu însemnau nimic, fiindcă individul nu putea însemna ceva decât în măsura în care el constituia un angajament pentru viitor – grup căruia indivizii i se alăturau sau îl părăseau, şi-i erau întotdeauna fideli, fiind, datorită aceleiaşi firi nobile şi minunate, străini urâciunii, deosebirii de rasă sau regiune sau unei religiozităţi duşmănoase. Dragostea noastră se petrecea în cadrul grupului, era o floare a acestuia, cu toate că unii tovarăşi nu erau de acord cu ea, socotind şi spunând că un război ca acela în care ne găseam nu era un loc potrivit pentru asemenea sentimente. Aceste observaţii critice se făceau însă în cadrul atmosferei de tovărăşie, cu toată sinceritatea şi fără duşmănie sau intenţia de a jigni. Nu exista nimic ce nu ne-am fi putut spune unul altuia. Nu exista niciun fel de observaţie critică pe care să nu o putem face şi care, după ce chibzuiam asupra ei şi ne conformam sau ne opuneam, să nu ducă la un rezultat conştient, reprezentând – după cum admitea fiecare dintre noi – cea mai mare contribuţie a noastră la acest război, un război nu numai împotriva a ceea ce era rău în propria noastră naţiune (în timpul cât am fost cu ei simţeam ca ei, simţeam ca un iugoslav): colaboratorii nemţilor, cetnicii, bogaţii egoişti, ci şi împotriva a tot ce este rău în lume. În acei munţi înalţi noi am luptat împotriva Răului şi eram siguri că vom învinge, deoarece stelele în mersul lor erau

de partea noastră, cei a căror victorie avea să fie obţinută în cele din urmă, când cei săraci, smeriţi şi umili vor moşteni pământul, iar leul se va culca alături de miel şi în lume va domni o armonie plină de dragoste. Am simţit toate acestea deoarece era ca şi cum ni le aminteam dintr-un trecut comun. Şi, totodată, oare nu trăiam în felul acesta acum, iubindu-ne unii pe alţii şi lumea toată? Cu armele în mâini, grenade în buzunare, explozibil în rucsacuri, furişându-ne fără zgomot, ca hoţii, printre copacii înalţi ai acestor păduri magnifice, ştiam că suntem chezăşia viitorului şi cu desăvârşire lipsiţi de importanţă noi înşine, deoarece ca indivizi nu prezentam nicio însemnătate; şi pe lângă aceasta eram ca şi morţi. Foarte mulţi dintre bărbaţii şi femeile printre care am trăit şi alături de care am luptat în timpul acelor luni au fost ucişi; majoritatea ştiau şi ei că vor fi ucişi. Asta nu a contat. Sângele vărsat nu putea fi irosit în zadar, deoarece în cele din urmă se născuse în om dragostea, comunismul şi Steaua sa Roşie a speranţei strălucea puternic pentru sărăcimea muncitoare, pentru toţi cei ce suferă pretutindeni – ca să fie văzută şi urmată. În cadrul Iubirii universale, fata partizană şi cu mine ne-am iubit. Aproape că nici n-am putut vorbi despre dragostea noastră; eram rareori singuri, eram soldaţi, gândeam ca soldaţii. Când ne găseam singuri împreună nu era fiindcă aşa aranjaserăm. Din întâmplare, ca membri grupului nostru, am fost trimişi uneori în căutare de hrană în vreun sat părăsit sau eram desemnaţi împreună de gardă. Dar *ne aflam* la datorie şi prin urmare aveam răspunderi. Nu-mi amintesc când am sărutat-o întâia oară, dar îmi amintesc glumele pe care le făceam că ne trebuise atât de mult timp până să ajungem să ne sărutăm. Am făcut dragoste o singură dată, cu frenezia tristeţii, după ce mi s-a spus că în răstimp de o săptămână aveam să-mi termin misiunea; terminam deci şi cu Iugoslavia – şi cu Konstantina.

Asta s-a întâmplat după ce am fost dus la cartierul

general al lui Tito, unde transmisesem şi primisem informaţiile prevăzute – îndeplinisem misiunea pentru care venisem. S-a pus atunci problema cum să mă întorc în Africa de Nord. Nu se putea pe calea aerului. Era destul de periculos să se paraşuteze oameni, aşa că, în condiţiile de atunci, să aterizeze avioanele era imposibil. A trebuit să-mi croiesc cu greu drum până pe coasta Mării Adriatice, de unde am fost dus într-o mică barcă de un pescar până la o insulă unde m-am întâlnit cu alţii ca mine care fuseseră în misiune în Grecia şi Iugoslavia. Cum am ajuns apoi de acolo în Africa de Nord este o altă poveste.

Săptămânile care au trecut până ce am intrat în legătură cu călăuza care urma să mă ducă la malul mării au fost pline de lupte primejdioase. Grupul nostru a aruncat în aer o linie ferată, a distrus două poduri şi a dat două bătălii sângeroase cu două grupe de cetnici, mult mai mari decât a noastră. După aceste bătălii ajunseserăm slăbiţi şi împuţinaţi. Unii dintre noi erau răniţi. Vido, comandantul, murise, şi Milos, care era un vechi coleg de şcoală al Konstantinei, deveni conducătorul grupei. Ea a ajuns locotenentul său şi era şi mai ocupată decât fusese până atunci, deoarece erau mai multe de făcut acum şi mai puţini oameni. Totuşi veneau mereu noi partizani. Îmi aduc aminte că într-o seară eram pe panta unui munte, deasupra unui sat ocupat de trupele germane. Era un sat unde Milos avea prieteni – sau mai bine zis avusese. Vorbea despre cum s-ar putea furişa, deghizat, jos în sat, însoţit de una dintre fete. Se punea problema cum să facă rost de haine ţărăneşti şi de o basma. Vera, una dintre fete, avusese aşa ceva, dar pierduse bocceaua cu îmbrăcăminte într-una din luptele recente. Pe când stăteam laolaltă în seara aceea vorbind în şoaptă, înghesuiţi unul în altul, foarte flămânzi şi înfriguraţi, căci nu îndrăzneam să aprindem focul, am văzut doi oameni ieşind din tufişuri şi venind spre noi. Am îndreptat repede armele spre ei, dar Milos strigă: *Nu* – tocmai la timp. Doi băieţi veniră în fugă

spre noi, prin iarba luminişului, zâmbind. Milos îi îmbrăţişă. Erau din sat, auziseră de prezenţa noastră în apropiere, în munţi, şi veniseră să se alăture grupei noastre. Erau fraţi, unul de şaisprezece, celălalt de şaptesprezece ani. Niciunul din ei nu mai ţinuse o puşcă în mână până atunci. Aduseseră două revolvere vechi, din războiul din 1914. Şi ceva pâine şi cârnaţi – care s-au bucurat de o primire mult mai bună decât revolverele. În noaptea aceea am început să-i instruim în arta luptelor de partizani şi în două săptămâni cei doi băieţi deveniseră tot atât de pricepuţi şi de inventivi ca oricare dintre noi. Dacă amintirile din război sunt înspăimântător de preţioase, motivul principal este că pe timp de război învăţăm lucruri care par noi, deşi ele n-ar trebui să fie date uitării în timp de pace. Anume că, aşa cum spune zicala: „Orice bucătar poate învăţa să conducă Statul”: pe timp de război fiecare mic funcţionar, fiecare gospodină care stă numai acasă învaţă de ce e în stare cu adevărat. Pe timp de pace aceşti doi şcolari ar fi devenit ce i-ar fi lăsat să devină viaţa meschină a unui sat. În Anglia băieţii de vârsta lor sau, cu siguranţă, băieţii care aparţin clasei de mijloc sunt copii răsfăţaţi. În război, în grupul nostru de partizani, ei erau copoi, ţintaşi de mâna întâi, spioni străluciţi, hoţi în stare să meargă douăzeci şi patru de ore în şir rămânând tot vioi şi vigilenţi, capabili să găsească fructe de pădure, ciuperci, rădăcini comestibile, să urmărească nevăzuţi o căprioară sau un fazan şi să-i vâneze fără zgomot şi fără să irosească muniţia preţioasă. Ce s-ar putea să aibă ei de înfruntat în viaţa lor de după război – ei şi milioanele ca ei din ţările unde au acţionat gherilele, partizanii şi mişcările de rezistenţă – pentru a se putea asemăna cu ceea ce au avut ei de înfruntat în timpul războiului? Adică, în afară de cazul în care ar fi condamnaţi la închisoare şi ar învăţa astfel un alt tip de suferinţă ingenios inventat. În mai puţin de o lună, cât am fost împreună cu cei doi băieţi, am învăţat încă o dată ceea ce înţelesesem deja din prima zi a

întâlnirii mele cu partizanii – că orice fiinţă omenească, oriunde ar fi, va putea dovedi că posedă o sută de talente nebănuite numai dacă i se dă ocazia să le folosească. Amândoi aceşti băieţi au supravieţuit războiului. Amândoi ocupă acum funcţii înalte în conducerea ţării lor. Şi-au făcut pregătirea pentru viaţă în mijlocul gherilelor şi al munţilor şi pădurilor.

Băieţii nu au fost singurii care au venit în taină din sate. Prin aceste recrutări, grupul nostru a crescut din nou până la aproape treizeci, părând să întinerească tot mai mult. „Bătrânii” făceau glume pe seama „copiilor”. Milos era „bătrânul”. Avea douăzeci şi patru de ani.

Deşi era vară, duceam mereu lipsă de alimente, iar rezervele noastre de medicamente erau reduse. Konstantina nu mai avea decât câteva bandaje şi puţină alifie. S-a hotărât, prin urmare, să meargă împreună cu mine într-un sat unde locuia o mătuşă de-a ei pentru a încerca să se aprovizioneze. Planul prevedea să ne furişăm până la marginea unui câmp, aflat deasupra satului, unde femeile lucrau într-un lan de porumb. Konstantina cunoştea bine satul, precum şi obiceiurile oamenilor. Ea ştia că sătenii ţineau cu noi şi-i urau pe ocupanţi. Femeile aveau să-i aducă una o fustă, alta o bluză, alta o basma. Konstantina avea să se îmbrace cu ele, să se amestece printre femeile care munceau şi să se întoarcă cu ele în sat la amiază, ducându-se apoi la casa mătuşii sale. Acolo avea să o convingă să facă rost de ceva bandaje, dezinfectant, medicamente şi hrană. Era totuşi şi un punct periculos în toată afacerea, pe care îl puteam prevedea, anume că în acel timp al anului femeile adeseori nu se întorceau acasă pentru a-şi lua prânzul, aducându-şi cu ele ceva de mâncare la câmp pentru a mânca în timp ce lucrau. În acest caz, una dintre ele putea da o fugă înapoi în sat ca s-o aducă pe mătuşa Konstantinei la noi, în pădure. Dacă acest lucru avea să fie prea primejdios, dacă trupele de ocupaţie aveau să fie prea vigilente, atunci trebuia să

rămânem la marginea lanului de deasupra satului, iar una din femei avea să ducă mătuşii mesajul jos, în sat, proviziile putând fi aduse în locul unde stăteam noi.

Totul însă merse foarte simplu. Ne-am părăsit prietenii devreme, înainte de răsăritul soarelui, şi am ajuns aproape de satul respectiv pe la mijlocul dimineţii. Ne-am târât pe burtă până la marginea lanului. Adeseori acestea erau păzite. Dar, din câte se vedea, ne aflam în faţa unei scene liniştite şi plăcute. Femeile lucrau cu săpăligile printre tulpinile înalte de porumb, vorbind şi râzând. Konstantina o strigă pe una dintre femei, care îşi ridică privirea uimită, şi care dovedi apoi ce o învăţase războiul – înţelese imediat situaţia şi făcu un singur gest, „înţeleg, stai liniştită”, apoi se apropie de noi lucrând cu săpăliga, în timp ce continua să pălăvrăgească cu o altă femeie aflată la o depărtare de zece metri. Când ajunse la noi, ea şi Konstantina începură să vorbească pe un ton scăzut, una din Ian şi cealaltă din tufişurile dese de la marginea acestuia. Buzele femeii nici nu se mişcau. În iuţeala cu care vorbea şi în prudenţa ei puteam vedea foarte bine condiţia satului sub ocupaţia armatei. Ne-a spus că printre femeile de pe câmp era şi soţia unui om cunoscut ca simpatizant al germanilor. Era nevoie să ne gândim la un plan ca să scăpăm de ea. Dar norocul a fost de partea noastră. După ce stătuserăm ascunşi în tufişuri nu mai mult de o oră, privind femeile pline de vioiciune care lucrau, femeia periculoasă plecă singură acasă. Le spuse celorlalte că trebuia să coacă nişte pâine. După plecarea ei totul merse repede. Una dintre femei se furişă acasă aducând o boccea cu îmbrăcăminte, pe care o aruncă în tufişurile unde ne aflam ascunşi noi. În câteva clipe Konstantina s-a şi schimbat dintr-un soldat într-o fată. A apărut venind printre copaci, îmbrăcată într-o fustă albastră, o bluză albă şi o basma albă şi s-a alăturat femeilor, aplecându-se şi făcând mişcările pe care le face cineva care sapă cu săpăliga. După câteva minute femeile

au plecat împreună spre sat, luând-o şi pe Konstantina.

Câmpul care cobora în pantă spre sat era acum complet gol. Porumbul era o masă lucioasă de un verde viu şi compact. Toţi copacii şi tufişurile din jurul lanului aveau un frunziş bogat ca la începutul verii. Cerul era adânc şi albastru. Era foarte cald. Porumbul era în faza în care atinge creşterea maximă, dar dă impresia că vigoarea sevei îl împinge încă şi mai sus. Tulpinile erau foarte drepte, păreau fragile ca trestia de zahăr. Pogoanele acoperite cu plante înalte, verzui purtau în vârful tulpinilor ciucuri albi legănându-se ca valurile mării. Ştiuleţii sforţându-se să iasă din tulpini încă nu se umpluseră de boabe, iar mătasea moale care atârna din fiecare ştiulete era proaspătă şi nouă. Niciunul nu se uscase. Fiecare ştiulete avea mătasea lui roşcată şi lucitoare, revărsându-se ca o limbă roşie. În dimineaţa aceea plouase. De pe vârfurile frunzelor răsucite şi de pe mătasea roşie care se legăna, picurau stropi mari şi strălucitori de ploaie. Pământul mirosea plăcut şi proaspăt. Un abur înviorător se înălţa de pe câmp. Întreg lanul era în culmea unei însufleţiri tinereşti. O săptămână mai târziu situaţia avea să se schimbe şi totul avea să se deterioreze; frunzele răsucite aveau să se îngălbenească, vârfurile întărindu-se şi decolorându-se, iar mătasea de un roşu întunecat începând să se usuce şi să se adune în smocuri. Lanul avea să arate întocmai ca un val gata să se răstoarne şi să se spargă.

Jos în sat se zărea un fir de fum înălţându-se spre cerul albastru. Nu se vedea nimeni, totul era cufundat într-o tăcere absolută. Totuşi satul era ocupat şi ştiam că în urmă cu două săptămâni doisprezece oameni fuseseră executaţi pe uliţa principală. Trimiseseră provizii partizanilor şi pentru asemenea fapte se putea ca nişte oameni să fie ucişi, dacă încurcam lucrurile. Dar deocamdată totul mergea bine.

În curând vreo douăsprezece femei urcară din sat la

câmp, fără să se grăbească. Îşi luară săpăligile de unde le lăsaseră. Konstantina avea acum şi ea o săpăligă şi lucra alături de celelalte femei. Aş fi putut jura că muncea cu plăcere, amintindu-şi de vremurile de pace şi de viaţa din sat. Se apropie încet de marginea lanului, pentru ca deodată să lase jos săpăligă şi să se rostogolească în tufiş alături de mine. Sub fustele ei înfoiate atârnau pachete cu pâine, carne, cârnaţi, chiar şi ouă. Mătuşa ei trecu pe lângă noi, prăşind şi ea cu săpăligă; în acel moment, un pachet mare zbură în tufişul în care eram ascunşi; am întins mâna şi am prins preţioasele medicamente, trăgând pachetul în jos de pe ramuri, ca şi cum ar fi fost un fruct. Între timp Konstantina îşi scosese îmbrăcămintea de ţărancă şi redevenise soldat. Aruncă bocceaua cu haine înapoi în Ian şi, după un schimb rapid de noroc, noroc între ea şi femeia care prăşea la doi metri de noi, ne-am îndepărtat repede. Expediţia reuşise. Sătenii nu au avut de suferit. După un timp, înainte de venirea iernii, ai noştri puseră pe fugă duşmanul şi satul redeveni ceea ce fusese până la ocupaţie.

Am umplut rucsacurile cu proviziile căpătate. Eram acum greu împovăraţi şi nu ne era uşor să mergem repede, aşa cum trebuia. Aveam de mers cam cincisprezece kilometri până la locul întâlnirii cu grupul nostru, care ştiam că se îndrepta spre un vârf de munte pe care îl zăream înălţându-se drept în faţa noastră. Dar între noi şi acest vârf erau munţi mai mici, râuri, văi. Nu erau kilometri uşor de parcurs.

După ce am străbătut cam jumătate din drum, ne-am oprit pe coasta muntelui dinaintea aceluia spre care ne îndreptam. Era acum toiul după-amiezii. Soarele strălucea în faţa noastră şi ne bătea în ochi. Cerul era tot fără de nori şi totul în jur plutea într-o strălucire orbitoare coborând din înalt şi învăluind frunzele, iarba, stâncile. Ne-am hotărât să ne odihnim câteva minute. Faptul acesta nu însemna deloc că eram gata să slăbim vigilenţa sau să

devenim cumva nepăsători. Ne îndepliniserăm, însă, misiunea şi gândeam că nu-i primejduiserăm pe aliaţii noştri din sat. Ne-am rezemat de un bloc mare de stâncă şi ne ţineam de mâini ca nişte copii, în faţa noastră se găsea o poiană care se deschidea într-o parte coborând pe coasta muntelui printre copaci bătrâni şi foarte înalţi. Pe una din laturile poienii erau câteva stânci joase pe care lumina galbenă cădea ici şi colo creând un tablou pestriţ. Un copăcel de la capătul poienii se înfăţişa ca un nor de flori colorate într-un roz foarte frumos – un roi de fluturi. Totul era cufundat într-o tăcere deplină. În acest decor, într-o linişte silvestră perfectă, apăru o căpriţă. Sau, mai bine zis, trebuia să ne dăm seama că de fapt căpriţa se găsea acolo de ceva timp şi ne privea. Era la vreo douăzeci de metri de noi, lângă îngrămădirea de stânci. Nu o văzuserăm din cauză că lumina cădea în frânturi pe stânci, pe plante şi pe ea. Acum era greu de înţeles de ce nu o văzuserăm mai înainte. Era o privelişte frumoasă, părând o jivină aurie, cu o blană caldă, bogată şi însorită, şi corniţe ascuţite, negre şi lucioase, îndreptate înainte. Ne-am ridicat în picioare. Mă gândeam că dacă nu observaserăm cu atâta uşurinţă o căpriţă atât de aproape de noi, tot atât de bine puteam să nu fi observat şi un duşman. Probabil şi ea gândea la fel. M-am întrebat câteva clipe dacă s-o împuşc şi s-o duc în tabără. Dar întotdeauna era periculos să tragi cu arma. Nu puteam şti cine mai putea fi pe coasta muntelui – probabil observându-ne întocmai cum făcuse căpriţa înainte de a o vedea noi. Eram şi foarte împovăraţi. Gândul de a o împuşca se şterse. Eram mulţumit că o lăsam să plece. Arăta cât se poate de încântătoare, cum stătea în faţa noastră cu capul puţin aplecat, privindu-ne oarecum cu coada ochiului. Era o capră mică, îi ajungea Konstantinei până în talie. M-am simţit deodată nespus de fericit. Apariţia frumosului animal îmi păru o încununare a acelei zile reuşite. Mi-am întors capul spre Konstantina pentru a-i împărtăşi plăcerea pe care o simţeam, dar ea nu

zâmbea. Avea o mină serioasă, aspră, între sprâncene îi apăruse o uşoară încruntare, pe care o cunoşteam bine; îi apărea când era încurcată, plină de îndoieli. Privea bănuitoare spre animal. Acesta se afla acum mult mai aproape. Îmi amintesc, gândindu-mă acum, că poate noi înaintaserăm înspre ea fără să ne dăm seama, aşa cum ne ridicaserăm automat în picioare când am văzut-o – alarmaţi de prezenţa ei, ca şi cum ar fi fost un duşman. M-am gândit că mişcările elegante ale căpriţei erau prea uşoare şi delicate să se fi putut apropia atât de repede. În momentul următor ajunse foarte aproape de noi. Făcea mereu aceeaşi mişcare semicirculară a capului, scuturându-şi uşor corniţele şi simţeam instinctiv că trebuia să urmăresc atent această mişcare, de altfel cât se poate de graţioasă. În clipa aceea, în momentul în care îmi trecu prin minte că acest mic şi drăgălaş animal ar putea fi periculos, Konstantina scoase un strigăt ascuţit de avertizare şi se aruncă în faţa mea tocmai când căpriţa, făcând un salt, se repezi înainte, scuturându-şi coarnele negre şi ascuţite.

După aceea nu a mai urmat nimic. Sălbăticiunea rămase pe loc, cu sângele picurându-i de pe coarnele pe care le ţinea aplecate în faţa Konstantinei; fata începu însă imediat să se lase uşor în jos. Parcă i se muiaseră picioarele de la genunchi. Am prins-o cu mâinile de subsuori, strigând: Konstantina! Mirat şi întrucâtva mustrător. Nu-mi dădusem seama că această vietate minunată o rănise.

I-am întors faţa spre mine; avea ochii închişi, din pântece îi curgea sânge, iar faţa îi era lividă.

Am înţeles totul imediat. Momentele care au urmat au arătat numai nepriceperea mea dureroasă şi neputincioasă. La doi paşi de ea se afla un pachet cu medicamente, dar nu conţinea nimic care să oprească hemoragia produsă de o asemenea rană. Mai târziu am înţeles că lipsa medicamentelor nu avea nicio importanţă;

fata nu mai putea fi salvată. I-am tras în sus tunica, i-am tras în jos pantalonii uniformei soldăţeşti, i-am dezgolit stomacul. Cornul căprioarei, ascuţit ca bisturiul unui chirurg, îi străpunsese intestinele. Nu credeam că îşi va mai deschide ochii. Credeam că va muri imediat, căci pulsul aproape nu se mai simţea, iar faţa i se crispase din cauza morţii apropiate. Mi-am căutat capsula cu otravă, deoarece nu voiam să mai sufere chinurile acelei răni îngrozitoare, dar mai înainte de a o găsi, îşi deschise ochii, îmi zâmbi, îi închise din nou şi îşi dădu sufletul.

Am întins-o la pământ. Căpriţa se dăduse puţin înapoi; stătea lângă stânci, unde o văzusem la început. M-am întrebat din nou dacă să o împuşc, ştiind că dacă făceam acest lucru, acum îl făceam din răzbunare. Nu-mi trecea prin minte că ar mai putea fi periculoasă. O omorâse pe Konstantina fiindcă sărise înaintea mea pentru a mă salva de coarnele ucigaşe. S-ar fi putut repezi din nou la mine şi m-ar fi omorât. Dar nu m-am gândit la aşa ceva. Uitasem de căpriţă.

Am înţeles că trebuia să o îngrop pe Konstantina. Nu aveam însă cu ce să sap o groapă. Mi-am adus aminte că fusesem de faţă la multe înmormântări în pădure. Am îngenuncheat şi am început să sap în stratul de frunze cu mâinile. Lumina era foarte apăsătoare, gălbuie şi puternică. Aşternuse o patină galbenă pe chipul Konstantinei.

Am continuat să sap. A mers foarte uşor. Stratul de frunze putrede era rezultatul depunerilor mai multor toamne. Scoteam la suprafaţă, cu amândouă mâinile, pământul sfărâmicios, bogat şi plăcut mirositor, care constituia trupul de sub învelişul frunzelor pădurii. Am săpat fără să mă opresc, concentrat şi metodic, încercând să fac totul repede şi bine. Deoarece ştiam că dacă eu şi Konstantina nu apăream până la ora zece în noaptea aceea, oamenii noştri aveau să trimită echipe de cercetare pentru a ne căuta. Ei ştiau că vom merge mai încet şi că

eram mai vulnerabili decât de obicei – iar ceea ce transportam era de mare preţ.

Avea să fie în curând seară… apoi chiar a venit seara. Săpasem o groapă în pământul amestecat cu frunze putrede, adâncă de vreo doi metri şi lată de unul. Am coborât-o uşor, aşezând-o în groapă şi m-am culcat pe burtă la marginea gropii, pentru a-i acoperi chipul cu câteva frunze verzi proaspete. I-am aşezat mâinile pe piept. Am împins apoi frunzele putrede deasupra ei. Blestemam şi plângeam tot timpul, dar în tăcere; mai târziu am constatat că-mi muşcasem rău buzele. Foarte repede, locul din pădure unde fusese îngropată nu se mai distingea decât ca un petic de frunze răscolite pe terenul acoperit de frunzele toamnei precedente. N-am putut să-i însemnez cu nimic groapa. Stând lângă mormânt, am ales trei copaci formând unghiuri ale căror bisectoare se întretăiau chiar în locul unde o îngropasem. Am tăiat câteva secţiuni mari din coaja copacilor şi am frecat cu pământ locurile rămase albe ca să nu fie observate de vreun duşman.

Când s-a terminat războiul, m-am dus cu avionul la Belgrad, apoi cu trenul până în satul unde fusesem cu Konstantina în ziua fatală. Am urcat sus în munţi cu un prieten, care deţinea acum o înaltă funcţie oficială şi fusese membru al grupului nostru – însă după ce eu plecasem din Iugoslavia. Ne-am întâlnit prima dată la Londra. Am găsit împreună locul însemnat pe coasta muntelui cu ajutorul cicatricelor, vechi acum, de pe cei trei copaci. I-am pus la căpătâi o piatră de mormânt simplă, cu următoarea inscripţie:

Konstantina Ribar Partizană

Şi-a dat Viaţa pentru Umanitate şi, desigur, pentru mine.

Când am terminat înmormântarea, soarele care apunea se găsea chiar deasupra muntelui pe care trebuia să ajung până la răsăritul lunii. Poiana era acum scăldată

în lumina gălbuie a serii. Când am ridicat pachetele cu alimente şi medicamente, încercând să adun poverile a doi oameni într-o sarcină pentru unul singur, mi-am dat seama că în tot acest timp, două sau trei ore, sau mai mult, căpriţa stătuse acolo, la depărtare de douăzeci de paşi, printre stânci. Cred că zgomotul pe care îl făcea cu copitele lovind într-o piatră m-a determinat să-mi ridic privirea. Continua să-mi stea în faţă şi începu din nou să facă nişte mişcări din cap uşoare într-o parte, în momentul în care am făcut câţiva paşi în direcţia ei ca să trec mai departe. Pe unul din cele două coarne se vedea o pată – sângele Konstantinei, care s-ar fi putut foarte uşor să fi fost al meu. M-am oprit privind sălbăticiunea. N-am înţeles nimic. N-am înţeles de ce, după ce a atacat şi a omorât, n-a fugit. N-am înţeles de ce a trebuit să rămână acolo, privindu-mă atentă în timp ce trudeam să sap pământul din pădure şi apoi să o îngrop pe Konstantina, fără să se apropie şi să se facă simţită câtuşi de puţin. În acel moment lunecasem în acea stare visătoare ruptă de realitate care urmează în mod obişnuit unei emoţii puternice. Acel mic animal strălucitor, care stătea în faţa mea cu elegantele sale coarne aplecate înainte, fără cea mai mică justificare şi aşteptând vădit ceva, nu făcea decât să adauge ceva straniu la puternica detaşare de realitate a scenei.

Am stat faţă în faţă cu sălbăticiunea şi am privit-o îndelung. Era la o distanţă de vreo cincisprezece paşi. De data asta am observat că animalul avea o privire pierdută şi şovăitoare – o stare de epuizare. Am înţeles că născuse de curând. Apoi am văzut şi iedul.

Mica vietate stătea lângă stânci, cu chipul îndreptat spre soarele care apunea. Blana sa moale şi strălucitoare radia de sănătate. Deasupra ei, ca şi cum stătea de pază, se afla o plantă înaltă cu frunze strălucitoare şi curate, care formau un acoperiş şi împrăştiau picături de apă în jurul iedului, culcat parcă sub un izvor. Micul ied era

perfect, un adevărat triumf, fascinant, ca şi când munţii şi pădurile nesfârşite din jur aleseseră acest pui din poiana însorită să-i reprezinte; întreaga scenă era supraîncărcată de înţelesuri şi de frumuseţe.

Am observat totodată că pe blana măruntă a iedului se vedeau câteva dungi uscate, rămăşiţe ale lichidului naşterii, iar de pântecele său gălbui-albicios atârna proaspăt şi strălucitor cordonul ombilical gros şi roşcat, în trei, patru zile cordonul avea să se usuce şi să dispară, blana iedului avea să fie linsă şi curăţată, iar acesta, asemenea unui copil sau ca porumbul pe care îl văzusem în dimineaţa aceea, însemna o culme a făgăduielilor şi a perfecţiunii. Să fii de faţă la o naştere înseamnă să fii primit în atelierul naturii, unde viaţa şi moartea conlucrează. Vederea ombilicului, pielea iedului încă neatinsă salvau vietatea de patetism, readucând-o la adevărata ei vulnerabilitate, la înspăimântătoarea ei slăbiciune. Totuşi ochii iedului mă priveau liniştiţi, fără teamă, căci între el şi mine se afla mama sa. Cred că iedul nu se ridicase încă în picioare. Probabil că noi, cei doi soldaţi care intraserăm în poiană, întrerupseserăm naşterea, deranjaserăm oarecum mama şi puiul în ritualul pe care trebuiau să-l îndeplinească, dezechilibraserăm ceva. Căpriţa stătea acum lângă ied şi abia atunci am observat că se clătina, picioarele de dinapoi îi tremurau de slăbiciune, înfipte în iarba moale.

Am plecat din poiană ocolind cu prudenţă mama şi puiul, cu ochii la animalul epuizat care îşi schimba locul încet pentru a-şi ţine coarnele aplecate şi îndreptate spre mine. În spatele ei iedul apărea în lumina strălucitoare la adăpostul unei plante care era probabil chimen-dulce sau mărar.

Nu puteam merge decât încet. Căram vreo nouăzeci de kilograme de alimente şi medicamente. Când am ajuns la capătul poienii, am întors capul şi am văzut iedul luptându-se să se ridice pe picioarele sale lungi, subţiri şi

fragile, asemenea unor tulpini. Căpriţa încă mă urmărea cu privirea. Astfel am părăsit poiana cu mormântul său proaspăt, unde căpriţa mamă îşi îndrepta un corn pătat de sânge spre mine, iar micul ied se ridicase în picioare sub un izvor verde şi strălucitor.

Stimate domnule doctor Y.

Sunt foarte sigur că Charles Watkins nu a fost niciodată în Iugoslavia. Nu pot să-mi explic de ce insistă să afirme că a fost acolo în timpul războiului. Când m-am întors din război, eram într-o formă foarte proastă. Acest lucru era singurul pe care îl aveam în comun cu Charles Watkins. Am petrecut împreună câteva luni la ţară, într-o mică vilă pe care o am în Cornwall. Am vorbit mult despre încercările prin care am trecut. Faptul acesta ne-a vindecat, poate, pe amândoi.

Chiar dacă a trecut destul de mult timp de atunci, aş putea să vă relatez foarte amănunţit ce a făcut Charles în timpul războiului, fapte pe care le am tot atât de vii în memorie ca pe propriile mele amintiri din război. Amintirea celor două coborâri cu paraşuta în Iugoslavia este una din cele mai puternice din viaţa mea. Dacă ar fi să uit acele câteva luni de zile ar însemna să uit fapte şi oameni care au contribuit la formarea caracterului meu mai temeinic decât orice altceva. Presupun că pot fi considerat un om norocos. Ştiu că Charles crede – sau credea – că sunt. Războiul „meu” a fost foarte diferit de al lui. Nu pot spune că mi-a plăcut războiul „meu”, dar totul s-a desfăşurat ca un vis extrem de bogat, în timp ce războiul lui Charles trebuie să fi fost un fel de coşmar lung şi plicticos. El a trecut prin prea multe situaţii grele, anoste şi care se repetau mereu, în caz că puteţi considera primejdiile ca fiind anoste. Dacă îmi pot permite o observaţie personală, probabil în afara celor întrebate de dumneavoastră, aş adăuga că găsesc situaţia actuală înspăimântătoare, fiindcă şi acum foarte mulţi tineri, fie că sunt pentru sau împotriva războiului, fie că sunt de acord

cu serviciul militar obligatoriu, fie că nu, nu ştiu că lucrul cel mai înfiorător în ceea ce priveşte războiul este că poate fi nespus de plicticos. N-aş fi crezut niciodată că într-un interval de timp atât de scurt – douăzeci şi cinci de ani – ar fi fost posibil ca lumea să considere iar războiul ca pe ceva în vogă. Fapt este, vedeţi dumneavoastră, că războiul „meu" a fost oarecum aşa, sau cel puţin o parte din timp. În timp ce Charles spunea că norocul războiului „lui" a însemnat maximum de muncă grea zi de zi, maximum de suferinţă fizică, maximum de plictiseală şi doze mari şi dese de primejdie şi moarte în jur. Situaţia nu a fost numaidecât adevărată pentru toţi oamenii cărora le-a fost hărăzită soarta lui specială, şi anume participarea la retragerea de la Dunkerque, campania din Africa de Nord, cea din Italia, cel de-al doilea front. Unii au avut foarte lungi perioade de răgaz. Dar norocul lui Charles a fost diferit. De fapt, noi glumeam între noi când recapitulam situaţiile prin care trecuse, căci întotdeauna se părea că a ratat câte un concediu sau un transfer norocos undeva unde era mai uşor. Ne spuneam că a luptat într-un război modern timp de cinci ani – vreau să spun, desigur, modern pentru vremea aceea, deoarece luptase în cel de-al Doilea Război Mondial – în timp ce eu regresasem la un gen de război foarte învechit. Desigur, aceasta este o generalizare total nesatisfăcătoare, când vă gândiţi la contribuţia pe care luptele de gherilă au adus-o pentru câştigarea războiului. Dacă Charles crede că am murit, socotiţi că ar putea ajuta cu ceva dacă vede că sunt în viaţă?

Cu stimă, MILES BOVEY

Stimate domnule doctor X.

Voi fi cât se poate de fericită să vin să-l văd pe Charles oricând credeţi că i-ar putea fi de ajutor. Dar nu vreau să-i aduc pe James şi Philip să-l vadă pe tatăl lor. Nu cred că ar trebui să fie loviţi în felul acesta. Trebuie să spun că sunt surprinsă că aţi putut sugera aşa ceva. Ştiu că Charles e bolnav, dar şi ceilalţi membri ai familiei sunt

la fel de importanţi ca el. Desigur nu pot exprima în cuvinte cât de dureros este pentru mine să-l văd pe Charles în starea în care se află acum. Dar băieţii au paisprezece şi cincisprezece ani şi trebuie să fie cruţaţi de asemenea lucruri la vârsta lor. Prin urmare, cred că voi refuza să-i aduc cu mine.

Cu stimă, FELICITY WATKINS

Stimate domnule doctor Y.

Desigur că sunt gata oricând să-l iau pe soţul meu acasă. Va fi foarte dureros pentru noi toţi, dar aş face orice pentru a-l ajuta să se facă iarăşi bine, dacă socotiţi că aşa ceva îl va ajuta. Sunt sigură că o dată ce va fi în propria sa casă, cu familia sa şi înconjurat de lucrurile sale, îşi va aminti cine este.

Cu stimă, FELICITY WATKINS

Era ora zece dimineaţa. Într-un salon comun de la primul etaj, de unde se putea privi în grădina în care straturile de flori, dispuse simetric, fuseseră săpate pentru a fi expuse efectului primelor geruri, şi unde se vedeau câţiva fagi ale căror frunze aveau culoarea sfârşitului de an şi câţiva trandafiri care înfloresc târziu, se găseau aşezaţi sau lenevind în fotolii vreo patruzeci sau cincizeci de bolnavi. Nimeni nu se apropia de ferestre pentru a privi afară. Pacienţii erau de toate vârstele, înfăţişările, tipurile şi de ambele sexe. Cei de vârstă mijlocie, însă, predominau, în special femeile de vârstă mijlocie. Unii se uitau la televizor sau, mai bine zis, deoarece programul încă nu începuse, priveau mira, care reprezenta o apă curgând vijelios peste stânci şi pe sub copaci în plină floare, primăvara. Unele femei tricotau, câţiva pacienţi stăteau de vorbă. Unui străin i-ar fi fost uşor să-şi închipuie că a intrat în salonul unui hotel de provincie sau de categoria a doua, dacă nu s-ar fi simţit un miros caracteristic de medicamente.

Câteva mese şi fotolii erau aşezate la întâmplare prin salon; la o masă în mijlocul acestuia, în întregime

absorbită de o pasienţă extrem de complicată, stătea singură o fată. Era o brunetă de tip mediteranean. Avea părul negru şi drept, ochi mari negri, pielea măslinie. Era subţire, dar cu forme pline, deşi nu excesive, conformându-se astfel atât ideilor curente privitoare la frumuseţea femeilor, cât şi modei din acel moment. Era îmbrăcată într-o rochie neagră de crep care să i mula uşor pe sâni şi coapse. Avea mâneci lungi şi strâmte. Gulerul rochiei era înalt şi închis la gât. Rochia avea manşete de olandă simple, de culoare albă, ca şi guleraşul de formă rotundă, toate puţin murdare. Îmbrăcămintea tinerei s-ar fi potrivit unei menajere, unei secretare perfecte sau unei tinere doamne din epoca victoriană care îşi petrecea dimineaţa făcându-şi socotelile gospodăreşti – dacă rochia nu s-ar fi terminat, însă, la zece centimetri sub partea de sus a coapsei. Cu alte cuvinte, purta mini. De altfel, ar fi greu de imaginat un tip de rochie mai uluitor decât această mini. Contrastul între severitatea, formalismul rochiei şi lungile picioare goale era deosebit de izbitor, chiar şoca. Picioarele fetei nu erau complet goale. Purta nişte ciorapi de balerină extrem de fini, de culoare gri-deschis. Nu purta chiloţi. Stătea cu picioarele depărtate într-un fel care sugera că uitase de existenţa lor, sau că îi era suficient dacă îşi controla şi îşi punea în ordine jumătatea de sus a corpului, fără să-şi dea osteneala să-şi amintească de picioare şi de sexul ei.

Printre pacienţi erau permanent de serviciu două infirmiere. Ambele erau femei sărace, primind salarii mici şi aparţinând clasei muncitoare; lucrau acolo numai fiindcă soţii lor nu erau plătiţi suficient pentru a putea întreţine o familie conform nivelului de trai pe care televiziunea îl făgăduieşte naţiunii ca fiind dreptul fiecărui cetăţean. Aceste femei se uitau la fată mult mai des decât la oricare alt pacient, cu un sentiment de indignare pe care un salariu de zece ori mai mare decât acela pe care îl căpătau nu ar fi fost îndeajuns să-l potolească.

Amândouă aveau fete adolescente şi amândouă erau obişnuite cu certuri violente în legătură cu machiajul şi rochiile. Uneia din femei îi plăcea să-şi vadă fata în rochii foarte scurte şi foarte machiată, în timp ce celeilalte nu-i plăcea, dar deosebirea aceasta dintre ele dispăruse sub presiunea unei frământări mai puternice. Totul se datora conflictelor violente pe care amândouă le aveau cu fata aceasta, Violet, ale cărei fuste mini erau chiar mai scurte decât cerea moda şi pe care amândouă surorile le socoteau dezgustătoare. Iar acuzaţiile pe care aceasta le aducea lor, surorilor (persoane reprezentând mama şi autoritatea, după cum fuseseră amândouă instruite să se considere), că sunt demodate, pline de ură faţă de tinere, *bătrâne* şi aşa mai departe, erau exact aceleaşi, chiar cuvânt cu cuvânt, pe care le auzeau în certurile lor violente cu propriile lor fiice. Faptul că Violet, deşi nebună, folosea aceleaşi argumente ca şi fiicele lor pentru a se arăta întotdeauna provocatoare şi a constitui un izvor de necazuri din partea pacienţilor bărbaţi, deja dezechilibraţi, era ceva revoltător, împotriva concepţiilor moralităţii obişnuite. Fără îndoială, mentalitatea uneia din surori era mai liberală – aceea care era de acord să-i permită fiicei sale să poarte fuste mini şi să-şi împodobească ochii cu gene false şi mari cantităţi de grăsime colorată; dar amândouă erau silite să se gândească de mai multe ori pe zi că poziţiile lor, una liberală şi cealaltă demodată, poziţii cu care amândouă femeile se mândreau, erau anulate şi chiar ridiculizate de domnişoara Violet Stoke, care şedea cu picioarele depărtate, arătând tot ce avea. Şi încă pe baza unor principii. În numele libertăţii, drepturilor tineretului şi ale femeii.

Amândouă femeile îşi mărturisiseră una alteia, precum şi doctorilor, că dintre toţi pacienţii pe care îi aveau în seama lor, Violet le făcea împlinirea datoriei cât se poate de grea. Erau hotărâte să-i spună chiar că o urau, o atitudine condamnată de unii dintre medicii cu mai multă

autoritate ca lipsită de înţelegere şi stăpânire de sine, în timp ce alţii o aprobau, căci părea cinstită şi sinceră, liniştitoare din punct de vedere psihologic – atât pentru pacientă, cât şi pentru ele. Amândouă îşi dădeau foarte bine seama că acest fel de a sta pe scaun, parodiind îmbrăcămintea unei menajere, constituia un atac împotriva echilibrului judecăţii lor sănătoase. Pe de altă parte, nici nu se spăla atât cât ar fi trebuit (o manifestare foarte comună a bolii ei), aşa că mirosea urât, pe lângă faptul că duhnea îngrozitor din cauza medicamentelor.

Avea însă o frumuseţe exotică, nebritanică.

Stătea singură în salon, căci ştia că fusese întotdeauna singură în viaţă. Făcea mereu pasienţe fiindcă pasienţa este un joc solitar. De jur-împrejurul ei, în cazul în care ceilalţi pacienţi aveau ochi să vadă, se crea un spaţiu gol în care licăreau şi ţâşneau flăcări de ură dintr-un foc primejdios. Tânăra se găsea izolată de lume prin această aureolă de ură, de care numai ea îşi dădea seama. Era conştientă de faptul că cele două femei de vârstă mijlocie o supravegheau mai mult decât pe ceilalţi pacienţi, dar nu putea vedea ce erau ele cu adevărat, adică nişte femei sărace care îndeplineau o slujbă neplăcută deoarece nu erau calificate pentru slujbe mai bine plătite. Ea le vedea de trei ori mai mari decât erau fizic, cu puteri arbitrare, primejdioase, înspăimântătoare. Le ura din toată inima, fiindcă erau de vârstă mijlocie, lipsite de gust, obosite, mahalagioaice, sărace şi fiindcă şi în dimineaţa aceea, ca în fiecare dimineaţă din săptămânile trecute, îi spuseseră că trebuie să fie mai decentă, repetând că arăta dezgustător, că sarcina lor era şi aşa destul de grea, fără să mai adauge şi excitarea bărbaţilor din cauza ei, că era egoistă, nesociabilă, neascultătoare. Când se uita la ele era cuprinsă de groaza unei tinere care îşi priveşte propriul viitor, fiindcă, din întâmplare, viaţa o învăţase de foarte timpuriu că era uşor şi totodată obişnuit să fii tânără, frumoasă şi veselă, pentru ca foarte curând să devii o

femeie de vârstă mijlocie, obosită şi neluată în seamă de nimeni.

Ce vedeţi nu este decât o adunătură de clovni răsuflaţi. Personajul se află acolo pentru a vă spune că asta este ceea ce crede el.

Ochii lui Violet Stoke produceau acelaşi efect, acela de a nega restul înfăţişării ei – şi poate de a spune acelaşi lucru.

Ca şi cum toate astea nu erau de-ajuns pentru a constitui o provocare – contrastul izbitor dintre rochia neagră solemnă şi goliciunea din partea de jos, dintre părul bine aranjat şi peticul trist şi umed dintre picioare, poziţia socială a Jucătoarei de cărţi" şi izolarea pe care o răspândea în jurul ei din cauza fricii şi urii sale (la care trebuie să se adauge cunoaşterea poziţiei ei sociale şi poate şi mai puţin importantele concluzii trase de ceilalţi văzându-i îmbrăcămintea foarte costisitoare: rochia, pantofii sau poşeta, oricare dintre acestea reprezentând salariul pe o săptămână în cazul celor două infirmiere sărace), mai apărea următorul contrast. Ochii negri ai fetei priveau direct afară din pictură, şi dacă urmăreai privirea în sens invers şi te lăsai să aluneci înăuntru, strecurându-te în capul ei, constatai că devii o parte, nu a violenţei şi a urii ei, ci a unei băltoace de lacrimi, chiar lacrimile unei fetiţe: iubiţi-mă, ţineţi-mă în braţe, iertaţi-mă, nu-mi daţi drumul; nu mă faceţi să cresc mare! Ceea ce simţea ea în spatele acelei faţade de contraste supărătoare era ceea ce simte o fetiţă foarte mică când a fost bătută sau certată de un părinte puternic, şi ea ştie prea bine că acest lucru se va întâmpla din nou data următoare când părintele va fi mânios, sau beat, sau speriat. Ea era o victimă permanentă, înşelată, chinuită, fără apărare, şi un burete însetat după dragoste.

În unele dintre picturile de început ale lui Goya, nu acelea în care prezintă războiul sau nebunia, ci acelea vesele şi frumoase, există ceva care tulbură, dar nu ştii ce

anume. Nu de la început. Totul vine din faptul că în fiecare din grupurile de personaje, care sunt oameni fermecători, ceremonioşi, pastorali, deosebit de civilizaţi, se află întotdeauna unul care priveşte în afara grupului, afară din pânză, drept în ochii persoanei care contemplă pictura. Această persoană care refuză să se conformeze convenţionalismului pune sub semnul întrebării, de fapt distruge, convenţia. Este ca şi cum artistul şi-ar fi spus: presupun că trebuie să pictez un anumit fel de tablou, la asta se aşteaptă din partea mea – *dar le arăt eu lor*. În timp ce priviţi atenţi o pictură, tot restul acesteia se şterge treptat, personajele fermecătoare dispar în zâmbetele şi volănaşele lor, tinerii eroi, civilizaţia reprezentată, toate acestea se topesc cu încetul din cauza acelei lungi priviri directe a personajului care întoarce capul şi priveşte în afara pânzei spunând parcă, deşi tace, că el sau ea ştie că tot

Stătuse acolo făcând pasienţe într-un fel care parcă striga: *De ce mă faceţi să stau aici singură?* Când apăru deodată în salonul comun un bărbat prezentabil, de vreo cincizeci de ani. Părul lui ondulat, care fusese înainte negru, era acum cenuşiu-închis. Avea ochi albaştri şi un zâmbet blând.

Spre deosebire de alţii care intraseră în salon în timp ce tânăra stătea acolo spunând prin tăcerea ei: *Să nu îndrăzniţi să veniţi să vă aşezaţi la masa mea!* Şi se duseseră să se aşeze în altă parte, el veni drept la ea, se aşeză pe un scaun şi îşi scoase imediat o pipă din buzunar, începând să o umple, după care o aprinse. Era îmbrăcat cu o jachetă obişnuită şi pe dedesubt avea un pulover albastru-închis. Arăta ca un sportiv amator.

Era profesorul Charles Watkins. El şi Violet erau prieteni.

Fără să-l mai întrebe, ea strânse cărţile de joc de pe masă şi începu să le împartă pentru pocher, care era jocul lor favorit, ceea ce însemna că fiecare primea câte trei

done, de câte şapte cărţi fiecare, cu patru cărţi de schimbat şi cu mizã mare sau micã. Ea câştiga aproape întotdeauna, nu fiindcă era mai isteaţă decât profesorul, ci fiindcă arăta mai mult interes pentru joc.

— Treiari, cinciari, şeptari şi valeţi la schimb, anunţă ea cu glasul unei tinere din înalta societate.

Au jucat un joc. Ea a câştigat. Amestecând cărţile, îl întrebă:

— L-ai văzut astăzi?

— Da, doctorul X. E plecat.

— Ce-a spus?

— A spus că trebuie să fiu mutat undeva. Nu mai pot rămâne aici în starea mea actuală.

— De ce, de ce să nu poţi? A! Asta e prea de tot!

— El spune mereu că e un spital pentru internări pe termen scurt şi că nu mai poate ocoli regulamentul.

— Dar să nu-i laşi să te trimită la spitalul North Catchment. Oriunde în altă parte.

— Nu te îngrijora, nu-i voi lăsa.

Ea împărţi apoi cărţile.

— Doiari, şesari şi dame la schimb, anunţă.

Jucară în tăcere. Ea câştigă iar.

— Chiar n-ai niciun ban? întrebă ea, ca un copil răsfăţat şi încăpăţânat care cere o păpuşă nouă sau o rochie.

— Profesorul are ceva avere, din câte mi-au spus, răspunse el. Dar asta nu prea mă ajută, nu-i aşa?

— Mi-aş putea lua o slujbă ca să câştig şi eu ceva bani. Am mai avut slujbe. Deşi nu pentru mult timp.

— Sunt sigur că aş putea câştiga şi eu. Sunt foarte potrivit pentru munca din saloane, la urma urmei. Aş putea să spăl vase într-un restaurant sau să lucrez într-un bar, nu crezi?

— Oare am câştiga destul ca să avem din ce trăi?

— Am putea încerca.

— Te rog mult, hai să încercăm. Te rog.

— Bine… să nu… ne silim unul pe altul. Să nu… ne impunem nimic.

— Nu. Ne vom ajuta reciproc. Sunt sigură de asta.

Ea împărţi din nou cărţile, câte cinci.

— Vom juca corect, calm şi conform regulilor clasice, spuse ea.

Jucară. Ea câştigă iarăşi.

— Nu cumva trişezi? întrebă el.

Întrebarea însemna că ea identifica mai multe cărţi decât era inevitabil cu ajutorul uneia sau alteia din donele pe care le juca, pentru că în această variantă personală a pocherului pe care o inventaseră ei, donele reprezentau aspecte ale firii lor. Ei puteau sau nu puteau să ştie ce cărţi existau în donele pe care le primiseră. Dar Charles Watkins învăţase că atunci când ea spunea că împărţea cărţile pentru un joc clasic însemna că se simţea mai calmă şi mai stăpână pe diferitele ei personalităţi decât atunci când împărţea câte trei done cu un foarte mare număr de cărţi pentru schimb. Şi aşa mai departe. În dimineaţa zilei precedente îl lăsase să câştige primul joc, explicând că o făcuse fiindcă ştia că Watkins petrecuse o noapte proastă.

— Cumva trişam? Făceam impresia că trişez? Încercam să nu fac aşa ceva.

— La urma urmei, poate am trişat şi eu un pic.

— Dar *am câştigat,* susţinu ea cu aprindere. *Eu* am câştigat, nu-i aşa?

— Da, ai câştigat, Violet. Tu întotdeauna câştigi.

— Da, câştig. Nu-i aşa?

Violet împărţi din nou cărţile, câte trei done de fiecare şi câte cinci cărţi în fiecare donă. Jucară şi ea câştigă din nou.

— Vor veni fiii tăi să te vadă?

— Nu. Ea nu vrea să-i aducă.

— Nu te necăji. Te rog, nu! Mă duc să-ţi fac un ceai. Vrei un ceai?

— Vreau, da. Dar nu mă necăjesc că nu vin ei. Ce mă

necăjeşte este că eu nu mă necăjesc, când ei sunt aşa de siguri că ar trebui să mă necăjesc. La urma urmei, cine sunt *ei*? Pe tine te cunosc. Cred că eşti fiica mea. Ei spun că nu am nicio fiică.

— Tare aş vrea să fiu fiica ta. Vai, cât aş vrea să fiu. Dar ai fi ca restul, presupun.

— Poate că da. De unde să ştiu dacă sunt un tată bun pentru fiii mei? Dar asta a fost *atunci.* Tu eşti acum. Sunt bun cu tine, Vi? Nu-i aşa?

— Da, dar tu mă placi, vezi. Familiile mele nu mă plac.

— Da, eu te plac, Violet. Foarte mult.

Ea se duse la chicineta folosită de pacienţi ca să facă un ceai, cacao, pâine prăjită, sandvişuri. Când se întoarse cu două ceşti de ceai, o pacientă se aşezase deja lângă chipeşul şi distinsul profesor, dar sub privirea întunecată şi ucigătoare a lui Violet plecă în grabă de acolo.

— L-am auzit pe doctorul X. Spunând că doctorul Y. Te-a favorizat, procedând într-un mod injust.

— Da. Doctorul Y. Mi-a spus şi mie asta.

— Iar doctorul X. I-a spus şi surorii Black că e posibil să te prefaci.

— Fiindcă îmi amintesc de unele lucruri?

— Fiindcă îţi aminteşti mai multe decât spui.

— Ce-mi amintesc eu nu vor să ia în seamă în ruptul capului, asta mă necăjeşte.

— Doctorul X. A spus că anul trecut a avut un caz în care un bărbat pretindea mereu că nu-şi aminteşte să aibă vreo soţie, dar doctorul X. L-a prins că se preface şi a trebuit să se ducă acasă.

— Nu-mi amintesc nici de soţia mea şi nici de amanta mea. Femeile mă plac foarte mult, asta-i destul de limpede. Amândouă mă urăsc de moarte.

— Nu cred că are prea mult haz dacă nu-ţi aduci aminte de ele.

— Scuză-mă.

— Eu nu te urăsc.

— Nu, dar nu eşti femeie.

— Nu. A, nu! Nu sunt. Vai, nu! Nu!

— Semeni foarte mult cu fata mea, aceea care a fost omorâtă în Iugoslavia.

— N-ai fost niciodată în Iugoslavia.

— Bine, dar… Ei, foarte bine! Nu văd de ce să te necăjeşti din cauza asta.

— Ba mă *necăjesc.* Ei *ştiu* că n-ai fost în Iugoslavia.

— Cu toate astea, tu semeni cu ea.

— Poate că eu sunt prima persoană care aparţine noii tale memorii. Vreau să apun că toţi cei din pavilionul acesta, eu, doctorul Y. Şi doctorul X., suntem aceia din care ţi-ai constituit noua memorie, nu?

— Nu şi doctorul X!

— A, nu ştiu ce să spun! Presupun că nu e chiar aşa de rău. Aş vrea să întreb de ce îl urâm toţi pe doctorul X. Toţi ceilalţi nu sunt chiar aşa de deosebiţi de el, nu-i aşa?

— Ba da. Ba da, *sunt* deosebiţi.

— Bine! Foarte bine! Scuză-mă, te rog! Vai! Nu te necăji!

— Nu face nimic!

— Când ai să începi să-ţi aminteşti toate persoanele din viaţa ta, ce se va întâmpla cu mine? Vreau să spun că mă gândeam astă-noapte că acum sunt o persoană importantă în gândurile tale…

— Eşti, eşti, îţi promit, Violet.

— Dar când îţi va reveni complet memoria, eu voi fi una dintre… sutele de femei?

— Poate nu-mi va reveni.

— Când îţi va reveni, vei vrea să fii prietenul meu?

— Sunt sigur că da.

— Dar *ea* nu are să vrea.

— Eşti sigură?

— Da. Am văzut-o în ambele rânduri când a venit să te vizeteze. Eu am condus-o la tine. I-am arătat drumul şi

toate de pe aici. Asta s-a întâmplat când eram serviabilă şi sociabilă.

— E foarte drăguţă. Are gust profesorul, vreau să spun.

— O asemenea femeie ai alege acum?

— Nu m-ar deranja. Nu m-ar deranja deloc dacă aş putea să mă aprind după ea ca şi cum abia aş fi cunoscut-o.

— Dar ai cunoscut-o abia acum.

— Ştiu când vorbesc cu ea că îmi spune adevărul. Mă urăşte, înţelegi.

— Da, te urăşte. Dar nu te urăşte chiar aşa de mult pe tine. Îşi urăşte viaţa.

— Eşti sigură?

— Da. I-am privit chipul. M-am uitat atent la ea, în ambele daţi. Am înţeles ce simţea.

— Spune-mi şi mie.

— Seamănă cu mama mea.

— Poate că aşa e orice femeie, nu?

— Nu. Fiindcă dacă aşa ceva ar fi adevărat, înseamnă că şi tu eşti ca tatăl meu şi nu eşti, nu eşti, nu eşti!

— Hai, nu plânge.

— Nu plâng. Nu plâng. *Niciodată.* Sau dacă plâng, nu plâng eu. Pot să mă observ când plâng – plânsul n-are nicio valoare, nu e ca adevărata durere… *ea* plângea îngrozitor data trecută.

— Se spune că mi-am pierdut memoria fiindcă mă simt vinovat de ceva.

— Te simţi într-adevăr?

— Cred că mă simt vinovat că mi-am pierdut memoria. Îmi dau seama la modul cel mai serios că a-ţi pierde memoria dovedeşte o totală lipsă de răspundere faţă de fiinţa ta.

— Dacă gândeşti astfel, nu ţi-ai pierdut memoria. Ai uitat numai unele fapte, unele întâmplări.

— Da, asta îmi spun şi eu. Dar mai e ceva. Da. Există

ceva ce *trebuie* să-mi amintesc. *Trebuie* neapărat.

— Însă nu te agita, îţi face şi mai rău.

— Sunt aici de mai bine de două luni, Violet.

— Nu-i lăsa să te trimită la spitalul ăla. Te rog!

— Dacă refuz să mă duc, îmi spun că va trebui să accept şocurile electrice.

Amândoi, atât bărbatul de vârstă mijlocie, cât şi fata drăguţă, se întoarseră să privească pe cineva, o femeie care stătea într-un fotoliu la câţiva paşi de ei, uitându-se la televizor. Programul începuse în cele din urmă. Apoi se uitară la o altă persoană, un bărbat de vârstă mijlocie, apoi la o altă persoană, şi aşa mai departe, de jur-împrejurul salonului. Aceia pe care îi identificau din priviri fuseseră supuşi tratamentului cu şocuri electrice sau unii dintre ei erau în curs de a fi trataţi astfel.

Niciun alt tratament nu provoca o tulburare mai adâncă în saloanele bolnavilor, mai multă teamă decât acesta.

Dintre oamenii aflaţi în salon, mai mult de jumătate simţiseră curentul electric străbătându-le creierul. Deşi unele dintre noile medicamente erau la fel de puternice ca şocurile electrice şi deşi se ştia tot atât de puţin despre efectele lor după cum se ştia şi despre cele ale şocurilor electrice, aceste noi medicamente nu dădeau naştere la comentarii pline de spaimă şi speculaţii.

— Brian Smith spune că simte cu o săptămână înainte când trebuie să meargă la cabinetul electric pentru a i se aplică o nouă serie de şocuri, spuse Violet.

— Doamna Jones mi-a spus că n-ar mai putea suporta ideea de a trăi fără asemenea şocuri, adăugă Watkins.

Urmă o lungă tăcere.

— Roger părăseşte spitalul săptămâna viitoare, spuse ea în cele din urmă. Spune că va căuta un apartament pentru el şi încă cineva. Mă asigură că putem locui împreună cu el, dacă vrem, până ne vom găsi şi noi o casă.

— Foarte bine. Foarte amabil din partea lui. Da. Sunt

sigur că aşa ar fi cel mai bine pentru amândoi.

Ei bine, profesore.

Ei bine, doctore Y?

Ţi-am mai obţinut două săptămâni. Dar nu a fost uşor şi cred că e ultima prelungire posibilă. Ar fi fost mult mai uşor dacă nu ţi-ai fi arătat atât de clar antipatia faţă de doctorul X. O purtare lipsită de orice raţiune, mă înţelegi. Ştiu că printre pacienţi eu sunt omul bun, iar el omul rău. Cum spun şi copiii de şcoală despre profesori.

N-am niciun fel de antipatie pentru el.

Dar nu-i adresezi niciodată cuvântul.

Nu am ce să-i spun. Nu-l văd în faţa ochilor.

Bine, bine.

Doctore, te-ai gândit la ce ţi-am sugerat?

A! Să nu mai vorbim de asta, profesore.

Aş avea grijă de ea. Nu vă puteţi închipui… Eu o înţeleg. Are nevoie să fie lăsată să se comporte ca o fetiţă.

Vă vedeţi în postură de dădacă?

Sau de tată.

De fapt, nu are nicio importanţă ce cred eu. Însă aşa ceva nu ar fi posibil. Are de altfel doi taţi, două mame, trei surori şi un frate, din câte ştiu şi spre amărăciunea mea.

Dar nu e ilegal?

Nu. I-ai vedea pe toţi bodogănind în jur zi şi noapte. Nu, e mai bine să stea aici, unde i se permite să fie fetiţă fără a avea avantajul neamurilor.

Mi se pare foarte ciudat, doctore. Spui că ai fi încântat dacă m-aş duce să locuiesc cu Miles Bovey. Sau cu Rosemary Baines.

Ambii s-au declarat de acord să vii să stai la ei, în măsura în care acest lucru ar fi de ajutor. Domnul Bovey ne spune că are o casă la ţară, în Ţara Galilor. Ar fi un loc liniştit pentru tine. Iar doamna Baines pare să fie o femeie foarte rezonabilă.

Totuşi, nu-l cunosc pe niciunul din ei.

Ai spus că îţi aminteşti când ai umblat la întâmplare

pe străzi, în seara când te-ai dus la domnişoara Baines?

Doar puţin. Nu cine ştie ce. Important nu este că am umblat la întâmplare. Nu. Important este că trebuia să-mi amintesc ceva. Trebuie să-mi amintesc. Ştiu asta. Căutam ceva. Pe cineva.

Pe tine însuţi?

Doar cuvinte. Astea-s cuvinte. Pentru tine cuvintele astea înseamnă un anumit lucru, dar pentru mine înseamnă altceva.

Crezi că-ţi vei reaminti dacă locuieşti în acelaşi apartament cu Violet?

Nu ştiu. Dar, vezi tu, ea există *acum* – mă înţelegi? Nu este ca o persoană care-ţi apare în vis. Nu se poate transforma brusc în altceva – *şi să-mi inventeze un trecut.*

Nu cred că Miles Bovey sau domnişoara Baines îţi vor inventa un trecut. Şi mai ales nu ai fi supus unei presiuni de ordin emoţional, cum s-ar putea să fie dacă te-ai duce acasă prea devreme.

Nu înţeleg de ce nu pot să te fac niciodată să pricepi. Pe Violet o pot face să înţeleagă tot ce spun.

Eşti sigur că nu se comportă ca o fetiţă – făcând şi ea pe omul mare?

Sunt sigur că uneori aşa e. Dar ea nu mai este doar o fetiţă, doctore. Din punct de vedere emoţional, este, desigur. Dar, în alte privinţe, înţelege unele lucruri pe care tu nu le înţelegi.

Îmi pare rău. Ce vrei să fac? Pot să-ţi spun că sunt de acord că v-ar ajuta şi pe tine, şi pe Violet să petreceţi o parte a convalescenţei împreună. Aş putea spune aşa ceva. Dar sunt sigur că vor fi şi alte păreri. Deloc de neglijat va fi dezacordul părinţilor ei. Şi sunt patru.

Are douăzeci şi unu de ani.

Din punct de vedere legal.

Atunci totul e limpede.

Dacă tu şi Violet plecaţi de aici mâine şi vă întemeiaţi un menaj împreună, nu aţi putea fi opriţi fizic. Dar îţi

garantez că s-ar întoarce în fugă la noi în mai puţin de o săptămână.

S-o ocrotiţi de mine?

Din cauza sentimentelor pe care le are faţă de tine. Şi, mai ales, din cauza familiei ei.

Dar de ce ar trebui ca familia să ştie?

Este extrem de uşor să descoperi unde se află cineva în zilele noastre. Există o întreagă industrie care nu se ocupă decât de asta.

Foarte bine, domnule doctor. Atunci rămân fără una dintre alternative. Iar aceea finală este soţia şi familia mea.

În cele din urmă, da. Fiindcă lor le aparţii.

Spune-mi, te rog, a existat vreodată vreun moment în viaţa ta care chiar a însemnat o cotitură? Când ai fi putut alege să faci altceva?

Nu. Cred că viaţa mea a fost foarte precis determinată de împrejurări.

Dar când te gândeşti la tine, nu te gândeşti, desigur, că tu eşti una cu împrejurările?

Aş fi putut face şi altceva în viaţă, fără îndoială. Dar am rămas aceeaşi persoană.

Atunci de ce eu *trebuie* să fiu profesorul Nu ştiu-cum? Nu sunt soţul lui Felicity şi nici tatăl lui James şi Philip. Să presupunem că m-aş fi înapoiat în Iugoslavia după război şi m-aş fi căsătorit cu Vera. Ea era cea mai apropiată prietenă a Konstantinei, nu?

Ascultă, profesore, fie că te înţeleg sau nu, nu are nicio importanţă, ştii asta. Înaintea ta se deschid anumite drumuri. Vreau să ţi le înşirui din nou – de acord?

De ce nu *înţelegi*?

Poţi să te duci acasă. Soţia ta spune că se va simţi foarte fericită ori când te hotărăşti să te duci acasă. Noi, doctorii, credem că ar fi o greşeală să continui să rămâi în starea în care eşti acum. Nu suntem siguri, dar credem că e posibil ca, în primul rând, căminul sau soţia sau copiii tăi

să te ajute să te restabileşti.

Nu avea nimic de-a face cu Felicity. Avea de-a face cu…

Continuă, aminteşte-ţi – avea de-a face cu ce?

S-a dus. Cum se face că nu-mi pot aminti? Cum? Întotdeauna e chiar lângă mine. Simt că pot pune mâna pe lucrul acela imediat, doar întorcându-mi capul, e foarte aproape. E ca o umbră pe care o văd cu coada ochiului.

Nu este soţia sau căminul tău?

Nu. Îi cunosc natura foarte bine. Îţi tot spun asta. Natura lui – ştiu asta. Dar nu ştiu exact ce anume. Altceva ar trebui să fac eu. Ceva diferit. Ştiu asta. Şi trebuie să…

Merg mai departe cu alternativele. A doua: ai putea sta la un prieten, fie Miles Bovey, fie Rosemary Baines, cum amândoi s-au oferit…

Dar spui că n-o cunosc pe Rosemary Baines. Am întâlnit-o o dată la o prelegere şi mi-a scris scrisoarea pe care mi-ai arătat-o. Uneori cred că, într-adevăr, în acea scrisoare se găseşte ceva anume pentru mine. Ultima dată când i-am citit scrisoarea, da, m-am gândit într-adevăr – dar cum pot fi sigur? E atât de uşor să cazi în capcană. Sunt deja prins în capcană aici. Aş putea găsi încă o capcană şi…

Merg mai departe. Acesta-i sfatul meu – încearcă să stai cu un prieten o vreme. Prietenii te solicită mai puţin decât familia şi…

Prieteni, prieteni, da. Adevăraţi prieteni. Prietenii nu sunt pentru a ne mângâia în durere şi a ne linge unul altuia boturile sau să-ţi spună cât eşti de drăguţ, cât eşti de amabil. Prietenii sunt pentru luptă, sunt pentru…

Merg mai departe. Dacă te hotărăşti să nu te duci acasă şi nici la vreun prieten, mai este spitalul North Catchment din Higginhill, peste două săptămâni. Acolo vei găsi aceleaşi condiţii ca aici…

Toată lumea spune că sunt mult mai rele.

Vreau să spun aceleaşi din punct de vedere al

opţiunilor care ţi se oferă. În sensul că, dacă ai vrea să pleci de acolo, ai fi exact în aceeaşi situaţie în care te găseşti acum. Ai avea aceleaşi alternative.

Nu e vorba de alternative. E problema aducerii aminte.

Merg mai departe. Poţi fi, de asemenea, de acord să ţi se aplice terapia cu şocuri electrice. Am studiat foarte amănunţit argumentele în favoarea şi împotriva acestei terapii. Trebuie să folosim şocurile fiindcă n-au dat rezultat medicamentele luate în locul lor.

Explică-mi.

Esenţa acestei terapii rezidă, după părerea mea, în aceea că nu cred să-ţi facă rău şi poate avea ca efect revenirea memoriei.

Ce anume din memorie? Asta-i important!

Sau te poate lăsa exact în starea în care eşti acum.

Când aplicaţi cuiva tratamentul cu şocuri electrice, de fapt nu ştiţi ce efecte are.

Nu. Dar ştim că sunt mii, probabil milioane de oameni până acum, care ar fi într-o stare de deprimare prea adâncă pentru a mai putea trăi fără acest tratament.

Nu sunt deprimat, doctore. Nu sunt.

Bine, bine…

Dacă ai fi în locul meu, ai accepta tratamentul cu şocuri electrice?

Da. L-aş accepta. Poate ajungi la soluţia asta în cele din urmă. E punctul meu de vedere. Şi este şi al doctorului X. Ţi s-au administrat deja medicamentele pe care le folosim în locul şocurilor. Niciunul nu a avut efect în cazul tău. Îţi pierduseşi memoria când ai fost adus aici şi nu ţi-ai recăpătat-o până acum. Prin urmare, ce să facem?

Mai am încă două săptămâni aici?

Da.

Desigur, s-ar putea să-mi revină memoria în acest timp.

Da. S-ar putea. Ai vrea să încerci să scrii unele

lucruri din nou? Un magnetofon?

Fereastra biroului meu de la universitate dă într-o curte mică. Este pătrată, cu ziduri albe. În birou am diferite plante în vase şi ghivece. Peretele din faţa uşii mele este cel care susţine grădina de deasupra lui. Din grădina de deasupra atârnă, legănându-se de-a lungul acestui perete, lujere de caprifoi. Vara trecută două lujere lungi de caprifoi au coborât împreună, de sus, având o distanţă cam de un metru între ele. Cele două lujere verzi sunt o privelişte plăcută, aşa cum se leagănă pe peretele alb. În mod firesc caprifoiul îşi caută un sprijin, un perete, un spalier sau vreo altă plantă. Pe peretele pe care atârnă nu se găseşte nimic de care să se poată agăţa. Există însă o camelie într-un ghiveci, într-un colţ al curţii. Am observat că lujerul de caprifoi care se afla mai aproape de camelie se legăna cu oscilaţii mai mari decât lujerul mai îndepărtat. La început am crezut că dintr-o cauză oarecare – vântul sau vreo adiere uşoară, ajungând la acest lujer, îl făcea să se mişte mai mult decât celălalt. Totuşi acest lucru nu părea probabil, deoarece lujerul din partea mai îndepărtată a zidului, care era mai aproape de intrare, era, prin urmare, mai expus decât celălalt vântului sau curentului de aer care trecea pe acolo. Cel puţin, părea mai raţional să gândesc astfel. Totuşi nu încăpea nicio îndoială că lujerul interior se legăna mai repede şi avea oscilaţii mai mari, sforţându-se să ajungă şi să se prindă puternic de tulpina cameliei. Mi-am petrecut foarte mult timp vara trecută urmărind ce se petrece. Într-adevăr, scena era remarcabilă. După ce am privit atent câteva minute, lujerul care se mişca mai repede a început să semene cu un braţ sau un membru al unei vieţuitoare marine legănându-se înainte şi înapoi şi încercând să ajungă până la camelie. Trecură aşa mai multe zile, dar oricât de mult a încercat lujerul de caprifoi, nu a reuşit să ajungă la camelie. Atunci am mutat vasul cu camelia cu câţiva centimetri mai aproape de locul unde atârna lujerul

şi am continuat să observ atent până când, în cele din urmă, caprifoiul a reuşit să se prindă de camelie, ajutat de o adiere.

Am dus atunci camelia înapoi în colţul său, deşi acum eram atât de intrigat de eforturile caprifoiului să-şi găsească un sprijin, încât aveam senzaţia că îi iau hrana unei vietăţi. Am însemnat cu creta pe perete lungimea lujerului. Venise între timp toamna, aşa că planta şi-a întrerupt creşterea anul acela.

Într-o după-amiază mi-am ridicat privirea de la biroul la care lucram şi am văzut că lujerul caprifoiului ajunsese destul de departe pentru a-şi prinde cu putere un arac în jurul unei ramuri a cameliei. Fusese o noapte furtunoasă. Lujerul sau braţul caprifoiului care era mai îndepărtat fusese legănat de vânt şi, trecând pe lângă lujerul îndrăgostit de camelie, se prinsese cu putere de un spalier fixat sus pe perete. În felul acesta amândouă lui erele se fixaseră şi formau pe perete două ghirlande verzi şi frumoase. După câteva zile, însă, veni un alt vânt puternic, aşa încât lujerul exterior nu mai reuşi să se ţină fixat pe spalier şi căzu. Atârnând acum singur, începu un legănat încet şi hotărât pentru a se prinde de lujerul frate care atârna pe perete, formând însă o linie curbă, deoarece acest lujer dinspre interior rămăsese încă agăţat puternic de ramura cameliei.

În timp ce priveam într-o după-amiază lujerele caprifoiului, am văzut la un moment dat cum o adiere ridică lujerul exterior, ajutându-l să se prindă de cel interior, dar greutatea combinată a ambelor se dovedi prea mare pentru cârcelul încă atârnat precar de camelie, aşa încât ambele lujere căzură şi începură să se legene de-a lungul peretelui.

Aşadar ne aflam din nou în locul de unde porniserăm.

Amândouă lujerele începură din nou să se legene încet, înainte şi înapoi, într-o parte şi într-alta, mai mult sau mai puţin, după cum bătea sau nu vântul. Totuşi, nu

rămâneau niciodată complet liniştite. Chiar şi într-o zi fără vânt lujerele erau într-o uşoară mişcare perpetuă, acela care era mai aproape de camelie legănându-se mai mult decât celălalt.

Stăteam adeseori şi mă întrebam dacă lujerele de caprifoi îşi „aminteau” cum unul din ele reuşise să ajungă la spalierul înalt în noaptea cu vânt puternic, şi cum celălalt găsise o gazdă bună în camelie. La urma urmei, specia caprifoi „îşi aminteşte” că trebuie să se prindă cu putere de ceva şi ştie că trebuie să se legene pentru a pătrunde în câmpul de atracţie al unei alte plante care îi devine gazdă. Şi ce se întâmplă cu camelia? Se apleacă înainte cât poate pentru a ajuta caprifoiul să ajungă până la ea? Este oare sigur că arbustul de camelie nu poate rămâne indiferent la sforţările caprifoiului?

Până la sfârşitul toamnei lujerul caprifoiului se prinsese de mai multe ori de camelie, cu ajutorul unor adieri de vânt, şi fusese de mai multe ori desprins de acolo, fie de un vânt puternic, fie din cauza lujerului frate, care, agăţându-se de el, îl trăgea în jos cu greutatea sa.

Iar în intervalele dintre aceste momente, când lujerul interior nu era fixat de camelie, acesta atârna pe zid, tremurând uşor, abia mişcându-se şi aşteptând vântul pe când se legăna, aşa cum surferii îşi asigură echilibrul pentru valul pe care îl aşteaptă.

Uneori, privind, înţelegeam procesul ce se desfăşura pe acel perete ca pe o unitate: legănatul lujerului de caprifoi, camelia care îl aştepta şi adierea care nu putea fi percepută decât în cazul în care ridica lujerul, apropiindu-l de camelie.

Nu numai: Lujerul de caprifoi se leagănă şi ajunge să se prindă de camelie.

Nu numai: Vântul împinge lujerul până la gazda sa.

Cele două lucruri sunt de fapt unul şi acelaşi.

Abia când a venit primăvara, când lujerul de caprifoi a crescut în lungime şi a putut îndeplini o oscilaţie mai

mare, acesta a reuşit să se prindă cu puterea necesară de ramurile cameliei.

Acum văd un al treilea aspect al procesului.

Nu numai: Mişcarea lujerului l-a făcut să ajungă până la camelie.

Sau: Deoarece vântul a ridicat lujerul, acesta a putut ajunge la camelie.

Ci: Faptul că lujerul a mai crescut a făcut posibilă prinderea acestuia de camelie.

Elementul, însă, în care se desfăşoară un asemenea proces este Timpul.

Timpul este toată problema. Coordonarea în timp a procesului.

Surferul pe brizant. Planta care se leagănă în vânt. Acelaşi lucru se poate spune despre… ei bine, orice. Asta-i tot ce aveam de spus, doctore. De ce nu poţi înţelege asta?

Era ora zece seara într-un salon sau într-o cameră în care se aflau profesorul şi alţi trei bărbaţi. Camera era plăcută, cu perdelele roz trase. Profesorul citea un exemplar din *Times* din ziua respectivă. Afară era o noapte sălbatică şi zgomotoasă, cu vânt puternic.

Dintre ceilalţi trei pacienţi, doi dormeau deja; luminile de pe noptierele lor erau stinse; celălalt asculta radioul la căşti.

Deodată intră în cameră o tânără. Purta o pijama înflorată, ca pentru fetiţe, iar pe deasupra un halat alb pluşat.

locul de *señorita* era acum desfăcut, dar îşi strânsese din nou părul la ceafă şi îl legase bine cu o panglică trandafirie. Totul era corect şi cuviincios, dar sărmana fată şoca fără voia ei, deoarece domnişoara Violet Stoke, deşi se înfăţişa ca o fetiţă, avea chipul trist şi atotştiutor al unei femei. Se aşează pe marginea patului profesorului şi-l întrebă furioasă, cu glasul scăzut:

— E adevărat?

— Da, aşa cred.

— Dar *de ce*! Nu face asta. Te rog, nu. Vai, te rog, te rog, nu face asta!

În ziua aceea se răspândise în şoaptă zvonul că profesorul Charles Watkins consimţise, din proprie iniţiativă, să fie supus tratamentului cu şocuri electrice. Unii pacienţi se arătară indiferenţi, dar nu prea mulţi.

Majoritatea erau agitaţi din cauza ştirii. El devenise un fel de simbol, deoarece, spre deosebire de cei mai mulţi dintre pacienţi, avusese posibilitatea să decidă el însuşi. El nu fusese supus tratamentului cu şocuri electrice, fiindcă doctorul Y. Se opusese la aşa ceva în cazul lui. Dar acum, o dată ce revenise la normal (în afară de faptul că încă nu putea fi de acord că trecutul său ar fi acela pe care i-l descriau doctorii), le spusese doctorului Y. Şi doctorului X. Că va încerca tratamentul.

Se stabilise să i se administreze primul şoc în dimineaţa următoare.

Câţiva pacienţi reacţionară protestând că erau trataţi ca în închisoare, iar unul dintre ei se declară dispus să fie electrocutat.

Profesorul, un om plăcut, zâmbitor, de vârstă mijlocie, cu un păr distins, grizonant şi ochi blânzi, albaştri, luă mâna fetei într-a lui şi-i spuse:

— Îmi pare rău că eşti necăjită. Sunt însă oarecum derutat. În primul rând, medicii nici nu vor să audă să ne mutăm împreună într-un apartament din oraş. Cred că acest lucru e irealizabil.

— E irealizabil numai fiindcă noi nu am insistat asupra lui. Ce mă fac eu acum? Unde mă duc? Eu nu am pe nimeni.

— Ei bine, dacă, aşa cum sper, îmi voi recăpăta într-adevăr memoria, atunci voi fi restabilit şi poţi veni să stai un timp cu mine, cu Felicity şi copiii.

Urmă o tăcere furioasă. După un timp el continuă:

— Iartă-mă. Ştiu că nu este cinstit. Sau ar putea fi. Să presupunem, însă, că sunt profesorul Nu ştiu-cum şi că am

o casă şi, prin urmare, pot avea musafiri care să stea la mine. Nu?

— Te-ai hotărât aşadar să faci asta. De ce? De ce? De ce?

Profesorul se uită atent la cei doi oameni care dormeau în paturile din faţa lui şi apoi la acela de pe aceeaşi parte a camerei cu el, care stătea ridicat în pat, zâmbind de plăcere şi uneori râzând tare, în timp ce asculta programul la radio.

Profesorul răspunse:

— Există doar un singur lucru în privinţa căruia toţi par să cadă de acord. Anume că şocurile electrice mă pot zgudui, făcându-mă să-mi recapăt memoria.

— Da, dar se poate şi să nu fie aşa. Ştii la fel de bine ca mine în ce stare ajung unii pacienţi supuşi acestui tratament. Ajung ca nişte umbre. Ajung ca nişte strigoi. Nu poţi să spui că nu ai văzut că se întâmplă.

— Totuşi unii arată bine şi progresează.

— Dar rişti.

Pe coridor se auziră paşi care se apropiau de camera lor şi o voce voioasă repetă: „Noapte bună, noapte bună, noapte bună”, în timp ce luminile se stingeau în celelalte saloane.

— Dar dacă îmi amintesc ce vreau să-mi amintesc? Toţi mă asigură că îmi voi aminti ce vor ei să-mi amintesc. Şi este absolut necesar să-mi amintesc trecutul, îmi dau bine seama de asta. Totul se încadrează în sincronism, coordonarea în timp, cred că înţelegi… îmi dau bine seama şi de asta. Înseamnă mişcarea stelelor. Problema momentului şi a locului. M-am tot gândit şi iar m-am gândit… N-am putut să dorm noaptea trecută, şi nici noaptea dinaintea ei, şi nici… Căutam să creez ceva. De ce am oare acest sentiment de necesitate absolută? E ceva obişnuit, de altfel, pentru mine. Nu este ceva ce mi-a apărut numai de când mi-am pierdut memoria. Nu. L-am avut şi mai înainte. Acum cred că ştiu ce este. Şi nu numai

asta. O mulţime de lucruri în viaţa noastră obişnuită sunt… umbre. Ca şi coincidenţele sau visele, sunt acele lucruri care formează un unghi cu viaţa obişnuită. Mă înţelegi, Violet?

Ea dădu din cap. Ochii ei trişti, de femeie matură, se îndreptară spre uşa în al cărei cadru avea să apară sora în câteva clipe. Camera profesorului era ultimul salon de pe coridorul din această secţiune a spitalului.

— Important este următorul lucru – să-ţi aminteşti că anumite lucruri ne parvin aici din lumea dinafară. Neliniştea este unul dintre acestea. Simţul necesităţii absolute. Doctorii declară starea asta o boală şi vor s-o înlăture prin descântece cu medicamentele lor magice. Dar această stare nu este fără cauză. Nu este independentă. Ei îi spun „o stare de nelinişte”, o numesc paranoia, însă toate aceste lucruri au un sens, sunt reflectări ale celeilalte părţi a eului nostru, parte care ştie lucruri pe care noi nu le ştim.

— Gata, spuse sora, intrând în salon şi văzând bărbatul şi fata sporovăind, deşi era ora de culcare. E timpul să fii în pat şi să dormi, domnişoară Stoke.

— Tocmai plecam, spuse Violet, preschimbându-se pe loc într-un copil mofturos de trei ani.

Sora stinse luminile din centrul tavanului.

— Simţul necesităţii din mine e foarte simplu, spuse profesorul. Măcar atâta tot mi-am amintit, fiindcă ceea ce trebuie să-mi amintesc are legătură cu faptul că timpul trece repede. Asta este cauza neliniştii în cazul foarte multor oameni. Ei ştiu că au de făcut ceva şi că ar trebui să facă altceva, nu numai să trăiască de azi pe mâine, vopsindu-şi chipurile şi împodobindu-şi peşterile şi jucându-le renghiuri rivalilor lor. Nu. Trebuie să facă altceva înainte de a muri – şi, ca urmare, spitalele de boli mintale sunt pline, iar farmaciştii prosperă.

— Vreţi un somnifer, domnule profesor?

— Nu, soră. Mulţumesc.

— Vă amintesc că nu trebuie să mâncaţi nimic mâine-dimineaţă. Vă rog foarte mult. Vă veţi lua gustarea de dimineaţă după tratament.

— Am să sting eu lumina îndată. Se poate? întrebă fata pe un ton hotărât, fulgerând-o din ochi şi ţuguindu-şi buzele, încercându-şi astfel puterile ei de copil de trei ani.

— Bine, domnişoară Stoke. Numai, te rog, cât mai repede. Domnul profesor are nevoie de somn în noaptea aceasta, şi tot aşa şi tu, drăguţă.

Sora ieşi.

— „Drăguţă" eşti tu, bombăni fata.

Cei doi şedeau aproape unul de altul, în semiîntuneric. Bărbatul care stătea ridicat în pat şi asculta radioul la căşti râse tare, îşi ţinu respiraţia în aşteptarea unei glume care trebuia să urmeze şi râse din nou.

— Înţelegi aşadar motivul, Violet? Şocul mă poate zgudui, făcându-mă să-mi reamintesc ceea ce ştiu că există undeva, umbra pe care o văd cu coada ochiului.

— Dar s-ar putea să aibă ca rezultat doar atât – că eşti profesorul Charles Watkins, nu?

— Ştiu că risc. Ştiu asta prea bine. Poate că şocurile mă vor face să uit şi ceea ce ştiu acum. Poate că va trebui să trăiesc cu totul altfel de cum trăiesc acum.

— Da, dar cum? Toţi spunem asta, spunem mereu asta. Ştiu că asta este esenţa tuturor lucrurilor, dar cum?

— Trebuie să realizez ceva. Trebuie să spun şi altora. Lumea nu ştie de acest lucru fiindcă e ca şi cum ar trăi într-o atmosferă otrăvită. Nu sunt conştienţi. Au fost loviţi în cap, cu mult timp în urmă, şi oamenii nu ştiu, de aceea trăiesc ca strigoii şi se omoară între ei.

— Ca Eliza Frensham după tratamentul cu şocuri.

— Sau ca mine, mâine, după tratamentul meu. Da, ştiu.

— Cum putem, noi însă, să ne deosebim de ceilalţi? Cum putem ieşi din lumea noastră? Dacă descoperi, vrei să vii şi să mă iei cu tine?

— Totul depinde de sincronizare. Uneori este mai uşor să ieşim din lumea aceasta decât…

— Domnişoară Stoke! interveni sora din uşă.

— Vin îndată, răspunse fata. Am spus că vin şi vin. E bine?

Se ridică uşor de pe pat şi rămase în picioare lângă perna bărbatului în vârstă.

— Sunt oameni în lumea asta care ştiu permanent acest lucru, spuse profesorul. Dar păstrează tăcerea. Umblă peste tot tăcuţi, salvându-i pe cei care ştiu că sunt prinşi în capcană. Pentru cei care s-au desprins de lumea aceasta este ca şi cum se trezesc după o anestezie cu cloroform. Îşi dau seama că toată viaţa lor au dormit şi au visat şi că a venit rândul lor să înveţe regulile şi stabilirea sincronismului. Ei devin aceia care trăiesc în tăcere în această lume, cum ar trăi nişte fiinţe omeneşti dacă s-ar găsi doar câteva pe o planetă ai cărei locuitori ar fi numai maimuţe, iar maimuţele ar avea capacitatea de a învăţa să gândească asemenea fiinţelor omeneşti. Însă în sărmanele creiere traumatizate ale maimuţelor triste există o cunoaştere care e pe jumătate îngropată. Oamenii aceia cred uneori că dacă ar şti cum, dacă şi-ar putea aduce aminte aşa cum trebuie, atunci s-ar putea elibera din capcană, ar putea să nu mai fie strigoi. Cam asta este situaţia, Violet, şi trebuie să accept riscurile.

— Am să mă gândesc la tine mâine-dimineaţă.

— Noapte bună, dragă.

— Noapte bună, Charles.

— Noapte bună, domnule profesor.

— Noapte bună, soră…

Scumpul meu Charles.

Doctorul Y. Mi-a telefonat să-mi spună că te-ai restabilit. Vin să te iau joi. Dragul, scumpul şi iubitul meu Charles. Băieţii sunt şi ei foarte fericiţi şi aşteaptă cu nerăbdare să te vadă. Simt că nu pot să-ţi scriu… rândurile acestea sunt numai ca să-ţi spun că voi fi la tine joi la ora

patru, cu maşina.

FELICITY

Dragă Charles.

Felicity îmi spune că eşti complet restabilit. Nu mai este nevoie să-ţi spun cât sunt de bucuros. Stabilisem să ţin cursul pe care te angajaseşi să-l faci în semestrul acesta – şi să-ţi menţin poziţiile în diferite alte direcţii. Sunt cât se poate de bucuros să-ţi restitui sarcinile. Prima este „Epitetul homeric", partea I, *Iliada.* Eşti programat de luni într-o săptămână. Dacă nu te simţi în formă pentru prelegere, nu fi îngrijorat. Te rog, ţine-mă la curent.

JEREMY

Dragă Jeremy, îţi mulţumesc pentru tot. Îmi pare rău că ţi-am dat atâta bătaie de cap. Am impresia că sunt iarăşi în deplinătatea facultăţilor mele mintale. Îmi amintesc perfect seria prelegerilor pe care trebuia să le ţin. Mă simt în stare să-mi îndeplinesc obligaţiile.

Al tău, CHARLES

Dragă Miles.

Trebuie să-ţi mulţumesc pentru deosebitul interes pe care mi l-ai arătat cât am fost bolnav. Sunt acum complet restabilit. Te gândeşti cumva să vii la Londra iarna aceasta? Dacă da, putem lua o dată masa împreună. Comunică-mi dacă eşti de acord. Sau ce-ai zice de un sfârşit de săptămână la Cambridge cu familia mea?

Al tău, CHARLES

Stimată domnişoară Baines.

Sunt sigur că vă veţi bucura să aflaţi că sunt pe deplin restabilit, aşa că nu voi mai fi o povară pentru binevoitorul şi continuul interes pe care mi-l arătaţi. În paranteză, trebuie să vă mulţumesc pentru răbdarea dumneavoastră în seara în care mi-am impus prezenţa în societatea dumneavoastră într-un mod de neiertat. Vă rog, prezentaţi scuzele mele şi domnului Larson.

Postfaţă sau notă finală *o amintire pertinentă şi neînsemnată*

Deoarece trebuie să mă întorc la Cambridge şi sunt extrem de ocupat, mă tem că nu voi putea accepta amabila dumneavoastră invitaţie la masă.

Al dumneavoastră, CHARLES WATKINS

Aprilie, 1970

Anim câţiva ani am scris o povestire pentru un film. Povestirea era rezultatul unei strânse prietenii cu un bărbat ale cărui simţuri difereau de acelea ale unui om obişnuit.

Poetul W. Blake întreabă:

„Cum poţi şti dacă nu cumva fiecare pasăre care străbate drumul de aer

Este o imensă lume de desfătare, izolată de tine datorită celor cinci simţuri ale tale?”

A cunoaşte foarte bine şi pentru mult timp o persoană care percepe totul într-un mod foarte diferit de oamenii „normali” pune aceeaşi problemă. Ideea fundamentală a acestui film este că percepţia şi sensibilitatea extremă a eroului sau protagonistului constituie un dezavantaj pentru el într-o societate organizată cum este societatea noastră, care îi favorizează pe conformişti, pe mediocri şi pe cei servili.

Scenariul a fost prezentat unor producători de filme, dintre care mai mulţi au cochetat vreme îndelungată – după cum este practica industriei cinematografice – cu ideea de a face filmul, dar au pus toţi întrebarea: în ce constă greşeala protagonistului din acest film?

Or, aşa ceva nu-mi trecuse prin minte, pe de o parte fiindcă, după părerea mea, felul în care scrisesem povestirea făcea întrebarea complet nejustificată; iar, pe de altă parte, deoarece modelul din viaţa reală al eroului fusese diagnosticat de medici într-un mod atât de diferit şi contradictoriu de-a lungul foarte multor ani, încât felul de a gândi pe linia sugerată mai sus părea neconcludent.

În acelaşi timp cineva trebuie să fie special pregătit pentru a crede că a denumi un sentiment, o stare mintală,

un fapt, a găsi o combinaţie de cuvinte sau o expresie, pe scurt, a descrie aşa ceva este acelaşi lucru cu a înţelege şi a trăi ceva. O astfel de pregătire o constituie instruirea obligatorie în cadrul şcolilor noastre, al căror proces de învăţământ este în cea mai mare parte consacrat învăţării copiilor să folosească etichetări, să aleagă cuvinte şi să formuleze definiţii.

M-am gândit atunci să fac lucrul următor. Am trimis scenariul la doi doctori. Unul era psihiatru consultant la un spital ţinând de o mare universitate – un medic care pregătea viitorii doctori şi avea pacienţi în tratament. Celălalt era neurolog şi lucra într-o mare clinică londoneză, având un cabinet de consultaţii pe Harley Street, strada medicilor reputaţi.

Pe scurt, amândoi erau persoane de încredere în profesiunea lor.

I-am rugat să citească scenariul şi să-mi spună ce era anormal în privinţa protagonistului, cu obiectivitatea pe care ar fi arătat-o unui pacient venind la cabinetul lor sau la cabinetele din spitale pentru tratamente ambulatorii.

Au fost foarte amabili şi au făcut acest lucru dându-şi multă osteneală şi sacrificându-şi mult timp.

Cuprins

Magia temelor secunde (Mircea Mihăieş) 5

O coborâre în infern 37

Postfaţă sau notă finală 371

Însă diagnosticele lor competente şi compătimitoare pentru erou, deşi venind din partea unor autorităţi consacrate în domeniul medical, erau complet diferite unul de altul. Medicii nu au căzut de acord în nicio privinţă.